

121/9

శ్రీ దేవాయనమః.

బ్రహ్మపురాణము.

(ఆంధ్రవచనము.)

శ్రీ వెలయగ నారాయణ

దేవునకు నమస్కరించి దివ్యముని సరుక్

భావమున నెంచి భాషా

దేవికిఁ బ్రణమిల్లి వ్యాసదేవుఁ దలంచుచున్.

॥ ఏవిభుతేజమందు జనియించి వసించుచుఁ బంచభూతమా
యావృతమైన విశ్వము లయంబును గాంచునొ కల్పకల్ప ; మే
దేవునిఁ గొల్చి మానులు దుదిన్. భుజమోక్షపదంబుఁ గాంతురో
యావిభునాశ్రయింతుమమలాత్ములఁ జాన్ బురుషోత్తమాహ్వానున్.

॥ సారసమాధినిష్ఠు లగు సంయము లాత్మఁ దలంచువాని సం
సారవిनाశకారణుఁ బ్రసన్నుఁ బ్రమోదమయుం బ్రభున్. నీరా
కారు విశుద్ధు నీశు సవికారుఁ బ్రపంచవిదూరు ముక్తిసం
చారు హరిం దలంతు మనిశంబుఁ సభిష్టపదార్థసిద్ధికిన్.

అవతారిక.



పరమపవిత్రంబును, పుణ్యనిలయంబును, మనోహరప్రదేశం
 బును, నానామునిజనాకీర్ణంబును, నానాపుష్పపశోభితంబును, సరళ,
 కర్ణికార, పనస, ఖదిర, చూత, జంబూ, కపిత్థ, వ్యగ్రోధ, దేవదా
 రు, పారిజాత, చంద, నాగరు, పాటల, వకుళ, సప్తపల్ల, పున్నాగ,
 నాగకేసర, సాల, తాల, తమాల, నారికే, శార్దూల, చంప, కాశ్వత్థాది
 బహువిధ వృక్ష విరాజితంబును, వివిధపక్షిగణ సంకీర్ణంబును, నానా
 మృగసమూహ సంయుక్తంబును, వాపీకూపతటాకాద్య నేకజలాశయా
 లంకృతంబును, బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రాది బహుజన
 సమూహంబును, యతి వాచస్పథి గృహస్థ బ్రహ్మచారి జనసంకలితం
 బును, సంపన్నగోకులాభిశోభితంబును, యవ గోధూమాది సకలసస్య
 సంపన్నంబును నగు నైమిశారణ్యంబునం దొకస్వఘ మహద్గులచే
 ద్వాదశక్ష నత్రయాగంబు గావింపఁబడుచుండెను. యజ్ఞారంభసమ
 యంబునంబు హుయమానుం డగు నైశ్వసిరుండు యాగకుండం
 బునఁ బ్రార్థించుచుండెను. అహోమఖమును సందర్శింప ననేక
 తాపనగణంబులును, నితరద్విజగణంబులును, నచ్చటికి విచ్చేసి యభో
 చితపూజాసత్కారంబుల నంది యుపవిష్టులై యుండిరి. మహామునులు
 ను, ఋత్విజగణంబును యథాస్థానంబుల నలంకరించియున్నచు సమ
 యంబున, మతిమంతుండును, రోమహర్షణపుష్కండును నగు సూతా
 డే తేంచి, నిజాగమానంబుం గాంచి యమితానందభరితు లగుచున్న
 యచ్చటిమునివర్యులచే నభ్యర్చితుండై, మరల వారికిఁ బ్రతిపూజనం
 బులఁ గావించి యుత్తమాసనంబున నాసీనుండై యుండెను. పరస్పర
 కుశలప్రశ్నానంతరంబున ఋత్విక్కులతోడను, సదచ్యులతోడను గూడి

యున్న యజ్ఞదీక్షితులగు నమ్మహర్షు లందఱును వ్యాసశిష్యుడైన
యానూతుం గాంచి హర్షముతో నిట్లనిరి.

పరమపూజ్యుండ వైనయోరౌనుహర్షణీ ! సమస్తపురాణాగమ
శాస్త్రేతిహాసంబులయందును, దేవదైత్యుల జన్మకర్మములతోఁగూడిన
చరిత్రంబులయందును నీయెఱుంగనివిషయంబులు లేవు. మోక్షశా
స్త్రంబులయందు నీవు సర్వంజ్ఞుండవే. సచరాచరం బగునీజగం బంత
యుఁ దోలుత నెట్లుత్పన్నం బయ్యెను ? ఇంకను నెట్లు కాలగలదు ?
దీని యుత్పత్తి స్థితి లయంబు లెట్టివి ? ఈమాసంశయంబుల నివారిం
పుము. మునీంద్రు లిట్లడుగుటయు, ధీమంతుం డైనయానూతపుత్రుం
డిట్లనియెను.

నిర్వికారుండును, విశుద్ధుండును, నిత్యుండును, సతమాత్ముం
డును, నిత్యైకాకారుండును, విష్ణుండును, సర్వజిష్ణుండును, హిరణ్య
గర్భుండును, హరుండును, శంకరుండును, వాసుదేవుండును, నేకానేక
స్వరూపుండును, స్థూలసూక్ష్మాత్మకుండును, వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపుండు
ను, ముక్తికారణుండును, జగదుత్పత్తిస్థితిలయ హేతుభూతుండును, అజ
రామరుండును, మూలకారణుండును, విశ్వాధారుండును, సూక్ష్మాతిసూ
క్ష్మండును, సర్వభూతస్థితుండును, అచ్యుతుండును, పురుషోత్తముండు
ను, జ్ఞానస్వరూపుండును, కేవలనిర్మలుండును, పరమార్థస్వరూపుండును,
సర్వవ్యాపకుండును, సర్వజ్ఞుండును, సర్వేశ్వరుండును, అజుండును,
అక్షయుండును, అవ్యయుండును, ఆద్యుండును, విశ్వనాథుండును, నగు
భగవానునకును, బ్రహ్మాదిదేవతలకును నమస్తారంబు లొనర్చి, మఱి
యు నితిహాసపురాణవేత్తయు, వేదవేదాంగవిదుండును, సర్వశాస్త్రార్థ
తత్త్వజ్ఞుండును, పరాశరపుతుండును, మత్స్రీభుండును మదీయగురుం
డును, మునివర్యుండును నగు వేదవ్యాసమహర్షికిఁ బ్రణామంబు లాచ

రించి, వేదసమ్మితంబును, పరమపవిత్రంబును నగు నొకయుత్తమపురా
ణము నిష్పాదు మీకు వినుపించుచున్నాను. ఋషీంద్రులారా ! తొల్లి
దక్షప్రజాపతి మొఱతగు మునిసత్తములచేఁ బ్రశ్నింపఁబడి భగవంతుం
డగు బ్రహ్మదేవుండు వాక్రుచ్చిన విధం బంతయును గల కథను మీకు
నెఱుంగించుచున్నాను. ఆకథ సమస్తపాపవినాశకరంబును, బహువిధ
సమన్వితంబును, చిత్రచరిత్రసంయుక్తంబును, వేదవిశ్రుతంబును నై
యొప్పుచున్నది. అట్టిదీని నెవ్వఁడు నిత్యమును ధారణము చేయునో,
ఎవ్వఁడు శ్రద్ధాభక్తులతో వినునో పానివంశ మాచంద్రార్క మభి
వృద్ధి నొందుచుండుటయేకాక, యాపుణ్యాత్ముం డంతంబునఁ బుణ్య
లోకప్రాప్తిం బొందువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పి సూతుండు
మరల నీరీతిం బలికెను.

—♦ ఆదిసృష్ట్యభిజ్ఞానము. ♦—

అవ్యక్తుండును, కారణండును, నిత్యుండును, సదసదాత్మకుం
డును, ప్రధానపురుషుండును నగు నీశ్వరునినుండియే యీవిశ్వమంత
యు వినిర్మితం బగుచున్నది. మునిశ్రేష్ఠులారా ! నారాయణపరాయ
ణుండును, అమితతేజసుండును నగు సర్వవిధాతయే యీభూతసృష్టికం
తకును కర్త యని యెఱుంగుండు. మహాత్మునుండి యహంకారంబును,
యహంకారంబునుండి భూతసముదాయంబును నుత్పన్నం బై
ఆభూతసముదాయమునుండి కాలక్రమమున ననేకవిధంబు లగు
సంఘటన లావిర్భవించెను. ఇదియ సనాతనసృష్టిక్రమంబు. ముని
ద్రులారా ! నాకుం గల శాస్త్రజ్ఞానంబునుం బట్టియు, వినికినిబట్టియు
వర్ణనీయంబును, పుణ్యవర్ణనంబును పగు సృష్టిక్రమంబును, సంతత
స్మృతణీయంబులును, కీర్తివర్ణనంబులును నగు స్థిరకీర్తిశాలుల పుణ్యచా

త్రితంబులును నాబుద్ధికొలంది మీకు సవిస్తతంబుగ వర్ణించి చెప్పెదను. సావధానచిత్తులరై యాకర్ణింపుడు.

స్వయంభువై పభగవంతుండు వివిధప్రజలను సృజియింప నభిలషించినవాడై, ప్రప్రథమమున నుదకంబులను సృజించి వానియందు స్వకీయం బగు వీర్యంబును నిక్షేపించెను. ఉదకంబులు నారంబులని చెప్పబడును. ఆజలంబులు “అయనంబు” (స్థానంబు)గాఁ గల వాఁడు గావుననే యాభగవానుడు నారాయణనామంబున విఖ్యాతుండయ్యెను. అట్లు జలవినిక్షిప్త మైన యావీర్యము బంగరురంగు గల యొకగుడ్డుగాఁ బరిణమించెను. దానినుండి బ్రహ్మదేవుండు స్వయముగ నుద్భవించెను. కావుననే యాతఁడు స్వయంభు వని యస్మదాదులచే నాకర్ణింపఁబడుచున్నాఁడు. భగవంతుం డగు హిరణ్యగర్భుండాజలంబునంబడియున్న యాయండంబున నొకసంవత్సరమువఱకు సంవసించి యుండి ఎమ్మట దానిని రెండుభాగములుగాఁ జీల్చుకొని వచ్చి, యొకభాగమును స్వర్గలోకముగను, రెండవభాగమును భూలోకముగను, ఆరెంటికిని నడుమ నున్న యంతరము నాకాశముగను సృజించెను. పిమ్మటఁ గ్రీమక్రీమముగాఁ బృథ్వీ, దశదిశలు, కాలంబు, మానంబు, వాక్యంబు, కామంబు, క్రోధంబు, రతి మొదలుగాఁ గల సృష్టియంతయు నయ్యెను. అంతట బ్రహ్మదేవుండు ప్రజాపతిగణంబును జయింప సంకల్పించినవాడై తదనురూపముగ దక్షాదిప్రజావంతులను సృష్టించెను. పిమ్మట మరీచి, అత్రి, అంగిరసుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహితుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు—అను సప్తమానసపుత్రు లాతనితేజంబునుండి యుద్భవించిరి. పితామహుని యీయేడుగురుపుత్రులును పురాణములయందు విశేషప్రసిద్ధిం గాంచియున్నవారు. వీరు నారాయణాత్మకు లనియుఁ జెప్పబడుచున్నారు. పరమేష్ఠి తనరోషంబునుండి

రుద్రుని సృజించెను. తరువాత సనత్కుమారుడు సృష్టింపఁబడి యెను. ఈసనత్కుమారుడు బ్రహ్మమానసపుత్రులకంటెను బూర్వఁ డని తలంపఁబడుచున్నాడు. ద్విజశ్రేష్ఠులారా! పైని జెప్పఁబడిన బ్రహ్మమానసపుత్రసప్తకమునుండియే ప్రజాగణంబును, రుద్రగణం బును నుత్పత్తిం గాంచిన దయ్యెను.

స్కందుండును, సనత్కుమారుండును స్వస్వతేజంబుల సంవరణంబు గావించుకొని యుండిరి. మరీచిమొదలగు విరించిమానసపుత్రు లేఁష్వరనుండియు దివ్యంబులును, సకలదేవగణాన్వితంబులును, క్రియా సంపన్నంబులును, బ్రహ్మభివృద్ధికరంబులును, మహర్షిగణాలంకృతంబు లును నగు మహావంశంబులు సముత్పన్నంబు లయ్యెను. భగవానుం డగు బ్రహ్మదేవుండు ప్రప్రథమమున మెఱుపులను, పిఠుగులను, మేఘములను, ఇంద్రధనుస్సును, పక్షిగణంబులను, వహ్నిదేవతను, యజ్ఞాదిసత్త్వార్యసిద్ధికొఱకు ఋగ్వజుస్సామాది వేదంబులను, మఱియు సాధ్యాదిదేవగణంబులను సృజించెను. ఇట్లే యమ్మహాత్మునిగాత్రిం బునుండి యుత్తమమధ్యమాధమ భూతసంఘంబులు క్రమక్రమంబుగ నుత్పన్నంబు లయ్యెను. ప్రజావతియైన బ్రహ్మదేవుం డీరీతి నెంతగా సృష్టించుచున్నను బ్రహ్మభివృద్ధి యంతగాఁ గానరాకుండెను. దానం జేసి యాపరమేష్ఠి తనదేహంబును రెండుభాగములుగా విభజించి యం దొక్కభాగమును బురుషునిగఁ జేసి రెండవభాగమును స్త్రీగా నొనర్చి యామెవలన నానావిధముగఁ బ్రహ్మభివృద్ధిం గావించినవాడై యీ విధముగఁ దనమహామహిమను స్వర్గమంత్రాదిలోకంబుల వ్యాపింపఁ జేసెను. భగవంతుండైన విష్ణుపు విరాట్టును సృజించెను. ఆవిరాట్పూరుషుండు వేటొక మహాపురుషుని సృష్టించెను. ఆమహాపురుషునే మను వని యెఱుంగఁదగు. ఆతనికాలము మన్వంతర మనఁబడుచు

న్నది. ఇది ద్వితీయమానసమన్వంతరంబు. అనంతరము మహాత్ముండును, విరాట్పుత్రుండును నగు మనువు ప్రజాసృష్టిని గావించెను. ఆప్రభువు నాగాయనాత్మజుం డగుటంజేసి యాతనిసంతతివా రయో

మునిశ్రేష్ఠులారా! ఇయ్యాదిసృష్టివృత్తాంతము నెఱింగినమానవుండు దిగ్భాయుష్మంతుండును, కీర్తిమంతుండును, పుణ్యవంతుండును, ప్రజ్ఞావంతుండును నగుటయే కాక యంతంబున యథేష్టగతిం బొందుచున్నాడు.

—♦ సృష్టికథనము. ♦—

రోమహర్షణతనయుం డగు సూతుండు మరల నిట్లు చెప్పనారంభించెను—ప్రజాపతి యగుబ్రహ్మదేవుం డారీతిని జగత్సృష్టికార్యమును నెఱవేర్చినవాడై తనమహిమ నెల్లలోకంబులను వ్యాపింపఁజేసెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! ఇంతకుమున్ను చెప్పిన మహాపురుషుం డగుమనువు సౌందర్యశాలినియు, నయోనిసంజాతయు నగుశతరూప యనుకన్యను బత్నిగఁ జేకొనెను. ఆశతరూపాకన్య ధర్మునికుమారిక. ఆమె పదివేలయేండ్లు తపం బొనరించి తపోనిధియైన యాతనిని భర్తనుగాఁ బడసెను. అమ్మహాపురుషుడే స్వామంభువమను వను ప్రసిద్ధనామము గల్గవాడు. డెబ్బదియొక్కదివ్యయుగములకాలము మన్వంతర మనిశేష్టంబడుచున్నది. మహాత్ముం డగుస్వామంభువమనువువలన శతరూపాదేవిగర్భంబున వీరుండును, ప్రియవ్రతుండును, ఉత్తానపాదుండును జన్మించిరి. అందు జ్యేష్ఠుం డగువీరుండు కర్దమప్రజాపతి జ్యేష్ఠపుత్రిక యగుకామ్యాదేవిని భార్యగాఁ బరిగ్రహించి యామెయందు సమూహిష్టు, కుక్షి, విరాట్టు, ప్రభువు అను నలుపురుషులను బడ

సేను. ఉత్తానపాదుఁ డనువాఁడు ప్రజాపతియైన యత్రిశేఁ బుత్తుఁడు గా శ్రీహింపఁబడియెను. ధర్మనితనయయు, సుశ్రోణియు, నశ్వమేధ యాగఫలంబున జననంబుం గాంచినదియు నగు సూన్యతాదేవిగర్భం బున నుత్తానపాదునకు నల్వరు పుత్తులు గలిగిరి. భద్రవతియైన యాసూన్యతాదేవియే సుప్రసిద్ధుడైన ధృవునిజనని. సూన్యతగర్భ మునఁ బ్రజాపతి యైన యుత్తానపాదునకు జనియించిన నలువరు పుత్తులును—ధృవుఁడు, కీర్తిమంతుఁడు, ఆయుష్మంతుఁడు, వసువు అనువారలు.

ద్విజశ్రేష్ఠులారా! మహాభాగుం డైన ధృవుండు సువిశాల యశస్సు నభిలషించినవాఁడై మూఁడువేల దివ్యసంవత్సరంబులు మ హాతపస్సు నొనర్చెను. ఆతనితపంబునకు సంప్రీతుండై భగవంతుం డైనబ్రహ్మదేవుం డాతనికి సప్తమహర్షులసమ్ముఖమ్మున నాత్మసమం బగు నిశ్చలస్థానంబు నాతనికిఁ బ్రసాదించెను. ఆద్రువునకు లభియిం చిన మహత్తరం బైన యాగౌరవంబు నవలోకించి తొల్లి సురాసుర గురుండైన శుక్రుండు సంతసించినవాఁడై “అహూ! ఏమి యీమ హాత్మునితపోవీర్యము! ఏమియీతనిప్రసిద్ధి! ఏమియద్భుతము! ఇప్పు డీధృవు నగ్గివర్తిగాఁ జేసికొని సప్తమహర్షులును శైలుంగుచున్నారు గదా!” అని ప్రశంసించెను.

ధృవునకు శిష్టి, భవ్యుఁడు, శంభుఁడు నను ముగ్గురుకొమరు లుద్భవించిరి. శిష్టి భార్యయైననుచ్చాయయందు, రిపుఁడు, రిపుం యుఁడు, వీరుఁడు, వృకలుఁడు, వృకతేజుఁడు నను పవిత్రులైన సం దను లేవురు వొడమిరి. రిపునకు బృహతీగర్భమున తేజోమయుం డగు చక్షుషుండు జనియించెను. మహాత్ముండును, ప్రజాపతియు నగు వీరణునితనయ యైనపుష్కరిణిగర్భమునుండి చాక్షుషమనువు ప్రభవిం

చేను. ఆమరువునకు నైరాజ (స్వాయంభువమను) ప్రజాపతి దుహిత
యైన నడవలయందు తేజస్సంపన్నులగుపుత్త్రిలు—కుత్స్సః, పూరుః,
శతద్యుమ్నుః, తపస్వి, సత్యవాక్కు, కవి, అగ్నిష్టుత, అతి
రాత్రుః, సుమ్యమ్నుః, అభిమన్యుః—అనువార లుదయించిరి.
పూరువునుండి ఆగ్నేయియందు, అంగ, సుమనస, ఖ్యాత, కృత,
ఆంగిరస, గయ లను నామంబులుగల తేజోమూర్తు లాఱుగు రుద్ర
వించిరి. అంగునకు సునీధయందు వేణుః డనుపుత్త్రిః ఉద్భూతుం
డయ్యెను. ఆవేణుః దుష్టుః ప్రజాకంటకుః డయ్యెను. వానిదుర్తా
ర్థతకు మునీంద్రు లెల్లరును గినిసి ప్రజాపరిపాలనార్థము వేటొకరాజు
ను నృష్టింప నొంచి యవ్వేణునిదక్షిణకరంబును మఢించిరి. ఇట్లు మఢిం
పఁబడిన యాతలికుడిచేతినుండి యొకమహాపురుషుం ఉద్భవించెను.
ఆతనిం గాంచి మునీంద్రులు మహాతేజుండు, కీర్తిమంతుండును, ప్ర
జారంజకుండును నగు నని వత్కాణించిరి. ఆవేణనందనుండు పృథుచ
క్రివర్తి యనునామంబున సుప్రసిద్ధుండయ్యెను. ఆతఁడు జన్మించినప్పు
డే ధనుర్ధతుండును, కపచధారియు నై యుండెను. ఉత్త్రీయకులంబునకు
మూలపురుషుండును, రాజసూయాభిషిక్తుల కాద్యుండును, నైశ్వా
నరసమాతేజుండును నగు నప్పృథుమహారాజుచే బృధివియంతయు సుర
క్షితయై ప్రకాశించెను. ఆతనిప్రభుత్వకాలంబుననే నిపుణులయిన
సూతమాగధు లుత్పన్నులైరి. అతఁడే గోరూపధారిణి యైనపృథ్వీనుం
డి దేవస్సాహాయ్యంబున సస్యదూపక్షీరములను బిదికి ప్రజలకు వృ
త్తులను గల్పించెను. అటుపిమ్మట, పితృదేవతలును, దానవులును,
గంధర్వులును, అప్సరోగణంబులును, నాగులును, పుణ్యాజనులును,
గుల్మంబులును, పర్వతంబులును క్రిమక్రమంబుగఁ దమతమ విభిన్న
చాత్రంబులయందు దిట్ట వసుంధరను బిదుకుకొనిరి. వసుంధరయు వాడి

యభీష్టక్షీరములను యథేష్టంబుగ నొసగెను. దానివలననే పౌజలు సుఖంబుగ జీవింపఁగలిగిరి. ఆపృథుచక్రవర్తికి ధర్మజ్ఞు లగు 'అంతర్ధి, పాతి' అను నిరువురు కొమరులు గలిగిరి. అంతర్ధికి శిఖండిని యను భార్యయందు హవిష్ఠానుండు పుట్టెను. హవిష్ఠానునకు అగ్నినందినియైన ధిషణయందు ప్రాచీనబర్హి, శుక్ర, గయ, కృష్ణ, వ్రజాజను లను నా క్తురుపుత్తులు పొడమిరి. భగవానుం డగుప్రాచీనబర్హి పౌధానవ్రజా పతులలో నొకం డయ్యెను. యజ్ఞసమయములయందు తఱచుగఁ బ్రాచీనాగ్రంబు లగునట్లు బర్హిస్సు (కుశసముదాయము) లను బఱచుచుండెడివాఁడు గావున నాతండు ప్రాచీనబర్హి యను నామంబునం బరగెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! హవిష్ఠానునియగ్రనందనుం డగు ప్రాచీన బర్హి రాజ్యశాసనకాలంబునందు వ్రజావర్గం బెంతయు ధనసమృద్ధంబు ను సౌఖ్యసంపన్నంబునై యుండెను. ఆప్రాచీనబర్హి సముద్రతనయ యగుసవ్యంబు యను నొకవనితారత్నంబుం బెండ్లియాడెను. బహుకాలంబు తపస్సు చేసి యామహారాజు సముద్రనందినియైన సవన్ణాదేవి గర్భంబునఁ బడుగురుకొమరులను బడసెను. అరాజేంద్రునిపుత్తులు లందఱును ప్రాచేతసనామంబునఁ బ్రఖ్యాతు లైరి. వారెల్లరును ధను ర్వేదపారగులును, ఏకధర్మనిరతులు నై యుండిరి. వారు పదివేలసం వత్సరంబులు కఠోరతపస్సును గావించుచు సముద్రోపలిలంబుల శయనించియుండిరి. ఏతాదృశంబగు వారిదీర్ఘకాలతపంబుచేఁ దొంటివలె ధరిత్రీరక్షణంబు లేకపోయెను. పృథివి యంతయు మహావృక్షజాలంబులచే నావృతం బైపోయెను. ఆవృక్షజాలంబులు వాయుప్రసారంబు నకుసయిత మెడఘాయనియంత దట్టముగాఁబెరిగిపోయి యాకాశంబు నొగయుచుండెను. ఈపదివేలవత్సరంబులును రాజరక్షణంబు లేకయుఁ జేయుసనులు గానరాకయుఁ గ్రమక్రమంబుగాఁ బ్రజాగణంబు నాశం

బు నొంద నారంభించెను. తపోనిరతులై యున్న ప్రాచీతను తెల్లరును జగంబునకుం గలిగిన యాదురవస్థ నాలించి క్రోధాన్వితులై తమముఖంబులనుండి వాయువు నన్నినిఁ గొత్తగా సృజించినవా రయిరి.

అప్పు డావాయుదేవుం డావృక్షసమూహంబులనెల్ల మొదలంటఁ బెకలించి యెండించి నైచుచుండ, నాయన్నిదేవుండు వానిని దగ్ధముగావించుచుండెను. క్రమక్రమముగా నయ్యనిలాసలప్రభావంబునఁ బృథ్వియందు గల సకలవృక్షంబులు చాలవఱకు దగ్ధములై పోయెను. ఇంక నల్పసంఖ్యాకంబు లగు మహీరుహంబులు మిగిలియుండునమయంబున నోషధీనాథుం డగుచందుండు ప్రజావతు లగునాప్రాచీతనుల నెల్లరను సమీపించి “రాజేంద్రులారా! మీర లందఱును ప్రాచీనబర్హిమహారాజునందనులును, ప్రజారంజననిరతులునై యున్నారు. మీప్రచండక్రోధంబునఁ బృథ్వి యెల్లను వృక్షశూన్య మైపోయినది. కోపము నుపసంహరింపుఁ డని మిమ్ముం గోరుటకై యిప్పుడు వచ్చి యుంటిని. మీయాక్షచేక్షణంబునన యన్నిమారుతులు ప్రశాంతులగుదురుగాక!

మహాభాగులారా! ఇదిగో! రత్నస్వరూపిణియు, వరవర్ణునియు నగు నీమె వృక్షకన్య యని యెఱుంగుడు. ఈమెపేరు మోరిష. ఈమె భవిష్యద్వృత్తాంతంబు నాకుఁ దెలియును. సోమవంశవివర్ధని యగునీమె మీకు భార్య యగుఁగాక! తపోవిష్ణు లగు మీదైన సగము తేజంబును, మదీయం బగునర్ధతేజంబును గర్భంబునం దాల్చి యీమె విద్వాంసుం డగు దక్షప్రజాపతి నవతరింపఁజేయును. అమ్మహాత్ముడును మీతేజోసలముచే నైశ్వాసరనిభుండై, దగ్ధభూయిష్టమైన యీపృథ్వి నుద్ధరించి, ప్రజాగణంబును సంవర్ధితముం గావించును.” అని పలికెను. భగవానుం డగు చందుని వాక్యంబుల ననుసరించి

తపోధను లై సమాప్తచేతనులు వృక్షంబులయెడలఁ దమకుం బొడమిన
కోపంబు నుపసంహరించుకొని, వృక్షనందిని యగు మారిమాదేవిని బ
త్నిగాఁ బరిగ్రహించిరి.

ద్విజోత్తములారా! ఆపదిమంది ప్రాచేతసులవలనను మారిమా
దేవిగర్భమునుండి భగవంతుం డగు సోమునియంశముచే మహాతేజ
శ్శాలి యైన దక్షప్రజాపతి యావిర్భవించెను. మహాత్ముడైన యా
దక్షుండు తన మానసికశక్తిచే గ్రామముగా స్థావర, జంగమ, ద్విపా,
చ్చతుష్పాత్ప్రభృతి యగుసృష్టి నొనర్చి యసంతర మేఁబదిమంది స్త్రీ
సంతానమును సృజించెను. పిమ్మటఁ దత్కన్యకలలోఁ బదిమందిని
ధర్మదేవతకును, పదుమువ్వురను కశ్యపప్రజాపతికిని, నక్షత్రనామము
గల తక్కిన యిరువదియేఱురను రాజయిన చంద్రునకును సమర్పించె
ను. ఆదక్షకన్యకల యండఱగర్భములయందును గ్రామముగా దేవ,
దానవ, దైత్య, గో, ఖగ, నాగ, గంధర్వాఞ్శరఃప్రభృతినమస్తజాతులు
ఘట్టప్తిం గాంచెను. ద్విజోత్తములారా! అది మొదలుగఁ బ్రపంచము
నందు గలప్రజావర్ణమంతయు మిథున ధర్మమువలన నుద్భవమును జేందు
చున్నది యయ్యెను; తత్సూర్యము సంకల్పముచేతను, దర్శనముచేతను,
స్పర్శముచేతను గలుగును నుండెడిది.

సూతుని యీకథనమును విని ముసీందుర్ని లిట్లనిరి. మహానా
బావుడ నైన యోరోమహ్మణతనయా! దేవ, దానవ, గంధ, రో
రగ, రాక్షసాదుల సంభవవృత్తాంతమును, ప్రజాపతియైన దక్షుని
యుత్పత్తివిశేషమును మాకు నీవలన శ్రవణగోచరము లైనవి. మహా
త్మా! శుభవ్రతుడైన దక్షప్రజాపతి బ్రహ్మదేవుని దక్షిణాంగుష్ఠము
నుండియు నుద్భవించినట్లు మే మింతకుమున్ను వినియున్నాము గదా
ఆతఁడెప్పుడు ప్రాచేతసనందనుఁ డెట్లయ్యెను? మరియు నాతఁడు చది

ద్రుని చౌహిత్రఁ డై యుండియు మరల నాతనికి మామయె ట్లయ్యెను? రోమహర్షణీ ! ఈమాసంశయముల నెల్లఁ బోఁగొట్టుము. అని మునీశ్వరులు వేడికొనుటయు సూతుం డీరీతిని వాక్కుచ్చెను.

ద్విజ శ్రేష్ఠులారా ! ఉత్పత్తివినాశములు రెండును భూతకోటికి నిత్యసంఘటనములు. పరిపూర్ణజ్ఞానవంతు లగుటచే ఋషీంద్రులుమాత్ర మివ్వీషయంబున మోహముగ్ధులు గారు. దక్షుడు లైనరాజేంద్రులు యుగయుగమునను నావిర్భవించుచుందురు; తిరోహితము లగుచుందురు. ఏది యెట్లయినను విజ్ఞానులుమాత్ర మివ్వీషయంబున మోహగ్రస్తులు గారు. పూర్వకాలంబున గౌరవవిషయమందు జ్యేష్ఠ కనిష్ఠభావంబులు లేవు. అట్టిగౌరవంబునకుఁ దపఃప్రభావంబులే కారణంబులై యుండెను. చరాచరాత్మకంబైన యీదక్షసృష్టి నెఱింగినవాఁడు సంతానవంతుఁడై యాయుష్మంతుఁడై యంతంబున స్వర్గచుఖభోగంబుల ననుభవించును.

సూతుం డిట్లు చెప్పినతరువాత మహర్షులు మరల నిట్లు ప్రశ్నించిరి. మహాత్మా ! ఇంతకుమున్ను సంగ్రహంబుగ వచించిన దేవదానవగంధర్వోగరాక్షసాదుల సంభవక్రమంబును సవిస్తరంబుగ వక్కాణింపుము. అనుటయు సూతుండు చెప్ప నారంభించెను.

ఋషీనశ్రములారా ! పూర్వకాలంబునందు స్వయంభు వైన బ్రహ్మదేవుండు దక్షుని గాంచి ప్రజాసృష్టి యొనర్చు మని యాదేశించెను. అప్పుడు దక్షప్రజాపతి సృష్టించినవిధంబును జెప్పెద నాకన్డంపుడు. బ్రహ్మదేవుఁ డట్లాజ్ఞాపింపఁగానే తపోనిధి యైన దక్షుఁడు తన మనస్సంకల్పంబుచే దేవ, ఋషి, గంధర్వ, దానవ, యక్ష, రాక్షసాదుల ననేకులను సృజియించెను. ఎప్పుడు చూచినను తాను సృజియించినభూతంబులే కాని ప్రజాభివృద్ధి గానరా దయ్యెను. అంతట ధర్మా

త్తుండై ప యాదక్షప్రజాపతి ప్రజాభివృద్ధి సేయునుపాయం బేది యని మనంబున బాగుగ నాలోచించి యాలోచించి మిథునధర్మమువలనఁ బ్రజ లుత్పత్తిం గాంచు మాగ్గంబును గనిపెట్టి ప్రజాసృష్టి కుత్సహించినవాడై, వీరణునితనయ యైన అసిక్నేదేవిని బాణిగ్రహణ మొనర్చెను. తపస్వినియు, మహాత్మురాలును, లోకధారిణియు నగునామెయందు వీర్యవంతుండై న యాదక్షుం డై మవేలమందిపుత్తులను బడసెను. వారు హర్యశ్వులనునామంబునఁ బ్రసిద్ధులైరి. అమ్మహాభాగు లందఱును బ్రజావృద్ధిం గావించుట కుత్సుకులై యుండుటం గాంచి వారి వినాశముకొఱకు నారదుండు వారికేమియో యుపదేశంబుం గావించెను. దేవర్షిప్రవరుం డగునారదుని కపటవాక్యంబులను విని వారందఱు నెచ్చటికోపోయి యదృశ్యు లైరి. దానంజేసి యమితవిక్రమం డగు దక్షుండు క్రుద్ధుండై నారదుని వినాశంబుకొఱకు నుద్యుక్తుం డయ్యెను. అప్పుడు భగవానుం డగుబ్రహ్మదేవుండు ఋషిగణసమేతుండై దక్ష సమీపంబునకు వచ్చి యాతనిఁ గోపంబు నుపసంహరించుకొనుమని వేడికొనియెను. దక్షుండును బ్రసన్నుండై నాతనయగర్భంబున నారదుండు నీపుత్తుండై జన్మింపఁగలఁ డని చెప్పి బ్రహ్మదేవునకుఁ బ్రియానామ్ని యగుతనతనయ నర్పించెను. దక్షశాపభయంబున నారదుండును నామె గర్భంబున జనియించెను.

సూతుం డిట్లు వచింపఁగా, మహర్షులు మరల నిట్లు ప్రశ్నించిరి. “పరమపూజ్యుడ నైన యోరోమహర్షణపుత్త్రా! దక్షప్రజాపతిపుత్తు లందఱును నారదుని యెట్టివాక్యములను విని వినాశంబుం గాంచుచిరో యావృత్తాంతం బంతయు వినవలయు ననుకోరిక మాకుం గలదు గావున దానిని సవిస్తరంబుగ వినిపింపుము.” అని వేడుటయు సూతపుత్తుం డిట్లు వలికెను—ద్విజశ్రేష్ఠుభారా! దక్షతనయులును, మ

హావీర్యులును నగునాహర్యశ్వు లందఱును బుడమిపైఁ బ్రజావృద్ధిం
గావించుపొంటె నొకచో సమావేశ మగుటను దేవర్షి యగునారదుం
డవలోకించి చల్లఁగా వారిం జేరి యారీతి వచియించెను. ప్రాచేతసా
త్మజు లైన యోమూర్ఖులారా! మహావిశాలంబైన యీవృద్ధివి యెంత
పరిమాణంబు గలదో యందినుమతయైన యెఱుంగని మీరు ప్రజా
సృష్టిని జేయుటకా యిచ్చయించుచున్నారు? ఈభూమి యూర్ధ్వాధో
మధ్యభాగంబులచే నెంతప్రమాణము గలిగియున్నదో మీ కించుకం
తయైనఁ దెలియునా? ఇట్టిమీరు ప్రజాసృష్టి నేరీతి నొనర్పఁగలరు?
నారదునియీవచనంబుల నాకర్ణించి యాదక్షపుత్రుఁడ లందఱును భూ
పరిమాణంబు నవలోకింప నానాదిశలకుం బ్రయాణమై పోయి మహా
సముద్రంబులయందు సంగమించిన మహానదులంబోలె మరలఁ దిరిగి
రారై గి. తనతనయు లైన యాహర్యశ్వుల వినాశము నెఱింగి మహా
త్ముండైన దక్షప్రజాపతి వైరణ్యయైన యసిక్కి దేవిగర్భంబునుండి వేయి
మంది పుత్రులు మరల నుదయించునట్లు నరించెను. శబలాశ్వులను
పేరం బరగు నా దక్షపుత్రులును బ్రజాసృష్టి నొనర్ప మనంబున నెం
చునంతలో దేవర్షి యగునారదుండును మరల వారిం జేరి పూర్వోక్త
విధంబుననే వారికిసయితము ప్రబోధించుటయేకాక పుడమిపరిమాణం
బును గనుంగొనుటకై వారియన్న లందఱును నరిగినవిధంబునుగూడఁ
దెలిపెను. మహర్షులారా! ఆచారదవాక్యంబుల నాలించి వారును
తమసోదరులపోకడలనరయుటకును దానింబట్టి వృద్ధీప్రమాణంబుం దె
లిసికొనుటకును పిమ్మటఁ బ్రజాసృష్టిం గావించుటకును నిశ్చయించు
కొని, తమయన్నలమార్గంబులంబట్టి నానాదిక్కులకును జెదరిపోయి
వెనుకటివారివలెనే మరలఁ గానరాకుండఁ బోయిరి. వారిజాడ మఱి
యెవ్వరికిని మరలఁ దెలియరా దయ్యెను. అనంతరము దక్షప్రజాపతి

తనపుత్తుల యదృశ్యత్వము నెఱింగినవాడై, అసిస్సీ దేవియందు మరల నలువదిమంది పుత్త్రికలను బడసెను. విప్రోత్తములారా! ఆకన్యకలలోఁ బదిమందిని ధర్మవికిని, పదుమువ్వురను గశ్యపమహ్నికిని చంద్రున కిరువదియేడ్వరను, దక్కినపదిమందికన్యకలను మహాగ్నులకును నాతఁడు కన్యాదానము చేసెను. కడపటిపదుగురుకన్యకలలోను అరిష్టనేమికి నలువురును, బహుపుత్త్రికున కిరువురును, ఆంగిరసున కిద్దఱును, విద్వాంసుడైన కృశాశ్వున కిద్దఱును భార్య లైరి. మహాగ్నులారా! ఆదక్షప్రజాపతి పుత్త్రికలనామంబుల వినుఁడు. అరుంధతి, వసువు, యామి, లంబ, భానువు, మరుత్వతి, సంకల్ప, ముహూర్త, సాధ్య, విశ్వ—అనువారలు ధర్మనిభార్యలు. వారికిం గలిగినసంతాన క్రమమునుసయితము చెప్పెద నాలింపుఁడు. విశ్వ యనునామెయందు విశ్వేదేవులును, సాధ్యయందు సాధ్యులును, మరుత్వతికి మరుత్వంతులును, వసువునందు వసువులును, భాను వనునామెయందు భానులును, ముహూర్తయందు ముహూర్తంబులును, లంబయందు ఘోషులును, యామియందు నాగవీధియు, అరుంధతియందు సకలవృథివీవిషయంబులును, సంకల్పయందు సమస్తసంకల్పంబులును జననంబుం గాంచెను. యామిసంజాతయైననాగవీధిగర్భంబున నృషలుం జనుపుత్తులొక్కఁడు ప్రభవించెను. చంద్రునిభార్యలైన అశ్వినీమొదలగు సక్షత్రనామములు గలవార లిరువదియేడుగురు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు సుప్రసిద్ధముగఁ జెప్పఁబడువారలే. జ్యోతిష్ప్రముఖులైనయితరదేవత లష్టనమవులుగా విఖ్యాతులైరి. ఆపుఁడు, ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, ధపుఁడు, అనిలుఁడు, అనలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, ప్రభాసుఁడు—అను నెనమం ప్రును వసువు లనంబడుదురు. ఆపుఁడునువానికి నైతండుఁడు, శ్రముఁడు, శ్రాంతుఁడు ననువారు పుత్తులు. ధ్రువునకు భగవంతుండును

సకలలోకాంతేకుండు నై నకాలుండు పుట్టెను. సోమునకు వర్చసూడును, నాతనికి వర్చస్వియు జనియించిరి. ధవునకు ద్రవిణుండును, అనలునకు మనోహర యను పత్నియందు శిశిరుడు, ఘ్రాణుడు, రమణుడు ననుపుత్త్రులును గలిగిరి. అనిలునకు శివయందు మనోజవ్రుండు, అవిష్ణాగతియు ననువార లుద్భవించిరి. అనలునకు శరన్తంబంబునుండి కుమారుం డనునింకొకతనయుండును బుట్టెను. ఆతనికి శాఖుడు విశాఖుడు నై గమేయుడు ననువారలు సహచరులైరి. అక్కుమారుండు కృత్తికాగణంబుల కపత్యం బగుటచే గార్తికేయుం డను నామంబునఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యెను. ప్రత్యూషునకు నేవలుండు పుత్తుండై ఋషి యయ్యెను. ఆదేవలునకు ఊమావంతుడు మనీషియు నను నిరువురు నందనులు పొడమిరి. అష్టమవసు వగుప్రభాసుడు బృహస్పతిసోదరిని బరిణయ మయ్యెను. ఆమె వరవర్ణసియు బ్రహ్మవాదిని యు యోగసిద్ధయు నై యోగబలంబుచే సకలజగంబులయందును బలీభ్రమించుచుండెను. ప్రభాసున కామెయందు విశ్వకర్మ యను మహాభాగుండు పుత్తుండై పుట్టెను. ఆతడు శిల్పిసమూహమున కంతకున్న గర్తయు వివిధభూషణనిర్మాతయు సకలసురసమాజసంవర్ధనుండును నయ్యెను. దేవతావిమానంబు లన్నియు నాతనిచేతనే నిర్మితంబు లయ్యెను. ఆమహాత్ముని శిల్పకార్యంబుల ననుసరించియే మానవులు తమజీవితములను నిర్వహించుకొనుచున్నారు. కశ్యపుని భార్య యైన సురభి తపం బొసర్చి మహాదేవుం బ్రసన్నుం గావించుకొని సతియై యాతనివలన అజుడు, ఏకపాదుడు, అహిర్బుధ్నుడు, తృప్త, రుద్రుడు, హరుడు, త్ర్యంబకుడు, అపరాజితుడు, శంభుడు, రైవతుడు, శర్వుడు—అను నేకాదశరుద్రులను గాంచెను. వీరందఱును ద్రిభువనాధిపత్యమునం దధిస్థితులైరి. అమితతేజు లగు నీరుద్రుల

సంఖ్య శతపరిమాణంబుగఁబురాణములయందు ప్రశంసితంబగుచుండును. ఈరుద్రగణంబులచే చరాచరం బగు నీవిశ్వ మంతయుఁ బరిపూరితమై యుండును. కశ్యపునకు అదితి, దితి, దనువు, అరిష్ట, సురస, ఖన, సురభి, వినత, తామ్ర, క్రోధవశ, ఇల, కదు, ముని—అను వారు పదుమువ్వురును పత్ను లైరి. వీరి సంతతిక్రమం బభివృద్ధిచెడ నువినుండు—

పూర్వము చాక్షుషమన్వంతరంబునఁ దుషితులు పండ్రెండుగురు సురోత్తములై యుండిరి. వా రందఱును గలిసికొని లోకహితంబుకొఱకు నై వస్వతమన్వంతరంబున నదితిగర్భంబున జన్మింపవలయుననియు సందువలనఁ దమకు శ్రేయస్సాధన మమరు ననియుఁ బరస్పరము నిశ్చయించుకొనిరి. అనంతరము వారు దక్షకన్య యగు నదితిగర్భంబునఁ గశ్యపునివలన విష్ణు, శక్రుఁడు, అర్యముఁడు, ధాత, త్వష్ట, పూషుఁడు, వివస్వంతుఁడు, సవితృఁడు, మిత్రుఁడు, వరుణుఁడు, అంశుఁడు, భగుఁడు—అనునామంబులతో ద్వాదశాదిత్యులై జన్మించిరి. భగవానుం డగునామని సప్తవింశతి ధర్మపత్నులును మహావ్రతచారిణులై సంతానవతు లైరి. ఆసంతతివా రందఱును మహాతేజస్వులై యుండిరి. అరిష్టనేమికిఁ బదున్గురు పుత్రులును, బహుపుత్రునకు నలుపురుతనయులును గలిగిరి. వారు నలుపురును విద్యున్నాములు. ఋక్కులన్నియు నంగిరసునిసంతానము. శ్రేష్ఠంబు లగునాముక్కులు బ్రహ్మర్షులచే సత్కృతంబు లగుచుండును. దేవర్షి యగుకృశాశ్వనితనయులు దేవప్రహరణనామంబుల విఖ్యాతు లైరి. వీరు యుగనహస్రింబులు గడచినచో మరల జన్మించుచుందురు. వీరిలో ముప్పదిముగ్గురు దేవతలు కామజులు. వీరికిని నుత్పత్తివినాశంబులుగలవ. ఆకాశమునందు సూర్యునియుదియాస్తమయంబులవలెనే ప్రతియుగంబునందును దేవ

తాగణంబుల కావిర్భావతిరోభానంబులు గలుగుచుండును. కశ్యపునకు దితివలన హిరణ్యకశిపుడు, హిరణ్యాక్షుడు ననువీర్యవంతు లగుతనయులు గలిగిరి. మఱియు నాదితికి సింహిక యను తనయ యొకతెయుదయించెను. ఆమెను విప్రచిత్తి పెండ్లియాడెను. ఆదంపతులసంతాన మంతయును సైంహికేయనామంబున విఖ్యాతం బయ్యెను.

హిరణ్యకశిపునకు హ్లాదుడు, అనుహ్లాదుడు, ప్రహ్లాదుడు, సంహ్లాదుడు ననునలువ్వురు పుత్రులు గలిగిరి. వారందఱును సుప్రసిద్ధ ప్రభావు లైరి. హ్లాదునకు హ్లాదుండును, ఆతనికి మాయావు లగుశివుడు, కాలుడును బుట్టిరి. ప్రహ్లాదునకు విరోచనుండును, ఆతనికి బలియును జనించిరి. బలికి నూర్వురు పుత్రులు. అందు బాణాసురుడు జ్యేష్ఠుడు. బాణుని కనిష్ఠభ్రాతలు ధృతరాష్ట్రుడు, సూర్యుడు, చంద్రముడు, చంద్రతాపనుడు, కుంభనాభుడు, గర్దభాక్షుడు, కుక్షి—యనునామంబులచే బ్రసిద్ధు లైరి. వారికి సర్వజ్యేష్ఠుండును, బలిష్ఠుండును నగుబాణాసురుడు భగవంతుం డగుపశుపతికి బహుభక్తుండై పూర్వకల్పంబున నయ్యుమాపతిని బ్రసన్నుం గావించుకొని తనపార్శ్వచరునిగా నొనర్చుకొనియెను. హిరణ్యాక్షునకు ఊర్జరుడు, శకుని, భూతసంతాపనుడు, మహానాభుడు, కాతనాభుడు ననునైదుగురు పుత్రులు గలిగిరి. వారందఱును విద్వాంసులును మహాబలులునై యుండిరి.

దనువునకుఁ దీవ్రప్రరాక్రములును, తపస్వులును, మహావీర్యులును నగు నూర్వురు సందనులు జనియించిరి. వారిలో ద్విమూర్ధుడు, శంకుకర్ణుడు, హయశిరుడు, అయోముఖుడు, శంబరుడు, కపిలుడు, వామనుడు, మరీచి, మేఘవంతుడు, ఇల్వలుడు, కన్యముడు, విక్షోభణుడు, కేతువు, కేతువీర్యుడు, శతహ్రీదుడు, ఇంద్రబిష్టుడు

దు, సర్వజిత్తు, ప్రజనాభుడు, ఏకచక్రుడు, తారకుడు, నైశ్వానరుడు, పులోముడు, విద్రావణుడు, స్వర్భానుడు, వృషపర్వుడు, విప్రచిత్తి—అనువారు ప్రధానులు. కశ్యపపుత్రు లగునీదానవు లందఱును మహాబలసంపన్నులు. వీరిలో వీర్యవంతుఁ డగు విప్రచిత్తియే సర్వప్రధానుడు. అపరిమితం బగుటచే వీరినంతాసమును బరిగణించుట యశక్య మైనది.

స్వర్భానునకు ప్రభయ, పులోమునకు శచియు, హయశిరునకు ఉపదానయు, వృషపర్వునకు శర్మిష్ఠయు జనియించిరి. నైశ్వానరునకు పులోమయు, కాలికయుఁ బుట్టిరి. ఆయిరువురును బుత్త్రవతులును మహాసత్త్వశాలినులు నైరి. వారిని మరీచి పెండ్లియాడెను. అమరీచివలన వారి కఱువదివేలమందిపుత్రులు పుట్టిరి. మరీచి మహాతపంబు గావించి మఱియుఁ బదునాలుగువందలమంది తనయులం బడసెను. వారందఱును హిరణ్యపురవాసు లైరి. ఇట్లు మరీచిపుత్రులు తమతమతల్లులనామములనుబట్టి పోలోమి కాలకేయులను నాఖ్యలచేఁ బ్రసిద్ధులై బ్రహ్మవంశంబున నందఱును దేవతల కవధ్యులై యుండిరి. తుదకు వారి నందఱును సవ్యసాచి నిహతులం గావించెను. ఆదానవు లందఱు నట దారుణప్రకృతులై యుండిరి.

విప్రచిత్తికి సింహికాగర్భంబున ననేకదానవు లుత్పన్నులైరి. వారే సైంహికేయులు. వారు దైత్యదానవసంయోగమున జనించిన వారగుటంజేసి యతితీవ్రసరాక్రములైరి. వారిలో వంశ్యుడు, శల్యుడు, నలుడు, బలుడు, వాతాపి, సముచి, ఇల్వలుడు, ఖన్వముడు, అంజికుడు, నరకుడు, కాలనాభుడు, సరమాణుడు, స్వరకల్పుడు ననుపదుమొగ్గురు దానవు లతితరపరాక్రములై యుండిరి. హ్లాదునకు మూతుడు, తుభుడు, నను నిరువురు పుత్రులు గలిగి

రి. సుందునివలనఁ దాటకకు మరీచి యుదయించెను. ఈవిధముగాఁ బ్రధానులగుదానవులచే దనువంశము విస్తరిల్లెను. ఆదానవులకందఱకును శతసహస్రపుత్రకాత్రాదులు గలిగిరి.

దైత్యవరుం డగు సంహ్లాదునివంశమునందఁ నివాతకవచు లను ననేకదానవు లుదయించిరి. వీరందఱు నతితరంబగు తపంబును గావించిరి. వారిసంఖ్య మూడుకోట్లుగాఁ బరిగణితం బయ్యెను. వారందఱును మణిమతీపురంబున నివసించి యుండిరి. దేవతలు వీరిని వధిపఁజాలకపోయిరి. తుదకర్ణునునిచే వీరందఱును నిహతులైరి. తామ్రకు క్రొంచి, శ్యేని, భాసి, సుగ్రీవి, శుచి, గృధ్రి యను నార్దుతు తనయలు పుట్టిరి. అందు క్రొంచికి, ఉలూకప్రత్యులూకగణంబులును, శ్యేనికి శ్యేనగణంబులును, భాసికి భాసగణంబులును, గృధ్రికి గృధ్రిగణంబులును, శుచికి జలపక్షిగణంబులును, సుగ్రీవికి అశోవృక్షగర్దభంబులును బుట్టెను. కశ్యపపత్నియగు తామ్రకు వీరే వంశధరులైరి.

వినతకు అరుణుడు, గరుడుడు నను నిరువ్వరుతనయులు గలిగిరి. అందు గరుడుడు తనదారుణకర్మముచేఁ బక్షిగణంబుల కధీశ్వరుఁడయ్యెను. సురసకు వేలకొలది సర్పంబులు పుట్టెను. అమితతేజస్సంపన్నము లగు నాసర్పములన్నియు బహుశిరస్సమంచితంబులును గగనచరంబులు నయ్యెను. కశ్యపపత్నియగుకదు్రివకు నాగగణంబు లుదయించిరి. వీరిసంఖ్యయు సహస్రతీతమైనదియే. బహుమస్తకులగు వీరి తేజోబలంబులుగూడ నపరిమితములైనవియే. వీరు గరుడునకు వశేభులులై యుండిరి. వీరిలో అనంతుడు, వాసుకి, తక్షకుడు, ఐరావతుడు, మహాపద్ముడు, కంబళుడు, అశ్వతరుడు, ఏలాపతుడు, శంఖుడు, కర్కోటకుడు, ధనంజయుడు, మహానీలుడు, మహాకర్ణుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, వలాహకుడు, పుష్పదంష్ట్రుడు, దుర్ముఖుడు,

సుముఖుడు, శంఖుడు, శంఖపాలుడు, కపిలుడు, వామనుడు, న హాషుడు, శంఖరోముడు, మణి యనువారు ప్రధానులు. వీరిపుత్ర పౌత్రాదులసంఖ్య శతసహస్రతీతమైనది.

కోధవశకుఁ గ్రూరప్రకృతులు, వాయుభోజనులు, దంష్ట్రాశాలులు నగుచతుర్దశసహస్రనాగు లుదయించిరి. ధరకు నసంఖ్యంబు లగుననంతజలపక్షులును, సురభికి గోమహిషీసమూహంబులును, ఇలకు వివిధంబు లగు తరుగుల్మలతాదులు పుట్టెను. ఖసకు యక్షరక్షోగణంబులును, మునికి అప్సరోగణంబులును, అరిష్టకు మహాసత్త్వసంపన్నులును, అమితతేజులును నగు గంధర్వగణంబులును బుట్టిరి. ఈచెప్పంబడిన స్థావరజంగమాత్మకం బగు సంతతి యంతయుఁ గశ్యపవంశముగాఁ గీర్తింపఁబడియెను. వీరందఱకును శతసహస్రతీతు లగు పుత్రప్రౌత్తాదులు జనియించిరి. ఇది యంతయు స్వారోచిషమన్వంతరమునందు గల సృష్టివిస్తరము.

వై వస్వతమన్వంతరమున సుశ్రుసిద్ధ మగు వారుణయజ్ఞము ప్రారంభింపఁబడియెను. అందు బ్రహ్మదేవుండు స్వయముగా హోతయయ్యెను. అప్పటి ప్రజాసృష్టిప్రకార మభివర్ణించెదను. పూర్వము బ్రహ్మదేవుఁడు సప్తజిహ్వులను తనమానసపుత్తులుగా సృష్టించినట్లే, వర్తమానమన్వంతరంబునను సృష్టించెను. దేవదానవుల విషమసంఘర్షణంబున దితిసంతానం బంతయు వినష్టం బగుటయు నామె కశ్యపునారాధించి ప్రసన్నుం గావించుకొని యింద్రుని వధియించుటకు సమర్థుండగు నొకపుత్తునిఁ బ్రసాదింపవలయు నని యభ్యర్థించెను. కశ్యపుండును దితి కవ్వరంబును బ్రసాదించి నీవు శుచివై బ్రహ్మచారిణివై శతవత్సరంబులు గర్భంబున ధరింపఁగలిగెదవేని నీగర్భమున నింద్రుని వధింపఁగలకుమారుఁడు జనియించు నని యానతిచ్చెను. దితియు దానికి

నంగీకరించి భక్తిపూర్వకంబుగ శుచిభావముతో గర్భధారణముం గా
 వించెను. ప్రశంసితవ్రతుం డగు కశ్యపుం డిట్లు దితి ననుగ్రహించి
 తపంబునకుం బోయెను. ఈసంఘటనంబున నింద్రుండు చింతితుండై
 ఎట్లయిన దితిపవిత్రవ్రతాచరణంబునకు భంగము గలిగింపవలయు నని
 నిరీక్షించు చుండెను. ఇవిధంబుగా శతవర్షంబులు గడచునన
 నొకప్పుడు దితి పాదశౌచంబు సేయక శయ్య నాశ్రయించి యలసభా
 వంబున నిదురించెను. ఇంద్రుండీచిద్రంబుం గనిపెట్టి వజ్రహస్తంజై ని
 ద్రావస్థయందున్న దితి కుక్షిమధ్యంబునం బ్రవేశించి యామెగర్భంబు
 నేమభాగంబులుగా ఛేదించినై చెను. గర్భంబుం డగుబాలుండు వజ్ర
 ప్రహారంబుచే విదీర్ణుండై రోదనముసేయ నారంభించెను. ఏమవవల
 దని యెంతగా నాశ్వాసించినను శాంతింపకుండుటచే నింద్రుండు క్రు
 ధుండై యాసప్తశకలంబుల నొక్కొక్కదాని మరల నేడేసి ఖండంబు
 లుగా నఱికించెను. అట్లు విభక్తులైన గర్భంబు తుట్టతుడకు మరున్గణం
 బుగా జనించెను. ఆమరుత్తులు నలువదితొమ్మండుగురును నింద్రుం
 డు చెప్పినరీతి సంపరించుచు వజ్రపాణి యగు నింద్రునకు నద్వితీయ
 సహాయులై యుండిరి. ఈవిధంబుగ భూతప్రవృత్తి యగుటయు,
 అమితౌజసుండును, దేవగణగర్భిండును, భగవానుండు నగుహరి ప్ర
 త్యేకముగ రాజ్యవిభాగంబు గావించు నుద్దేశంబుతో నొక్కొక్కనిఁ
 బ్రజాపతిపదంబున నియోగించెను. క్రమముగా నీనకలరాజ్యవ్యవస్థయుఁ
 బృథుమహారాజు నధికారమునుండియే ప్రతిష్ఠింపఁ బడియెను.

ఓద్విజోత్తములారా! ఆహరియే పురుషోత్తముఁడు, కృష్ణుఁడు,
 విష్ణుఁడు, ప్రజాపతి, వర్జన్యుఁడు, తపనుఁడు—అనురూపములం దాల్చి
 యుండెను. ఆతఁడే యీవిశ్వమంతటను వ్యాపించి విరాజిల్లుచుండును.
 ఇది భూతస్పృష్టిప్రకారము. దీనిని లెస్సగ నెఱుంగువానికిఁ బునర్జన్మభ
 యంబు లేదు. ఆతనికిఁ బరలోకభయంబును లేదు.

—♦ పృథుజన్మమహాత్మ్యము. ♦—

ఇట్లు సెప్పి సూతుండు మరల నిట్లనియెను. భగవానుం డగు పితామహుండు వేణనందనుం డగుపృథువును రాజాధిరాజుగా నభిషేకించి క్రమంబుగ సకలరాజ్యంబును విభక్తంబు గావించుటకుఁ బ్రవృత్తుండై, ద్విజులకును, గ్రహంబులకును, యజ్ఞంబులకును, తపంబులకు నధిపతిగా సోముని నభిషేకించెను. ఈవిధముగా జలరాసులకు వరుణుని, రాజగణంబులకుఁ గుబేరుని, ఆదిత్యగణంబులకు విష్ణుని, వసుగణంబులకు దక్షుని, మరుద్గణంబులకు వానవుని, దైత్యదానవగణంబులకు నమితతేజుం డగుప్రహ్లాదుని, పితృగణంబులకు వైవస్వతుం డగుయముని, యక్ష, రాక్షస, పార్థివ, సంస్కృత, పిశాచగణంబులకు శూలపాణి యగు శంభుని, శైలగణంబులకు హిమవంతుని, అధిపతులుగా నియోగించెను. మఱియు నాతఁడు నదీనిచయంబుకు సాగరుని, గంధర్వనిచయంబులకుఁ జిత్రరథుని, నాగగణంబులకు వాసుకిని, సర్పగణంబులకుఁ దక్షకుని, గజగణంబుల కైరావతుని, అశ్వగణంబులకుచ్చైశ్శ్రీవుని, పక్షిగణంబులకు గరుడుని, మృగగణంబులకు శార్దూలుని, గోగణంబులకు వృషభుని, వనస్పతిగణంబులకుఁ బ్లక్షభూజంబును నధీశులను గావించెను. బ్రహ్మ యీవిధముగా సమస్తరాజ్యంబును గ్రామముగ విభజించి, దిక్పాలకులను స్థాపించెను. ఆతఁడు పూర్వదిక్కునఁ బ్రజాపతి యగు నైరాజికి నందనుం డైననుధన్వుని, దక్షిణదిక్కునందు కర్దమప్రజాపతిపుత్రుం డగు శంఖపదుని, పశ్చిమదిక్కునందు రజిపుత్రుం డగు కేతుమంతుని ఉత్తరదిక్కునందు పర్జన్యప్రజాపతిపుత్రుం డగు హిరణ్యరోముని దిక్పాలకులుగా నభిషేకించెను. ఈదిక్పతు లందఱును మహాత్ములును దుర్గర్షులును నై యుండిరి. వీరు సస్తద్వీపవిలసితం బగు సమస్తభూమండలంబును ధర్మానుసారంబుగఁ

దమతమవిభాగక్రమంబున నిప్పటికిని ప్రతిపాలించుచున్నాడు.

వీ రందఱును గలసి విధ్యుక్తంబుగ రాజాధిరాజగు పృథుని రాజసూయమునం దభిషిక్తుం గావించిరి. పిమ్మట చాక్షుషమన్వంత రంబున నీసమస్తధరణీరక్షణభారము వై వస్వతమనువుహస్తంబులకు సమర్పింపఁబడెను. మీరు వినఁదలంచితిరేని యావై వస్వతమనువుఁ గూర్చి సవిస్తరంబుగఁ జెప్పెదను. ఈతనియధికారము పురాణముల యందు సుప్రసిద్ధం బయి యున్నది.

సూతుం డిట్లు సెప్పటయు మునీంద్రులు “మహాత్మా! పృథు జన్మవృత్తాంత మామూలమాడంబుగ వివరింపవేఁడుచున్నాము. అ మ్మహాత్ముండఁ వసుంధర నెట్లు సందోహనంబు గావించెనో, పితృగణం బులును, ఋషిగణంబులును, దైత్యనాగయక్షగణంబులు, ద్రుమ, శైల, పిశాచ, గంధర్వ, ద్విజగణంబులును, మహాసత్త్వసంపన్నంబు లగురాక్షసగణంబులును ధాత్రీదోహనంబు నెట్లు గావించిరో, ఎవ్వ రెవ్వ రేయేపాత్రంబుల నుపయోగించిరో, ఎవ్వరు వత్సములైరో, ఎవ్వరు దోగ్ధులైరో ఎవ్వరి కెట్టిక్షీరవిశేషంబు లుత్పన్నము లయ్యె నో పూర్వ మేకారణంబున మహర్షు లందఱును కృద్ధులై వేణునిహస్త మును మఢించిరో యీసకలవృత్తాంతములును మా కెఱింగింపవలయు ను.” అని ప్రార్థించుటయు లోమహర్షణుం డిట్లనియెను.

ద్విజవరులారా! ఏకాగ్రచిత్తముతో మీరందఱు నాలకింపుఁడు. అశుచియు, క్షుప్రచేతస్కండును, అనియముండును, అశిష్యుండును నగువానికి నీపవిత్రచరిత్రంబును దెలుపందగదు. గుణవంతుం డగు శ్రోతకుమాత్రమే దీని నెఱింగింపవలయును. ఈచరిత్రము స్వర్ణంబు ను, యశస్కరంబును, ఆయుష్కరంబును, ధన్యతమంబు నైనది. పు రాతనమహర్షులు పూర్వ మీరహస్యమును వ్యక్తీకరించి యుండిరి.

బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి సంపూర్ణముగ నీవృథుచరిత్రమును గీర్తిం
చువానికిఁ గృతాకృతకర్మంబులవలన శోకభయంబులు గలుగవు.

పూర్వ మత్రివంశంబున నత్రిసమప్రభాశాలియగు అంగుం
డనుప్రజాపతి యుదయించెను. ధర్మకోవిదుం డగు నాతనికి వేణుం డను
నొకతనయుండు గలిగెను. ఆవేణునకు ధర్మజ్ఞాన మించుకంతయు లేకుం
డెను. మృత్యుతనయ యగు నునీతిగర్భంబునం దాతఁడు జనియించుట
చే మాతామహదోషంబున నాతనికి ధర్మవిచ్యుతి గలిగెను. ఆతఁడు
స్వధర్మము నుల్లంఘించి కామలోభనిరతుడయ్యెను. ఆవేణుడు రాజై
ధార్మికులమర్యాదలను వినన్వంబులఁ గావించుచు వేదవిధుల నతిక్ర
మించి, అధర్మసేవాసక్తుం డయ్యెను. ఆతనిరాజ్యశాసనంబునఁ బ్రజల
లో సాధారణముగా స్వాధ్యాయవమహ్కరములు శూన్యము లైపో
యెను. యజ్ఞంబులయందు దేవతలకు హవిర్విహణంబులు లేకుండఁ
బోయెను. అధర్మచర్చయందే వేణునికాలము క్రమముగా నాసన్న
మగుచుండెను. ఆతఁడు నారాజ్యమునం దెవ్వరును యజ్ఞహోమాదు
లఁ గావింపఁగూడ దనియు నేనే యజ్ఞమను, యష్టను, ఇజ్యుడను గా
వున యజ్ఞహోమాదులు నాయందే వినియోగింపవలయుననియు నతి
దారుణముగఁ జాటించెను. అప్పుడు మరీచిప్రభృతు లగుమహర్షు లం
దఱును వచ్చి అధర్మాసక్తుండును సాధుజనగర్హితకర్తాచరణుండును నగు
వేణుం గాంచి యిట్లనిరి. “రాజా! మేము బహుసంవత్సరంబులవఱ
కును యజ్ఞదీక్షితాల మయ్యెదము. కావున నీ కొకయువదేశముం జే
యవచ్చితిమి. నీ విక సధర్మాచరణంబు గావింపవలదు. మహర్షి య
గు నత్రికి వంశధరుండ ఎగు నివు సనాతనధర్మ మాచరింపవలయును.
నీవు ప్రజాపతిపదంబు నధిష్ఠించునప్పుడు సాధురీతిని బ్రజాపాలనం
బొనరింతు నని ప్రతిజ్ఞ చేసియుంటివి. ఇవ్విషయము నిప్పుడు నీకు
జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుంటిమి.”

అని చెప్పటయు దుర్బుద్ధియు నసత్కర్మమును నగు వేసుండు న
వ్వుచు నిట్లనియెను. — ధర్మమును స్పృశించువాఁ డింకను నెవ్వఁ డు
న్నాఁడు? నే నింకను నెవ్వనియుపదేశంబులను విసవలయును? శ్రుతి,
వీర్య, తప, స్సత్యబలంబులయందీభూమండలంబున నాతఁ ఁ సమానుఁ
డిం కెవ్వఁ డున్నాఁడు? విశేషించి సర్వభూతంబులకు ధర్మకర్తను నేనే.
మీరు కేవలము మూఢు లగుటచే నాతత్త్వం బెఱుంగజాలకుంటిరి.
నేను దలంచినచో నీవిశ్వం బంతయు దగ్ధముగను జలనిమగ్నముగను
గావింపఁగలను. ఈద్వాపాప్యధ్వలను నే నింతలో నవరోధింపఁగల
ను. ఇట్టిసామాన్యముంగూర్చి యిండుకంతయును మీరు సందేహిం
పవలదు. అని చెప్పచున్న వేఱుం గాంచి మహర్షు లందఱును ఆతని
గర్వమోహంబులకుఁ గ్రోధావేశపరవశులై తత్త్వణమే యావేఱుని నిగ్ర
హించి యాతనిదక్షిణోరుమంధనంబు గావించిరి. అట్లు మణింపఁబడిన
యూరుపునుండి హ్రస్వాకారుండును, అతిఘోరకృష్ణవర్ణుండును నగు
నొకపురుషుం డుదితుం డయ్యెను. ఆతఁడు భయవిహ్వలై జేతు
లు జోడించుకొని నిలిచియుండుటం గాంచి మహర్షి యగుకల్పియునీం
దుర్మండు భీతుం డగునాతని “నిషేద (కూర్చుండుము)” అనియెను.
ఆతఁడే యసంతరము నిషాదవంశమునకు మూలపురుషుం డయ్యెను.
ఆవేఱునిపాపములనుండి క్రమంబుగ ధీవరగణంబు లుత్పన్నులైరి. మ
తీయు, వింధ్యాచలనివాసులును, అసభ్యులును, అధర్ములును నగు
కిరాతులుకూడ జనియించిరి. పిమ్మట మహర్షులు క్రుద్ధులై మరల
సవ్వేఱుని దక్షిణబాహువును అరణింబోలె మణించుటయు, దానినుండి
పావకప్రతిభుం డగువృథుమహారాజు భూమిపై నవతరించెను. ఇతఁడు
సరసముజ్జ్వలదేహుండును, అజగవనామకధన్యుడుండును, దివ్యశరసంక
తితుండును ప్రదీప్తకవచధరుండును నై యాతఁ డావిర్భవించినవాఁడని

సకలభూతంబులును బహువిధానందభరితంబు లయ్యెను. వేణుండును
 స్వర్గస్థుం డయ్యెను. మహాత్ముండగు పృథునివంటిపుత్తుగ్రంథు పొడమి
 నంతనే పురుషుశ్రేష్ఠుం డగు వేణుండు పున్నామనరకవిముక్తుం డయ్యె
 ను. అప్పుడు సకలసముద్రంబులును, సకలసదులును వివిధరత్నంబుల
 తోఁగూడ జలంబులం గొనితెచ్చి పృథుమహారాజు నభిషేకింపవచ్చె
 ను. సకలదేవతలును, అంగిరఃప్రభృతిమహర్షిగణంబులును, భగవా
 నుం డగుపితామహుండును, చరాచరంబు లగునిఖిలభూతగణంబులు
 ను నచ్చటి కేతెంచి వేణునందనుని బట్టాభిషిక్తుం గావించిరి. రాజాధి
 రాజును మహాతేజుండును నగు నాతఁ డిట్లభిషిక్తుండై, ధర్మజ్ఞు లగు
 మంత్రీగణంబులతో నాలోచించి సత్యశాసనంబునఁ బ్రజారంజనంబు
 నొనర్చుటకుఁ బ్రవృత్తుండయ్యెను. ప్రతాపశాలి యగునాతనిపాలనం
 బున నిదిపటి కౌతంతిండి యగువేణుని తీవ్రశాసనంబులచే విరక్తులై
 యున్న ప్రజ లెల్లరును కొలఁదికాలంబునకే యనుగక్తు లైరి. ప్రకృతి
 రంజనంబున నాతనిరాజనామంబు సార్థకం బయ్యెను. ఆతనిప్రయా
 నంబుల కెల్ల సముద్రంబులును బర్వతంబులును సుగమంబు లగుమా
 ర్గంబుల నొసగుచు వచ్చెను. ఆతని కెన్నఁడును ధ్వజభంగంబు గా
 లేదు. ఆతనిరాజ్యంబున భూమి దున్నకయ ఫలించుచుండెను. కోరి
 నంతనే సమృద్ధిగా ససౌత్పత్తి యగుచుండెను. గోగణంబులు పిదుక
 తయె క్షీరంబుల నవ్వారిగ నిచ్చుచుండెను. ప్రతిపత్త్రపుటంబునుండి
 యు వర్షణం బగుచుండెను.

ఆకాలంబున శుభకరంబును బైతామహంబు నగుయజ్ఞులబుప్ర
 రంభింపఁబడియెను. అందు మహామతి యగుసూతుండు జన్మించెను.
 అనంతర మన్ముహాయజ్ఞమునుండి మాగధజాతి యుదయించెను. అ
 ప్పు డమ్మహర్షిగణంబులు పృథుమహారాజుంగూర్చి స్తోత్రసారంబులఁ

గావించుటకై సూతమాగధులం బిలిచి మీ రందఱు నిమ్మహారాజు
ను స్తుతించుచుండవలయునని నియోగించిరి. వారి కదియే యనుచూ
పకర్మంబుగా నిర్దిష్టంబయ్యెను. మీస్తవంబుల కీప్రభువర్యుండే యో
గ్యుం డని మునులు చెప్పటయు సూతమాగధు లిట్లనిరి. శుహాత్ము
త్ములారా! మేము మాస్తోత్రసారంబులచే దేవర్షిగణంబుల నైనఁ
బరితృప్తులఁ గావింపఁగలము. కాని, యీనరపాలుని యెట్టియత్తమక
ర్మంబును, ఎట్టికీర్తిచరిత్రంబును, ఎట్టిశుభలక్షణంబును నింకనూ నెఱుఁ
గము. మే మెట్లీతని స్తుతియింపఁగలము? అనుటయు మహర్షు లీతని
భవిష్యచ్ఛరిత్రమును గూర్చి కీర్తింపుఁ డని యానతిచ్చిరి. వారును పృ
థుచక్రవర్తి గావించు భవిష్యత్సకల సత్కర్మంబులంగూర్చియు గానం
బుసేయుటయు నాతనిచరిత్ర మప్పటినుండియుఁ ద్రైలోక్యవిదితం బ
య్యెను. అప్పుడు సూతమాగధప్రభృతివందిగణంబులు వివిధరీతుల స
మ్మహీనాధు నాశీర్వాదించుటయుఁ జృథుచక్రవర్తి ప్రీతుండై సూతున
కనూపదేశంబును మాగధునకు మగధదేశంబును సంప్రదానంబు గా
వించెను.

ఆసూతమాగధులం గాంచి ప్రజలందఱు నానందపులకితులై
తమకందఱకును మహారా జుచితవృత్తులం గల్పింపఁగలఁడని యొంకొ
రులకుఁ జెప్పకొనుచు, మహాత్ముం డగుపృథుచక్రవర్తి సన్నిధికిం బో
యి మాకందఱకును దగినవృత్తులం బ్రసాదింపు మని ప్రార్థించిరి. మ
హర్షులచేఁ బ్రేరితులై ప్రజలిట్లు తన్ను పేఁడుటయు సమ్మహీనాధుండు
జగద్ధితంబుకొఱకు బాణబాణాసనధారయై పృథ్వీవిదారణంబు గావింప
నుద్యుక్తుం డయ్యెను. అప్పుడు భూదేవి భయభ్రాంతయై గోరూపము
ను ధరించి పలాయనంబు గావించుచుండుటయు నాభూపాలుండును
తానిని వెంబడింపఁ దొడంగెను. భూదేవి యిట్లు పృథుభయంబున

బ్రహ్మలోకాది సమస్తలోకములను బరిభ్రమించి సమస్తీప్తశరశరాశ
సథారియై తన్ను వెంబడించివచ్చుచున్న పృథుసార్వభౌముం గాంచి
యమరగణంబులకై నను దుష్టయుం డగునాతనికంటెఁ దనకన్యశరణ్యం
బు లేదని చింతించి త్రిలోకపూజ్య యగునవ్యమంధరాదేవి యప్పుడు
కృతాంజలియై యవ్వేణునందనుం గూర్చి యిట్లు ప్రార్థించెను.

మహారాజా ! స్త్రీవధం బధర్మంబనువిషయము నీవెఱుంగనిది
గాదు. నేను లేకున్నచో నీవు ప్రజల నెల్లు భరింపఁగలవు ? సకలజీవు
లును నాయందే నిలిచి యుందురు. నేనే సమస్తజగంబును ధరించి
యుందును. నాకు వినాశంబు గావించుట నీప్రజాసమూహమునంతను
వినష్టంబు గావించుకొనుటయే యగును. కావున నావిన్నపము నా
లింపుము. నీవు ప్రజాహితంబుఁ గోరెదవేని నాకమంగళంబు గావింప
కుము. ఉత్తమోపాయంబునఁ గార్యారంభంబు గావించినచో నవశ్య
ముగఁ గార్యసిద్ధి గాఁగలదు. నీప్రజలు సుఖంబుగ జీవించునట్టి సదు
పాయమును నీవాలోచింపుము. నన్ను వధించుటవలన నీప్రజలకెట్టి
లాభంబును గలుగఁబోదు. మహాప్రభూ ! నీకోపము నుపసంహరింపు
ము. నేను నీయిచ్చవచ్చినరీతిని మెలంగుచుండెదను. స్త్రీజాతి యెన్నఁ
టికి నవధ్యంబై నదని సాధువులు చెప్పుదురు. తిర్యగ్జాతులచేఁగూడ నీ
నియమము ప్రతిపాదించఁబడుచున్నది. వినియండియు, నెఱింగియుం
డియు నీవిట్టియధర్మకార్యమునకుఁ గడంగవలదు.

అని ధాత్రీదేవి ప్రార్థించుటయు సుదూరహాసముం దగునట్లు
హిపతి కోగ్రము సుజ్జగించి యిట్లునియెను. ఓవసుంధరా ! సార్వభౌమం
డై గాని, పరార్థపరుండై గాని యొక్కనికొఱకు బహువ్యక్తులను హిం
సించువాడు మహాపాపంబు నందగలఁడు. కాని యొక్కని వధించుట
వలన బహువ్యక్తులకు సుఖంబుగ జీవికానిర్వహణంబు గానున్నచో న

క్రిసమయంబున నాతనివధించినను మహాపాతకంబుగాని యుపపాతకం
బుగాని కలుగదు. కావున నోధాత్రి! నేను నిన్నుఁ బ్రజాహితంబు
కొఱకు సంహరింపఁదలఁచితిని. నీవు నాచెప్పినచోప్పునఁ బ్రజాహితసా
ధనంబు గావింపకున్నచో నాశాసనము నుల్లంఘించిన నిన్ను మదీయ
బాణప్రయోగంబున సంహరించి నాశరీరమునే విస్తరింపఁజేసి నేనే
(స్వయముగ) సమస్తప్రాణులను ధరించెదను. కావున నోధర్మచారిణీ!
నీ కింకను జెప్పచున్నాను. నీవు నాశాసనమును మన్నించి యీశమ
స్తప్రజలను సంజీవితులను గావింపుము. ప్రజాధారణంబునకు నీవే స
మర్థురాలవు. నీవు నాతనయనై యుండువు. అట్లయినచో, నిన్ను ప
ధించుటకై కూర్చిన యలిదారుణం బగునీశరంబు నుపసంహరించెదను.

అనుటయు వసుధాదేవి యపవరవరా! నేను నీయాజ్ఞాచోప్పున
సమస్తమును గావించెద నని నిశ్చయముగాఁ జెప్పచున్నాను. నీవు
నా నీతినిన్నియును సంక్రమించి యిమ్ము. నేను దానిసాహాయ్యంబు
నొందును. నీవునా నీతిని గావించు. నీవుమాత్రము నన్ను సమతలము గలదా
నినిగాఁ జేయుము. భూదేవి యిట్లు పలుకఁగా, వేణుసందనుండు తన
ధనుష్కోటిచే శతసహస్రంబు లగుశైలగులుల నుత్సరితంబులను గా
వించెను. దానంచేసి పర్వతంబు లెల్ల సమధికోన్నతంబులై వర్ధిల్లెను. పూ
ర్వస్మృత్యయందు, ఈవృద్ధికి సమత్వం బెచ్చటను లేదు. అంతయు వి
షమత్వము గలిగియుండుటచే నప్పుడు కేవలము పురగ్రామవిభాగంబై
నను లేకుండెను. మఱియు, ససౌత్పత్తియు, గోరక్షణంబును, కృషి
యు, వణిక్పథంబులును, సత్యావృతంబులును, లోభమత్సరంబులును
గూడ లేకుండెను. ఇప్పుడు నై వస్వతమన్వంతరంబునఁ బృథుమహా
రాజుకాలమునుండియే యవి యన్నియు నుత్పన్నంబు లయ్యెను.

అప్పుడు ప్రజుండఱును సమతలం బగు భూప్రదేశంబునే

నివాసయోగ్యంబుగాఁ జేసికొనఁదొడంగిరి. ప్రప్రథమంబునఁ జిజ్ఞా
గణంబులకు ఫలమూలాదులే యాహారము లగుచు నుండినట్లు మేము
వినియున్నాము. అవి యైనను సతికష్టముచేఁ గాని లభించుటలేదు.
పురుషశ్రేష్ఠుం డగుపృథుసార్వభౌముఁడు స్వాయంభువమనువును వత్స
ముగఁ జేసి స్వయముగాఁ బృథ్వీనుండి వివిధసస్యములను బిదికినప్పటి
నుండియే సస్యాన్నమువలనఁ బ్రజలు జీవించుచున్నారు. అప్పుడు
పృథుచక్రవర్తియే కాక దేవర్షిపితృగణంబులును దైత్యయక్షగంధర్వ
కీన్నరగణంబులును, సరీసృపవృక్షగణంబులును గూడ పెవ్వేలుగ నివ్వ
సుంధరను సందోహనంబు గావించియుండిరి. వీరికి దోగ్ధంబులును
వత్సంబులును పాత్రీలును క్షీరంబులును వేఱువేఱుగాఁ గల్పింపఁబడి
యెను. ఋషులు సోముఁడు వత్సముగను, బృహస్పతి దోగ్ధగను, ఛం
దస్సులు పాత్రీగను జేసి తపస్సు, బ్రహ్మమును క్షీరంబులుగాఁ బిదికి
కొనిరి. దేవతలు శతక్రతుని వత్సంబుగను, భగవంతుం డగు రవిని
దోగ్ధగను జేసికొని కాంచనపాత్రీంబున నోజస్కరం బగుక్షీరంబును
బిదికికొనిరి. పితరులు యముని వత్సంబుగను, అంతకుని దోగ్ధగను
జేసికొని రజతపాత్రీంబున సుధాక్షీరములను, నాగగణంబులు తక్షకుని
వత్సముగను, విరావతుని దోగ్ధగనుజేసికొని అలాబూపాత్రీంబున విష
క్షీరంబులను, అసురులు విరోచనుని వత్సంబుగను, మధుదైత్యుని
దోగ్ధగను జేసికొని యాయసపాత్రీంబున మాయామయక్షీరంబును,
యక్షులు నైశ్రవణుని వత్సంబుగను తజతనాభుని దోగ్ధగను జేసికొని
ఆమపాత్రీంబున అంతర్ధానక్షీరంబును, రాక్షసులు సుమాలిని వత్సం
బుగను రజతనాభుని దోగ్ధగను జేసికొని కపాలపాత్రంబున శోణితక్షీరం
బును, గంధర్వులు చిత్రరథుఁడు వత్సంబుగను వసురుచి దోగ్ధగను పం
కజపాత్రీంబునఁ బవిత్రగంధక్షీరంబును, బర్హతంబులు హిమవంతుఁడు

వత్సగా మేరువు దోగ్ధగా శైలపాత్రంబున రత్నైషధీక్షీరంబులను, వృక్షంబులు ప్లక్షంబు వత్సంబుగా, సాలంబు దోగ్ధగా పలాశపత్రపాత్రంబున చిన్నదగ్ధప్రరోహణక్షీరంబులను బిదికికొనిరి.

అట్టియివ్వపంథరాదేవి ధాత్రీయు, విధాత్రీయు, పావనయు, చరాచరప్రతిష్ఠాత్రీయు, విశ్వజననియు, సర్వజననియు, సర్వకామసంధాయినియు, సర్వసస్యప్రదాయినియు నయ్యెను. పూర్వకాలంబున సాగరాంతం బగునీభూమి, నిహతు లగుమధుకై టభులమేదఁబుచ్చే బరిష్టుతంబును, పరిపుష్టంబును నై మేదిసీనామంబున విఖ్యాతంబయ్యెను. అప్పటినుండియే బ్రహ్మవాదులు దీనిని మేదిసీనామంబున వ్యవహరించుచుండిరి.

పిమ్మట మేదిని పృథుమహారాజుశాసనంబున కధీనఁజేసి తదీయదుహితృత్వంబును గాంచుటవలనను, అమ్మహీపాలుండు, దీనిని బరిశోధితంబును, బ్రవిభక్తంబును గావించుటవలనను దీనికిఁ బృథ్వీదేవియను నామము నిద్దిష్టంబయ్యెను. అప్పటినుండియు నీవృథ్వీ సస్యవతియు, సమృద్ధిశాలినియు, వివిధపురగ్రామపరిశోభితయు నై యుండెను. ఆవేణసందనుర డిట్లు ప్రభాసంపన్నుండును, భూమియందలి సమస్తరాజేంద్రులకును శిరోమణియు, సకలభూతసమూహంబులకును బూజనీయుండును నై యుండెను. మణియు వేదవేదాంగపారగులును, మహాభాగులును నగు బ్రాహ్మణగణంబులకునయిత మూతఁడు సమస్తారాక్షుఁడై యుండెను. మహాభాగ్యశాలులును రాజ్యప్రాప్తికాములును నగు రాజు లందఱును రాజరాజేంద్రుం డగు పృథుచక్రవర్తికి సమస్కరింపవలయును. విజయేచ్ఛులగు యోధులకుఁగూడ వృత్తిదాతయగునమ్మహారాజు వందనీయుఁడు. పృథురాజనామముఁ గీర్తించుచు రణక్షేత్రయాత్రం గావించు మహాయోధుఁడు సంగ్రామరంగంబున

సతీర్థినహితంబుగ నుత్తీర్ణుఁడు గాఁగలఁడు. పృథుసార్వభౌముఁడు నైశ్యులకును శూద్రులకునుగూడ వృత్తివిధానంబును గావించెను. కావున, విత్తార్థు లగునైశ్యులును, పరమమంగళాభిలాషు లగుశూద్రుగణంబులుసయితము సద్భావముతో నమ్మహీనాధునకు నమస్కరింపవలయును.

—* మన్వంతరసంకీర్తనము. *—

సకలమనువులంగూర్చియు, మన్వంతరంబులయందలి పూర్వస్మృష్టింగూర్చియు, మనుగణంబుల నిద్విష్టకాలంబులంగూర్చియు, గీర్తింపవలయు నని ఋషులు ప్రశ్నించుటయు సూతుం డిట్లనియెను. మునీంద్రులారా! సకలమన్వంతరవృత్తాంతంబులును శతవన్షంబుల కైనను వర్ణింపఁజాలము. కావున దానిని సంక్షేపించి చెప్పెదను వినుండు. స్వాయంభువుఁడు, స్వారోచిషుఁడు, ఉత్తముఁడు, తామసుఁడు, రైవతుఁడు, చాక్షుషుఁడు ననువారలు పూర్వమనువులు. వర్తమానకాలంబున మనువు నైవస్వతుఁడు. సావర్ణియు, భౌత్యుఁడును, రౌచ్యుఁడును, మేరుసావర్ణిచతుష్కంబును భవిష్యన్ననువులు. ఇది యతీతవర్తమానభావిమనువృత్తాంతంబు. ఇతఁ డేవర్షిగణంబుల వంశంబులనుగూర్చి చెప్పెదను. మరీచి, అత్రి, అంగిరుఁడు, పులహుఁడు, కృతువు, పులస్త్యుఁడు, వసిష్ఠుఁడు ననునీసప్తర్షులును బ్రహ్మపుత్రులు. వీరుత్తరదిశయందు నివసించియుందురు. ఆగ్నిధ్రుఁడు, అగ్నిబాహుఁడు, మేధ్యుఁడు, మేధాతిథి, వసువు, జ్యోతిష్మంతుఁడు, ద్యుతిమంతుఁడు, హవ్యుఁడు, సబలుఁడు, పుత్రుఁడు నను పదుండ్రురు స్వాయంభువమనువుపుత్రులు. ఇది ప్రథమమన్వంతరము. శౌర్వుఁడు, వసిష్ఠపుత్రుఁడు, స్తంబుఁడు, కశ్యపుఁడు, ప్రాణుఁడు, బృహస్పతి, దత్తుఁడు, అత్రి,

చ్యవనుఁడు నను మహర్షులు మహావ్రతు లని వాయుదేవునిచే జెప్పం బడిరి. స్వారోచిషమన్వంతరంబున దేవతలు తుషితనామంబున వి ఖ్యాతులైరి. హవిష్ముఁడు, సుకృతి, జ్యోతి, ఆపోమూర్తి, ప్రతీతుఁ డు, నభస్యుఁడు, నభుఁడు, ఊర్జుఁడు ననువారు స్వారోచిషనిపుత్తు లు. పీ రందఱును మహావీర్యపరాక్రమసంపన్నులై పృథ్వీపాలసంబు గావించిరి. ఇది ద్వితీయమన్వంతరంబు. వసిష్ఠునకు వసిష్ఠనామంబునఁ బుత్త్రునిస్తకం బుదయించెను. హిరణ్యగర్భునకు ఊర్జునామంబునఁ దేజస్వు లగుకొందఱు తనయులు గలిగిరి. వారందఱును మహర్షు లైరి. ఉత్తమమనువునకు ఇషుండును, ఊర్జుండును, తనూర్జుండును, మధుండును, మాధవుండును, శుచియు, శుక్రుండును, సహుండును, నభస్యుండును, నభుండును బుత్తు లైరి. ఈమన్వంతరంబున భాను గణంబులు దేవతలైరి. చతుర్థమన్వంతరంబునఁ గావ్యుండును, పృ థుండును, అగ్నియు, జహ్నుండును, ధాతయు, కపీవంతుండును, అకపీవంతుండు ననువారు నస్తరు లైరి. వీరిపుత్త్రపౌత్రాదులంగూర్చి పురాణంబులయందు నవిస్తరముగా వర్ణింపఁబడియెను. ఈతామసమ న్వంతరంబున దేవతలు సత్యనాము లైరి. తామసునకు ద్యుతియు, తపస్యుండును, సుతపుండును, తపోమూలుండును, సనాతనుండును, తపోవ్రతియు, కల్మషుండును, తన్వీయు, ధన్వీయు, పరంతపుఁడు నను పదుగురును పుత్తు లైరి. ఇది చతుర్థమన్వంతరం బని వాయుదేవుం డు వక్కాణించెను. అనంతరమన్వంతరంబున దేవబాహుండును, య దుధ్రుండును, దేవశిరుండును, హిరణ్యరోముండును, ప్లస్యుండును, ఊర్ధ్వబాహుండును, సత్యసేత్రుండు ననువారు నస్తరు లైరి. ఈమ న్వంతరంబున దేవగణంబులును ప్రకృతిగణంబులును అభూతనాము లైరి. ఇదిరై వతమన్వంతరంబు. ఈరై వతునకు ధృతిమంతుండును,

అవ్యయండును, యుక్తండును, తత్త్వదర్శియు, నిరుత్సంకుండును, ఆరణ్యండును, ప్రకాశుండును, నిర్మోహుండును, సత్యవాక్కును, కృతియు ననుపదుండ్రు పుత్తులు గలిగిరి. వ్యవం బగుచాక్షుషమన్వంతరంబున భృగుండును, నభుండును, వివస్వంతుండును, సుధామండును, విరజుండును, అతినామండును, సహిష్ణుండు ననువారు సత్తులు. ఈ మన్వంతరంబున ఋషులకు నప్రసూతు లనియు, దేవతలకు లేఖు లనియు నామంబులు గలిగెను. ఈదేవతలు పంచగణంబులుగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండిరి. ఈమన్వంతరంబున మహర్షి యగు నంగిరునకు నడ్వల యను పత్నియందు రురుప్రభృతు లగు పుత్తులు పదుగు రుద్భవించిరి. వా రందఱును మహాత్ములును, మహాతేజస్వులు నైరి. ఇఁక సప్తమం బగు నై వస్వతమన్వంతరం బభివర్ణించెద. ఈమన్వంతరంబున అత్రి, వసిష్ఠుఁడు, కశ్యపుఁడు, గౌతముఁడు, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, మహాత్ముం డగుఋచీకతనయుం డగుజమదగ్నియ సప్తఱులు. వారిష్టఁడు న్వగ్గంబున నున్నారు. ఈనై వస్వతమనువుకా లంబున సాధ్య రుద్ర విశ్వేదేవగణంబులును, వసుమరున్దగణంబులును, ఆదిత్యగణంబులును, అశ్వినీకుమారులును విరాజ్జ్వలించుండిరి. ఈనై వస్వతునకు మహాతేజస్వులును, కీర్తిమంతులును, నగు ఇక్ష్వాకుప్రభృతులు పదుగురు తనయులు గలిగిరి. వీరెపుత్త్రప్రౌత్తాదులు సకలదిగంతంబులయందును నిండియుండిరి. ప్రతిమన్వంతరంబునను లోకధర్మవ్యవస్థకొఱకును, లోకరక్షణంబుకొఱకును, సప్తఱులు ప్రసిద్ధులైయుండిరి. ఒక్కొక్కమన్వంతరం బతీతం బైనంతనే యాసప్తఱులయందును, నలువురు నలువురు సత్కర్తానుష్ఠానంబుల నొనరించి బ్రహ్మలోకంబున కేగుచుందురు. ఇతరులు తపోనుష్ఠానంబుఁ గావించి వారివాసస్థానంబుల బూరించుచుందురు. అతీతవర్తమానఋషిగణంబులసంబంధ మీ

విధముగాఁ జెప్పఁబడియెను. భవిష్యస్మన్వంతరంబునందలి సప్తర్షులు ను ఇప్పుడు స్వర్గమునం దున్నారు. పరశురాముఁడు, వ్యాసుఁడు, అత్రేయఁడు, ద్రౌణి యగునశ్వత్థామ, గౌతమాత్మజుఁ డగు శరద్వంతుఁడు, కౌశికుఁ డగుగాలవుఁడు, బౌర్వుఁ డగుకాశ్యపుఁడు అనునీమహాత్ము లేఁదురును భవిష్యస్మనిశ్రేష్ఠు లగుదురు. నైరియు, అధ్వరీవంతుండును, శమనుండును, ధృతిమంతుండును, వసుండును, అరిష్టమను, అధృష్టుండును, వాజియు, సుమతియు సనువారు సావర్ణమనువునకుఁ బుత్రు లగుదురు. ప్రభాతకాలంబున నీయతీతానాగతమహ్నాగ్నిగణంబులనామంబులను స్మరించుచు లేచువానికి ఆయురారోగ్యయశస్సుఖంబులు లభింపఁగలవు.

మునివరులారా ! గతమన్వంతరంబులనుగూర్చి సంక్షేపముగాఁ జెప్పితిని. ఇక ననాగతమన్వంతరంబులను వచించెదను వినుఁడు. సావర్ణమనువు లయిదుగురు. అందు పరమేశ్వితనయులగు నలువురు మేరు సావర్ణి నామంబున విఖ్యాతులైరి. వీరు దక్షకన్య యగు ప్రియగర్భంబున జనియించిరి. దక్షప్రజాపతిదాహితులును మహీజనులును నగువీరు మేరుస్పృహంబునం దుండి మహాతపంబును గావించిరి. ప్రజాపతి యగు రుచిపుత్రుండు రాచ్యం దొకమను వయ్యెను. రుచికి భూతదేవిగర్భంబున భౌత్యం డనువాఁడు పుట్టి మను వయ్యెను. ఈ కల్పంబున వారే మ్వురును మనువులయ్యెదరు. వారివలననే ద్వీప పట్టణమయం బగుపృథ్వి యంతయుఁ బరివ్యాప్తం బగును. వీరు యుగసహస్రంబులు భూపరిపాలనంబు గావించుదురు. ప్రతియుగాంతంబునను ప్రజాపతి తపశ్చరణంబు గావించుచుండును. డెబ్బదియొక్క దివ్యయుగంబు లొక్కమన్వంతరం బని చెప్పఁబడును. చతుర్దశమనువులచరిత్రంబును వేదపురాణములయందు

ప్రసిద్ధమైనది. అమ్మనువు లందఱును ప్రభువులును ప్రజాపతివాచ్యులు నై యుండిరి.

వీరినామంబులను గీర్తించువారు ధన్యు లగుదురు. మన్వంతరాంతంబున సంహారంబును మరల సృష్టియు నగుచుందురు. ఇవిధంబున సృష్టిప్రళయంబు లెన్ని యైననో నూతేంద్ర కై నను లెక్కింపజాలము. మన్వంతరావసానంబునఁ బ్రళయారంభంబునందు తపోబ్రహ్మచర్యజ్ఞానబలంబున దేవతలును, సప్తర్షులుమాత్రము నిలిచియుందురు. తక్కినవా రందఱును విలయంబు నందుదురు. యుగసహస్రంబులకుఁ గల్పాంతంబగును. కల్పాంతకాలంబున సకలభూతంబులును బరస్పరము రవిరశ్మిచే దగ్ధంబులై బ్రహ్మాదిత్యగణసహితంబుగ సర్వభూతసృష్టయు, సురశ్రేష్ఠుండును, ప్రభుండును, హరియు నగు నారాయణునందు విలీనంబు లగును. ప్రతికల్పాంతంబున నిశ్లే జరుగుచుండును. ఈ జగం బంతయును అన్యత్తుండును, శాశ్వతుండు నగు నాదేవదేవుని లీలయే. మునివరులారా ! వృష్ణీకులావతంసుండును, మహాత్ముండు నగు హరి యావిర్భవించిన సద్వంశమునుగూర్చి వర్ణించుప్రసంగముగల నైవస్వతమన్వంతర సృష్టివృత్తాంతమును మీకు వర్ణించి చెప్పెదను.

—♦ ఆదిత్యోత్పత్తికథనము. ♦—

ద్విజోత్తములారా ! కశ్యపునివలన దాక్షాయణీగర్భంబున వివస్వతుండు జన్మించెను. ఆతనికి విశ్వకర్మకూతు రగు సంజ్ఞాదేవి భార్య యయ్యెను. భావిని యగునామె సురేణునామంబునఁ ద్రిభువనముల యందును విఖ్యాత యయ్యెను. రూపకావనవతియు, కీర్తిమతియు, మహాతపస్వినియు నగుసంజ్ఞాదేవి మార్తాండునిభార్య యయ్యెను. నాతనితీక్ష్ణరూపంబుచే నామె పరితృప్తిగానలేకపోయెను. ప్రచండతే

జాం డగు నానూర్యభగవానుని స్వాభావికతీక్షణరూపజ్యోతి సోఽతినంతనే శరీరంబు దగ్ధంబై పోవును. అదియే సంజ్ఞాదేవి కప్రియం బయ్యెను. పూర్వకాలంబునఁ గళ్యపుండు స్నేహభావంబున “ఈఅండస్థండు మృతినందఁడు” అనియెను. అందువలన “మార్తాండుం” డనునామం బు సూర్యునకు సుప్రసిద్ధం బయ్యెను. ఆవివస్వంతునితేజం బత్యధికం బై త్రిభువనంబులను దపింపఁజేయుచుండెను. ఆతనివలన సంజ్ఞాగర్భం బునుండి వై వస్వతుండును, శ్రాద్ధదేవుండు నను నిరువురు తనయులును, యమున యను నొకతనయుఁ గలిగిరి. ఆపుత్త్రి లిరువురును ప్రజాపతు లైరి. అందు శ్రాద్ధదేవుం డగు యముండును, యమునయుఁ గవలు.

వివస్వంతుని శ్యామలవర్ణముం గాంచి సహింపఁజాలక మా యామయి యగు సంజ్ఞాదేవి తనకు సవర్ణ యగు ఛాయాదేవిని సృ జించెను. అప్పు డాఛాయ ప్రాంబలియై “ఓశుచిస్మితా! నే నేమిచే యవలయునో యాజ్ఞాపింపు మనియెను. అప్పుడు సంజ్ఞాదేవి ఓసుందరీ! నీకు శుభమగుఁగాక! నేను నా పుత్రినింటికిఁ బోయెదను. ఈనాభవనం బున నిస్సంశయముగా నివసించి నాయురువురుపుత్త్రిలను, పుత్త్రికల ను బెంచుచుండుము. నే నిట్లు పోయిన విషయమును భాస్కరున కె న్నఁడును నివేదింపకుము.” అని బోధించుటయు ఛాయ “ఓదేవీ! ఎ ట్టిశాపంబును, ఎట్టికచగ్రహణంబును సిద్ధింపకుండునంతవఱకు నేను నీ యాజ్ఞను బరిపాలించెదను. నీవు యథాసుఖంబుగఁ బొమ్ము. నీకు స మస్కారము” అని చెప్పెను.

తపస్విని యగు సంజ్ఞ, సవర్ణ సట నుంచి యామె యంగీకార ముం బడసి సిగ్గుతోఁ దండ్రి యగు విశ్వకర్మసమీపమునకుం బోయె ను. కాని, యామె తండ్రిచే సనేకవిధంబులఁ దిరస్కరింపఁబడియెను. విశ్వకర్మ యామెను భర్తృసన్నిధికిం బొమ్మని మాటిమాటికి నాజ్ఞాపిం

చుచుండెను. ఆమె తనరూపమును మార్చుకొని బడబా (ఆంధ్రగోష్ఠి
ము) రూపముం దాల్చి యుత్తరకురుదేశములకుం బోయి తృణజేత్రం
బున సంచరించుచుండెను. ఇట నాదిత్యుండును ఛాయానంజ్ఞును దన
పత్నిగనే తలంచి యుండెను. ఆదిత్యునకు ఛాయయందు ఆత్మతు
ల్యుండును, పూర్వజాతుండగు నైవస్వతున కనురూపుండును అగుసా
వణ్ణి యను నొకపుత్తుండు గలిగెను. ఆతఁడు నైవస్వతునియనంతర
ము మనువు గాఁగలఁడు. మఱియు, ఛాయకు సూర్యునివలన శనైశ్చ
రుం డను నింకొకపుత్తుండు గలిగెను. ఛాయ తనపుత్తులను సపత్నీ
పుత్తులకంటె నధికముగఁ బ్రేమించుచుండెను. ఛాయాదేవి పక్షపాత
మును నైవస్వతుండు సహింపఁగలిగెను గాని రోషవశంబునను బాల
స్వభావముచేతను విధినియోగంబువలనను యముండుమాత్రము సహిం
పఁజాలక తల్లి యగుఛాయను నిందించుచుఁ గాతెత్తి యామెను ద
న్నఁబోయెను. సావణ్ణిజనని యగు ఛాయయుఁ గ్రోధావేశంబున నీచర
ణంబు పతితం బగుఁగాక యని యముని శపియించెను. దానికి య
ముం డతిదుఃఖితుండై తండ్రుఁడెఁగటికిం బోయి కృతాంజలియై సమస్త
వృత్తాంతంబును విస్పష్టముగ నాతనికి విన్నవించి, “తండ్రీ! మాతల్లి
శాపమునుండి న న్నుద్ధరింపుము. తల్లి యనునది సకలసంతానంబునం
దును సమానప్రేమము గలదియై యుండవలయును. అట్లు తుల్యస్నే
హమును జూపుటయే యామెకుఁ గర్తవ్యము. కాని, ఆమె మమ్ముఁ
బరిత్యజించి, కన్యకసంతానమునెడల నధికవాత్సల్యముం జూపుచున్నది.
అందుచే నే నామెపైఁ గాతెత్తి బెదరించితిని. అంతియకాని నాపాద
మామెదేహము నంటనేలేదు. బాల్యముచే నైన నేమి? మూఢత్వ
ముచే నైన నేమి? నే నొనర్చిన యాయపచారమును మన్నింపుము.
ఓలోకేశ్వరా! తల్లిచే నేను శపింపఁబడితిని. నాచరణంబు భూపతితం
బు గాకుండ ననుగ్రహింపుము.

అని ప్రార్థించుటయు వివస్వంతుండు “కుమారా ! ఈవిషయంబున నిశ్చయంబుగ నేదియో నిగూఢకారణం బున్నది. అందుచేతనే నీవంటిధర్మజ్ఞుఁడును, సత్యవాదియు నగుపుత్తుని నీతల్లి కోర్కెవశంబున శపింపఁగలిగినది. కాని, నీతల్లివాక్యమును వ్యర్థముగఁ జేయుటకు నేను సమర్థుఁడను గాఁజాలను. కేవల మీశాపోషణమనంబును మాత్రము చేసెదను. నీపాదమునందలి మాంసమును క్రిమిగణంబులు గైకొని భూతలంబునకుఁ బోఁగలవు. అందువలన నీతల్లివాక్యంబును నిర్భక్తంబు గానేరదు. త్వదీయచరణ మాంసాపహరణంబు గారణంబుగా నీవును శాపంబుచుండి విముక్తుండవు గాఁగలవు.” అని యూటడించి యాదిత్యుండు ఛాయయొద్దకుం బోయి “దేవీ ! సంతానం జంతయును తుల్యంబై యుండ, నీవొక్కనియందే యధికవాత్సల్యముండుటకుఁ గారణంబేమని ప్రశ్నించెను. ఆప్రశ్నకు సంతృప్తికరంబుగాఁ జెప్పటకు ఛాయ యసమర్థుడై ఏమియు బదులుచెప్పక యూరికుండెను. ఆదిత్యుండును యోగబలంబున సర్వమును గ్రహించి, ఛాయాసంత్యజును శపింపం దలంచి, కోర్కెముతో నామొకచగ్గిహణంబు గావించుటయు, ఛాయాదేవి భయభ్రాంతయై సమస్తవృత్తాంతమును సూర్యభగవానునకు విన్నవించెను.

ఆవృత్తాంతమును విని ప్రభాకరుండు క్రుద్ధుడై విశ్వకర్మయొద్దకుం బోయెను. విశ్వకర్మయు నాతనిని యథావిధి నర్పించి, రోషభరంబున దహనోద్యతుం డగుదివాకరునిం గాంచి, సాంత్యవచనంబుల “ఓదేవా ! నీతేజ మతితీక్ష్ణ మైనది. ఇట్టిరూపంబు దురవలోకం బైనది. ఇది నీ కుచితమైనది గాదు. నీభార్య యగు సంజ్ఞ యిట్టిసీతేజంబును సహింపఁజాలకయే వసశాద్వలతలంబులం బరిభ్రమించుచున్నది. శుభచారిణియు, శ్లాఘ్యుయు, యోగబలోపేతయు నగు నీడ

హధర్మిణిని దివ్యదృష్టిచే నీవు గనుగొంటివిగదా ! నీ కిష్ట మగునేని నే నును నీకు యథోచితరూపంబును గల్పింపగలను. ఈతీక్షణరూపంబునకు మూలుగఁ గమనీయరూపంబును నీకుం గూర్చెదను.” అని చెప్పటయు, మూర్తాండుండు కోరిధంబు నుపసంహరించుకొని యట్లొనర్చుట కంగీకరించెను. అప్పుడు విశ్వకర్మ సూర్యదేవుని భ్రమియంత్రంబున నారోపించి యాతనియధిక తేజంబు గొంతవఱకు తగ్గునట్లొనర్చెను. దానంజేసి సంహతతేజం డగు సూర్యునిరూప మత్యుజ్జ్వలంబై యత్యంతమనోహరంబై విరాజిల్లెను.

సూర్యదేవుండు యోగజలంబున దనభార్య యగు సంజ్ఞాదేవి సర్వజీవులకు నధ్యక్ష్య యై యతనియమంబున బడబాహుపముతో నిర్భయంబుగ విహరించుచున్నవిషయము నెఱింగి యాతండును అశ్వరూపంబుం దాల్చి యామె యున్నయెడకుం బోయి తదీయముఖంబునఁ దనముఖంబుం జేర్చి మోహవశంబున రేతస్సును జాఱవిడిచెను. బడబయుఁ బరపురుషసంశయంబునఁ దననాసికారంధ్రంబులనుండి యాశుక్రంబు నుద్గిర్ణంబుఁ గావించెను. దానినుండి యత్యంతమనోహరాకారు లగు అశ్వినీదేవత లుదయించి దేవవైద్యు లైరి. ఆయశ్వినీకుమారు లిరువురును నాసత్యదస్త్రనామంబుల విలసిల్లిరి. అష్టమప్రజాపతి యగు శూర్తాండునకు నీవిధముగా నశ్వినీకుమారులు పుట్టిరి. అసంతరము భాస్కరుండు తనమనోహరదివ్యరూపమును బ్రదర్శించుటయు, సంజ్ఞాదేవి చూచి సంతోషపడెయ్యెను. యముండు దాను గావించిన యపచారంబునకుఁ చింతించి ధర్మముచేఁ బ్రజలను రంజించి ధర్మరాజయ్యెను. ఆతఁడు తనశుభకర్మంబులచే దీప్తి మంతుండై పితృగణాధిపత్యంబును లోకపాలకత్వంబును గాంచెను. ఆతనివై మాత్రేయుం డగు (సతతమృతముండగు) సావర్ణియుఁ బ్రజాపతియై మనవయ్యెను. ఈ

నైవస్వతుని యనంతర మతఁడే మరుపు గాఁగలఁడు. ఆతఁ డిప్పటికిని మేరుస్మృత్యంబునఁ దపంబు గావించుచున్నాఁడు. ఆతనితమ్ముఁ డగు శ నై శ్చరుఁడు గ్రహిత్వముం గాంచెను. విశ్వకర్మ, శాతితతేజోరజంబు వలన దానవదళనసమర్థంబును అప్రతిహతంబును నగు విష్ణుచక్రమును సృజియించెను. సూర్యకన్యయగు యమి లోకపావని యగు యమునా నది యయ్యెను. నైవస్వత సావర్ణ్యమనుసంభవం బీవిధంబుగ జగత్ప్ర సిద్ధం బయ్యెను. సూర్యునకు ఛాయాదేవియం దుదయించిన సావర్ణ్య మనుభ్రాత యగుశనై శ్చరునకు లోకపూజ్యం బగుగ్రహిత్వలాభంబు గలిగెను. ఈదేవగణోత్పత్తిచరితంబును వినువారు ధరించువారును ని రాపన్నలును యశస్వంతులును నగుదురు.

—♦ సూర్యవంశనిరూపణము. ♦—

మునివరులారా! నైవస్వతునకు నాత్మతుల్యు లగు ఇక్ష్వాకుఁ డు, నాభాగుఁడు, ధృష్టుఁడు, శర్యాతి, నరిష్యంతుఁడు, ప్రింశుఁడు, రిష్టుఁడు, కరూశుఁడు పృషధుఁడు, ననుతొమ్మండు పుత్తులు గలిగిరి. ప్రజాపతి యగు నమ్మనుపు పుత్రికామేష్టి గావించుటచే నాతనికి పుత్తు లందఱును గలిగిరి. అయ్యజ్ఞమునం దాతఁడు మిత్రావరుణులం గూర్చికావించిన యాహుతివలన దివ్యాంబరధారిణీయు దివ్యాభరణ భూషితయు, దివ్యసంహననయు నగు ఇల యనురమణీమణి యుద్భవించెను. మను వామెంగాంచి యోభద్రా! నావెంట రమ్మనుటయు నామె ధర్మమయంబులగు వాక్యంబులతో, “ఓవాగ్మిపరా! నేను మిత్రావరుణులయంశంబున జనియించినదాన నగుటంజేసి నాకు ముం దుగ వారినందర్భవం బొనర్చుట కర్తవ్యంబు. నన్నధర్మనిరతం జేయ కుము.” అని ప్రార్థించి యాతనియనుమతిం బడసి మిత్రావరుణులచెం

తకుం బోయి కృతాంజలియై “ఓదేవనరులారా! నేను మీయుభయ
లయంశంబునను బుట్టితిని. ఇట్టి నే నేమిచేయవలయునో యాజ్ఞాపింపు
డు. ప్రజావతి యగు మనువు నన్నుఁ దనవెంటరమ్మని కోరుచున్నాఁ
డు.” అని ధర్మపరాయణయు, సాధ్వీయు, నగు నిలాదేవి విన్నవించు
టయు, మిత్రావరుణులమెం గాంచి, “ఓవరవణ్ణీ! మేము నీధర్మం
బునకును, వినయంబునకును, సత్యంబునకును, దమంబునకును సంప్రీ
తుల మైతిమి. నీవు మాతనయనై ప్రఖ్యాతిం గాంచుటయే కాక మ
నువునకు పంశధరుండును విశ్వజనప్రియాండును ధర్మశీలుండును నగు
తనయుండనై సుద్యుమ్ననామంబునఁ ద్రిజగంబులం బ్రసిద్ధుండవు
గాఁగలవు.”

అని యానతిచ్చుటయు, నిలాదేవి వారికడ సెలవుగైకొని ప
చ్చుచుండఁగా, మార్గమధ్యంబున చంద్రునికొడుకైన బుధుని నం
యోగంబుచే నామెకుఁ బురూరవుం డను పుత్రుండు గలిగెను. ఆ
పుత్రప్రసవానంతరమునందే యామెకు సుద్యుమ్నత్వంబు గలిగెను.
ఆసుద్యుమ్నునకుఁ—ఉత్కలుఁడు, గయఁడు, వినతాశ్వఁడు అను ము
వ్వరుపుత్రులు గలిగిరి. అందు ఉత్కలుఁడు, ఉత్కలదేశమును, విన
తాశ్వఁడు పశ్చిమదేశమును, గయఁడు పూర్వదిక్స్పంస్థితం బగుగయా
ప్రదేశమును బరిపాలించిరి. మనువు ననంతరంబున నీభూమండలము
తయుఁ బదిభాగములుగా విభక్తం బయ్యెను. అందు జ్యేష్ఠుం డగు
నిక్షాకునకు మధ్యదేశము లభించెను. సుద్యుమ్నండు కన్యాభావము
గలవాఁ డగుటచే నాతనికి భాగము లభింపదయ్యెను. పసిష్ఠునియుపదే
శానుసారంబుగ నాతఁడు ప్రతిష్ఠాననగరంబున నివసించెను. ఆతఁడు
ధర్మపరుండును, మహాత్ముండు నై ప్రతిష్ఠానలాభముం గాంచి దానిని
బురూరవున కొసగెను. మనుపుత్రుం డగునాసుద్యుమ్నండు స్త్రీలు

కుషలక్షణంబులు గలిగి యుండెను. ఇలాసద్యున్న నామంబులచే నాతఁడు ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను.

నరిష్యంతునకు శకుంఠును, నాభాగునకు సుప్రసిద్ధుండగునంబ రీషుండును గలిగిరి. ధృష్టునకు రణదుర్ముఠుం డగుక్షత్త్రిండనుపుత్త్రిం డు పుట్టెను. కరూశునకుఁ గరూశనామకక్షత్త్రియు లుదయించిరి. నా భాగధృష్టవంశజు లగురాజులందఱును నైశ్యత్వముం గాంచిరి. ప్రిం శునకుఁ బ్రజాపతియనుతనయుండు జనించి ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను. నరిష్యంతునకు దండధరుండగుయముండు వంశధరుండై రాజయ్యెను. శర్యాతికి, ఆనర్తుం డనుసుతుండును, సుకన్య యనుతనయయుఁగలిగిరి. సుకన్య చ్యవనుం డనుఋషికిఁ బత్ని యయ్యెను. ఆనర్తునకు మహాప్ర భావసంపన్నుఁ డగురై వుండనునాత్మజుండు గలిగి సుప్రసిద్ధరాజధాని యగుకుశస్థలియందు నివసించి యుండెను. ఆరై వునకు, కకుద్మియను నపరనామంబు గల్గరై వతుండనుసూనుండు గలిగెను. రై వునిపుత్త్రి శతంబునందు నతఁడే యగ్రజుండగుటచేఁ గుశస్థలికిఁ బ్రభుండయ్యెను. రాజగునారై వతుఁడు తనయయగురేవతితోఁగూడి బ్రహ్మలోకమున కుం బోయి యట సంగీతమునాలకించుచు నొకముహూర్తమాత్ర ముండెను. ఆకాలము మానవమానంబుచే బహుయుగాంతరము లయ్యెను.

పిమ్మట నాతఁ డటనుండి బయలుదేటి యూదవగణపరిష్యతం బును, బహుద్వారసమన్వితంబు సగుద్వారకానగరమునకు నచ్చెను. ఆపురంబప్పుడు వసుదేవప్రముఖులగు యదువృష్ణిభోజాంధకులచే సుర క్షితమై యుండెను. అప్పుడు రై వతుండు తానెఱుంగవలసినవిషయ ము లన్నియుం దెలిసికొని, సువ్రతచారిణి యగుతనతనయ రేవతిని బలదేవునకుఁ గన్యాదానంబు గావించి యనంతరము మేరుశిఖరంబున

కుఁ దపంబునేయంబోయెను. ఇట ధర్మరతుం డగుబలరాముండు రేవ
తీసహితుఁడై మహాసుఖంబున విలసిల్లుచుండెను.

అని సూతుండు చెప్పటయు మును లిట్లు ప్రశ్నించిరి. మహా
భాగా ! రాజగురై వతుండు పుత్రీసహితముగ బ్రహ్మలోకంబునకుఁ
బోయెనుగదా ! అంతకాల మటనున్నను వారికి జరాప్రాప్తి యేల కా
కుండెను ? శర్యాతివంశధరుం డగురై వతుం డప్పడే తపంబునకుఁ బో
యెనంటివి. ఇప్పటికిని శర్యాతివంశము భూమండలమునఁ గానంబడు
చున్నది. రై వతుండు తపంబునకుం బోయినచో నీవంశ మెట్లు నిలిచి
నది ? ఈవృత్తాంతము సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయును.

అశుటయు సూతుం డిట్లనియెను. మునివరులారా ! బ్రహ్మలో
కంబున, జరామరణములు, యుత్పిపాసలు మొదలగునెట్టికేళంబులును
లేవు. ఋతుగణంబు లచ్చటఁ దమప్రభావమును విశేషముగ విస్తరిం
పఁజేయఁజాలవు. రై వతుఁడు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయినంతనే దు
ర్వ్యస్తపరాయణు లగురాక్షసు లానగరంబును ధ్వస్తంబు గావించిరి.
రై వతునితమ్ములు నిరుపాయులై పాతిపోయి యందందు నివసించి
యుండిరి. అచ్చటనే వారివంశంబులు వృద్ధిల్లందొడంగెను. ఆవంశము
లవారందఱును నరణ్యభూముల నాశ్రయించి యుండిరి. వారే శర్యా
తివంశజులై ప్రసిద్ధిం గాంచిరి. నాభాగపుత్త్రిం డొక్కఁడును, ధృష్ట
పుత్త్రిండొక్కఁడును మొదట నైశ్యులై మరల బ్రాహ్మణత్వముం
గాంచిరి. రణదుర్మదులును, క్షత్రియులు నగుకరూశునిపుత్త్రిలంగూ
ర్చి యిదివఱకే చెప్పియుంటిని. పృషధుండు గురుధేనువును హింసిం
చి గురుశాపవశంబున శూద్రుం డై పోయెను. ఇది వై వస్వతపుత్త్రి
వృత్తాంతము.

ఒకప్పుడు మనువు తుమ్ముటయు నిత్యైకుండను తనయుండు

జనించెను. ఇత్వాకునకు నూర్గురుపుత్తులు. వారందఱును బహుదక్షిణలతో సనేకయజ్ఞములం గావించిరి. వారిలోఁ బరాక్రమవంతుఁడగువికుక్షీయనుపాఁడు సర్వజ్యేష్ఠుఁడై యుండుటచే నాతఁడయోధ్యాసింహాసనము నధిస్థించి తనప్రభుత్వమును విస్తరింపఁజేసెను. అతనికి మహాబలవంతులగు శకునిప్రముఖులై దువందలమందిపుత్తులు గలిగిరి. అందుఁగోందఱుత్తరాపథంబును, గోందఱు దక్షిణప్రదేశమును బాలించుభారమును వహించిరి.

ఒకనాఁ డిత్వాకుం డష్టకాశాగ్రంబు గావింపఁదలంచి పుత్తులం డగువికుక్షీంబిలిచి వేటకుఁ బోయి శశమాంసమును గొనితెమ్మని యాజ్ఞాపించెను. వికుక్షీయు నిర్దిష్టం బగుశ్రాద్ధము సంపన్నంబు గాకుండఁగనే శశమాంసమును భుజించి వేటకుం బోవుటచే నప్పటినుండియు నాతనికి శశాదుం డనునామము గలిగెను. ఇట్లపచారముం గావించిన శశాదునియెడల నిత్వాకుండు విరక్తుండై వసిష్ఠానుమతంబున నాతనిఁ బరిత్యజించెను. కాని యిత్వాకు సనంతరమునందు శశాదుండు మరల వచ్చి యయోధ్యాసింహాసనము సాక్రమించుకొనియెను.

ఆశశాదునకు పీఠ్యవంతుం డగుకకుత్స్థుండును, అతని కనేనుండును, అతనికిఁ బృథుండును, అతనికి విష్ణురాశ్వండును, అతని కార్దుగ్రండును, అతనికి యువనాశ్వండును, అతనికి యావనాశ్వండును, అతనికి శ్రావస్తుండును జనించిరి. శ్రావస్తునికాలమునందే శ్రావస్తీనగరము నిర్మింపఁబడియెను. అతనికి బృహదశ్వండును, అతనికిఁ గువలయాశ్వండును జనించిరి. పరమధార్మికుం డగుకువలయాశ్వండు ధుంధుం డనురాక్షసుని వధించుటచే నాతనికి ధుంధుమారుండనునామము గలిగెను. అని చెప్పటయు ముసీందులు కువలయాశ్వచరిత్రమును సవిస్తరంబుగఁ గీర్తింపఁవలయు నని ప్రార్థించిరి.

—♦ కువలయాశ్వచరిత్రము. ♦—

లోమహ్నః డిట్లనియెను. మునీంద్రులారా ! కువలయాశ్వ
నకు నూర్గురు పుత్రులు గలిగిరి. వారఁజును ధనుర్వేదవిదులును,
వీద్యాంసులును, బలవంతులును, దుష్ఠులును, భార్మికులు నై భూరి
డక్షిణలతో బహుయజ్ఞములం గావించిరి. బృహదశ్వంశు పుత్రుం
డగు కువలయాశ్వని రాజ్యాభిషిక్తుం గావించి తాను వనగమనంబున
కుద్యుక్తుండై యుండెను. అప్పుడు తంకుం డనుబ్రహ్మర్షి వచ్చి వాన
ప్రస్థధర్మంబు నవలంబింపవల దని యాతని వారించుచు “ మహారా
జా ! నీవు న్వయముగ రాజ్యరక్షణభారంబు వహింపకున్నచో నేను
నిర్విఘ్నముగఁ దపోనిర్వహణంబు చేసికొనఁజాలను. నాయాశ్రమ
సమీపమున సముద్రవాలుకామయంబగు నొక సమశ్రదేశముగలదు.
మధుడైత్యతనయుం డగుధుంధుం డనుమహానురుం డచ్చట భూగర్భ
మునందు వాలుకాస్తూపంబున నంతర్హితుండై యున్నాఁడు. నీవు
కాముండును, మహాబలవంతుండు నగు నమ్మహానురవీరుండు దేవతల
కుఁగూడ నవధ్యుండై యున్నాఁడు. ఆతఁడు దారుణతపంబు నవలం
బించి లోకవినాశంబుకొఱకే యచ్చట శయనించి యుండెను. ఆరా
క్షుండు సంవత్సరమున కొకసారి నిశ్వాసమును విడుచుచుండును.
దానిచే నీసమస్తభూమండలమును సంచలితంబై పోవుచుండును. అప్ర
బలవాయువశంబున ధూళిరాశి యెగిరి సంతాపపర్యంతము నాదిత్యు
నాచ్ఛింబు గావించుచుండును. అంతవఱకు నీభూమండలమంతయుఁ
గింపితిమగుచునే యుండును. అప్పుడు ధూమసహితంబు లగుజ్వాలా
మాలిక లతిదారుణంబుగ బయలువెడలుచుండును. అందుచే నేన
య్యాశ్రమంబున నిలువఁజాలకున్నాను. భూపాలచంద్రా! కావున నీ
పమ్మహాకాయం డగు తక్కుసుని లోకహితంబుకొఱకు సంహరింపవల

యును. ఆతఁడు నీచే నిహతుండై నచో నకలలోకంబులును స్వస్థంబులు గాఁగవు. ఆతని వధించుటకు నీ మోక్షక్షేపే నవధ్యక్షవు. పూర్వము నాకు పరవ్రదానంబు గావించునమయంబున విష్ణుదేవుండు, ఆక్రూరరాక్షసు నెవ్వండు వధియించునో యాతనితేజమును నీవు వర్ధిల్లజేయఁగల వని యానతిచ్చియున్నాఁడు. ఓమహాభాగా! అమ్మహాతేజం డగుధుంధుండు కేవలము దుర్గుండు. అల్పతేజునిచే వాఁడు శతయుగంబులకై నను దగ్ధుండు గాఁడు. మహాబలుం డగునాతని దేవతలైనను జయింపజాలరు. ”

అని యుతంకుండు సెప్పటయు రాజర్షి యగు బృహదశ్వంకు తనకుమారు నక్కార్యంబునకు నియోగింపం దలంచి “ఓమహాభాగా! నేను శస్త్రంబును త్యజించితిని. ఈనాకుమాత్రం డగు కువలయాశ్వనంపెదను. ఈతనిహస్తంబునందే ధుంధుండు నిహతుం డగును.” అని చెప్పి కుమారుని ధుంధువధార్థము నియోగించి వ్రతావతంబనంబుఁ గావించి పర్వతాభిముఖుండై పోయెను.

కువలయాశ్వంకును తండ్రియజ్ఞును శిరసావహించి తననూర్వురు పుత్రులతోడను ధుంధుసంహారంబునకై యుతంకునివెంట బయలుదేటి పోయెను. అయ్యుతంకునిప్రార్థనముచేతను, లోకహితంబుకొఱకును, భగవానుం డగు విష్ణుదేవుండు తనతేజంబుతోఁగూడఁ గువలయాశ్వని శరీరంబునం దావిష్టుండయ్యెను. కువలయాశ్వం డట్లు రాక్షససంహారంబునకై యాత్ర గావించునప్పు డాకసమునుండి “శ్రీమంతు డగు కువలయాశ్వం డిప్పు డతతదేహుండై ధుంధుమూరణంబు సేయంగలండు. ” అనువాక్యంబులు మేఘగంభీరస్వనంబుల విననయ్యెను. విమానచారు లగు దేవతలు నలుదెసలనుండియు సుగంధకుసుమవర్షంబులు గురియింపఁదొడంగిరి. దేవదుంధువులు మొరయుచుండెను.

అప్పుడు విజయశ్రేష్ఠుండును వీర్యవంతుండును నగు కువలయాశ్వం
 డట్లు చని చని ప్రప్రథమంబున వాలుకాపూర్ణం బగు సముద్రంబును
 ద్రవ్య సంకల్పించెను. కువలయాశ్వనిపుత్రులు నూర్వరును సముద్ర
 మును ద్రవ్య త్రవ్య వాలుకాస్తూపమధ్యగతుం డగుధుంధునిఁ బొడఁ
 గాంచిరి. ఆరాక్షసుండు క్రోధభరంబునఁ దనవదనంబునుండి యగ్ని
 జ్వాలలం బఱపి పశ్చిమదిశ నంతను గప్పినై చెను. మఱియు నాతఁడు
 చంద్రోదయంబున మహాతరంగకల్లోలితం బగు సముద్రంబునుంబోలిన
 జలప్రవాహము సతివేగముగఁ బరగించెను. అట్లు విజృంభించుచున్న
 యారాక్షసునిచే నాక్షణంబుననే కువలయాశ్వని పుత్రశతంబునందు
 మువ్వరుదక్కఁ దక్కినవా రెల్లరును నిహతు లైరి. అనంతరము ద్యు
 తిమంతుండును మహాతేజుండును నగు కువలయాశ్వమహారాజు మహా
 బలుం డగు నారాక్షసుని సమీపించి వేగవంతం బగు వానిజలప్రవా
 హంబు నొక్కుమ్మడిఁ బానముగావించి యోగబలంబుచే నారాక్షసుని
 మహానలజ్వాలలను శమింపఁజేసి మహాకాయుం డగు నాతని గతాసుం
 జేసి కృతార్థుండై యుదంకునిఁ బరిత్యక్తు నొనర్చెను. ఉతంకుండును
 మహాత్ముం డగు నమ్మహీనాథున కక్షయధనంబును శత్రువిజయంబు
 ను, నిరంతరధర్మాసక్తియు, శాశ్వతస్వర్గభోగంబులును నిహతులగు
 నాతనిపుత్రులకు నాకలోకప్రాప్తియూఁ గలుగునట్లు వరంబులను బ్రసా
 దించెను.

కువలయాశ్వనకు మిగిలిన మువ్వరుపుత్రులలోను—దృఢా
 శ్వండు జ్యేష్ఠుండును, చంద్రాశ్వకపిలాశ్వలు కనిష్ఠులు నై యుండిరి.
 దృఢాశ్వనకు హర్యాశ్వండును, ఆతనికి తాత్రధర్మరతుండగునికుంభం
 డును, నాతనికి రణదక్షుండగు సంహతాశ్వండును జనియించిరి. సం
 హతాశ్వనకు, అశ్వశాశ్వకశాశ్వ లను నిరువురు పుత్రులును పై

మవతి యను కన్యకయుఁ బొడమిరి. హైమవతి త్రైలోక్యంబున దృష్ట
ద్వతీనామంబునఁ బ్రఖ్యాత యయ్యెను. ఆహైమవతికిఁ బ్రసేనజిత్తు
పుట్టెను. ఆతనికి గౌరి యనునామ భార్య యయ్యెను. ఆమె భర్తచే
నభిశప్తయై బాహుదానది యైపోయెను. ప్రసేనజిత్తునకు రాజాధిరా
జుగు యువనాశ్వుండు పుట్టెను. ఆతనికి త్రిలోకవిజయుం డగు మాం
ధాత యుదయించెను. ఆతఁడు శశిబిందుతనయ యగు చైత్రరథిని
బెండ్లియాడెను. అమెకు బిందుమతి యను నపరనామంబు గలదు.
ఆబిందుమతి యతిలోకరూపలావణ్యవతియు సతియు నై యుండెను.
ఆమె దశసహస్రభ్రాతృలకు జ్యేష్ఠభగిని. ఆమెవలన మాంధాతకు
పురుకుత్సుఁడు, ముచుకుందుఁడు ననుధర్మజు లిరువురు తనయు లైరి.
పురుకుత్సునకు త్రీసదశ్వుండును, ఆతనికి నర్మదయందు సంభూతుండు
ను, ఆతనికి రిపుమర్దనుం డగు త్రిధన్వుండును, ఆతనికి విద్యాప్రభావ
సంపన్నుం డగు త్రీయ్యారుణియు, ఆతనికి సత్యవ్రతనాముం డగు
పుత్రుండును బుట్టిరి.

—♦ సత్యవ్రతచరిత్రము. ♦—

మహాబలుం డగు సత్యవ్రతుఁడు దుర్మతియై వివాహమంత్రం
బులకు విఘ్నంబు గావించి కృతోద్వాహ యైన పరభార్య నపహరించె
ను. బాల్యముచేతను, కామముచేతను, మోహముచేతను, సాహసము
చేతను, నాతఁడు పురవాసియగు నొకనికన్య నపహరించెను. ఈయప
రాధంబులవలన రాజైన త్రీయ్యారుణి యధర్మశంకచేఁ బుత్తుని జ
యించుచుఁ గ్రోధంబున ననేకపర్యాయములు, “అపధ్వంస, అపధ్వం
స,, అని ధిక్కరించెను. అట్లు తృక్తుం డైన తనయుండు తండ్రింగాం
చి, “నన్నెక్కడకుఁ బొమ్మనియెదవు?” అని యడిగెను. అప్పుడు తం

డి " ఓరి కులపాంసనా ! నీవంటిపుత్తుని నేను వాంఛించుటలేదు. నీవు చండాలగణంబులతోఁ గలసి వసింపుము." అని యాజ్ఞాపించెను. తోడనే సత్యవ్రతుండు పురంబు నిర్గమించెను. భగవానుం డగు వసిష్ఠుం డైనను వానిని వారించలేదు.

సత్యవ్రతుం డట్లు తండ్రిచే బహిష్కృతుం డై చండాలావా పంబునకుం బోయి వాసము చేయుచుండెను. త్రయ్యారుణియు వా సప్రస్థుం డయ్యెను. అనంతర మారాజ్యంబున నధర్మంబు గారణంబు గాఁ బాకశాసనుండు ద్వాదశవర్షంబులవఱకును వర్షంబు గురిపింపఁడ య్యెను. మహాతపుం డగువిశ్వమిత్రుం డప్పు డారాజ్యంబునం దొక యూర్జిమంబునఁ బత్నీపుత్తుల నునిచి సన్న్యసించి సాగరతీరంబున కుర్చి బోయి మహాతపంబు గావించుచుండెను. అప్పుడు రాజ్యంబున మహాదారుణంబుగ నన్నాభావంబు గలుగుటయు, విశ్వమిత్రునిపత్ని తనమధ్యమపుత్తునిగళంబున రజ్జువును బంధించి తనయితరపుత్తులరక్షణార్థము గోశతంబునకు విక్రయింపఁ జూచెను. అప్పుడు ధర్మాతుండును, నృపనందనుండు నగుసత్యవ్రతుండు గళబంధితుం డగుమహర్షి పుత్తునిం గాంచి విశ్వమిత్రుని సంతృప్తికొఱకు నాతని బంధవిముక్తుం గావించెను. గళబంధనంబున నుమ్మునికుమారునకు గాలవుం డను నా మంబు గలిగెను. వీరుం డగు సత్యవ్రతుం డీవిధముగాఁ గాలవముని బంధమును విడిపించెను.

సత్యవ్రతుండు భక్తిచేతను కరుణచేతను ప్రతిజ్ఞచేతను విశ్వా మిత్రకుటుంబమును బ్రతిపాలించుచుండెను. అతడు ప్రతిదినంబును వ నంబునకుం బోయి మృగవరాహమహిషాదులను జంపి విశ్వమిత్ర కుటుంబము నివసించు నాశ్రమసమీపంబున నొకవృక్షంబునకుఁ గట్టి పోవుచుండెను. పితృనియోగంబున నారాజనందనుండు వనంబునకు వ

చ్చి ద్వాదశవర్షపర్యంతము ఉపాంశువ్రతము నవలంబించి యుండెను.

సత్యవ్రతునితండ్రి వనంబునకుఁ బోవుటయుఁ జారోహిత్యము ను, అధ్యాపకత్వంబును గలిగియున్న వసిష్ఠుఁడే అయోధ్యాపురంబు ను రాజాంతఃపురంబును సమస్తరాజ్యమునుగూడఁ బరీక్షించుచుండె ను. సత్యవ్రతుండు చిన్నతనంబునుండియు భవితవ్యతాపశంబున వసి ష్ఠునియొడ సత్కృష్టుండై యుండెను. తండ్రి తన్ను రాజ్యపదచ్యుతుం గావించినప్పుడు వసిష్ఠుం డేవిధంబునను వారింపలే దనియు, సప్తపదాం తంబైనచోఁ బరిపూర్తి గానున్న తనవివాహమును వసిష్ఠుండు ధర్మ జ్ఞుం డయ్యును సముద్ధరింపలే దనియు వసిష్ఠు నెడల నాతనికిఁ బ్రజలక్రోధము జనియించును. వసిష్ఠుండు మంగళాకాంక్షి యై యుండుటచేతనే యిట్లు గావించె పని యాతఁ డెఱుంగఁజాలకపోయెను. అం దుచేతనే యాతనికి వసిష్ఠునిపైఁ గోపము గలిగెను. సత్యవ్రతునిపైఁ దండి యగు త్రయ్యారుణికిని దారుణకోధము గలిగెను. ఈసకల కారణంబులచేతను బాకకాసమండు కృష్ణుం డగుట వలన రాజ్యము నందు ద్వాదశవర్షపర్యంతము ననావృష్టి యయ్యెను. ఈదేవకోపము నుపశమింపఁజేసి స్వకులంబునకు నిష్క్రమిం గూర్పవలయుననియే సత్య వ్రతుండు ద్వాదశవర్షపర్యంతమును గఠోరదీక్షితం దై యుండెను.

—♦ సత్యవ్రతుఁడుకుత్రిశంకునామప్రాప్తి. ♦—

ఒకనాఁడు. సత్యవ్రతునకు మాంసాభావం బగుటయు నాతఁడు సర్వకామప్రదయు, దుగ్ధవతియు నగు వసిష్ఠమునీంద్రుని గోవుం గాం చి వసిష్ఠుండు తనకనిష్టంబు గావించె ననియు, బైత్తృకరాజ్యమునకుఁ దన్నెప్పు డభిషిక్తుం గావించునో యింతవఱకు సభిప్రాయమును దె

లుపలేదనియు భావించి తుదాధాచేఁ గోధమోహశ్రమాభిభూతుం
డై యాగోపును వధించి దానిమాంసమును దానుకొంతభుజించి కొం
తమాంసమును విశ్వామిత్రపుత్రులకుం బెట్టెను. మునివరుం డగువసి
ష్ఠుం డీగోవధవృత్తాంతము నాకన్గించి సత్యవ్రతునియెడలఁ గోధాన్వి
న్వితుండై యోకూర! నాశాపంబుచే నీవవశ్యముగ నధఃపతితుండ
వయ్యెదవుగాక ! జనకుని కసంతుష్టింగూర్చుటయు, గురుగోహత్యయు
ననురెండుశంకువులే కాక నీయందిష్ట డప్రోక్షిణోపయోగం బను
మూఁడవశంకువుగూడ నుపస్థితం బైనది. ఈకారణంబుచే నీవుత్రిశం
కుండ నైతివి. అని వసిష్ఠుండు శపించుటయు నప్పటినుండియు సత్య
వ్రతుండు త్రిశంకునామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను.

అనంతరము గొంతకాలమునకు విశ్వామిత్రుండు వచ్చి తనకు
టుంబము నింతకాలమువఱకును బోషించినత్రిశంకునియెడలఁ బ్రీతుం
డై యెరంబు గోరుకొమ్మనుటయుఁ ద్రిశంకుండు దనకు సశరీరస్వర్గమ
నంబు గావలయు నని కోరుకొనియెను. విశ్వామిత్రుండు నాతని కవ్వ
రంబును బ్రసాదించెను. అప్పటికి ద్వాదశవర్షక్షౌమం బవగతం బగు
టయు విశ్వామిత్రుండు త్రిశంకుని పైతృకరాజ్యంబునకుఁ బట్టాభిషి
క్తుం గావించి తాను స్వయముగా నాతనికిఁ బురోహితుండయ్యెను.
పిమ్మట మహాతపుండగువిశ్వామిత్రుండు దేవగణంబులను, మహర్షి
యగువసిష్ఠునిగూడఁ దిరస్కరించి త్రిశంకునకు సశరీరస్వర్గసుఖంబును
ప్రసాదించెను.

ఆత్రిశంకునకుఁ గేకయరాజనందనయగుసత్యరథయనుపత్నియం
దనఘుండగు హరిశ్చంద్రుండు పుత్రుండై జన్మించెను. త్రిశంకుననం
తరమున హరిశ్చంద్రుండే రాజ్యపట్టాభిషిక్తుడై రాజసూయంబు గా
వించి చక్రవర్తిపదముం గాంచి సుప్రసిద్ధుం డయ్యెను. ఆహరిశ్చం

దుగ్ధమును గోహితుండును, ఆతనికి హరితుఁడు, చంచుఁడు, హరీతుఁడు, ననుబంధులు గలిగిరి. అందు మధ్యముం డగుచంచునకు విజయుం డనునొకతనయుండు పుట్టెను. ఆతఁడు సకలభూమండలము ను జయించుటచే విజయనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆవిజయు నకు రాజధర్మవిదుం డగురురుకుండును, ఆతనికి వృకుండును, ఆతనికి బౌహుండును బుట్టిరి. ఆబౌహుని హైహయలు, తాళజంఘలు నను రాజగణంబులు రణరంగంబున నిహతుం గావించిరి.

గర్భవతి యగుబౌహునిపత్ని యార్వాశ్రమంబునకుఁ బోతి పోయి యాత్మరక్షణముం గావించుకొనియెను. ఆబౌహుండు ధర్మయు గంబునందు తనపూర్వపురుషులవలె సంతధర్మాత్ముండు గాతేడు. బౌర్వాశ్రమముం దాతనికి గరళసహితంబుగా సగరుం డనుపుత్త్రిండు జన్మించెను. మహర్షి యగునౌర్వుఁడే యాతని సంరక్షించెను. సగరుం డమ్మునీంద్రునియొద్దనే యాగ్నేయాస్త్రముం బడసి తత్ప్రభావముచే హైహయతాళజంఘులను నిహతులం గావించెను. ఈవిధముగా నాతనికి సమస్తభూమండలమును వశీభూతం బయ్యెను. ఆతఁడు శక, కష్టావ, పారదక్షత్రియులను ధర్మవిచ్యుతులం గావించెను.

—♦ సగరచరిత్రము. ♦—

అని సూతుండు చెప్పటయు మునీంద్రులు సగరచరిత్రం బంతయును సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. సూతుండు మరల నిట్లనియెను. మునీంద్రులారా! బౌహుం డతివ్యసనాసక్తుండై మెలంగుచుండుటవలన నాతనిసమస్తరాజ్యమును విపక్షులచే నపహృతం బయ్యెను. ఆరాజ్యాపహరణవ్యాపారమునందు హైహయతాళజంఘులే ప్రధానులై యుండిరి. వారికి శక, యవన, పారద, కాంభోజ,

పహ్లావులు సహాయులైరి. బాహుం డిట్లు రాజ్యపదభ్రష్టుండై వనంబు నకుంబోయి యచ్చటనే మరణించెను. అప్పటికాతనిపత్ని గర్భవతియై యుండెను. అట్లుండియు వామె సహగమనంబునకు సంసిద్ధయై యుండెను. ఆమెసవతి యామె కదివటకే గరళప్రయోగముం గావించియుండెను.

అప్పు డామె పతికిఁ జితిని సిద్ధము చేసి తానుగూడఁ జితారోహణముం గావింప నుద్యుక్త యగుచుండఁగా భార్గవుండగునౌర్వుండు వచ్చి కాదుణ్యవశంబున నామె నక్కార్యమునుండి మరలించి తనయాశ్రమంబునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆయాశ్రమమునందే యామె గరళ సహితుం డగుపుత్తునిం గనియెను. ఆతఁడే సగరనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. బౌర్వుం డమ్మహాత్మునిజాతకర్మాదుల నిర్వర్తించి యథావిధిగ నాతనిచే వేదశాస్త్రాధ్యయనంబు నేయించెను. అనంతర మౌర్వుం డాతని కాగ్నేయాద్యస్త్రంబులఁ బ్రసాదించెను. అయ్యాగ్నేయాస్త్ర మమరగణంబులకుఁగూడ దుస్సహమైనది.

బలవంతుం డగుసగరుండు కుగ్రంధుండై యాప్రధానాస్త్రప్రభావముచేతనే సంగ్రామరంగంబున హైహయగణంబులను సంహరించెను. ఆతనియీసంహారకార్యము ప్రళయకాలంబున రుద్రునిసంహార కృత్యముంబోలి యుండెను. కీర్తిమద్వరుం డగుసగరుండు త్రైలోక్యంబున నప్రతిమానకీర్తి నార్జించెను. ఆతఁడట్లు హైహయులను నీర్జించి యనంతరము శకయవనపారదకాంభోజవన్దావగణంబుల నిర్మూలంబు గావింప నుద్యుక్తుం డయ్యెను. మహాత్ముం డగుసగరునిచే నిరంతరము హన్యమానులగుచున్న వారందఱును నిష్క్రతిం గాంచఁజాలక తుదకు చసిష్ఠునిపాదంబులపైఁబడి యాతనిశరణముం గోరుకొనిరి.

ద్యుతిమంతుం డగునసిష్ఠుండు శరణాగతులగువారిం గటాక్షిం

చి యభయంబొసంగి సగరుని శత్రునిధనోద్యమమునుండి మరతించెను. సగరుండును గురువాక్యంబులను మన్నించి శత్రులగువారిని దర్శించుతులను, వ్యత్యస్తవేషులను గావించెను. అప్పు డాతడు శకుల కర్ణమస్తకంబును, గాంభోజయవసులకు సమస్తమస్తకంబును ముండ నరబు గావించి వారిని బరిత్యజించెను. మఱియు మహాప్రభావుండగు నాతనిచే బారదగణంబులు ముక్తకేశులుగను, పహ్లావగణంబులు శ్మశ్రుమాత్రధారులుగను జేయంబడిరి. ఆమహిషాలునియాజ్ఞచే శకయ వనకాంభోజపారదులకు స్వాధ్యాయవషట్కారాదులు లేకుండఁబోయెను. ఇంతియకాక పసిష్ఠునాదేశముచే నస్త్రధారియగునమ్మహారాజు మూలమున, కోణసర్పులును, మాహిషకులును, కేరకులును మొదలగుక్షత్రియులు స్వధర్మబహిష్కృతులై పోయిరి.

ధర్మవిజయుం డగుసగరమహిషతి యీవిధముగా నెల్లరాజులను జయించి యశ్వమేధయజ్ఞదీక్షితుండై యశ్వంబును విడిచెను. అహయంబు క్రమంబుగాఁ బూర్వదక్షిణంబులకుం బోయి యచ్చట సపహృతంబై భూగర్భంబునఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు సగరపుత్రులు తండ్రియాదేశంబుచే నాప్రదేశంబును ద్రవ్య నారంభించిరి. అట్లు మహాసాగరంబును ద్రవ్యచుఁ బోయి వాకొకచో నాదిదేవుండును, కృష్ణుండును, విష్ణుండును, గపిలరూపియు, ధ్యాననిష్ఠుండు సగుహరిం గాంచిరి. అప్పు డస్వరమపురుషులకు ధ్యానభంగం బగుటయు నాతని నయనతేజముచే సగరసంతానం బంతయు దగ్ధంబై పోయెను. కాని వారిలో బర్హి కేతుఁడు, సుకేతుఁడు, ధర్మరథుఁడు, పంచజనుఁడు ననుసలుపుదుమాత్రము దగ్ధావశిష్టులైరి. ఆనలుగులే సగరవంశమును విస్తరింపఁజేసిరి.

భగవానుం డగు నారాయణుం డిత్వాకువంశము శాశ్వతం

బగునట్లును, డదీయం బగుకీర్తి యవిలుస్తం బగునట్లును సగరునకు వరం బిచ్చియుండెను. మఱియు నాతనికి సముద్రంఁడు పుత్త్రుం డగు నట్లును, అక్షయం బగుస్వర్గసుఖం బాతనికి లభించునట్లును గూడ నను గ్రహించెను. నారాయణుం డిట్లు వరం బొసఁగినంతనే సముద్రం డర్ఘ్యముం గైకొని మహీపతి యగుసగరు నర్చితం గావించెను. ఈ హేతువుచేతనే సముద్రనకు సాగరత్వము పొందించెను. సగరునకు యజ్ఞశ్వము సముద్రమునుండియే లభించెను. అనంతరము సగరుండు శతాశ్వమేధములం గావించెను. అసగరున కఱువదివేలమందితనయులు గలిగిరని వినియుంటిని.

సగరునకుఁ దపఃపవిత్ర లగు నిరువురుభార్య లుండిరి. అందు విదర్భరాజదుహిత జ్యేష్ఠురాలు. ఆమెపేరు కేశిని. రెండవయామె యరిష్టనేమితనయ. ఆమె పరమధర్మచారిణియు, అతిలోకరూపగుణ మణియు, రమణీమణియు నై యుండెను. మహర్షి యగునౌర్వుం డా యిరువురు దేవులకును వరప్రదానంబు గాచింపం దలంచి యాయురువు రిలో నొక్కరఱువదివేలమంది పుత్తులను, మఱియొక్కరు వంశధరుం డగునేకపుత్రుని గాంచఁగలరు. ఇందు మీలో నెవ్వరికేది యిష్టమో యెఱింగిపవలయునని చెప్పెను. అప్పుడు జ్యేష్ఠభార్యయేకపుత్రుని, ద్వితీయభార్య షష్టిసహస్రపుత్రులను వాంఛించెను. “తథాస్తు” అని యూర్వుండు వారి ననుగ్రహించి వెడలిపోయెను.

అనంతరము కేశిని సగరునివలనఁ బంచజనుం డనునేకపుత్రు నిం బడసెను. రెండవయామె యొకతుంబీఫలమును బ్రసవించెను. ఆ తుంబీఫలమును బీజపూర్ణంబై యుండెను. వానియందుఁ దిలకారం బున షష్టిసహస్రగర్భంబులు విలసిల్లి యుండెను. అవి యథాక్రమం బుగ, యథాకాలంబున నొక్కొక్కపుత్రునిం బ్రసవింపఁదొడంగెను.

అక్కుమారులను బెంచుటకై ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కదాది నియమింపఁబడియెను. ఈసమస్తపుత్రులను గాంచినసగరుని యానందమున కవధి లేకుండెను. అలాబూగర్భమునుండి యీవిధముగా సగరున కఱువదివేలమంది తనయులు గలిగిరి.

కపిలరూపధరుండగు నారాయణునితేజమునందు మహాత్ముండగు సగరునిసంతానం బంతయు విలీనగబడుటయు, గేళినితనయుండగు పంచజనుండు రాజయ్యెను. ఆతనికి వీర్యవంతుం డగునంశుమంతుండును ఆతనికి దిలీపుండును బుట్టిరి. ఆదిలీపునకు ఖట్వాంగనామము గలిగెను. ఆతఁడు స్వర్గమునుండి మరల భూతలంబునకు వచ్చి ముహూర్తమాత్రము జీవితముం గాంచి బుద్ధిబలంబుచేతను, సత్యబలంబుచేతను మూఁడులోకంబుల నభిసంధితంబులం గావించెను. ఆదిలీపునకు మహారాజగు భగీరథుండుదయించెను. అమ్మహాత్ముండు స్వర్గమునుండి గంగను భూమికిం దెచ్చి సముద్రునితోఁ గలిపి యాగంగాదేవిని దనతనయగాఁ జేసికొనియెను. ఆకారణంబుచేతనే గంగకు భాగీరథీనామంబు గలిగెను.

ఆభగీరథునకు శ్రుతుండును, అమ్మహారాజునకు నాభాగుండును, ఆతని కంబరీషుండును, ఆతనికి సింధుద్వీపుండును, ఆతనికి వీర్యవంతుం డగునశుతాజితుండును, ఆతనికి ఋతుపర్ణుండును బుట్టిరి. ఆతఁడు దిన్యం బగునక్షహృదయంబు నెఱింగి నలసార్వభౌమునకు సఖుం డయ్యెను. ఆఋతుపర్ణునకు యశస్వియగు, ఆర్తపర్ణుండును, ఆతనికి సుదాసుండును జనించిరి. ఆసుదాసుం డింద్రసఖుం డయ్యెను. ఆతనిపుత్రుం డగుసౌదాసుండు కల్మాషపాదనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆకల్మాషపాదునకు సర్వకర్ముండును, ఆతని కనరఙ్గ్యండును, ఆతనికి నిఘ్నుండును, ఆతని కనమిత్రుండును, రఘుండు ననునిరువురుపుత్రులును గలిగిరి. అయిరువురును మహీపతులయం భగ్నిగణ్ములైరి.

అనమిత్రునకు విద్వాంసుం డగుదులిదుహుండు పుట్టెను. ఆతని నుతుండు దిలీపుడు. ఆదిలీపుడే శ్రీరామచంద్రునిపితామహుడు. ఆతనికి మహాబాహుం డగురఘుండుపుట్టి యయోధ్యాధిపతియయ్యెను. ఆతని కజుండును, ఆతనికి దశరథుండును, ఆతనికి ధర్మాత్ముండును, గీర్తి మంతుండు నగుశ్రీరామచంద్రుండును బుట్టిరి. శ్రీరామునకు విఖ్యా తుం డగుకుశుండును, ఆతనికతిథియు, ఆతనికి నిషధుండును, ఆతనికి నలుండును, ఆతనికి నభుండును, ఆతనికిఁ బుండరీకుండును, ఆతనికి శే మధన్వుండును, ఆతనికి దేవానీకుండును, ఆతని కహీనగుండును, ఆత నికి సుధన్వుండును, ఆతనికి శలుండును, ఆతనికి ఉక్యుండును, ఆతనికి వజ్రనాభుండును, ఆతనికి నలుండును గలిగిరి.

పురాణప్రస్తావమునందు నలనామంబున నిరువురురాజులువిఖ్యా తులై యుండిరి. అందొకఁడెప్పుడు మేర్కొనఁబడిన యిత్వోక్తువంశధరుం డగు నలుండును, రెండవవాడు వీరసేనతనయుం డగునలుండునై యుం డిరి. నేనిప్పుడు ముఖ్యముగా నిత్వోక్తువంశీయులను సవిస్తరంబుగా వర్ణించి చెప్పితిని. భూరితేజులగునీనకలభూపాలురును సూర్యవంశోత్పన్నులై యుండిరి. మునీంద్రులారా ! వివస్వంతుడు, ఆదిత్యుడు, ప్రజాపతి, శాస్త్రదేవుడు మొదలగువారి సృష్టిచరిత్రమును బఠించువాడు ప్రజాపంతులై యంతంబున సూర్యలోకవాసు లగుదురు.

—♦ సోమోత్పత్తి కథనము. ♦—

లోమహర్షణుం డిట్లనియెను. ద్విజవరులారా ! భగవానుం డగువత్రిమహాముని సోమునకు జనకుడు. పూర్వము బ్రహ్మదేవుండు సృష్టిగావింప నుత్సుకుండై నప్పు డాతనిమానసమునుండి యత్రిమునీం ద్రుం డుదయించెను. ఆతఁడు మహాతపంబు గావించెను. తపఃప్రభా

వసంపన్నం డగునాతనిరేత మూర్ధ్వగతంబయ్యెను. అదియే సోమత్వముం గాంచెను. అమ్మనీందునినయనయుగళమునుండి దశదశలను వెలింగించుచుఁ దేజము వినిగ్గతం బగుటయు విధినిధానంబుచే దశదిక్కాంతలు నాతేజమును గర్భమునందు ధరించిరి. ఆదిగ్దేవత లందఱును గలసియే యాగర్భమును ధరించిరి, గాని చాలకాలమాతేజమును దాల్చఁజాలకపోయిరి. ఇంక భరింపఁజాలమని తోచినప్పుడు వారాగర్భమును బరిత్యజించుటయు నది భూపతితంబై దానినుండి సోముం దావిర్భూతుం డయ్యెను.

అది యంతయుం గాంచి లోకపితామహుం డగుబ్రహ్మదేవుండు జగద్ధితంబునకై యాసోముని దనరథంబు శధిరోహింపఁజేసికొనియెను. అత్రినందనుం డగుసోమదేవుండు భూపతితుం డైనంతనే దేవగణంబులును, బ్రహ్మపుత్త్రిగణంబులును, మునిగణంబులును నాతని స్తుతింపం దొడంగిరి. అట్లు సంస్తూయమానుం డగు నాసోమునితేజము లోకాష్టాదశరంబుగా సర్వత్ర వ్యాపింపఁదొడంగెను. యశస్వి. యగు నాసోమదేవుండు బ్రహ్మరథారోహణంబు గావించి యరువదియొక్కపర్యాయము సాగరవలయితం బగువసుంధతామండలము సంతను బ్రదక్షిణంబు గావించెను. త్సరితం బగునాతనితేజము భూపతితం బగుట వలన భూమియందు సకలౌషధులును జనించెను. ఆయోషధులే యీ జగంబునకంతకు నాధారంబు లయ్యెను.

భగవానుం డగుసోముండు మహాస్వస్త్రతంబులవలనను, లోకహితకరకర్మంబులవలనను దేజోలాభంబు గాంచి శతపద్మవత్సరంబులు మహాతపంబు గావించెను. అనంతరము బ్రహ్మజ్ఞుం డగుపితామహుండాతనికి రాజ్యదానంబు గావించెను. అప్పటినుండియు నాతఁడు సకల బీజంబులకును, ఓషధులకును, సముద్రంబులకు నధీశుం డయ్యెను.

అతిలోకసుందరుండగుసోమం డట్లు మహారాజ్యప్రాప్తుడై శతసహస్ర
దక్షిణాన్వితం బగురాజసూయయజ్ఞముం గావించెను. ఆయజ్ఞంబునం
దనేకబ్రహ్మర్షులు సదస్యులై యుండిరి. సోమదేవుండు వారికిఁ ద్రిభువ
నంబులను దక్షిణగా సమర్పించెను.

స్వయముగా హిరణ్యగర్భుండగుబ్రహ్మయు, నత్రిమునీంద్రుం
డును, భృగుండును మొదలగువా రయజ్ఞమునందు ఋత్విక్కులై
యుండిరి. మునిగణపరివృతుం డగుసాక్షాద్విష్ణుదేవుం డందు సదస్యు
డై యుండెను. సోమదేవుండు బహుమునిగణపరివృతుడై విరాజిల్లు
చుండెను. సిని, కుద్యుతి, పుష్టి, ప్రభ, వసు, కీర్తి, ధృతి, లక్ష్మీ య
ను నీతొమ్మిదమ్రదేవీమూర్తులును నాతని సేవించుచుండిరి. ఇట్లు
యజ్ఞంబు సర్వసంపన్నం బగుటయు నాతఁడు నిఖిలదేవస్థగణసన్మాని
తుడై తనప్రభావమును దశదిశల వ్యాపింపఁ జేయుచు మహారాజా
ధిరాజుం బోలి విరాజిల్లుచుండెను.

కృమముగా సోమదేవుం డసాధారణం బగునైశ్వర్యమున కధి
నాథుం డయ్యెను. మహర్షు లందఱు నాతని నాదరించుచుండిరి. ఐశ్వ
ర్యాధిక్యముచే నాతనిమనంబు భ్రమించుటయు నాతఁడు వినయవిచ్యు
తుం డయ్యెను. సోముం డిట్లైశ్వర్యమందు విమోహితుడై బృహ
స్పతిదార యగుతార సపహరించెను. సోమునిచే బృహస్పతి యవమా
నితుం డగుటం గాంచి సకలదేవతలును, ఋషులును గూడి యెట్లయి
నఁ దారాదేవిని మరల బృహస్పతికి సమర్పింపవలయు నని యనేకవి
ధంబుల సోమదేవునకు బోధించిరి. కాని యాతఁ డెంతమాత్రము
సంగీకరింపలేదు.

ఆసందర్భమునందు శుక్రుండు చంద్రునిపక్షంబును, అజగవధ
నుద్ధారియైరుద్రుండు బృహస్పతిపక్షంబును వహించి యుండిరి. అప్పు

ఋ యుద్ధారంభమగుటయు మహాత్ముం డగుశుక్రండు దేవగణంబుల
పై బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును బ్రయోగించెను. అమ్మహాస్త్ర
ప్రతాపముచే దేవగణంబులు విలుప్తయశులై పోయిరి. లోకక్షయకరం
బగునాదేవదానదభీషణసంగ్రామ మప్పుడు తారకామయనామంబున
విఖ్యాతం బయ్యెను. అంత వసిష్ఠుండును, సకలదేవతలును బ్రహ్మ
ణులును బ్రహ్మపాలికిం బోయి శరణార్థులగుటయు వనజాసనుండు ద
యాశుండై రణరంగంబున కేతెంచి శుక్రశంకరులమహాతోపంబును
వారించి చంద్రునికడనున్నతారను మరల బృహస్పతి కర్పించునట్లు
గావించెను.

బృహస్పతియు నప్పటికిఁ దార యంతస్సత్వమై యుండుటం
గాంచి కోధావిష్టుండై యీగర్భంబు పరిత్యాజ్యంబని యుగ్గడించుట
యుఁ దారాదేవి యప్పు డొకయిషీకస్తంబంబుచాటునకుంబోయి గర్భ
మోచనంబుగావించుకొనియెను. ఆగర్భమునుండి మహాప్రభాసంపన్నుం
డగునొకకుమారుండుదయించెను. పుట్టినప్పుడే యాతనిరూపము దేవ
తాసౌందర్యమును దిరస్కరించుచుండెను.

అప్పుడు సకలదేవతలును సంశయాపన్నులై యీపుత్రుఁడు
సోమునివలనఁ గలిగెనో, బృహస్పతివలనఁగలిగెనో సత్యము చెప్పవల
యునని తారంగూర్చి పలుమాట ప్రశ్నించిరి. తారయు సిగ్గుచే నెట్టి
ప్రత్యుత్తరము నీయకుండుటంగాంచి జనించినయక్కుమారుండును ద
ల్లిననేకవిధంబులఁ దిట్టుచు సత్యము చెప్పవలయునని పీడింప నారంభిం
చెను. బ్రహ్మదేవుం డప్పు డక్కుమారుని వారించి స్వయముగాఁ దా
రచేంతకుం బోయి సత్యము చెప్పవలయునని యడిగెను. బ్రహ్మదేవు
నకుఁ గృతాంజలియై తారయు యస్పష్టస్వరంబున వీడాగద్గదకంఠము
తో నీతఁడు సోమపుత్రుడే యని సత్యముం జెప్పివై చెను.

ఆమాట విన్నంతనే ప్రజాపతి యగుసోముం డాబాలకునిమూర్త్యాఘ్రాణంబు గావించి యాతనికి బుధుండనునామకరణముం గావించెను. ఆబుధుండు ప్రతికూలభావముతో గగనము నధిష్ఠించి యుండెను. ఆతనివలన రాజపుత్రియగునిలాదేవి మహాతేజుం డగుపురూరవుండునుతనయుం గాంచెను. ఆపురూరవున కూర్వశీగర్భంబున నేస్థురుపుత్రులు గలిగిరి. వారందఱును మహాత్ములై యుండిరి. ఇది సోమోత్పత్తి చరిత్రము. ఇక సోమవంశముం గూర్చి నవిస్తరంబుగఁ జెప్పెదను. ఈసోమోత్పత్తింగూర్చి వినువారు సకలసంకల్పసంసిద్ధులై యాయురారోగ్యైశ్వర్యసంపన్నులగుదురు. మఱియు నట్టిపుణ్యాత్ములు సకలపాపతిముక్తు లగుదురు.

—♦ చంద్రవంశవర్ణనము. ♦—

మునివరేణ్యులారా! ఆబుధునకుఁ దేజస్వియు, దానశీలుండును, బ్రహ్మవాదియు, యజ్ఞయు, బహుదక్షిణాప్రదాతయు నగుపురూరవుండు పుట్టెను. పరాక్రమవంతుం డగునాతఁడు శత్రుద్రుమ్మముండును, అగ్నిహోత్రియు, సత్యవాదియు, పుణ్యమతియు నై యుండెను. ఆతనికి సమాను లగుయశస్వులు త్రిభువనములయందు నెవ్వరును లేకుండిరి. కీర్తిమతి యగునూర్వాశి తననాకలోకగౌరవమును విడిచి ధర్మజ్ఞుం డగునాపురూరవుని వరించెను. మహారాజగు పురూరవుండును గ్రీమముగాఁ బది, ఐదు, ఆఱు, ఐదు, ఏడు, ఎనిమిది, పది, ఆఱుసంవత్సరము లయ్యూర్వశితోఁ గలసి చైత్రగ్రధవసంబునను, మందాకినీతటంబునను, అలకాపురంబునను, విశాలానగరంబునను, సందనకానసంబునను, మనోహరఫలదుగ్రమశోభితంబులగు నుత్తరకురుదేశంబులను, గంధమాదనశైలంబునను, ఉత్తరమేరువృష్టంబునను మహాసంద

ముతో యథేచ్ఛావిహారముం గావించెను. మహాద్గులచే బ్రశంసితంబును, బుణ్యతమంబు నగుప్రయాగభూమి యాతనిరాజధానియైయుండెను. చక్రవర్తి యగుపురూరపుండు ప్రయాగయందుండి రాజ్యహాసనముం గావించుచుండెను. ఇలానందనుం డగుపురూరపుం డిష్టప్రభావపంపన్నుడు.

అయూర్వకియందుఁ బురూరపునకు దేవకుమారకుల్యులగు ఆయువు, అమావసువు, విశ్వాయువు, శ్రుతాయువు, దృఢాయువు, వనాయువు, బహ్వాయువు నను నేక్షురుపుత్రులు గలిగిరి. అం దమావసువునకు రాజాధిరాజగు భీముండును, ఆతనికి శ్రీమంతం డగుకాంచనప్రభుండును, ఆతనికి మహాబలశాలియు, విద్యాంసుండు నగు సుహోత్రుండును, ఆతనికిఁ గౌశిని యనుపత్నియందు జహ్నుండును జుట్టిరి. ఆజహ్నుండు సర్వమేధం బనునొక మహాయజ్ఞముం గావించుటకుఁ బ్రారంభించెను. గంగాదేవి యాతని భర్తగా వరించుటకై వచ్చుటయు నాతఁ డందుల కంగీకరింపఁడయ్యెను.

అప్పు డాగంగాదేవి యాతనియజ్ఞభూమినంతయు జలస్థాపితంబుగావించెను. అంత జహ్నుండు కోరోధోద్రిక్తుండై యోగంగా! నేనిప్పుడు నీసమస్తజలంబును బాసముచేసినై చెదను. అందుచే నీసకలప్రాయత్నములును విఫలములై పోవును. నీయుద్ధతస్వభావమునకుఁ దగిన ఫలంబు ననుభవింపఁగలవు. అని గద్దించి పలుకుచు నమ్మహారాజు గంగాజలము సంతను బాసము చేయఁదొడంగెను. అది యంతయుం గాంచి మహాద్గులందఱును గంగాదేవిని జహ్నునకు దుహితృరూపంబున నుపసీతం గావించిరి. అప్పుడినుండియు గంగకు జహ్నువీనామంబు గలిగెను.

జహ్నుండు యువనాశ్వనందన యగుకావేరిని బెండ్లియాడెను.

ఆకావేరి యువనాశ్వశాపముచే గంగాధభాగమునుండి వినిర్గతం బయ్యెను. అనిందితయు, జహన్నపత్నియు సగుకావేరి సరిద్వార యని విఖ్యాతిం గాంచెను. జహన్నండు గావేరియందు సునద్యుండను పుత్తుని గనియెను. ధార్మిం డగు నాతనికి అజకుండును, ఆతనికి మృగయాసక్తుం డగుబలాకాశ్వండును, ఆతనికి గుశుండును జనించిరి. కుశునకుఁ గుశికుండును, కుశనాభుండును, కుశాశ్వండును, మూర్తిమంతుండు నను నలువురుతనయులు పుట్టిరి.

—* గాధిరాజచరిత్రము. *

అందు కుశికుండు రాజయ్యును నిరంతరమును వల్లవగణసహితంబుగ వనచరుండై యింద్రతుల్యుం డగుతనయుం బడయవలయు నని తపంబు గావింపఁదొడంగెను. ఆతనితపంబువలన మహేంద్రునకు మహాభయంబు గలిగెను. అట్లాతఁ డతితీవ్రంబుగ మహాతపంబు గావించుచుండుటయు నెట్లయిన నాతనికోరిక సిద్ధింపకమాన దని తలంచి సహస్రాక్షుం డగుపురందరుడే స్వయముగ నక్కుశికునకుఁ బుత్తుండై యావిర్భవించి గాధిరాజనామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. కుశికునిభార్య కుత్స- ఆమెయే గాధిరాజుజనని.

గాధిరాజునకు మహాభాగ్యవతి యగుసత్యవతి యనునొకతనయ జనించెను. ఆమె నాతఁడు కావ్యనందనుఁ డగుఋచీకున కిచ్చి పెండ్లి చేసెను. భృగునందనుం డగుఋచీకుం డాసత్యవతియెడల సతిప్రీతి మంతుండై యుండెను. ఆతఁడు తనకును, దనమామయగు గాధిరాజునకును బుత్త్రసంతానము లభించుటకై యొకచరువును సిద్ధముచేసి రెండుభాగములుగఁ జేసి తనభార్య యగుసత్యవతిం బిలిచి “దీనిని నీవును, నీజననియు భుజింపుడు. ఈభాగము భుజించుటవలన నీజననికి

క్షత్రియశ్రేష్ఠుండును, దీప్తిమంతుండు నగుసుతుండుదయించును. మఱియు నీరెండవభాగమును భుజించుటచే నీకు ధృతిమంతుండును, దపోధనుండును, శాంతుండు నగునందనుండు జనించును. ఆపుష్కరిండు ద్విజగణంబులలోఁ బ్రధానుండును.” అని చెప్పి యాతఁడు తపశ్చరణంబునకై యరణ్యమునకుం బోయెను.

కొంతకాలమునకు గాధిరాజు పత్నీసహితుడై తీర్థయాత్ర గావించుచుఁ బుత్రికాసందర్శనార్థమై ఋచీకాశ్రమంబునకు వచ్చెను. అప్పుడు సత్యవతి పతియొసగినచరువును దెచ్చి తనతల్లికి సమర్పించెను. విధివశంబున నామె యాచరుభాగద్యయమును దుల్యంబనియే తలంచి పుత్రికాభాగమును దాను గ్రహించి తనభాగమును బుత్రికకిచ్చెను. కాలక్రమంబున సత్యవతీదేవి క్షత్రియాంతకం బగుగర్భముం దాల్చెను. క్రమముగా నామెదేహకాంతి ప్రదీప్తం బగుచు నాకార మతి భీషణం బగుచుండెను. ఋచీకుండు దియంతయును దివ్యదృష్టివలన గ్రహించి వరవర్ణిని యగుభార్యం గాంచి యోభద్రా! నీవు నీజననిచే వంచింపఁబడితివి. చరుభాగములు వ్యత్యస్తము లై పోయినవి. అందుచే నీకుఁ గ్రూరకర్మండును, భయంకరుండు నగుపుష్కరిండు పుట్టఁగలఁడు. నీజననికిఁ దపోధనుండును నొకతనయుండుదయించి యాతఁడు బ్రాహ్మణుండును.

అని చెప్పటయు మహాభాగ్యవతి యగుసత్యవతి తనపతిని బ్రసన్నుం జేసికొని “స్వామీ! మీరు బ్రాహ్మణులు. ఇట్టిమీవలన బ్రాహ్మణాధముండును, దారుణచరిత్రుండు నగుతనయుండు నాగర్భంబున జనించుట యుచితము గాదు” అని ప్రార్థించుటయు ఋచీకుండు ప్రియా! నేనట్లు సంకల్పించి యాచరుభాగములను సమకూర్చితిని. ఇప్పుడు నేనింకొకవిధముగాఁ జేయఁజాలను. ఇది యిట్లుజరుగవలసినదే.

జననీజనకులయపచారఫలములే సంతానమునకు సంభవించునుగాదా!

అనుటయు సత్యవతీదేవి మునికులతిలకా ! మీరు తలంచినచో నీవిశ్వమంతను సృజింపఁగలరు. ఇట్టిమీ కొక్కపుత్త్రులసంతానమును సృష్టించుట యసాధ్య మగునా ? కావున మీరు నాయందనుగ్రహించి సరళస్వభావుఁడను, శాంతగుణప్రధానుఁడు నగునొకపుత్త్రుని నాకుఁ బ్రసాదించవలయును. కేవలదారుణస్వభావుఁడే నాతనయుఁడై జనించుట తప్పదంటిరేని స్వామీ ! నాస్థానమును మన్నించి నాపుత్త్రుండు గాక, పౌత్త్రుండవ్వినాఁ డగునట్లయిన ననుగ్రహింపుఁడని ప్రార్థించెను. అంతఋచీకుండు ప్రసన్నుండై తనతపోబలంబుచే భార్యకోరిక సిద్ధించు నట్లు వరంబిచ్చి “ప్రేయసీ ! పుత్రిపౌత్రిల క్షేత్రేదంబును లేదుగావు న నీవు కోరినరీతిని నీపౌత్తుఁడే యుట్టివాఁడు గాఁగలఁడు” అనియెను.

అనంతరము సత్యవతీదేవి శమదమూదిసద్గుణసంపన్నుండును, మహాతపస్వియు నగు నొకపుత్త్రుని గాంచెను. ఆతనిపేరు భాగవజమ దగ్ని. పుణ్యవతియు, నిత్యధర్మనిరతయు నగుసత్యవతీదేవి కాలకియను మహానదియై ప్రఖ్యాతిం గాంచెను. అది యిప్పటికిని బ్రవహించు చున్నది.

ఇక్ష్వాకువంశజుం డగురేణుండనునొకరాజు గలఁడు. ఆతనికి రేణుక యనుభాగ్యవతి యగునొకతనయ యుండెను. తపోవిద్యాసంపన్నుండును, ఋచీకనందనుండు నగుజమదగ్ని యారేణుకను బెండ్లియాడెను. ఆమెయందు జమదగ్నికి దారుణచరిత్రుండగునొకతనయుండు దయించెను. ఆతఁడు సకలవిద్యాప్రపూర్ణుండును, ధనుర్వేదపాఠపర్షి యు, నిఖిలక్షత్రియకులసంహారకుండు నయ్యెను. ఆతఁడే ప్రదీప్తపావ కప్రతిముం డగుపరశురాముఁడు. సత్యవతికి మేటియు శునశ్చేభుండు ను, శునఃపుచ్చుండు ననుతనయులు గల్గిరి. కుశికనందనుం డగునాథో

విశ్వామిత్రుండు పుట్టెను. అతడు జ్ఞానతపోనిధానుడై బ్రహ్మమిత్రుల్యుండై తుదకు బ్రహ్మయ్యయ్యెను. ధర్మాత్ముం డగువిశ్వామిత్రునకు విశ్వరథుం డనునింకొకనామము గలదు. భృగువ్రసాదంబున నాతడు గాఢినంశధరుడై యుదయించెను.

విశ్వామిత్రునకు దేవరాతుడుమొదలగుకొంతమందిపుత్రులు జనించిరి. వారందఱును ద్రిభువనవిభ్యాతచరిత్రులే. అందు దేవరాతుడు, కతి యనువారు ప్రముఖులు. కతివలననే కాత్యాయనగణంబు పుట్టెను. ఇంతియకాక విశ్వామిత్రునకు శాలవతి యనుభార్యయందు హిరణ్యాక్షుడు, రేణుడు, రేణుకుడు, సంస్కృతి, గాలవ్రుడు, ముగ్ధులుడు, మధుచ్ఛందుడు, జయుడు, అష్టకుడు, కచ్ఛపుడు, దేవలుడు, హరీతుడు మొదలగువారు జనించిరి. కౌశికులగు నమ్మహాత్ములగోత్రములయందు వాణినులు, బ్రభవులు, ధ్యానజప్తులు, పాఠివులు, దేవరాతులు, సాలంకాయనులు, వాస్కలులు, లోహితులు, యమదూతలు, కామూశకులు ననువంశములవారు జన్మించిరి. పౌరపుండును, బ్రహ్మయు నగునకౌశికునిసంబంధమువలన నీవంశము బ్రహ్మక్షత్రనామంబున విశ్రుతం బయ్యెను.

విశ్వామిత్రునిసంతానమునందు తునశ్శేపుండు త్యేష్ఠుడు. అతనికి భృగుధర్మంబును, కౌశికధర్మంబునుగూడఁ బ్రాప్తియెను. అతనిశ్శేపుండు హరిదశ్వనియర్జునులఁ బశువుగాఁ జేయఁబడి పిమ్మట దేవతలయనుగ్రహంబుచే మరల విశ్వామిత్రునొద్దకుఁ బంపఁబడియెను. దేవతలచే నిట్లు వ్రసాడింపఁబడినవాడు గావున తునశ్శేపున కష్టము దేవరాతనామంబు గలిగెను. విశ్వామిత్రునకు దేవరాతాదు లేమరు పుత్రులుండిరి. మఱియు నాతనికి దృవద్యతి యనుభార్యయందు, అష్టకుం డనుతనయుఁ జువయించెను. అతనికి లోహి యనువాడు

జనించెను. ఇది జహన్నవంశస్రకారింబు. ఇంక మహాత్ముం డగునా యువువంశముంగూర్చి చెప్పెదను.

—♦ రజచరిత్రము. ♦—

మునివరేణ్యులారా ! ఆయువునకు స్వర్భానుతనయ యగుప్రభా దేవిగర్భమునుండి మహారథులును, మహావీరులును, మహారాజులునగు నహఃషుడు, వృద్ధశర్మ, రంభుడు, రజి, అనేనుడు ననునై దుగురువు త్తులు జనించిరి. వీరందఱును ద్రిలోకవిఖ్యాతులై యుండిరి. రజిమ హారాజునకుఁ బంచశతపుత్తులుదయించిరి. విశాలం బగువీరివంశము నకు రాజేయం బగునామము గలిగెను. వీరింగూర్చి మహేంద్రుడు గూడ భయపడుచుండెను.

పూర్వకాలంబున సతిదారుణం బగుదేవాసురసంగ్రామము త టస్థించినప్పుడు దేవాసురు లిరుతెగలవారునుగూడఁ బ్రత్యేకముగ బ్ర హ్మపాలికిం బోయి మాలో నేపక్షమువారికి విజయముగలుగునో యా నతీయవలయు నని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. ర ణరంగమునందు రజిమహారాజు ధనుర్ధారియై యెవ్వరిపక్షమున నిలిచి యుద్ధము చేయునో యాపక్షమునకే త్రిలోకవిజయంబు నిశ్చయము గా నగును. రజియున్నచోటనే ధృతి యుండును. ధృతియున్నచోటనే లక్ష్మీయుండును. ధృతియు, లక్ష్మీయు, గలచోట ధర్మంబును, ధర్మం బున్నచోట నిశ్చయముగా విజయంబును విరాజమానం బగుచుం డును.

అని పితామహుండు చెప్పటయు దేవదానవులు జయాభిలాషు లై రజిమహారాజును దమకు సహాయునిగా, జేసికొనవలయు ననుతలం పులతో వెడలిపోయిరి. మహారాజగురజి స్వర్భానుదౌహిత్రుండును,

సూధాంశువంశవివర్ధనుండు నగుటంజేసి యాతఁడు దేవాసురు లిరువురి తోడను సంబంధము గలపాఁజై యుండెను. అందుచే దేవతలును, రాక్షసులునుగూడఁ బ్రహ్మప్రహ్మదయులై రజిచెంతకుం బోయి “నీవు ధనుర్ధారివై మూపక్షమునందుండి యుద్ధము చేయవలయును” అని ప్రత్యేకముగఁ బ్రార్థించిరి.

అప్పుడు రజి యాభయపక్షంబుల పాక్ష్యంబుల నాకర్ణించి స్వార్థసాధనోద్దేశముతోడను, సాత్మయశఃప్రతిష్ఠాపనాభిప్రాయముతోడను ముందుగా దేవతలంగూర్చి యోమహేంద్రా ! నేను బలపరాక్రమంబులచే రాక్షసులను బరాజితులం గావించినచో నాకప్పుడు ధర్మానుసారంబుగ నింద్రత్వము లభింపవలసియుండును. అట్లు మీరంగీకరింతురేని నేను మీపక్షమున నిలిచి యుద్ధము చేయుదునని చెప్పెను.

రజి యిట్లు కోరినంతనే దేవతలందఱును బ్రహ్మప్రహ్మదయులై సమ్మతించి “నరనాథా ! నీవెట్లుకోరిన నట్లే యగుఁగాత. ఆవిషయంబున మాకెట్టికష్టంబును లేదు.” అని చెప్పిరి. దేవతలయుత్తరంబును విని రజిమహారాజు రాక్షసులంగూర్చికూడ నట్లే ప్రశ్నించెను. కాని దర్పితులగుదానవు లాతఁడు స్వాస్థపరుండై యున్నాడని తలంచి సాభిమానంబులగుచునంబులతో “రాజా ! నీయుద్దేశము మాకు సమ్మతంబు గానేరదు. మాకుఁ బ్రహ్మదుండే మహేంద్రుఁడు గావలయును. మేమట్టికోరికతోడనే విజయంబునకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారము. ఓభూపాలా ! ఇప్టమున్నచో నీవు మాప్రతికూలపక్షముననే నిలిచి యుద్ధము చేయవచ్చును.” అని ప్రశ్నోత్తర మిచ్చిరి.

రజిమహారాజుట్లే యగుఁగాక యని దానవులను వీక్షించి సమరవిజయానంతరమునఁ దన్నుస్వర్గనాయకుం గావించునట్లు దేవతలందఱుచే నంగీకరింపఁజేసి దేవతాపక్షమునుపహించిరణరంగమున నిందు

న కజేయు లగుదానవులనందఱను నిహతులం గావించి వినష్టం బగు
దేవతలవిజయలక్ష్మిని బునరుద్ధారణంబు గావించెను.

అప్పుడు శతకృతుండు దేవతాసహితుండై నేను రజిపుత్తుండ
నని చెప్పుచు రజియుద్ధకుం బోయి “తండ్రీ! నీవిప్పుడు నిశ్చయముగా
దేవేంద్రుండ నైతిని. ఇంద్రుండ నగునేను నీతనయుండనైతిని. నేను
నీకర్మంబులచే విఖ్యాతుండ నయ్యెదను.” అని చెప్పటయు దేవమా
యామోహితుం డగురజి యందులకు సమ్మతించెను. అనంతరము
కొంతకాలమునకు రాజుని యగురజి కాలగతుం డయ్యెను. అప్పుడు ర
జిపుత్తులేనూర్లుర్లు మహేంద్రసదము నధిష్ఠింపనుద్దేశించి యందఱు
సొక్కటిగఁ జేరి స్వర్గరాజ్యము నాక్రమించుకొనిరి. అంతియకాక
వారు మర్త్యలోకంబులను పశపటించుకొని యధికారముం గావించు
చుండిరి.

కృమముగా వారై శ్వేర్యమదముచే మోహచ్ఛన్నులై నిషయ
లంపట్టులై, యున్నట్లులై, ధర్మజ్ఞానశూన్యులై పోయిరి. దేవబ్రాహ్మ
ణద్వేషంబువలనను, దుర్వృత్తంబువలనను పారిబలపరాక్రమంబులు
సర్వంబును నశించిపోయెను. అందుచే వారిమైశ్వర్యముగూడఁ దొలఁ
గిపోయెను. మరల నిండ్రుఁడు తనస్వర్గరాజ్యమును, సురగణాధిపత్యమును
సంపాదించుకొనియెను. కామక్రోధపరాయణు లగురజినందను లండఱు
నింద్రునిచేనిహతులై పోయిరి. ఈవిధముగా శతకృతునిరాజ్యము విచ్ఛి
న్నం బగుటయు, మరలఁ బ్రతిష్ఠితం బగుటయు గలంబాచరిత్రమును
సవిస్తరముగ నాకర్ణించువారికిని ధరించువారికిని దుర్గతులు గలుగవు.

—♦ దివోదాసచరిత్రము. ♦—

లోమహర్షి యుం డిట్లనియెను. మునులారా! రంభుం డనపత్యుఁ
డై పోయెను. ఇంక అనేనునివరాశముఁగూర్చి వర్ణించెదను. అనేనునకు

మహాయశస్వియు, మహారాజును, మహాపురుషుండు నగుప్రతిక్షత్రుండు పుట్టెను. ఆతనికి విఖ్యాతుం డగుసంజయుండును, ఆతనికి జయుండును, ఆతనికి విజయుండును, ఆతనికిఁ గృతియు, ఆతనికి హర్యత్వతుండును, ఆతనికిఁ బ్రతాపవంతుఁడగుసహదేవుండును, ఆతనికిఁ బరమధార్మికుండుగు నదీనుండును, ఆతనికి జయతేనుండును, ఆతనికి సంస్కృతియు, ఆతనికి ధర్మాత్ముం డగుక్షత్రవృద్ధుండును జనియించిరి. ఆక్షత్రవృద్ధుండు తనమూలపురుషుం డగుననేనునింబోలి లోకవిఖ్యాతుం డయ్యెను. క్షత్రవృద్ధునకు మహాయశుం డగుసునహాత్రుండును, ఆతనికిఁ బరమధర్మపరాయణులగు కాశుఁడు, శలుఁడు, గృత్సమదుఁడు ననుముగ్గురుతనయు లుదయించిరి.

అందు గృత్సమమనకు శునకుండును, ఆతనికి శౌనకుండును గలిగిరి. శునకునివలననే బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులుత్పన్నులైరి. శలునకు ఆర్ష్టిషేణుండును, ఆతనికిఁ గాశ్యపుండును బుట్టిరి. కాశునకుకాశిపుండును, ఆతనికి దీర్ఘతపుండును బుట్టిరి. ఆతఁడు వృద్ధవయస్కుండై సంతానములేక మహాతపంబు గావించుటయు ధన్వంతరి యాతనికిఁ బుత్తుండై జన్మించెను. సర్వరోగవినాశకుం డగునాధన్వంతరిమహారాజు కాశరాజునామంబున విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు భరద్వాజునొద్ద నాయుర్వేదమును జికిత్సాపద్ధతులను నభ్యసించి యావేదము నెనిమిది భాగములుగా విభజించి తనశిష్యపరంపరచే బ్రచారము సేయించెను.

ఆధన్వంతరికి విఖ్యాతుం డగుకేతుమంతుండును, ఆతనికి వీర్యశాలి యగుభీమరథుండును, ఆతనికి దివోదాసుండును జన్మించిరి. దివోదాసుఁడు ప్రఖ్యాతప్రజాపరిపాలకుఁ డయ్యెను. ఆతనికిఁ బరమపవిత్రంబగువారణాసీసగరము రాజధాని యయ్యెను. మహాత్ముండును మతిమంతుండు నగునికుంభుం డొకప్పుడు కాశీనగరము సహస్రవర్షపర్యంత

మును జనశూన్యంబై పోవుగాక యనిశపించి యుండెను. అది కారణంబుగా ఓమకుం డనురాక్షసుఁడు వచ్చి కాశీపురంబునమస్తంబును నిర్జనంబుగాఁ జేసినై చెను.

ఆపురం బట్లు శాపగ్రస్తం బైనకొలఁదికాలమునకే ప్రజాపాలకుండగు దివోదాసు తనరాజధానిని మార్చుకొని గోమతీనదీతీరంబున సూతనముగ నొకసుందరనగరమును నిర్మించుకొని యందుండి రాజ్యపాలనము చేయుచుండెను. పూర్వ మీకాశీరాజ్యము భద్రశ్రేణ్యుని యధికారమునందుండెను. ఆతనికి ధనుష్కుళావిశారదులగుమార్గురు తనయులుండిరి. దివోదాసు వారినందఱును నిహతులం గావించి యారాజ్యమునాక్రమించుకొనియెను.

ఆభద్రశ్రేణ్యునకు సుప్రసిద్ధుఁ డగుదుర్దముం డగునింకొకపుత్రుం డుండెను. అప్పటికి బాలకుండగుటచే నాతని దివోదాసుఁడు నిన్లక్ష్యముగ విడిచినై చెను. కాలక్రమంబున దుర్దముండు హైహయరాజ్యమును స్థాపించి ప్రభునై దివోదాసునితో రణంబు గావించి తనపైతృకరాజ్యమును మరల నుద్ధరించుకొనియెను. దుర్దముం డిరీతిగాఁ దనయసాధారణప్రభావముచే నైరినిర్యాతనంబు గావించెను.

ఆదివోదాసునకు ద్యుషద్వితీయనుభార్యయందు మహావీరుం డగుప్రతర్దనుండు పుట్టెను. ఆతఁడు చిన్నతనమునందే పైతృకం బగు వినష్టరాజ్యమును బునరుద్ధారణంబు గావించెను. ప్రతర్దనునకు పత్నుండును, భర్తండు ననునిరువురుతనయులు గలిగిరి. అందు వత్సన కలర్కుండును, ఆతనికి సన్నతీయు, ఆతనికలర్కుండును జనించిరి. అయ్యలర్కుండు సత్యవాదియు, బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుఁడు నయ్యెను. ఆతఁ డటువదియాఱువేలవత్సరములవఱకు సంపూర్ణమనావశముతోనుండి యతివిశాలం బగురాజ్యపాలనంబు గావించె ననియు, నాతఁడు లో

పాముద్రానుగ్రహంబున దీప్తాయుష్యముంగాంచె ననియుఁ బ్రాచీన రాజర్షులు కీర్తించి యుండిరి. అలర్కుఁ డతిరోకరూపయావనశాలియై యుండెను. ఆతనిరాజ్యమపారమైనది. వారణాసీనగరమునకు శాపావసానంబై సంతనే యాతఁడు త్రోమకాసురుని సంహరించి మరల నాపట్టణమును దనరాజధానిగాఁ జేసికొనియెను.

భూపాలుం డగునన్నతికి సునీధుండను నింకొకకుమారుఁడు గలఁడు. ఆతనికి డేముండును, ఆతనికిఁ గేతుమంతుఁడును, ఆతనికి ధర్మకేతుండును, ఆతనికి ఘహారధుం డగునత్యకేతుండును, ఆతనికి విభుండును, ఆతని కానర్తుండును, ఆతనికి సుకుమారుండును, ఆతనికి ధృష్టకేతుండును, ఆతనికి వేణుహాత్తుండును, ఆతనికి భార్గుండును గలిగిరి. వారందఱును ధర్మనిష్ఠులగుప్రాజాపాతకు లైరి. వత్సునివలన వత్సభూమియు, భార్గునివలన భార్గభూమియూఁ గలిగెను. అంగిరులు, భార్గవులు కాశ్యపులు సగుబ్రహ్మక్షత్రియవై శ్యగణంబుల విస్తృతవంశంబులంగూర్చి చెప్పితిని. ఇంకనహుషవంశంబును గీర్తించెదను.

—♦ యయాతిచరిత్రము. ♦—

సహుషుంకుఁ బితృకన్య యగు విరజయండు ఇంద్రోపేంద్రున మాసతేజు లగు యతి, యయాతి, సంయాతి, ఆయాతి, యాతి, సుయాతి యను నార్దురుతనయులు గలిగిరి. అందు యయాతియే రాజయ్యెను. పరమధార్మికుం డగునాతఁడు కకుత్స్థకన్యం బెండ్లియాడెను. యతి మోక్షధర్మంబు ననలంబించి బ్రహ్మన్యూపుం డయ్యెను. ఇతరు లగు నైదుగురుసోదరులలోను యయాతియే భూమండలముసంతను జయించెను. అతఁడు శుక్రాచార్యతనయ యగు దేవయానిని వృషపర్వసంధన యగు శశ్మిష్ఠును బెండ్లియాడెను. యయాతికి దేవయాని

యందు యదుఁడు, తుర్వశుఁడును, శర్మిష్ఠయందు ద్రుహ్యుఁడు, అను
వు, పూరుఁడును జన్మించిరి. శుక్రాచార్యుండు వీ్రతుండై యయా
తికిఁ బరమదీప్తిమంతంబును, కాంచనమయంబును, దివ్యంబును నగు
నొక రథమును బ్రసాదించెను. ఆరథంబు మనోవేగవంతంబు లగు
నుత్తమాశ్వంబులచే సంయోజితమై సర్వకార్యజయప్రదమై యుండె
ను. యయాతి యాస్యందన మధిరోహించి యాఱురాత్మలలో మ
హీమండలం బంతయు జయించెను. అయ్యరదంబువలననే యయాతి
దేవదానవుల కజయ్యుం డయ్యెను. క్రమముగ నారథము కురువంశీ
యు లెల్లరచేతను నుపయోగింపఁబడుచు వచ్చెను. కొరవుండును, బరీ
క్షీన్నందనుండును నగుజనమేజయునియనంతర మీరథము భీమంతుం
డగు గర్గమహామునిశాపమువలన వినష్టంబై తరువాతిరాజుల కనుపయు
క్తం బయ్యెను.

జనమేజయుం డొకప్పుడు గర్గమునీంద్రునితనయుండగు నొక
బాలుని సంహరించి బ్రహ్మహత్యాన్వితుం డయ్యెను. ఆరాజర్షి సక
లాంగకములనుండియు లోహగంధము వినిర్గతం బగుచుండెను. ఆతని
కెందును శాంతి లేకుండెను. పౌరులును జానపదులునుగూడ నాతనిఁ
బరిత్యజించిరి. అప్పు డాతఁడు నిష్క్రుతిం గానక దుఃఖనంతస్తుండై
శౌనకమునీంద్రునిశరణంబు గోరుకొనియెను. జ్ఞాని యగు శౌనకుండు
ఆతనిఁ బవిత్రునిఁ గావించుటకై యాతనిచే నశ్వమేధంబును జేయిం
చెను. అయ్యగాంతంబున నమ్మహారాజు శరీరదుర్గంధం బపసీతం
బయ్యెను. పూర్వోక్తం బగు నారథము చేదిరాజునకు వశమయ్యెను.
ఇంద్రుండు సంతుష్టుండై దాని నాబృహద్రథునకుఁ బ్రసాదించెను.
అనంతర మది బార్హర్ద్రథుం డగు జరాసంధునకు వశమయ్యెను.
ఆజరాసంధుని వధించి యయ్యుత్తమరథంబును భీమసేనుండు వాసుదే

పునకుఁ బ్రీతిపూర్వకముగా పమర్పించెను.

యయాతిమహారాజు సాగరవలయితంబును, సప్తద్వీపవిలసితంబును నగువృక్షీమండలమును జయించి తనరాజ్య మంతయుఁ దనపుత్రులకు నైదుభాగములుగా విభజించి యిచ్చెను. అందు జ్యేష్ఠుఁడగు యదునకుఁ బూర్వభాగంబును, పూరునకు మధ్యభాగంబును తుర్వచునకు దక్షిణభాగంబును, ద్రుహ్యునకు సుత్తరభాగంబును, అనువునకుఁ బశ్చిమభాగంబును నిచ్చెను. వారు క్రమముగా నాభూఖండముల ధర్మానుసారముగాఁ బరిపాలించుచు వచ్చిరి. కాలక్రమంబున యయాతి జరాభరాకాంతుండై, ధనుర్బాణంబులఁ బరిత్యజించి రాజ్యభారమును బుత్త్రులకు దులించి పీఠుండై భూసంచారము సేయఁదొడంగెను. ఆతఁడు శత్రుంబులఁ బరిత్యజించినను నపరాజితుండై యుండెను. ఇట్లాతఁడు రాజ్యంబును బుత్త్రులకుఁ బంచిపెట్టి యొకప్పుడు జ్యేష్ఠపుత్రుం డగు యదునిం గాంచి యిట్లనియెను. “కుమారా! నీవు నావృద్ధత్వముం గైకొని నీజవ్వనము నాకిమ్ము. అట్లుచేసినచో నేను యువకుఁడనై యొకకార్యముకొఱకీభూమండలమునఁ జరింతును.” అని కోరుటయు యదుండు, “ఓమహారాజా! నే నొకబ్రాహ్మణునకు ననిర్దిష్టమైన భిక్ష నొసగుటకై యాచింపఁబడియుంటిని. యశావనబలముచేతనే నే నాతనికార్యమును దీర్పవలసియున్నది. అకార్యమును నెఱవేర్చువఱకును నే నీవృద్ధత్వమును దాల్చునోపను. వార్ధకము బహుదోషసంకలితమైనది. పానభోజనాదివ్యాపారములు ముసలితనమునందు ప్రతికూలములై యుండును. కావుననోమహారాజా! నీముసలితనమును గ్రహించుటకు నాకిష్టము గలుగుటలేదు. తండ్రీ! నావంటిప్రియపుత్రులు నీకింకను జాలమంది యున్నారు. ధర్మజ్ఞా! వారిలో నెవ్వరినైన నిక్కార్యంబునకు నియోగింపుము.”

యదుం డిట్లు పలుకుటయు యయాతి కృష్ణుండై తనయునిఁ దిరస్కరించుచు “ఓరీ! దుర్బుధీ! నేను నీకు గురుండను. నాయెడల నీవజ్ఞుండ నైన, నీకు ధర్మ మన నేమి? మూఢా! నీవు నాయూజు నతి క్రమించితివి గావున నీసంతతి కెన్నటికిని రాజ్యలాభంబు లేకుండుఁ గాక!” అనిశపించెను. పిమ్మట యయాతి క్రమముగా మృహ్యుని, తుర్వుసుని, అనువును నిట్లే యర్థించెను గాని వారెవ్వరును నాతనియా జ్ఞును మన్నింపకైరి. క్రోధాన్వితుం డైన యయాతియు వారికి నట్లే శాపంబిచ్చి పురునిచెంతకుం బోయి కుమారా! నీవిచ్చగింతవేని నా వృద్ధత్వమును నీయందుంచి నీయావనముం గైకొని తరుణుండనై సమస్తభూసంచారంబును గావింపఁదలంచితిని.” అని తండ్రి సెప్పుట యు ప్రతాపవంతుం డగు పురుం డందుల కంగీరించెను. అప్పుడయ్య యయాతి తనయునితారుణ్యంబుం గ్రహించి కామోపభోగంబుల పర మావధిని బొందుటకై సమస్తపృథ్వీమండలంబును సంచరింప నారంభిం చెను. ఆతఁడు విశ్వవీనహితుండై చిరకాలంబు వైత్రీరథవనంబున విహరించి సమస్తభోగంబులు శేషంబులేకుండునట్లునుభవించి క్రన్తుఁ బూరునియొద్ద కరుదెంచి తనజరాభరము నెప్పటియట్లు పరిగ్రహించెను. కూర్మంబు తనసకలాంగకంబులంబోలి సకలకామభోగంబులును బ్ర త్యాహృతంబులుగాఁ జేసికొన్నయయాతిమహారాజుచే నీక్రిందియర్థము గలగీతము మనోహరంబుగ గానము నేయంబడియెను.

“కామములు భోగములనలన శమింపవు. హుతాహుతిచే నగ్నిజ్వాలలుంబోలె ననుభూతిచే నది యుత్తరోత్తరాభివృద్ధి గాంచు చుండును. ఈపృథివియందున్న సమస్త స్రీహి, యవ, హిరణ్యంబు లును, సకలపశుస్త్రీజనంబులును గూడ నొక్కనికి లభించినను సంత తో నతనికి సంతృప్తి గలుగు ననుటయు సందేహమే. భక్తముచేగాని,

మనస్సుచేఁగాని, వాక్కుచేఁగాని యెట్టిజీవులయెడలను బాపభావంబు లేకుండువాఁడు బ్రహ్మస్వరూపప్రాప్తుం డగును. ఇతరుల కెంతమా త్రంబును భయంకరుండు గాక యితరులవలన నించుకంతయు భీతిల్లక యిచ్చాద్వేషవిరహితుం డగునాతండు బ్రహ్మపదప్రాప్తి కర్తుండగు ను. దుర్మతులు దేనిని బరిత్యజింపజాలరో యాహారము జీర్ణించినను నేది జీర్ణింపదో మానవుల కేది ప్రాణాంతికరోగస్వరూపమై యుండు నో యట్టి తృష్ణను ద్యజించువాఁడు నిత్యసుఖం డగును. జరాభార గ్రస్తునకుఁ గేశములును దంతములును జీర్ణంబు లగును గాని ధనాశ యు, జీవితాశయు నెంతకును జీర్ణంబులు గానేరవు. ఈజగంబునందలి సమస్తకామసుఖంబులును, సకలస్వర్గసుఖంబులును గూడఁ దృష్ణాక్షయ సుఖంబున షోడశాంశమునై నను బోలజాలవు.”

అని యిట్లు గానము చేయుచు రాజన్షి యగుయయాతి వత్సీ సహితుడై వనంబునకుం బోయి బహుకాలంబు దవంబు గావించెను. అనంతరమాతఁడు భృగుతుంగంబున మహాతపంబు చేసి క్రమంబుగ నసశనవ్రతుండై దేహత్యాగం బొనరించి సన్త్రీకుండై స్వగ్ధారోహణ ముం గావించెను. అతనివంశధరు లగునై దుగురురాజర్షులవలనను నా తనివంశము సూర్యతేజముంబోలి జగమంతటను బరివ్యాప్తంబయ్యెను. మహామునులారా ! ఇక వృష్ణికులధురంధరుం డగునారాయణుం డవత రించిన యదువంశముంగూర్చి చెప్పెద నాకర్ణింపుడు. ఈయయాతి చరిత్రము నిత్యము నాకర్ణించువారును, గీర్తించువారునుగూడఁ బర మాయుష్మంతులును, గీర్తిసంపన్నులు సగుదురు.

—♦ పురువంశవర్ణనము. ♦—

సూతుం డిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా ! మహాత్ముండగు పురునివంశమును సవిస్తరంబుగ వర్ణించెదను. పురునకు సువీరుండు త

నయుం డయ్యెను. సువీరునకు మనస్సుండును, ఆతని కభయండును, ఆతనికి సుధన్వుండును, ఆతనికి సుబాహుండును, ఆతనికి రాద్రాశ్వుండును జనించిరి. ఆరాద్రాశ్వునకు దశాక్షేయుఁడు, కృకణేయుఁడు కక్షేయుఁడు, స్థండిలేయుఁడు, సన్నతేయుఁడు, ఋచేయుఁడు, స్థలేయుఁడు, జలేయుఁడు, ధనేయుఁడు, వనేయుఁడు ననుపదుగురుపుత్తులును, భద్ర, శూద్ర, మద్ర, శలద, మలద, ఖలద, నలద, సురస, గోచపల, రత్నకూట యనుపదుగురుపుత్త్రికలును జనించిరి. అత్రివంశంబునఁ బుట్టినప్రభాకరుం డనుమహర్షి యాపదుగురుకన్యలను బెండ్లియాడెను.

అందు భద్ర యనుకన్యకు యశస్వియగుసోముండు సుతుండై యవతరించెను. పూర్వము రాహువుచే నాహతుండై దివాకరుండు న్వర్గపతితుం డైనప్పు డీప్రభాకరమహర్షి తేజముచేతనే జగమంతయుఁ బ్రభామయం బయ్యెను. ఈప్రభాకరుం డుష్ణపతితుం డగుచున్నదివాకరునుద్దేశించి “నీకుశుభమగుఁగాక” యని యాశ్వాసించెను. అమ్మనీంద్రుని యమోఘవచనానుసారంబుగా నప్పుడు సూర్యునకు భూపతన ముద్భితి తప్పిపోయెను. అతిశ్రేష్ఠం బగునత్రివంశ మీప్రభాకరమహర్షి మూలముననే ప్రవర్ధితం బయ్యెను. ఆతనివలననే యత్రిమునీంద్రునకు యజ్ఞంబులయందు దేవతలచే గౌరవము ప్రతిష్ఠితం బయ్యెను. ఆప్రభాకరుండు పదుగురుభార్యలవలనను బదుగురుపుత్తులం బడసెను. వారందఱును మహాసత్త్వులును, మహాతపోనిరతులును, గోత్రిధరులును, ఋషులును, వేదపారగులునై యాత్రేయులను నామంబునఁ బ్రసిద్ధులైరి.

కక్షేయునకు సభానరుఁడు, చాక్షుషుఁడు, పరమన్యుఁడు నను ముగ్గురుపుత్తులు పుట్టిరి. అందు సభానరునకుఁ గాలానలుండును,

ఆతనికి ధర్మజ్ఞం డగుస్సంజయుండును, ఆతనికిఁ బురంజయుండును, ఆతనికి జనమేజయుండును, ఆతనికి మహాశాలుండును బుద్ధిరి. అమ్మ హాశాలుండు నకలదేవతాపరిచితుండును, సుప్రసిద్ధుండు నై యుండెను. ఆతనికిఁ బితృతుల్యుండును, బరమధార్మికుండు నగుమహామనుండు పుత్తుం డయ్యెను. మహామనునకు ధర్మజ్ఞులగు ఉశీనరుఁడు, తితిక్షుండు ననునిరువురునందను లుదయించిరి. అందు రాజర్షియగునుశీనరునకు నృగ, కృమి, శన, దర్వి, దృషద్వతి యనునైదుగురుభార్యలుండిరి. వ్యాకమునం బాతంజైదుగురుపత్నులవలనను సంతానముం బడనెను. అందు నృగకు నృగుండును, కృమికి కృమియు, శనకు నవ్రంశును, దర్వి కు సువ్రతుండును, దృషద్వతికి శిబియు జన్మించిరి.

అందుశిబికి వృషదర్శుండును, సుధీరుండును, కైకేయుండును, మద్రీకుండు ననునలువురుతనయులు గలిగిరి. వారు పరిపాలించినజన పదంబులు పారినామంబులచే బ్రసిద్ధంబు లయ్యెను:—ఇక తితిక్షు వంశముంగూర్చి వర్ణించెదను. తితిక్షుండు పూర్వదేశమును జరిపాలించెను. ఆతనికి మహావీర్యుం డగు ఉషద్రీకుండును, ఆతనికి ఫేనుండును, ఆతనికి సుతపుండును, ఆతనికి బలియు జన్మించిరి. ఆబలి మానవ యోనియందుదయించి మహాయోగియు మహారాజు నయ్యెను. ఆతనికి వంశోద్ధారకులగు, అంగుఁడు, వరిగుఁడు, సుహస్మిఁడు, పుంఘ్రుఁడు, కళింగుఁడు ననునేవురుచలదనులు గలిగిరి. వారైదుగురును బాలేయుల ను నామముచే విఖ్యాతులైరి. బాలేయనామకులగు బ్రాహ్మణులు గూడ బలివంశీయులుగనే కీర్తింపఁబడుచుండిరి. పూర్వకాలమునందు బ్రహ్మదేవుండు బలియెడలఁ బ్రీతుండై యోజలీ! నీవు మహాయోగి యయ్యెదవు. కల్పాంతపర్యంతమును జీవింపఁగలవు. అతిలోకధర్మతత్త్వ జ్ఞానంబును, సంగ్రామవిజయంబును, ధర్మబుద్ధియు, త్రిలోకసంచార

ఋను నీకు లభించును. చతుర్విధవర్ణాశ్రమధర్మంబులును నీచే బ్రతిష్ఠితంబు లగును. అని వరంచిచ్చెను. రాజగుబలి యీవిధముగా శాంతిలాభముం గాంచి బహుకాలంబున కౌతంబు స్వర్గారోహణము గావించెను. ఆతనివంచపుత్రులచే బాలింపఁబడిన జనపదంబులు, అంగ, వంగ, సుహ్మ, కళింగ, పుండ్రినామంబులచే బ్రహ్మాతంబు లయ్యెను.

అంగరాజునకు దధివాహనుండు పుట్టి రాజేంద్రుని డయ్యెను. ఆతనికి దివిరథుండును, ఆతని కింద్రపరాక్రమం డగుధర్మరథుండును, ఆతనికి చిత్రరథుండును జనించిరి. ఆచిత్రరథుండు ధర్మానుష్ఠానతత్పరుం డై కాలంజరగిరియం దొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. అయజ్ఞము నందు మహేంద్రుండు స్వయముగా వాహనముగా గావించెను. చిత్రరథునకు దశరథుండు పుట్టి లోమసాదనామంబునఁ బ్రకీర్తితుం డయ్యెను. ఆతనికి శాంతయను నొకతనయును, ఋష్యశృంగుననుగ్రహంబు చే జతురంగుడనుతనయుండును గలిగిరి. ఆచతురంగునకు పృథులాక్షుండును, ఆతనికి మహాయశుం డగుచంపుండును బుట్టిరి. ఆచంపుని పాలనమువలన మాలినీనగరము చంపాపురం బని నిఖ్యాతిం గాంచెను. పూర్ణభద్రప్రసాదముచే నాతనికి హర్యంగుం డనునూనుండు గలిగెను. ఆహర్యంగుండు మంత్రబలంబుచే నై రాసతత్త్వం బగునై భండకం బనునొకయేనుఁగును భూమిపై నవతరింపఁజేసి దానిని డనయుత్తమ వాహనముగాఁ జేసికొనియెను.

ఆహర్యంగునకు భద్రరథుండును, ఆతనికి బృహత్కర్ముండును, ఆతనికి బృహద్ధర్ముండును, ఆతనికి రాజాధిరాజగుబృహస్పతిండును, ఆతనికి జయద్రుండును, ఆతనికి దృఢరథుండును, ఆతనికి విశ్వవిజయుం డగుజనమేజయుండును, ఆతనికి నైకర్ణుండును, ఆతనికి వికర్ణుం

మను, ఆతనికి వంశోద్ధారకులగునూర్గురుపుత్తులును బుట్టిరి. ఇది యంగవంశవిస్తారంబు. ఈవంశమునా రందఱును సత్యవ్రతులును, మహాత్ములును, బుద్ధివంతులును, మహారథులునై యుండిరి. ఇక రాద్రాశ్వసందనుండగు ఋచేయునివంశముంగూర్చి చెప్పెద నాకర్ణింపుడు.

సంయమివగులారా ! ఋచేయునకు మతినాదుండు పుట్టెను. ఆతనికిఁ బరమధర్మనిరతు లగు వసురోధుఁడు, ప్రతిరథుఁడు, సుబాహుఁడు సనుముప్యరుడును లుదయించిరి. వీరుముప్యరును సత్యవాదులు, ధర్మజ్ఞులు, వేదవిదులు, బ్రహ్మవరాయణులు నై యుండిరి. పూర్వము బ్రహ్మవాదిని యగునిలాకన్యగూర్చి మీరు వినియుంటిరి. మహారాజగుతంసుఁడామెను బెండ్లియాడెను. ఆతనికి బ్రహ్మజ్ఞుఁడును, బరాక్రమశాలియు సగుధర్మనేత్రుండుపుట్టెను. ఆతని కుపదాసవి యనుభార్యయందు దుష్మంతుఁడు, సుష్మంతుఁడు, ప్రవీరుఁడు, అనఘుఁడు సను సలుగురుచందనులు గలిగిరి. అందు దుష్మంతునకు మహాసరాక్రమధనుండగుభరతుండు పుట్టెను. ఈతఁ డయుతనాగబలుండు సర్వదమనుండనుసపరనామముచే విఖ్యాతుండు చక్రవర్తి యయ్యెను. ఈత విజనని శేకుంతల. భరతనామమువలననే భారతనామము ప్రసిద్ధ మయ్యెను. భరతపుత్తు లందఱును మాతృకోపముచే నిహతు లై పోయిరి. అందుచే నాంగిరసుండగుభరద్వాజుం డాతనిచే బుద్ధికామేష్టింజేయించెను. అమ్మభిఫలంబుగా భరతున కొకతనయిండు జనించెను. పూర్వమాతనిసంతానము వితథం బయ్యెనుగావున నిష్పదక్కుమారునకు వితథుం డనునామకరణంబు గావించిరి. పుత్రోదయానంతరము నఁ గొంతకాలమునకు భరతుండు స్వర్గస్థుండయ్యెను. వితథుండు రాజ్యాభిషిక్తుం డైనవెనుక భరద్వాజుండు సగంబునకుం బోయెను.

ఆవితథునకు యథాక్రమంబుగ సుహాతుఁడు, సుహాత,

గయః, గర్భః, మహాత్మ్యః డగుకపిలుః సనునై నుగురుశయ
 లుగలిగిరి. వారిలో సుహృత్సుక మహాసత్త్వలగు కాశీకుః,
 శ్రీశ్రీమతి యనునిర్దణు సందను లుదయించిరి. అందు శ్రీశ్రీమతికిః
 గలిగినపుత్తులలోః గొందఱు బ్రాహ్మణులును, గొందఱు క్షత్రియు
 లును, గొందఱు నైశ్యులు నైరి. కాశీకుఃకు, కాశీయుండును, ఆతని
 విద్వాంసుఁడగుధన్వంతరియు, ఆతనికిః బ్రహ్మం డగుకేతుమంతం
 డును, ఆతనికి భీమరథుండును, ఆతనికి వారణాసీపతియు, నర్వకత్రవి
 జయుండు నగుదివోదాసుండును, ఆతనికిః బ్రహ్మనుండును బుట్టిరి. పృ
 త్తనునకు వత్సుఁడు భాగవఁడు సనునిరువుడునును లుదయించిరి. రాజ
 పుత్తుల డగునలర్కుఁడు హైహయరాజ్యమునపహరించెను. భద్రశ్రీ
 ణ్యునితనయుం డగుదుర్మదుండు, పూర్వము దివోదాసమృతంబగునై
 తృకరాజ్యమును మరల సంపాదించెను. దివోదాసుండున్న చాతని బా
 లునిగాఁదలంచి యపేక్షించెను.

భీమరథున కష్టారథుఁ డనునింకొకతనయుఁడు గలఁడు. ఈతఁడు
 మరల నాదుర్మదునిజయించి తనపగదీర్చుకొనియెను. కాశీరాజగుశల
 క్కుఁడు బ్రహ్మవిష్ణుఁడును, సత్యవ్రతజ్ఞఁడు నై యుండెను. ఆతఁ డు
 వడిమూలువేలసంవత్సరములవఱకును యువకుఁడై కులధురంధరుఁ డ
 య్యెను. లోపాముద్రానుగ్రహముచే నాతనికి దీర్ఘాయుష్యము లభిం
 చెను. పార్థకమునం దాతఁడు త్నేమకదానవునిసంహరించి కాశీనగరము
 నెప్పటియట్లుస్థాపించెను. అతనికి త్నేమకుఁడును, అతనికి వ్నకేతుండు
 ను, అతనికి విభుండును, అతని కానర్దుండును, అతనికి మకుమాకుండు
 ను, అతనికి సత్యకేతుండును, అతనికి వత్సుండును జనించిరి. వస్సుని
 వలన వత్సదేశమును, భాగవనివలన భగదేశమును గలిగెను. పూర్వో
 క్తసంతానమంతయు నాంగిరసగోత్రసంభూతమైనది. వారందఱును బ్రా

హ్మణులును, క్షత్రియులును, వైశ్యులు నైరి.

ఇతఁ నజమీఢవంశమును వర్ణించెదను. సుహాతుఁకు బృహత్తనువాఁడు పుట్టెను. ఆతనికి అజమీఢుఁడు, ద్విమీఢుఁడు, పురుమీఢుఁడు ననుముగ్గురుచతులు జనించిరి. అం దజమీఢుఁకు నీలి, కేశిని, ధూమిని యనుమువ్వురుభార్యలు గలరు. అందు కేశినికి జహ్నుండు పుట్టెను. ఆతఁడు సర్వమేధంబను నొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. అప్పుడు గంగాదేవి యాతని బతిగాఁ గోరివచ్చెను. దానికాతఁ డంగీకరింపకుండుటచే గంగాదేవి యాతనియజ్ఞభూమిని ముంచి నైచెను. అందుచే జహ్నుండు కృష్ణుండై గంగంగంచి నీప్రవాహంబంతయును బానముచేసి నైచెద నని యదలించుచు జలపానము చేయందొడంగెను. మహాగ్నులందఱు నాతని వారించి గంగ నాతనికి దుహితం గావించిరి. ఆజహ్నుండు యుష్మాశ్వతసయ యగుకావేరిం బెండ్లియాడెను. ఆతని కజుండును, ఆతనికి బలాకాశ్వుండును, ఆతనికి కుశికుండును జనించిరి. కుశికుఁడు మృగయారతుండై వరంబులఁ బరిభ్రమించుచు పల్లనగణాబులతోఁ గూడి యుండెను. ఆతఁ డింద్రతుల్యుం డగుపుష్కరిం గోరి మహాతపంబు గావించుటయు సంకల్పసిద్ధుండగు నాతని కింద్రుండు స్వయముగాఁ దనయుండై యవతరించెను. ఆతఁడే గాధిరాజు. ఆతనికి విశ్వముతుండును, ఆతని కష్టకుండును, ఆతనికి తాహియు జనించిరి. ఈజహ్నువంశముం గూర్చి యిదివఱకే వర్ణించితిని.

అజమీఢుఁకు నీలి యనుభార్యవలన సుశాంతియు, సుశాంతికి పురుజాతియు, పురుజాతికి బాహ్యశ్వుండును జనించిరి. ఆతనికి దేవకు మారసదృశు లగు ముగ్ధుఁడు, సృంజయుఁడు, బృహదిషుఁడు, యవీసరుఁడు, కృమిలాశ్వుఁడు నను నై దుగురునందను లుదయించిరి. ఈ

యైదుగురిచేతను బాలింపఁబడినదేశము పాంచాలనామంబునఁ బ్రసిద్ధం బయ్యెను. ముగ్ధలునకు మహాయశుం డగుమాన్దల్యుండు పుట్టెను. ఆతని కింద్రసేన యనుభార్యవలన బ్రహ్మశ్రుండు జనించెను. మహాత్ముం డగుశ్రంజయునకుఁ బంచజనుండు పుట్టెను. ఆతనికి సోమవత్తుండును, ఆతనికిఁ గీర్తిమంతుఁ డగుసహదేవుండును, ఆతనికిఁ బ్రఖ్యాతుం డగుసోమకుండును జనించిరి. అజమిథానంశము విలుత్తుం బగుట కారంభించినసమయమునం సీసోమకుండు పుట్టెను. ఆతనికి జంతుం డుడయిం చెను. ఆజంతునకు నూర్గురుపుత్తులు గలిగిరి. అందు జ్యేష్ఠుఁడు వృషతుఁడు. ఆతఁడే ద్రుపదుని జనకుఁడు. అజమిథానంశజు లగు వారందఱును మహాత్ములై యుండిరి.

అజమిథునిపత్నులలో ధూమిని యనునామె యనపత్యయై సంతానముకొఱ కయుతవర్షంబులు కఠోరతపం బొనరించెను. సాధ్వీయు, సౌభాగ్యవతియు, సత్కులసంభూతయు నగునామె పుత్రార్థమై యనేకవ్రతంబుల నాచరించెను. ఆమె యొకప్పుడు విధివిధానంబున నగ్నియందు హోమంబుసేసి యగ్నిహోత్రశాలయందు కుశేశయా శాయినియై యుండఁగా నజమిథుం డామెం గలిసికొనియెను. ఆసంయోగ ఫలంబుగా ధూమ్రవర్ణుండును, సుందరుండు నగుఋక్షుం డును తనయుండు జన్మించెను. ఆఋక్షునకు సంవరణుండును, ఆతనికి కురుండును బుట్టిరి. మహారాజగు కురునిచేఁ బ్రయాగనుమించిన పుణ్యస్థానము కురుక్షేత్ర మావిష్కృతం బయ్యెను. అది పరమపవిత్రంబును, బుద్ధ్యాత్ములకు సేవ్యంబును, సతిరమణీయంబు నై యుండెను. కురునివిశాల వంశమువారందఱును, కౌరవులను నామంబుచే విఖ్యాతు లైరి. కురునకు సుధన్వుఁడు, సుధనుఁడు, పరీక్షితుఁడు, అరిష్టేజయుఁడు ననునలుగురుసుతు లువయించిరి.

* అంకు సుధన్వినకు మతిమంతుం డగు సహోత్ముడును, ఆతనికి ధర్మకోవిదుఁ డగుచ్యవనుడును, ఆతనికి కృతయజ్ఞుడును, జన్మించిరి. కృతయజ్ఞుడు పుత్రకామేష్ఠిచేసి యుపరిచరవసుని దనయు శగాఁ బడసెను. అయ్యుపరిచరుఁడు గిరికవలన నేష్ఠురు తనయులం గాంచెను. అందు జ్యేష్ఠుఁడు మహారథుఁ డగుబృహద్రథుఁడు. ఆతఁ డు మగధాధిపతియై ప్రఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు జనించినతరువా తనే గిరికగర్భమునుండి ప్రత్యగ్రథుఁడు, క్రథుఁడు, శౌకలుఁడు, య దుఁడు, మత్స్యుఁడు, కాలి యనునార్దురుతనయు లుదయించిరి. బృహ ద్రథుఁడు కుశాగ్రుండును, ఆతనికి ఋషభుండును బుట్టిరి....

పరీక్షితునకు జనమేజయుఁడు, శ్రుతసేనుఁడు, ఉగ్రసేనుఁడు, భీమ సేనుఁడు ననువారు పుట్టిరి. వీరందఱును భాగ్యవంతులును, బలవంతు లు నై యుండిరి. జనమేజయునకు సురథుండును, మతిమంతుండును బుట్టిరి. అంకు సురథునకు విదూరథుండును, ఆతనికి మహాబలుం డగు ఋక్షుండును జనించిరి. సోమవంశమునం దిరువురుఋక్షులు, నిరువురు పరీక్షితులు, మువ్వురు భీమసేనులు, నిరువురు జనమేజయులును రాజు లై యుండిరి. భీమసేనునకుఁ బ్రతీపుఁడు జనించెను. ఆతనికి శంత నుఁడు, దేవాపి, బాహ్లికుఁడును గలిగిరి. వారిలో జ్యేష్ఠుఁ డగుశంత నునకుఁ బ్రసిద్ధుం డగుభీష్ముఁడు పుట్టెను. బాహ్లికునకు సోమదత్తుఁడు జనించెను. ఆతనికి భూరి, భూరిశ్రీపుఁడు, శలుఁడు ననుముగ్గురుకుతు లుదయించిరి. దేవాపి యనువాఁడు దేవతల కుపాధ్యాయుఁడయ్యెను.

మహాత్ముం డగు చ్యవనునకు కృతకుండనుప్రియపుత్రుఁ డుద యించెను. కౌరవధురంధరుఁ డగుశంతనుఁడు మహారా జయ్యెను. లోకవిశ్రుతం బగునాతనివంశము నభివర్ణించెదను. గంగాగర్భంబున

శంతనునకు దేవవ్రతుండను నొకతనయుడు గలిగెను. అతడు పాండవులకుఁ బితామహుడై భీష్మనామమునఁ బ్రఖ్యాతుం డయ్యెను. శంతనునకు కాలి యనుభౌర్యయందు విచిత్రవీర్యుఁ డనునింకొకతనయుడు గలిగెను. అనఘుండును, ధర్మాత్ముఁడు నగువిచిత్రవీర్యుఁడు శంతనున కతిప్రియతముడై యుండెను. ఆవిచిత్రవీర్యునిజేత్రములందు మహర్షి యగు కృష్ణదైవపాయనుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు, పాండుఁడు, విదురుఁడు ననుమువ్వురు తపయులం బుట్టించెను. అందు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారియందు సూర్దురువుత్తులు గలిగిరి. పాండునకు ధనంజయుండును, అతనికి సౌభద్రుండగు నభిమన్యుండును, అతనికిఁ జరీషీతుండును జనించిరి. ఆపరీక్షీతునకు కాశ్య యనుభౌర్యయందు చంద్రావీరుఁడును, సూర్యావీరుఁడును జనించిరి. అందఱు చంద్రావీరునకు ధన్యురులగు సూర్దురునందను లుదయించిరి. పరీక్షీన్నందనుండగుజనమేజయునినఁశము భవనప్రసిద్ధమైనది.

చంద్రావీరునిశతపుత్తులలోనను జ్యేష్ఠుఁడగునత్యకర్ణుఁడు హస్తినాపురంబున బహుదక్షిణాన్వితంబగు నొకమహాయజ్ఞముం గావించెను. అతనికిఁ బితావవంతుఁడగు శ్వేతకర్ణుఁడు పుట్టెను. అతఁడు ధర్మాత్ముఁ డగురాజయ్యెను. కాని పుత్రిసంతానము లేకుండుటచే రాజ్యమును ద్యజించి యాతఁడు వనంబునకుం బోయెను. సుచారుసందినియు, మహాసాధ్వీయు, సౌందర్యవతియు నగు మాలిని యనునామముగల యాతనిభౌర్య వనంబునకుం బోవు నమ్మహారాజు ననుగమించెను. మార్గమధ్యంబున సౌసతీరస్నము గర్భమునుండి సుకుమారుండగు కుమారుం డొకఁడు జనియించెను. పాంచాలనందన యగు బ్రాహ్మణుడనై మహాభౌగ్యవతియు, మహాపతివ్రతయు నగు నారాజమహిషి లేకలేక పుట్టిన యానెత్తురుకందు నచ్చోటనే విడిచిపెట్టి, తనప్రాణే

శ్వేదమెరిటి నక్షత్రాయక చనియెను. సుకుమారాకారుం డగు నక్కు
మారుండును నవ్యవృత్తభాగంబెల్ల మాఱుమ్రోయనట్లు బిగ్గఱఁగ నేడు
వందొడంగెను. మహారణ్యామధ్యంబున చిక్కఱియున్న యక్కుమాత
కునియెడఁ గరుణగొనినవియుంబోలె నాసమయంబున మేఘబృందంబు
లాకనంబున నలమిగొనియెను. అంతఁ గొంతఁజేపటికి శ్రవిష్ఠానందను
లగు పైప్పలాదియు, కౌళికుండును నచ్చోటికి వచ్చి త్కాల్లరాయిడిచే
దిక్షతంబు లగు పార్శ్వభాగంబులచే శిలాతలంబెల్ల రుధిరమయంబు
గావించుచు రోదనముసేయుచున్న యాపసిపావను గాంచి కరుణార్ద్ర
హృదయులై సమీపజలంబులచేఁ బ్రత్యాశనంబు గావించిరి. శిలాసం
ఘ్నణముచే నాతనిపార్శ్వము లజశ్యామలములై పోయెను. ఆకారణ
ముచే నాబాలుర కబహర్ష్యుఁ డనునామము గలిగెను. ఆతఁడు రోమ
కశ్యపంబున నిరువురు బ్రాహ్మణులచేఁ బెంపఁబడుచుండెను. రోమక
పత్ని యాచారుని దనపుత్తునిగాఁ జేసికొనఁగోరి పెంచుచుండెను. కు
మారుండును నామనే బిల్లిగ భావించి యుండెను. కాలక్రమంబున
నాతఁడు పెద్దవాడై తన్నఁ జిన్నతనమునఁ బెంచిన బ్రాహ్మణులను
దనమంతురీలుగాఁ జేసికొనియెను. ఆతనిపుత్త్రప్రేత్రాదులచేఁ బురుషం
శము విస్తృతంబయ్యెను. సహుషనంశమరడును, ధీమంతుండు నగు
యయాతి తనజరాభారమును వహించినపుగునియెడలఁ దీర్తుండ్డై చం
ద్రచూర్మగ్రహంబులును, భూమండలమును నిలిచియున్నంతవఱకుఁ
బురుషంశము నుద్ధరియై యుండుఁగాక యని యాశీర్వదించెను. మహా
మునులారా ! ఇది పురుషనంశచరిత్రంబు. ఇక, యదు, భుర్వుచుప్రభృ
తినంశంబులనూర్చి యభివృద్ధిం చెదను.

భుర్వుచునకు నమ్నాయు, ఆతనికి గోభానుండును, ఆతని కపరా
తీతుండగు నై తానుండును, ఆతనికిఁ గరందముండును, ఆతనికి మరుత్తు

ను జనించిరి. మరుత్తున కవీక్షీతుం డను నపరనామము గలదు. ఆతనికిఁ బుత్రసంతానము లేదు. విపులదక్షిణలతో నాతఁ డనేకయజ్ఞములం గావించెను. అతనికి సంయత యనునొకతనయ యుండెను. మరుత్తుఁడు యజ్ఞదక్షిణగా నామెను సంవర్తనకు దానము చేసెను. మరుత్తుఁడు పౌరవుండగు దుష్కంతుని బుత్తునిగాఁ గైకొనియెను. ఆ దుష్కంతునకు కరురోముతను, ఆతనికస్త్రీదుండును, ఆతనికి పాండుఁడు, కేరళుఁడు, కోలుఁడు, చోళుఁడు ననునలుపురుతనయులును బుట్టిరి. మునివరులారా! ద్రుహ్యునకు బభ్రుండును, సేతుండును జనించిరి. సేతున కంగారసేతుఁడు సుతుండై పుట్టి మరుత్పతినామంబునఁ బ్రసిద్ధుఁ డయ్యెను. మహారాజగుమావనాశ్వఁడు పదునాలుగువర్షంబులును, బదునాలుగుమాసంబులు నాతనితో మహారణంబుగావించి తుదకాతని నిహతం గావించెను. అయ్యంగారసేతునకు గాంధారుఁ డను తనయుఁడు గలఁడు. అతనివలననే గాంధారదేశనామము గలిగెను. గాంధారదేశజంబులగునశ్వంబు లత్యుత్తమంబులు.

అనునకు ధమ్మండును, ఆతనికి ద్యుతుండును, ఆతని కనీదు హుండును, ఆతనికిఁ బ్రచేతుండును, ఆతనికి సుచేతుండును, గలిగిరి. యదునకు సహస్రీదుఁడు, పయోధుఁడు, క్రోష్ఠ, అనిలుఁడు, అంజకుఁడు ననునై దుగురు జనించిరి. అందు సహస్రీదునకు హైహయఁడు, హయఁడు, వేణుహయఁడు నను పరమధార్మికులగుమువ్వరుతనయులు గలిగిరి. అందు హైహయనకు విభ్యాతుం డగు ధర్మనేతుండును, ఆతనికిఁ గర్తయు, ఆతనికి సాహంజుఁడును జనించిరి. ఆసాహంజునిచేతనే సాహంజినీపురంబు ప్రతిష్ఠింపఁబడియెను. మహిష్మంతునితనయుం డగు భద్రశ్రేణ్యునింగూర్చి పూర్వము చెప్పియుంటిని. ఆతనికి మృదుండును, ఆతనికి క్షేమంతుం డగుకనకుండును, ఆతనికిఁ గృతవీ

య్యోమ, కృతతేజుఁడు, కృతకర్ముఁడు, కృతాన్ని యనునలుపురుపుత్తు
లును జనించిరి.

—♦ కార్తవీర్యార్జునచరిత్రము. ♦—

అందు కృతవీర్యునకు సహస్రబాహుండు సుతుండై యర్జుననా
మంబునఁ బ్రఖ్యాతుండయ్యెను. ఆతఁడు సప్తద్వీపములందును దనయ
ధికారమును బ్రతిష్ఠించెను. ఆతఁడేకవీరుడై సూర్యకిరణతేజోమ
యం బగురథమునధిరోహించి పోయి సప్తద్వీపములను జయించెను.
ఆకార్తవీర్యార్జునుం డయుతవర్షంబులవఱకును దపంబు చేసి దత్తాత్రే
యు నారాధించి యాతనియనుగ్రహంబుచే దనరాజ్యంబున నెవ్వరికి
నధర్మచింత లేకుండుచట్లును, కలిగినను దననామశ్రవణమాత్రంబున ని
వృత్తి యగుచట్లొకవరంబును, తాను ధర్మబలంబుచే సకలభూమండల
మును జయించి ప్రజారంజకముగాఁ బరిపాలించునట్లొకవరంబును, సం
గ్రామరంగమునఁ దనచే నెన్ని వేలమందిశత్రువులైనను నిహతు లగు
నట్లొకవరంబును, యుద్ధసన్నద్ధుం డైనంతనే తనకు సహస్రబాహువు
లు లభించునట్లొకవరంబునుగా నాల్గువరంబులను బడసి సప్తద్వీపము
లను జయించెను. సరితస్సముద్రశై లనగరంబులలో నాతనికజేయంబగు
నది యొక్కటియును లేకుండెను. దండప్రభావముచే నాతఁ డీసమస్త
మును జయించెను. ఆతఁడు సప్తద్వీపములందును సహస్రాధికదక్షిణల
లో నూఱుయజ్ఞములం గావించెను. అందు వేదియూపాదులు కాం
చనమయంబులై యుండెను. విమానస్థులగుదేవగంధర్వాప్సరోగణము
లచే నీసకలయజ్ఞవేదికలు నలంకృతములయ్యెను. ఆతనిమహత్వముం
గూర్చి విస్మయాపన్నుడై విద్వాంసుం డగునారదుం డాతనియజ్ఞశాత
యం దీక్రిందిరీతి గానము చేసెను.

యజ్ఞాచరణమునందును, దానమునందును, దేవమునందును,
 విక్రమమునందు, శాస్త్రజ్ఞానమునందును కార్తవీర్యార్జునునితో సమా-
 నుడగు మహారాజైవ్యుడును లేడు. వాగ్మీయు, ఖగ్గోళానియు, ధన్వంత-
 రుడును, రథికుండు నగునీతని సత్తద్వీపములందలి ప్రజలును బరమా-
 సందముతోఁ గాంచుచుందురు. మహామహిముఁ డగు నీతనిప్రభావ-
 ముచే రాజ్యమునం దెవ్వరికిని ధనసప్తముగాని, శోకవిభ్రమంబులు
 గాని లేకుండెను. ఈతఁడు ధర్మానుసారముగాఁ బ్రజలను బాలించు-
 చుండెను. ధనమునకుఁ గాని రత్నాదులకుఁ గాని యాతని కెట్టియభా-
 వమును లేదు. ఈచక్రవర్తి సకలచుభిభోగంబుల సనుభవించుచుండె-
 ను. మహాయోగి యగునీతఁడు స్వయముగాఁ బశుపాలకుఁడును, షే-
 త్రపాలకుఁడును, వర్షంబు గురియించుటకుఁ బృథ్వీండు నై యుండెను.
 ఈతనిసహస్రబాహులును, బ్యాకీకాంకితములై యుండెను. ఈతఁడు
 సహస్రబాహుసమన్వితుడై సహస్రకిరణుండగు శరత్కాలభాస్కరునిం-
 బోలి విరాజిల్లుచుండెను. మహాప్రభావసంపన్నుం డగునిమ్మహేంద్రుని
 కర్కోటకనందనాది మహానాగులను జయించి మాహిష్మతీపురంబునఁ
 బ్రవేశించెను. ఈతఁడు తన బాహుసహస్రముచే సముద్రప్రవాహ-
 మును సవిలాసముగ బధించి విహరించుచుండును. మహారాజగు కార్త-
 వీర్యుఁడు సర్మదావదియందు ప్రవేశించి జలకేళిం గావించునప్పు డహ్వా-
 హిని సహస్రచంచలోర్మిశాలినియై వివిధకుసుమమాలికాభూషితయై
 శంకితయుం బోలి ప్రవహించుచుండును. ఆతనిబాహుసహస్రభూతిం-
 బులచే మహూనధి సంక్షుభితం బగుటయుఁ బౌతాళవాసు లగుతా-
 ట్టులు నిశ్చేష్టులై దాఁగుచుందురు. మతియు సంక్షుభితంబగు సము-
 ద్రమునందలి తిమింగిలాదిజలచరంబు లాకులీభూతము లై పోవుచుండు-
 ను. పాతాళాత్ములచే ఫేసరాశి పుంజీభూత మగుచుండును. తరదగ

సంక్షోభముచే జలరాశి యుప్పొంగిపోవుచుండును. అట్లాతఁడు క్షీర సాగరంబునందలి మందరముంబోలి సముద్రజలంబుల విహరించుచుండును. మరల సముద్రమథనం బగుచున్న దనుశంకచే మహారగంబులు భయభ్రాంతములై వెడలిపచ్చి యమ్మహారాజుం గాంచి తలలు వంచి సాయంసమయమున వాయుభరముచే గంపించు కడళీఖండములంబోలి యుండును. ఆతఁడు ధనుర్ధారణంబు గావించి పంచశతంబులు ప్రయోగించినంతమాత్రమున లంకేశ్వరుఁ డగురావణుఁడు విజితుఁడై యాతనిచే బందీకృతుఁ డయ్యెను. మహ్నా యగుపులస్త్యుం డీప్యంతాంతము నాలకించి యర్జునుని సందర్శించి యాతనిచే రావణుని బంధవిముక్తుం గావించెను. ఆవీరశేఖరునిజ్యాఘోషము కల్పాంతజలదగ్గనమువలెను, భీకరాశనిఘోషమువలెను, సతిభీకరమై యుండును. కాని యెంతవీరింత ! భగ్దనమహ్నాపరాక్రమ మెట్టిదియో కాని యమ్మహారాజుబాహుసహస్రమును గనకతాళనసంబునుంబోలి ఖండించినై చెను. తృప్తితుం డగునగ్నిదేవుం డొకప్పుడు కార్తవీర్యార్జునునిచెంతకుం బోయి యర్థించుటయు నాతఁడు సత్తద్వీపవిలసితం బగుభూమండలమునంతను నైశ్వసరుఁకు భీక్షూరూపమున దానము చేసినై చెను. అప్పు డగ్నిదేవుండు సకలసగరగ్రామంబులను సకలరాజ్యంబులను దహించుటకుఁ బ్రవృత్తుం డయ్యెను. అయ్యగ్నిప్రభావముచే నర్జునునిసమస్తరాజ్యమును బ్రజ్వలింపఁదొడంగెను. అభూపాలునిక్రిష్ణాశైలమును, క్రిష్ణావనమునుగూడ దగ్ధములై పోయెను. మఱియు వరుణనందనుని రమణీయంబగు శూన్యాశ్రమమునుగూడ నగ్నిదేవుండు భయపడుచునే దగ్ధముగావించెను. మహాప్రభావసంపన్నుఁ డగునమ్మునీందుని వరుణుండు పూర్వకాలంబునఁ బుత్తునిగాఁ బడనెను. ఆతనికి వసిష్ఠుఁడు, ఆపవ్రుఁడునని నామద్వయంబు గలఁడు. అయ్యాశ్రమంబు దగ్ధం బగుటయు

నాపవుండు క్రుద్ధుండై యర్జును నుద్దేశించి నీవు నాయాశ్రమంబు నగ్ని
చే దహింపఁజేసితివి గావున నీదుష్కార్యమునకు ఫలంబుగా నీవు జమ
దగ్నినందనుం డగు పరశురామునిచే నిహతుండ పయ్యెదవు గాక యని
శపించెను. ”

ఆరిందముండును, ధర్మపరిపాలకుండు నగునాతనికాలమున నెవ్వ
రికి నెట్టికష్టంబును లేదు. ఆతనిప్రతాపముచే దుర్మార్గుల దుశ్చిత్తము
లు శాంతించుచుండెను. అట్టిమహారాజుగూడ మునిశాపముచే మృ
త్యుముఖపతితుం డయ్యెను. పరప్రభావముచే నాతనికి నూర్గురుతన
యు లుదయించిరి. అందు శూరుఁడు, శూరసేనుఁడు, వృషణుఁడు,
మధుపధ్వజుఁడు, జయధ్వజుఁడు నను నైదుగురుమాత్రము జీవించిరి.
వారందఱును గృతాస్త్రులును, బలవంతులును, యశస్వులు నై యుం
డిరి. అందు జయధ్వజుఁ డవంతిదేశమునకు రాజయ్యెను. ఆతనికిఁ
దాశధ్వజుఁడను నొకపుత్రుఁ డుదయించెను, ఆతనికిఁ దాశజంఘులను
నూర్వురుపుత్రులు గలిగిరి. మహాత్ములగు హైహయవంశము వీతి
హూతులు, సువ్రతులు, భోజులు, అవంతికులు, తౌండికేరులు,
తాశజంఘులు, భారతులు, సుజాతులు ననునామంబులచే బహువంశ
ములుగా విభక్తం బయ్యెను. బహుత్వం బగుటచే నావంశచరిత్రము
ప్రత్యేకముగ వర్ణింపఁబడలేదు.

వృషప్రభృతు లగు యదువంశీయరాజు లెల్లరును బుణ్యాత్ము
లై యుండిరి. వృషణుఁడు వంశకర్త యయ్యెను. ఆతనికి మధుండు పు
త్రుఁడు. మధునకు నూర్గురుపుత్రులు గలిగిరి. అందు వృషణుఁడు వంశ
కర్త యయ్యెను. వృషణునివలన వృష్ణివంశమును, మధునివలన మా
ధవవంశమును, యదువువలన యాదవవంశమును బ్రసిద్ధం బయ్యెను.
వీరందఱును హైహయవంశశాఖలోనివారే.

మహాత్ముం డగుకాక్తవీర్యునిదివ్యచరిత్రము నిత్యమును గీర్తి
చువారికి ధననాశంబులేకుంటయే గాక . నష్టద్రవ్యలాభంబుగలుగును.
త్రిలోకవిఖ్యాతపరాక్రములును, స్థావరజంగమాత్మకవిశ్వపరిపాలకులు
ను నగుయయాతిపంచపుత్రులవంశమును వర్ణించితిని. వీరిచరిత్రంబుల
నాకర్ణించుభూపాలురకు ధర్మాగ్రసిద్ధి చేకూరును. ఈచరిత్రములను
ధారణ గావించువారి కీశ్వరుండు ప్రసన్నుండై యాయువు, కీర్తి, సం
తానము, ధనము, విశ్వేంద్ర్యమును బ్రసాదించును. ఇంక యదువంశ
ధరుండును, యజ్ఞకర్తయు నగుక్రోష్ఠునివంశము నభివర్ణించెదను. దీని
నాకర్ణించుటచే సర్వపాపవినాశం బగును. ఈవంశమునందే వృష్ణికుల
ధురంధరుఁడగువిష్ణుదేవుం డవతరించెను.

—♦ శ్రీకృష్ణజన్మసంకీర్తనము. ♦—

క్రోష్ఠునకు గాంధారి, మాద్రి యనునిష్టఱుభార్యలుండిరి. అందు
గాంధారికి మహాబలుండుగుననమిత్రుండును, మాద్రికి యుధాజిత్తు,
దేవమీథుఁడు ననునిర్వురుపుత్రులును బుట్టిరి. ఈమువ్వరివలననే
వృష్ణికులము విస్తరిలైనను. మాద్రికి మఱియు సులక్షణులగువృష్ణి, అం
ధకుఁడు ననువారు పుట్టిరి. అందు వృష్ణికి శ్వఫల్కుఁడు, చిత్రకుఁడు
ననువారు జనించిరి. ఆశ్వఫల్కుండు నితసించుతావున ప్యాధులుగాని
యనావృష్టిభయంబుగాని లేకుండెను. ఒకప్పుడు కాశిరాజ్యంబున
మూఁడువర్షము లనావృష్టి పాటిల్లినప్పుడు కాశిరాజు సగౌరవంబుగ
నాతని దనరాజ్యమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఆరాజ్యమున శ్వఫల్కుం
డు వసించుటచే సువృష్టిలాభంబు గలిగెను. కాశిరా జాశ్వఫల్కునకుఁ
దనదుహిత యగుగాందిని నిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఆమె నిత్యము నొక
బ్రాహ్మణునకు గోదానము గావించుచుండెను. ఆమెగర్భమునం

దక్రూతుం దుదయించెను. ఆతఁడు దాతయు, యజ్ఞయు, వీరుండును, శ్రితవంతుఁడును, అతిథిప్రియుఁడు నై యుండెను.

అంధకున కుపమన్యుఁడు, మన్యుఁడు, మేదురుఁడు, అరిమేజయుఁడు, అవిషీతుఁడు, ఆక్షేపుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు, అరిమర్చనుఁడు, ధర్మధృక్కు, యతిధర్ముఁడు, ధర్మోత్తమఁడు, అంధకరుఁడు, అపహుఁడు, ప్రతివాహుఁడు మొదలగుపుత్తులును, సుందరి యనుపుత్త్రికయుఁ గలిగిరి. అకూరున కుగ్రీనేనయనుభార్యయందు ప్రసేనుఁడు, ఉపదేవుఁడు ననువారు జనించిరి. చిత్రకునకు పృథుఁడు, విశ్వథుఁడు, అశ్వగ్రీవుఁడు, అశ్వవాహుఁడు, స్వపార్శ్వకుఁడు, గవేషణుఁడు, అరిష్టనేమి, అశ్వుఁడు, సుధత్ముఁడు, ధర్మభృత్తు, సుబాహుఁడు, బహుబాహుఁడు ననుపుత్తులును, శ్రీవిష్ణు, శ్రవణ యనుపుత్త్రికలును జనించిరి. దేవమీఘన కన్యీయనుభార్యగర్భమున శూరుండుపుట్టెను. అతనికి భోజనందినియందు పదుగురునందను లుదయించిరి. అందుమాహాభాగుం డగుననుదేవుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. అతని కానకదుందుభి యను నింకొకపేరు గలదు. ఆతఁడు జనించునప్పుడు సకలదేవదుందుభులును మొరసెను. అసకాదివివిధవాద్యంబులచే స్వర్గమునుండి దివ్యమంగళధ్వనులు చెలరేగెను. శూరభవసంబున సజస్రపుష్పవర్షంబు గురిసెను. మానవలోకమునందు ననుదేవసమాననుందరుఁడు లేకుండెను. ఆతఁడు చంద్రునివలెఁ గాంతిమంతుడై యాహ్లాదకరుడై యుండెను. అతనితరువాత దేవభాగుఁడు, దేవశ్రీవుఁడు, అనాధృష్టి, కనవకుఁడు, వత్సవంతుఁడు, గ్రింజముఁడు, శ్యాముఁడు, శేవిరాకుఁడు, గండూషుఁడు ననుతొమ్మిండుగురు పుట్టిరి. మఱియు వృక్షకీర్తి, వృథ, శ్రితదేవ, శ్రితశ్రవ, రాజాధిదేవి యను నైదుగురువీరమాత లుదయించిరి. అందు శ్రితశ్రవకు చేదిరాజగు శిశుపాలుండు పుట్టెను. ఈతఁడే పూర్వజన్మమున హిరణ్యకశిపుఁడు. వృక్షకీర్తికి వృద్ధశర్మబలనఁ గరూణాభవతి యగుదంతవత్తుఁడు పుట్టెను.

అతఁడు పృథను దనయగాఁ జేసికొనియెను. ఆమెకు పృథయనియు, కుంతి యనియు ద్వివిధామములు గలవు.

అకుంతిని పాండురాజు పెండ్లియాడెను. అకుంతిగర్భమున ధర్మనిపలన ధర్మజ్ఞుం డగు యుధిష్ఠిరుండును, వాయుదేవునిపలన భీమసేనుండును, మహేంద్రునిపలన ధర్మరాజుండును జనించిరి. ఈజగంబున ధనంజయునివంటి వీరుం డెవ్వఁడును లేకుండెను. అతఁ డింద్రితుల్యపరాక్రముఁడై యుండెను. కన్యకాశ్రవణంబునఁ జగదనుండు నమిత్రునకు శినియు, నాతనికి సాత్యకియు, యుయుధానుండును జనించిరి. దేవభాగునకు మహాభాగ్యశాలియగునుద్ధవుండు పుట్టెను. ఈతఁడు పరమపండితుం డని విఖ్యాతుం డయ్యెను. అనాధృష్టి కశ్మక్యుండు పుట్టెను. శుక్రదేవునకు శత్రుఘ్నుండు పుట్టెను. ఈతఁడే యేకలవ్యుడనుపేరితొ నిషాదులచేఁ బెంపఁబడి పట్టెను. ప్రతాపపంతుం డగువసుదేవుండు పుట్టెను. డగునశ్వవంతునకుఁ దనతనయుం డగుకౌశికుని దత్తునిగాఁ జేసెను. విష్వక్సేనుండు గంఢూషునకుఁ దనసుతులగు చారుదేయుండు, సుదేయుండు, పాంచాలుండు మొదలగువారిని దత్తులుగాఁ జేసెను. అందు కన్యకుండు చౌక్కిణీయుండు. మహాబాహుం డగునాతనివెంట నహస్రనాయకము లనుగమించుచుండును. యుద్ధము నేయుకుండ నాతఁడు రణరంగమును విమచుహుండు గాఁడు. కనకకునకు తంత్రీజిత్తు, తంత్రీపాలుండు ననునిర్వృత్తుసుతులువయించిరి. శ్యామునకు శమీకుండు పుట్టి రాజయ్యెను. భోజవంశీయుం డను నింద తొలఁగించుకొనుటకై యాతఁడు రాజనూయముం గావించెను. అతనికి శత్రుఘ్నాదనుం డగు నజాతశత్రుం డుడయ్యెను.

ఇతఁడు నరుదేవవంశముంగూర్చి చెప్పెనను. పృష్ఠినంబంధమగు వంశక్రియమును, శాఖాప్రశాఖలచే విస్తరించెను. ఈమహామహంశము

లును బరాక్రమవంతములై నవియే. అందెన్నఁడు ననన్ధంబు లేకుండె
ను. వసుదేవునకు పౌరవి, రోహిణి, మదిర నై శాఖి, భద్ర, సహదేవ,
శాంతిదేవ, శ్రీదేవి, దేవరక్షిత, వృకదేవి, ఉపదేవి, దేవకి మొదలుగా
గల చతుర్దశప్రధానపత్నులు గలరు. వీరికి సుతనువు బడబ యను ని
ద్దఱుపరిచారిక లుండిరి. వసుదేవునకు దేవకి యేడవభార్య; బాహ్లికనం
దన యగురోహిణి జ్యేష్ఠపత్ని. వసుదేవునకు రోహిణియందు రాముఁ
డు, శరణ్యుఁడు, శత్రుఁడు, ధుర్దముఁడు, దమనుఁడు, శుభ్రుఁడు, పిండా
రకుఁడు, ఉశీకరుఁడు మొదలగుపుత్రులును, చిత్ర యనుపుత్రికయుఁ
గలిగిరి. ఈచిత్రయే తరువాత సుభద్రానామముచే విఖ్యాత య
య్యెను. మఱియు వసుదేవునకు దేవకియందు మహాయశుం డగుశౌరి
యుదయించెను. రామునకు రేవతియందు నిశితుఁ డనుకుమారుఁడు గ
లిగెను. పాంధునకు సుభద్రయం దభిమన్యుఁ డుద్భవించెను. అక్బారు
నకు కాశికన్యయందు సత్యకేతుఁడుపుట్టెను. వసుదేవునిభార్యలలో నే
డ్లురు మహాభాగ్యవతులై యుండిరి. అందు శాంతిదేవకు భోజుఁడు,
విజయుఁడు నను నిద్దఱునుతులును, సునామకు వృకదేవుఁడు గడుఁడు
ననునిర్వురు తనయులును, వృకదేవి కవగాహుండును జనించిరి.

త్రిగర్తరాజనందన యగుజిజ్ఞాస శిశిరారాయణికి భార్య యయ్యె
ను. ఆరాజునకుఁ బుత్రులసంతానములేక తనభార్యయందు సంతానము
నుత్పాదించఁజేయుటకై గార్గ్యమునీంద్రుని నియోగించెను. కృష్ణాయ
సప్రతిముం డగునమ్మునీంద్రుఁడును బండ్రెండు నత్సరములు దనపౌరు
షమును వినియోగించి విఫలుండై కోపాలిచేకంబున నొకగోపకన్యను
బరిగ్రహించి ప్రవర్తింప నారంభించెను. ఆమె శూలపాణినియోగం
బున గోపభామినియొప్పు యొక యత్సరస్సందరి. ఆమె గార్గ్యము
నికి భార్యయై కాలయననుండునుపుత్రుం గాంచెను. ఆకాలయననుని

పూర్వాగ్ధశరీరము సువృత్తమై యుండెను. సింహపరాక్రముఁ డగునక్తు
మారుఁడు జన్మించినదిమొదలుగ నయ్యపుత్త్రుకుండగురాజువేఁ జెంపఁ
బడుచుండెను. క్రమముగా నాతఁడు రాజయ్యెను. ఒకప్పు డాతఁడు
నారదుం గాంచి పరాక్రమవంతులగుయోధులంగూర్చి తెలుపవలయు
ననిప్రార్థించుటయు నారదుం డాతని కంధకవృష్టివంశములరాజులం
గూర్చి చెప్పెను. అప్పుడు కాలయవనుం డక్షాహీణీసేనాపరివృతుం
డై మధురాభిముఖంబుగ యాత్ర గావించి వృష్ణకంధకవీరులకడకు
దూతం బంపించెను.

అప్పు డావీరులందఱును గాలయవనభయంబునఁ గృష్ణునితోఁ
గలిసికొని మంత్రాలోచనంబు గావించి యిట్టిసమయమున నగరమును
విడిచిపోవుటయే యుత్తమమని నిశ్చయించుకొనిరి. తుద కట్లే జరిగె
ను. వారందఱును మధురానగరమును విడిచి మహాదేవు నర్చించి ద్వా
రావతీనగరమునఁ బ్రవేశించి యందు సుఖనివాసముం గావించిరి.—
జితేంద్రియుండును, నిశ్చలచిత్తుండునై యీపవిత్రచరిత్రమును బ్రతి
పర్వమునందును వినువాఁడును, వినిపించువాఁడును విద్వాంసుడై సు
ఖియై యుండఁగలఁడు.

—♦ వృష్ణి వంశ నిరూపణము. ♦—

క్రోష్టునకు వృజినీవంతుఁ డను నింకొకతనయుఁడు గలఁడు. ఆ
తనికి స్వాహియు, ఆతనికి ఉషగ్గుండును జన్మించిరి. అయ్యుషగ్గుండు
పుత్రునియై బహుదక్షిణాన్వితంబు లగుననేకయజ్ఞముల నాచరించి చి
త్రరథుం డనునొకతనయుం గాంచెను. సత్కర్మనిరతుం డగునాచిత్ర
రథునకు శశిబిందుఁడు పుట్టి రాజ్యమై యనేకయజ్ఞములఁ గావించెను.
ఆతనికి పృథుశ్రీవుండును, ఆతని కంతరుండును, ఆతనికి సుయజ్ఞుండును;

ఆతని కుషతతండును, ఆతని కరిందముండుగు శీనేముండును, ఆతనికి
రాజ్ఞియగుమరుతుండును, ఆతనికి కంబళబ్ద్ధియు జనించిరి. కంబళబ్ద్ధి
పుత్రికామేష్టి చేసి రుక్మకవచుండునుతనయుం గాంచెను. ఆతడు
మరణరంగముల నిశితశరంబులచే శతసహస్రాధికవీరయోధులన్నిఁగించి
విజయలక్ష్మీలాభముం గాంచెను. ఆతనికి పరిజతుండు పుట్టెను. ఆతని
కి రుక్మేషుఁడు, పృథురుక్మఁడు, జ్యోమఘుఁడు, పాలితుఁడు, హరి
యన్నైదుగురుసతులుదయించిరి. వీరిందఱును మహాపరాక్రమనం
తులై యుండిరి. అందు పాలితునకును, హరికిని దండి విదేశరాజ్య
ముల నొసంగెను. రుక్మేషుఁడు తనభ్రాతృయగుపృథురుక్మనితోఁ గల
సి న్వరాజ్యమునం దధికారమును స్థాపించుకొనిరి. ఆయన్నదమ్ములి
రువురు నేకమై సోదరుఁడగు జ్యోమఘుని రాజ్యమునుండి వెడలఁ
గొట్టిరి.

ప్రశాంతచిత్తుఁడగుజ్యోమఘుఁడు పోయి యొకతపోవనమున
నివసించి యుండెను. అచ్చట నాతండు బ్రాహ్మణులచే బోధితుండై
శరశరాసకంబులగు దాల్చి ధ్వజోపేతం బగువిధము నధిరోహించి యే
కాకియై పోయి సర్మదానదీతీరంబునఁ గల మేకలానగరమును, మృత్తి
కావతీపురమును వశపఱచుకొని ఋక్షవంతంబను పర్వతమును జయిం
చి శుక్తిమతీనగరమును రాజధానిగాఁ జేసికొని సుఖముగా రాజ్యము
చేయుచుండెను. ఆతనిభార్య యగులై బృ మహాపలివ్రతయై యుండె
ను. ఆమె కెట్టిసంతానమును లేకుండెను. జ్యోమఘుఁడు దొకప్పుడు దొక
యుద్ధమునందు సంపూర్ణవిజయము నంది యొకకన్యకను సంపాదించి
భార్యచెంతకు వెంటఁబెట్టుకొనిపోయి సంత్రిస్తుండై యీబాలిక నీకో
డలు గాఁగలదని చెప్పెను. ఆమాట విని రాజమాహిషియగు లై బృ,
“నాథా! ఎవరికోడలు?” అని ప్రశ్నించెను. నీకుఁ గుమారుఁడు

గలిగినచో నీమె యాతనిభార్య యగునని జ్యోమఘుడు చెప్పెను. ఆకన్య యప్పటినుండి మహాతపంబు గావించుచుండెను. ఇట్లుండ వా ధ్ధికంబున కై బ్య యొకకుమారుం గనియెను. ఆతఁడు విదర్భం డను నామముచే విఖ్యాతుం డయ్యెను. ఆతఁడు తనతండ్రిచే గొనితేజుడిన యాకన్యకను బెండ్లియాడి యామెవలన క్రీణుఁడు, కౌశికుఁడు నను నిరువురుపుత్తులం గాంచెను. వారిరువురును విద్వాంసులును, శూరు లును, రణకోవిదులు నై యుండిరి.

విదర్భునకు భీముం డను నింకొకనుతుండు గలఁడు. ఆతనికి కుంతియు, ఆతనికి ధృష్టుఁడు, ఆతనికి ఆవంతుఁడు, దశార్హుఁడు, విమ హారుఁడు ననుముగ్గురుశిష్యులును గలిగిరి. అందు దశార్హునకు వ్యో ముఁడు, ఆతనికి జీమూతుఁడు, ఆతనికి వికృతి, ఆతనికి భీమరథుఁడు, ఆతనికి నవరథుఁడు, ఆతనికి దశరథుఁడు, ఆతనికి శకుని, ఆతనికి కరం భుఁడు, ఆతనికి దేవరాతుఁడు, ఆతనికి దేవకతుఁడు, ఆతనికి నృగతు తుఁడు, ఆతనికి దేవకుమారప్రతిముం డగుమధుండును జనించిరి. ఆమధుండు మధుభాషియై మధువంశమునకుఁ గర్త యయ్యెను. ఆత నికి నైదర్భ యను భార్యవలన పురుద్వంతుం డను తనయుండును, జిత్వోకి యనుపత్నివలన సర్వగుణసంపన్నుం డగు సత్వానుండు జనిం చిరి. ఆతనినుండియే కీర్తిన్ధును లగుపాత్వతు లావిచ్ఛవించిరి. ఇది జ్యోమఘవంశవృత్తాంతంబు. దీని నాలించుపారు సంతానవంతులును, సుఖవంతులు నగుదురు.

మధుసందనుం డగుసత్వానునకు కౌసల్య యనుభార్యయందు మహాబలసంపన్నులగు కొందఱుతపయులు గలిగిరి. అందు భాగినుఁడు, భజమానుఁడు, వివ్రుఁడు, దేవాబృథుఁడు, అంధకుఁడు, వృష్టి యను జారు ప్రధానులు. వీరిలో నలుగురిపంశము లీపురాణమున వర్ణింపఁ

బడినది. భజయానునకు బాహ్యక, ఉపబాహ్యక యనుద్దేశము భార్య గలరు. అందు బాహ్యకకు క్రిమి, క్రమణుడు, ధృష్టుడు, శూరుడు, పురంజయుడు ననువారును, ఉపబాహ్యకు అయుతాజిత్తు, సహస్రజిత్తు, శతాజిత్తు, దాసకుడు ననువారును జనించిరి. రాజగుదేవాబృథుండు సర్వగుణసంపన్నుం డగుపుత్తుం గోరి యనేకయజ్ఞములను దపంబులను గావించెను. ఆతఁడు పన్నాశుండు నదీజలంబులను స్పృశించుచు గొంతకాలము తపంబు చేసెను. నిరంతరసంస్పర్శపశంబున నానదీమతల్లి యాతనియెడల సతిప్రీతయై యాతనికి శుభసంపాదసంబు గావించుటకై యనేకవిధంబుల నాలోచించి యేయుపాయమును నిశ్చయించుకొనఁజాలక పోయెను. ఆతనికి భార్యయై యాతని వలన సత్పుత్తునిం బడయఁగలుగునంతటి భాగ్యవతి యగుకన్యక యెవ్వతెయు నవ్వాహినిదేవికి గోచరింపలేదు. అప్పు డాదేవి నేనే యాతనికి భార్య నయ్యెద నని నిశ్చయించుకొని పరమానుందరకుమారిరూపముం దాల్చి యానరనాథునిం జేరి యాతనిఁ బతిగా వరించెను. ఉదారహృదయుం డగు దేవాబృథుం డామెను భార్యగాఁ బరిగ్రహించెను. పదిమాసములనాటి కామె మహాతేజస్సంపన్నుం డగుబభ్రుండను నొక తనయుం గాంచెను.

పురాణజ్ఞులగువా రీబభ్రువంశముల గూర్చియు, దేవాబృథుని గుణములం గూర్చియుఁ బ్రశంసించియుండిరి. “నరశ్రేష్ఠుం డగు దేవాబృథునియు, మహాత్ముం డగుబభ్రునియు గుణకీర్తులను దూరము నుండి మేమెట్లు వినియుంటిమో సమీపమునకు వచ్చి యట్లే కనియుంటిమి. వీరివంశమునందు పట్నస్తపష్టిసహస్రపురుషపర్యంతమును అమరత్వప్రాప్తి యయ్యెను. ఈవంశీయులగురాజు లందఱును బుద్ధియుండును, ధనుర్విద్యయుండును, దాసమునందును, యజ్ఞాచరణమునందును,

బ్రహ్మనిష్ఠయందును బ్రహ్మనుజ్ఞయందుండిరి—” అంధకవిసలనఁకాశ్య
దుహిత కుమారుఁడు, భజమానుఁడు శశకుఁడు, బలబద్ధుఁడు నలు
గురుతనయులం గాంచెను. అందు కుకురునకు వృష్టియు, ఆతనికి కపో
తముఁడు, ఆతనికి తివిరి, ఆతనికి పురర్షుఁడు, ఆతనికి అభిజిత్తు, ఆత
నికి ఆహుకుఁడు, శ్రాహుకుఁడు ననుకవలును జనించిరి. అయ్యాహు
కుం డశీతికవచధారినై యుద్ధమునకుఁ బోవుచుండె ననియు, నీతనినం
శమున భూరిదాతలు, శతనహస్రపరమాయుష్కులు, విశుద్ధకర్ములు,
యజ్వులు గానివారు లేనేలేరనియు, నందఱును బూర్వదిగ్విలసితం
బగుభోజరాజ్యము నాక్రమించుటకుఁ బ్రయత్నించువా రేయనియు, నం
దఱును రథగజతురగపదాతిసేనాపరివృత్తులై యుద్ధయాత్రలంగావించి
విజయలక్ష్మీసనాథులై నవా రేయనియు, నీవంశమువారిచేతనే భోజరాజు
లు సింహాసనమ్యుతు లగుచుండి రనియు నభిజ్ఞులు కీర్తించియున్నారు.

అంధకగణంబులు తమసోదరి నవంతీశ్వరునకు సమర్పించి యుం
డిరి. ఆహుకునకు కాశ్యయనుభార్యయందు దేవకుఁడు, ఉగ్రసేనుఁడు
ననునిరువురుపుత్రులు గలిగిరి. అందు దేవకునకు దేవవానుఁడు, ఉప
దేవుఁడు, సందేవుఁడు, దేవరక్షితుఁడు ననుపుత్రులును, దేవకి, శాంతి
దేవ, సుదేవ, దేవరక్షిత, వృకదేవి, ఉపదేవి, సునామ యనునేర్గురు
పుత్రికలును గలిగిరి. ఆతఁడాపుత్రికలను వసుదేవున కిచ్చి పెండ్లిచే
సెను. ఉగ్రసేనునకు కంసుఁడు, స్వగ్రోధుఁడు, సునాముఁడు, కంకుఁడు
సుభూషణుఁడు, రాష్ట్రపాలుఁడు, సుతనుఁడు. అనావృష్టి, పుష్టిఘంతుఁ
డు నను తొమ్మింజుపుత్రులును, కంఠ, కంఠనతి, సుతను, రాష్ట్రపా
లి, వరాంగనయనుకంఠ యు నై దుగురుతనయులును గలిగిరి. అందఱ
తికంటెను గంనుండే జ్యేష్ఠుఁడు. ఉగ్రసేనుఁడు తనసంతతితోఁగూడ
కుకురవంశీయుఁ డయ్యెను. ఈకుకురవంశచరిత్రమును స్మరించువాఁడు
ప్రజాపంతుడై వంశవర్ధనుండగును.

—♦ స్యమంతకచరిత్రము. ♦—

మునివరులారా ! భజమానునకు రథిక శ్రేష్ఠుడగువిదూరథుండును, ఆతనికి మహాబలుం డగురాజాధిదేవుండును జనించిరి. ఆరాజాధిదేవునకు పీఠ్యవంతులగు దత్తుఁడు, అతిదత్తుఁడు, శోణాశ్వుఁడు, శ్వేతవాహనుఁడు, శమి, దండశర్మ, దంతశక్రుఁడు, శత్రుజిత్తు ననుతనయులును, శ్రవణ, శ్రీవిష్ణయనుతనయులును బుట్టిరి. అందు శమికి ప్రతిక్షత్రుండును, ఆతనికి స్వయంభోజుండును, ఆతనికి భదికుండును జనించిరి. భదికునకు మహాబలపరాక్రమసంపన్నులగు కృతవర్మ, శతధన్వుఁడు, దేవాంతుఁడు, నరాంతుఁడు, భిషక్కు, వైతరణుఁడు, సుదాంతుఁడు, అతిదాంతుఁడు, నికాశ్వుఁడు, కామదంభుఁడు ననుబహుపుత్రులు గలిగిరి. అందు దేవాంతునకు విద్వాంసుఁ డగుకంబశబర్హి పుట్టెను. ఆతనికి, అసమాజుఁడు, తామసాజుఁడు ననువారు జనించిరి. అసమాజుఁ డపుత్రికుఁడై సుదంష్టుఁడు, సుచారుఁడు, కృష్ణుఁడు ననుమువ్వురిని దగ్గులుగాఁ జేసికొనియెను. వీరందఱు సంధకవంశీయులైరి.

క్రోష్ఠునకు గాంధారి, మాద్రి యను నిరువురువత్సు లుండి రని యిదివఱకే చెప్పియుంటిని. అందు గాంధారికి మహాబలుం డగుననమిత్తుఁ డను నేకపుత్తుఁ డుదయించెను. మాద్రికి యుధాజిత్తుపుట్టెను. ఆతనికి దేవమీధుం డుదయించెను. అమిత్రవిజయుం డగుననమిత్తునకు నిఘ్నుండును, ఆతనికి ప్రసేనుఁడు, సత్రాజిత్తు ననునిర్దణుతనయులును గలిగిరి. ప్రసేనుఁడు ద్వారకాపురంబున నివసించియుండెను. రథిక శేఖరుం డగు సత్రాజితుం డొకనాఁడు నిశావసానంబున సూర్యోపస్థానంబు గావించుటకై రథామాధుండు నదీతీరంబునకుం బోయి జలస్పర్శకంబు నేయుచు సూర్యోపాసనంబు నిర్వర్తించుచుండెను. అసమయంబున భగవానుండును, దేవీమయఁడు నగువివస్వంతుండు నిజ

స్వరూపమును దాల్చి యాతనిసమ్ముఖమున సాక్షాత్కరించెను.

అప్పుడు సత్రాజిత్తు సమీపస్థితుండగుసూర్యదేవు నుద్దేశించి యోజ్యోతిష్యతీ ! గగనభాగంబున జ్యోతిర్మండలమధ్యన నగునిన్న నేను విత్వమును సందర్శించుచునే యుంటిని, నాయందా మిత్రభావంబుతో పచ్చి దర్శనంబిచ్చిరంబుప్పటిసీమూర్తియందు నీసఖుండనగునా కెట్టినిరేషంబును గానవచ్చుట లేదు. అనుటయు నప్పుడు సూర్యభగవానుండు తనకంతమురందలి స్యమంతకరత్నమును దీసి దాల్చినెచెను. అప్పుడు సౌమ్యమూర్తియై యున్నప్రభాకరునిదివ్యజ్ఞాపనాకృతిం గాంచి సత్రాజిత్తు ప్రీతుండై ముహూర్తమాత్రము తెప్ప పాల్పుకుండ నట్లే చూచుచుండెను. అనంతరము సూర్యదేవుండు గమనోద్యుక్తుండగుటయు నత్రాజిత్తు విసీతుండై మహాత్మా ! డేనిప్రభావముచే నీవీ లోకము సంతను బ్రకాశింపఁజేయఁగలుగుచుంటివో య్త్తిదివ్యరత్నమును నీమిత్రుండ నగునాకుఁ బ్రసాదింపవలయు ననిప్రార్థించెను. భాస్కరుండును బ్రీతుండై యాతనికి స్యమంతకరత్నము నొసంగుటయు దానిం గైకొని పరమానందముతో సత్రాజిత్తు నిజనగరంబునఁ బ్రసే శించెను.

ఆతనిపురుషవేశసమయంబునఁ జౌరులందఱును “ఇదిగో ! సూర్యుండు నచ్చుచున్నాఁడు” అనిపల్కుచు వెంబడింప సారంభించిరి. ఆమన్త్రభావముచే సత్రాజిత్తు తనపురంబునను, నంతఃపురంబునను సనేకచిత్రక్రియలం గావించుచుండెను. కొంతకాలమునకుఁ బిమ్మట సత్రాజిత్తు తనసోదరుఁ డగుప్రసేనునందలిప్రీతిచే నాదివ్యరత్నము నాతని కొసంగెను. క్రమముగా నమ్మఱి వృష్టింధకనివాసంబులయంధు శనకవర్షమును గురియించుచుండెను. అరత్నప్రభావముచే నాదేశంబు ను బృష్టమృంశు యథాసమయంబున న్నగించుచుండెను ; ప్రసబ్ధులతో

సృష్టివ్యాధిబాధలును లేకుండెను. ఎల్లయెడల శాంతిసుఖంబులు వర్ణించుచుండెను. అందుచే గోవిందుం డగుకృష్ణునకు దానిని గ్రహింపవలయు ననుకోరిక గలిగెనుగాని లాభము లేకపోయెను. బలవంతముగఁ గైకొనుటకు సమర్థుండయ్యును నాతఁడట్లు గావించుట కిష్టపడఁడయ్యెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు ప్రసేనుం డమ్మణిచే నలంకృతుండై వేటకై వనంబునకుం బోవుటయు మణిలోభముచే నొకసింహ మాతని వధించి రత్నముం గైకొనిపోవుచుండఁగా ఋక్షరా జాపంచాననమును సంహరించి యమ్మణిని గ్రహించి గిరిగుహామధ్యంబునఁ బ్రవేశించెను. అనంతరము ప్రసేనుండు వనంబున మరచించినవృత్తాంత మెల్లరికిని దెలియవచ్చెను. పూర్వము కృష్ణుం డమ్మణిని గోరినవాఁ డగుటచే మణిలోభంబున నాతఁడే ప్రసేనుని రహస్యముగ వధించి మణినపహరించి యుండు నని వృష్ణ్యంధకగణంబులందఱును సందేహపడఁదొడంగిరి. ధర్మాత్ముం డగుశ్రీకృష్ణుడేవున కీవిషయమునం దెట్టిసంబంధమును నిజముగా లేకపోయినను ప్రజలందఱు నకారణముగ నాతని ననుమానింప నారంభించిరి.

ఈయపయాశంబును సహింపఁజాలక శ్రీకృష్ణుండు చింతితంబై యెట్లయిన నారత్నమును మరల సంపాదించునని ప్రతిజ్ఞగావించి ప్రసేనుండు వేటకఁ బోయినవనంబునుగూర్చి విశ్వస్తులగుననుచరులతోఁ గూడి పోయెను. అట్లు పోయి శ్రీకృష్ణుండు ఋక్షనంతమునందును, వింధ్యాచలమునందును బలుతావుల వెదకి వెదకి పరిశ్రాంతుండై తుద కశ్వసహితంబుగఁ జచ్చిపడియున్న ప్రసేనుం గాంచి యాతనిచేత నమ్మణిం గానక యాతనితీంచుకదూరంబునఁ బడియున్న సింహకళేబరముం గనుఁగొని యదియొకఋక్షంబుచే నిహతంబై నట్లు గ్రహించి పదచిహ్నంబులంబట్టి యాఋక్షరాజంబున్న గుహాద్వారముకడకుఁ బోయె.

ను. అప్పు డాగుహామధ్యమునుండి యొకయువతికంఠస్వరము వినవచ్చుటయు నాతఁ డాశ్చర్యపడియెను. ఆగుహలో నొకదాది జాంబవంతుని పుత్తుని నెత్తికొని స్యమంతకమణి యాతనిచేతి కిచ్చి యాడించుచు వత్సా! ఏమవలదు. ఓసుకుమారా! ఒకసింహము ప్రసేనుని వధించినది. నీతండ్రి యగుజాంబవంతుఁ డామృతేంద్రమును సంహరించి యీరత్నమును గ్రహించి తెచ్చియున్నాఁడు. ఏమనకుము. ఈమణి రాజము నీదియే” అని చెప్పి యుపలాించుచుండెను.

భగవానుం డగుశ్రీకృష్ణుం డీవాక్యముల నాలకించి యాగుహాద్వారంబున బలరామసహితంబుగ యాదవులను నిలువనియోగించి తానాగహ్వరమధ్యంబునఁ బ్రవేశించెను. జాంబవంతుం డాతనిం గాంచి క్రుద్ధుండై యుద్ధమునకుఁ దలపడియెను. క్రమముగా నయ్యిరువురకు నతిఘోరం బగుబాహుయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. అట్లిరువదియొక్కదినంబువఱకును మహారణము జరుగుచునే యుండెను. బలదేవుండు యాదవపీఠులతోఁగూడ బిలద్వారంబునఁ గొంతకాల ముండి శ్రీకృష్ణుం డెంతకును రాకుండుటచే నాతఁడు మడిసియుండు నని యెంచి యటగొందఱుయదుకుమారుల నుంచి మగిడి ద్వారకాపురంబునకు వచ్చి శ్రీకృష్ణమరణవార్త విచారముతో నెల్లవారికిని డెలియఁజేసెను.

కృష్ణుండును గొన్నాళ్ళకు జాంబవంతుని విజితుం గావించి యాతనిపుత్రికామణితోఁగూడ నాత్మవిశుద్ధికొఱకు స్యమంతకమణిని బరిగ్రహించి జాంబవంతు ననునయించి బిలద్వారంబు వెలువడి విసీతు లగుసహచరులతోఁగూడ మరల ద్వారకాపురంబునఁ బ్రవేశించెను. ఇట్లచ్యుతుండు స్యమంతకమణిని మరల సంపాదించి తెచ్చి యాత్మకళంకమును బాపుకొని సకలసాత్వతగణంబుల సమ్ముఖంబునను సత్ప్రజిత్తున కారత్నమును సమర్పించెను. శ్రీకృష్ణుం డీవిధముగా లో

కాపవాదమునుండి విముక్తం డయ్యెను. సత్కృతిత్తునకుఁ బదుగురుభౌ
ర్యలును, నూర్గురుపుత్తులు నుండిరి. అందు భంగకారుఁడు, వాతసక్తి,
జరుమేధుఁడు ననుపొడు ముఖ్యులు. ఇంతేకాక సత్కృతిత్తునకు ము
గ్గురుపుత్త్రిక లుండిరి. అందు సత్యభామయే యుక్తమయూ, నియమ
వతియు, దృఢవ్రతయు నై యుండెను. తండ్రి యామెను ప్రీత్యష్టునకు
సమర్పించి ధన్యుం డయ్యెను. సత్కృతిన్నందనుం డగుభంగకారునకు
సభాగ్గుఁడు, నామేయుఁడు నను విఖ్యాతచరిత్రుఁగి లుడియించిరి.

యుధాజిత్తునకు వృష్టి పుట్టెను. ఆతనికి శ్వేఫల్కుఁడు చిత్ర
కుఁడు నుదయించిరి. శ్వేఫల్కునకు గాంధీనియం దకూర్గుండు జనించె
ను. ఇంతేకాక యామెకు ఉపమాగ్గుఁడు మగ్గుఁడు, అరిమగ్గుఁడు, అరి
క్షేపుఁడు, ఉపేక్షుఁడు, శత్రుహుఁడు, అరిమేజయుఁడు, ధర్మభృతుఁ
డు, ధర్ముఁడు, గృధ్రభోజాంధకుఁడు, ఆనహుఁడు, ప్రతివాహుఁడు
సనుకొందఱు పుత్తులును, నుందరి యనుకన్యకయు జనించిరి. ఆకన్య
విశ్రుతాశ్వునిభార్యమై వసుంధర యనునొక తనయం గనియెను.
ఆమె గూపయావనవతిమై దేహమనోబలంబులచే నకలజనమనోహరిణి
యై యుండెను. అక్రూరున కుగ్రసేన యనుపత్నియందు కులదీపకు
లగువసుదేవుఁడు, ఉపదేవుఁడు, సనుపుత్తులు గట్టిగిరి. చిత్రకునకు
శ్రీవిష్ణు, శ్రీవణ యనునిర్దఱుభార్యలు గలరు. వారిపలన సాతనికి పృ
థుఁడు, విప్రుఁడు, అశ్వగ్రీవుఁడు, అశ్వవాహుఁడు, న్వపార్శ్వకుఁడు,
గపేషణుఁడు, అరిష్టనేమి, ధర్ముఁడు, ధర్మభృతుఁడు, నుబాహుఁడు,
బహుబాహుఁడు నను నేకాదశపుత్తు లుదయించిరి. ప్రీత్యష్టునిమిథ్యా
పవాదముం గూర్చిన యీచరిత్రము నాకర్ణించువాని కెన్నిటికిని వృ
క్షాపవాదంబులు గలుగవు.

—♦ స్యమంతకపురస్సంగ్రహము. ♦—

సత్రాజిత్తుండన యగుసత్యభామను జాలకాలమునుండియు న
కూర్చుఁ దగ్ధించి యుండెను. కాని యాతనితోఁగ నెఱవేఱలేదు. స్య
మంతకమణిసహితముగ నామను సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణున కర్పించెను.
అకూర్చుం డెల్లయిన నాలనిస్యమంతకము నపహరింపవలయు నని య
వకాశమునకు వేచి యుండెను. ఒకప్పుడు రాత్రివేళ శతధన్వుండు స
త్రాజిత్తుంజంపి యామణి నెత్తికొని వచ్చి యకూర్చుని కర్పించెను.
ఈసంగతి యితరులెవ్వరితోడను జెప్పనని శతధన్వునిచే శపథము చే
యించుకొని యకూర్చుం డారత్నమును గైకొనియెను. మాతీయు నీ
మణిప్రభావముచే నింతటినుండి ద్వారకాపురమే మనవశమగుచునియు,
శ్రీకృష్ణుం డెప్పుడై న నిన్ను నిగ్రహింపఁ బ్రయత్నించినచో నేను నీప
క్షమునం దుండెద ననియు నక్రూరుండు శతధన్వునకు ధైర్యము చెప్పె
ను. మనస్విని యగుసత్యభామ పితృమరణంబున కతి దుఃఖితమై రథా
రోహణము గావించి పారణావతంబునకుం బోయెను. అప్పుడు శ్రీకృ
ష్ణుం డచ్చట నుండెను. సత్యభామ మోక్షుమఁ దనతండ్రిని శతధ
న్వుండు వధింపఁ జూపుటైంతి మంతయును శ్రీకృష్ణునకు నివేదించెను.

అన్తః నానకించి శ్రీచుంతం డగుగోవిందుం డతిత్వరితగ
మనంబుల ద్వారకానగరంబున కరుడెంచి యగ్రజండుగుహాయుధుం
గాంచి ప్రభూ! సింహము ప్రసేనుని, సత్రాజిత్తును శతధన్వుండును
నిహతులం గావించిరి. స్యమంతకము నాకుఁ బ్రార్థించినదగుటచే నే
ను దానికిఁ బ్రభుండ నైతిని. కావున నీవిప్పుడు వేగమ రథారోహణం
బు గావింపుము. మహారథుండగుభోజనందనుని వధించి యమ్మణిం
గైకొని దానికధికారుల మగుదము. అని చెప్పి యాతనితోఁగలసి శ్రీ
కృష్ణుండు శతధన్వునిపై కెత్తి పోయెను. శతధన్వుండును దనకక్రూరుండు

సహాయుడై నచ్చునని యెదురుచూచెను గాని యేమియు లాభము లేకపోయెను. శ్రీకృష్ణునిమహాసంరంభముం జూచి యక్రూరుండు భయపడి సమర్థుం డయ్యును శతధన్వనిపక్షమునఁ జేరఁజాలకపోయెను. అందుచే శతధన్వండు భయభ్రాంతుడై యాత్మరక్షణంబున కొకయు పాయము నాలోచించుకొనియెను. అతనికి శతయోజనగామియగు హృదయ యనునొకయాచుగ్గుము గలదు. దానిచిధిరోహించిపోయి యాతఁడు శ్రీకృష్ణునితో యుద్ధము చేయ నారంభించెను. ఆగ్గుము చాలదూరము నడచి యలసియుండుటయు, దనరథము సుదృఢంబై యుండుటయుఁ గనుపెట్టి కృష్ణుండు విజయోత్సాహియై శతధన్వని మర్దింప నారంభించెను. కృష్ణుని విక్రమంబును సహింసఁజాలక శతధన్వండు పృథు హయసహితబుగఁ బలాయితం డగుటయుఁ గృష్ణుం డాతనిఁ దఱుముకొనిపోవఁదొడంగెను. క్రమముగా నతిశ్రమం బగుటయు నాగ్గుము పథిమధ్యమునందే మృత్యుముఖంబునఁ బడిపోయెను.

ఆయవకాశముం గాంచి శ్రీకృష్ణుండు బలరాముం గాంచి “అగ్రజా! నీవిచ్చట నుండుము. మనగుడ్డుంబులుగూడఁ జాల నలసియున్నట్లుగనఁబడుచున్నవి. నేను పాదచార్వనై పోయి శతధన్వని నధించి యమ్మణిని సంగ్రహించికొని వచ్చెదను” అని చెప్పి దివ్యాస్త్రవేది యగు సచ్యుతుండు పదగమనంబున మిథిలాభిముఖుండై పోయి శతధన్వ నాక్రమించి నిహతుం గావించెను. కాని స్వమంతకమణి యాతనియొద్ద నగపడకుండుటచేఁ గృష్ణుండు విఫలప్రయత్నుండై మరలి వచ్చెను. బలరాముం డాతనిం గాంచి మణినింగూర్చి యడిగెను. కృష్ణుండు మణి యాతనికడ లేదని చెప్పటయు హాలాయుధంబు కృష్ణుండై నీవునాసోదరుండవుగాన నిన్ను తమించితిని. నీస్వభావము తెలిసినది. పోనిమ్ము! నీవే యనుభవింపుము. నీకు శుభమగుఁగాక! నేనిక్కఁ బోయెదను.

నాకు నీతోఁగాని, వృష్ణిగణంబుతోఁగాని ద్వారకానగరముతోఁగాని యెట్టిసయోజనంబును లేదు. అని యుగ్గడించి యరిందముం డగుబలరాముండు మిథిలానరంబునకుం బోయెను. మిథిలేశ్వరుండును వివిధోపహారంబులచే బలరాము నభ్యర్థించి తనయొద్దనుంచుకొనియెను.

ఇట అక్రూరుండు నిరంతరయజ్ఞదీక్షితుండై బహువిధయజ్ఞంబులఁ గావింప నారంభించెను. యశస్వియు, విజ్ఞుండు నగు నాతఁడు స్యమంతకమణిమూలంబునఁ బ్రాణంబుల విడువవలసివచ్చునేమో యనుభయంబుచే నాత్మరక్షార్థము దీక్షామయదివ్యకవచముం దాల్చి యజ్ఞభూమిం బ్రవేశించెను. స్యమంతకరత్నమువలననుత్పన్నంబగుభూరిధనంబుతో ధర్మాత్ముం డగునాతఁడు వట్టిన్న పర్యంతము ననేకయజ్ఞములం గావించెను. ఆయజ్ఞములం దన్నదానంబువలనను, ధనకనకాది భూరిదానంబులవలనను సర్థులకుఁ దీఱనికోరికలు లేకుండెను. సర్వోత్తమంబులగునయ్యజ్ఞంబులకు “అక్రూరయజ్ఞము” లను నామముప్రసిద్ధంబయ్యెను. మహారాజగుమర్యోధనుండాసమయమునందే మిథిలానగరమున బలరామునియొద్ద గదాయుధవిద్య నభ్యసించెను.

అనంతరము మహాత్ముండగుశ్రీకృష్ణుండు బంధులగు యదువృష్టిభోజాంధకులతోఁగలసిపోయి బలరామునిఁ బ్రసన్నుం జేసికొని మరల నాతని ద్వారకానగరమునకుఁ దోడ్చెచ్చెను. నిద్రించుచున్న సత్రాజిత్తును జంపించుటకుఁ గౌరణుండైన మహాబలుం డగుచక్రూరుండు కృష్ణభయంబుచే సంభకగణసహితుండై ద్వారకానగరమును బరిత్యజించిపోయెను. కృష్ణుం డిది యంతయు నెఱింగియుండియు, జ్ఞాతిభేదంబగుచనుసంశయముచే నాతని నుపేక్షించి యుండెను. అక్రూరుండు ద్వారకను విడిచినప్పటినుండియు నట యనావృప్తిసంభవించెను. దేశము నందును, రాజ్యమునందును ననేకవిధములగునష్టకష్టములు సంపాద్య

ము లయ్యెను. అప్పుడు కుకురాంధకగణంబు లక్రూరుని బ్రసన్నుం జేసికొని క్రీష్ణుని నాతని ద్వారకానగరంబునకుఁ దీసికొని వచ్చిరి. అడిమొదలుగ ద్వారకానగరము పూర్వసమృద్ధిం గాంచి యుండెను. సువృష్టి లభింపెను.

అట్లు కొంతకాల మైనతరువాత నక్రూరుండు హనుదేవునకుఁ దనయందుఁ బ్రీతి గలుగుటకై తనమేఘగోడలి నాతని కొనఁజెను. శ్రీకృష్ణుండును స్యమంతకమణి యక్రూరుని హస్తగతం బయ్యె నని యొగబలంబున గ్రహించి. యొకనాఁడు సభామగ్ధుంబున నక్రూరుం గాంచి యీహిఁభూ! స్యమంతకరత్నరాజము నీయెట్లు నున్నదని నాకుఁ జెలియఁపచ్చిరది. నీకు నాయెడల నిట్టియనన్వయసిహారంబు వగమ. ఆమణిని మరల నాకిచ్చివేయుము. ఓయీభూ! ఆమణినిగూర్చి యలువదినత్సరింబులనుండి రాజుచున్ననాకోభానల మిచ్చ దొక్కసాగా మండుచున్నది. ఇంతకాల మైనతరువాత నితఁ డైరించి యుండఁజాలను. సహింపఁగలయంతకాలము సహించి యుంటిని” అని పలుకుటయు మహామతి యగునక్రూరుం డాక్షణంబుననే బోయి యమ్మణిం దెచ్చి సతలబంధుసమక్షంబున నాసభామగ్ధమునందు శ్రీకృష్ణుండు సమర్పించెను. తోడనే బలరామునిహృదయమునందలి నెంశయతేశముకూడఁ దొలగిపోయెను. శ్రీకృష్ణుని కీవిధముగా స్యమంతకమణి మరల లభించెను. శ్రీకృష్ణుండును మహాత్ముండగునక్రూరునిసత్స్వభావమునకు సంతోషించి యారత్నరాజమును మరల నాతనికిఁ బిచ్చివచ్చెను. అక్రూరుండును సద్భావంబుతో దానిం బరిగ్రహించి యుంకరించుకొని తత్ప్రభావముచే నంశుమంతుండునుంబోలి విరాజిల్లుచుండెను.

—♦ సప్తద్వీపవర్ణనము. ♦—

మును లిట్లనిరి. సూతమునీంద్రా! మహాత్ముండ పగునీహతిశ
సనేకదివ్యచరిత్రములను విని యుంటిమి. పురాణకథాసూధారసము
జెంతగ్రోలినను మాకుఁ దనివి తీఱకున్నది. సర్వజ్ఞా! యీక మాకీభూ
మండలముంగూర్చి సవిస్తరముగ వినిపింపు మని ప్రార్థించిరి. సూతుం
డిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! మీకావిషయమును సంక్షేపముగవర్ణిం
చెదను. ఇదియంతయును సవిస్తరముగఁ గీర్తించుటకు శతవత్సరంబు
లైనను జాలవు. ఈభూమండలంబున జంబూద్వీపము, స్లక్షద్వీపము,
శాల్మలద్వీపము, కుశద్వీపము, క్రౌంచద్వీపము, శకద్వీపము, పుష్క
రద్వీపము, నను సప్తద్వీపములును, లవణసముద్రము, ఇక్షుసముద్రము,
సురాసముద్రము, సర్పిసముద్రము, వధిసముద్రము, క్షీరసముద్రము,
జలసముద్రము, నను సప్తసాగరంబులచేఁ బరివేష్టితములై యున్నవి.
సమస్తద్వీపములకును జంబూద్వీపము మధ్యభాగమునందున్నది. అజం
బూద్వీపమధ్యమునఁ గనకాచలము విరాజిల్లుచుండును. అది భూపద్మ
మునకుఁ గర్ణికవలె నొప్పుమీఱుచుండును. దానికి దక్షిణంబున హిమ
వంతము, హేమకూటమును, నిషధంబును, ఉత్తరంబున, నీలము,
శ్వేతము, శృంగి యను వర్షపర్వతంబులును గలవు.

జంబూద్వీపమునందు భరతవర్షము, కింపురుషవర్షము, హరివ
ర్షము, రమ్యకవర్షము, హిరణ్మయవర్షము నొకదానిజెనుకనొకటిగా
నున్నవి. హిరణ్మయవర్షంబునకుత్తరమున నుత్తరకురుభూములు గలవు.
ఇలావృతవర్షంబున వాలుగుపర్వతంబులు గలవు. దానికిఁ బూర్వంబున
మందరంబును, దక్షిణంబున గంధమాదనంబును, పశ్చిమంబున విపు
లంబును, ఉత్తరంబున సుపార్శ్వపర్వతంబును గలవు. అవియన్నియు
బహువిధతరులతాసమాకీర్ణములై యుండును. జంబూవృక్షంబులచేత

నే జంబూద్వీపమునకుఁ జేరు గలిగెను. అందలిజంబూఫలములు మహా
గజప్రహరములై యుండును. ఆఫలరసంబుచేతనే జంబూనది యు
త్పన్నం బయ్యెను. అందలిప్రజలాజలసానంబు గావించి భేద ద్వారంధ్య
జరానై కల్యాణములేక సుఖంబుగా నుండురు. ఆనదియం దుదయించు
టచేతనే స్వర్ణమునకు జంబూనద మనుపేరుగల్గెను. మేరుపునకుఁ దూ
ర్పున భద్రాశ్వంబును, బశ్చిమంబునఁ కేతుమంతంబు ననువ్షంబులు
గలవు. ఈరెంటికి నడుమనే యిలావృతవ్షం బున్నది. అరుహోదము,
మహాభద్రము, అసితోదము, మానసము ననుచతుస్సరోవరంబులు
ప్రసిద్ధంబులై దేవసేవ్యంబులై యుండెను. శాంతవంతము, చక్రకుం
జము, కురరి, నూల్యవంతము వై కంకము మొదలగునగంబులు మేరు
పునకుఁ బూర్వంబునను, త్రికూట, శిశిర, పతంగ రుచక, నిషధాదిపర్వ
తంబులు దక్షిణంబునను, శిఖవాన, వై దూర్య, కపిల, గంధమాదన
ప్రముఖైలంబులు పశ్చిమంబునను, శంఖకూట, ఋషభ, హంస,
నాగ, కాలంజరాదిభూధరంబు లుత్తరంబునను గలవు. మేరూపరిభా
గంబున స్వర్ణభూమియందు బ్రహ్మపురంబు విరాజిల్లుచుండును. దానికిఁ
జాట్టును దిక్పాలకనగరంబులు గలవు. విష్ణుపదంబునుండి వెలువడి గం
గాదేవి యాబ్రహ్మపురినలువంకలను బ్రవహించి స్వర్ణభూమిని జేరు
చుండును. అచ్చట గంగానది సిత, ఆలకనంద, శత్రు, భద్ర యను
నానంబులచే నాల్గుపాయలై యుండును. అందు మొదటిపాయ పర్వ
తంబునుండి పైకిఁ బ్రవహించిపోయి భద్రాశ్వవ్షమధ్యంబున సాగర
ముం జేగుచుండును. రెండవపాయ దక్షిణముగఁ బోయి భారతవ్ష
మును జేరి యేషభాగములై సముద్రమునఁ గలియుచుండును. మూ
డవది ప్రియముగఁ బోయి కేతుమాలవ్షంబున సాగరసంగతం బగు
చుండును. నాలుగవది యుత్తరాభిముఖంబుగ నుత్తరకురుభూముల సమీప

మించి పోయి సముద్రమునం జేరుచుండును.

మూల్యవంతంబును, గంధమాదనంబును, నీలనిషధపర్వతంబు
లం బోలి విశాలములై యుండును. వానినడుమ గర్జనలై మేరులై ల
ము నిరాజిల్లుచుండును. తోకలై లంబులను పర్వతంబులవెనుక భారత
కేతుమాలభద్రాశ్వకురువర్షంబులు పత్రాకృతిని విలసిల్లుచుండును.
గంధమాదన, కైలాసనగంబులు మేరువునకు బూర్వపశ్చిమంబుల జె
లునందుచుండును. నిషధపారిమూత్రంబులు మర్యాదానై అములు.
నీలనిషధంబులు తుల్యపరిమాణంబులై పశ్చిమంబున విలసిల్లుచుండు
ను. త్రిశృంగజారుధిపర్వతంబు లుత్తరవర్షపర్వతంబులు. ఇవి మేరువు
నకు నలువంకలను వ్యాపించి యుండును. దారచుట్టునున్న కేసరాచలం
బులు సిద్ధచారణసంసేవితములై యతిమనోహరములై యుండును. ఆ
పర్వతద్రోణులయందు లక్ష్మీ, విష్ణువు, అగ్ని, సూర్యుడు, ఇంద్రుడు
మొదలగుదేవతల రమ్యనగరంబులు విరాజిల్లుచుండును. అందలిరమ
ణీయగృహంబులయందు యక్షకిన్నరగంధర్వాదులు నివసించి యుండు
రు. అవి యన్నియుఁ బుణ్యాత్ములకు గమ్యంబులు. పాపాత్ములెన్ని
జన్మములకై నను వానిని దర్శింపజాలరు.

శ్రీమహావిష్ణుండు భద్రాశ్వవర్షంబున హయగ్రీవాకృతిని, కేతు
మాలావర్షంబున వరాహరూపమునను, భారతవర్షంబునఁ గూర్మకార
మునను, కురువర్షంబున మత్స్యమూర్తిని, తదితరస్థానంబులయందు వి
శ్వరూపమును దాల్చి విరాజిల్లుచుండును. సనాతనుం డగుగోవిందుండు
సకలేశ్వరుడై సకలాధారుడై సర్వత్ర వివిధరూపంబులతో విలసిల్లు
చుండును. కింపురుషాద్యష్టవర్షంబులును శోకక్లేశభయోద్వేగకుద్వీర
హితంబులై రౌఢ్యులును. అందలిప్రజలందఱును సర్వదుఃఖపిము
క్తులై నిరాతంకముగ జీవించుచుందురు. వారు పదిపండ్రెండువేల

వత్సరములు పరమాయువుగలవారై యుందురు. వారికి తుత్పిశాసాది
బాధలు లేవు. అందు కృతత్రేతాదియుగభేదంబును లేదు. పూర్వో
క్తంబులగునప్తవర్షంబులయందును సప్తకులపర్వరంబులు గలవు. అం
దు నదీశతంజు లుత్పన్నంబులై ప్రవహించుచుండును.

—♦ భారతవర్షవివరణము. ♦—

సముద్రమున కుత్తరంబునను, హిమాచలముచకు దక్షిణంబున
ను భారతవర్షము తేజగ్నించుండును. ఇదియే భారతీయప్రజలకు నివా
సభూమి. ఇది సవసహస్రయోజనపరిమితమైనది. స్వర్ణాపవర్ణకాము
లగువారి కండలుకును భారతవర్షమే కర్మభూమి. ఇందు మహేంద్రము
మలయము, సహ్యాము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, వింధ్యము, పారి
యాత్రము నమనప్తకులాచలతబులు గలవు. ఇందలిమానవులు కర్మా
నుసారంబుగ జన్మించుచు స్వర్గనరకభోగంబుల ననుభవించుచుండురు.
స్వర్గమోక్షంబులును, మధ్యమాంత్యగతులును నీభారతవర్షమునందే
గాని మఱి యేకర్మక్షేత్రమునందును లేవు. ఈభారతవర్షము తొమ్మి
దిద్వీపములుగా విభజింపఁబడినది. అందు ఇంద్రద్వీపము, కనేరుమంత
ము, తామ్రపర్ణము, గభస్తిమంతము, నాగద్వీపము, సౌమ్యము,
గంధర్వద్వీపము, వారుణము ననునెనిమిదియుఁ గాక తొమ్మిదవద్వీప
ము సాగరసంవృతమై యుండును. భారతవర్షమునకుఁ దూర్పునఁ గిరా
తులును, బచ్చిమంబున యవనులును, మధ్యదేశమున బ్రహ్మక్షత్రియ
వైశ్యశూద్రగణంబులును యథావిభాగక్రమంబున నివసించి యుండు
రు. వారు యజ్ఞయాధ్వవాణిజ్యాదివృత్తులు గలవారై యుందురు.

శతద్రు, చంద్రభాగాదినదులు హిమాచలంబునుండియు, వేద
స్మృతిప్రభృతివాహినులు పారియాత్రై లంబునుండియు, నర్మదాది

హాహినులు వింధ్యభూధరమునుండియు, పయోష్ఠీ, కావేర్యాదిసోత
స్వీనులు ఋక్ష నగంబునుండియు నుత్పన్నములై ప్రవహించుచుండు
ను. ఈసకలనదీనామమాత్రశ్రవణంబునఁ బాపభయనివారణం బగు
ను. ఇదిగాక యింకను గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునదు
లు సహ్యాపర్వతమునుండి ప్రవహించుచుండును. మలయపర్వతము
నుండి కృతమాల, తామ్రపర్ణి మొదలగునదులును, మహేంద్రాచలము
నుండి ఋషికుల్యాదినదులును, త్రిసంధ్యయనునదంబును, శుక్తిమంత
మునుండి కుమారాదినానానదీనదంబులును వినిగ్గతంబులగుచుండును.
ఇవిగాక భారతవర్షమునందనేకనదులును, ఉపనదులును గలవు. ఆనదీ
తీరంబులయందు కురుపాంచాలమధ్యదేశాదిజనపదంబులు శోభిల్లుచుం
డును. మఱియుఁ గామరూపవాసులు. పూర్వదేశీయులు, పౌంధ్రులు,
కళింగులు, మగధులు, దాక్షిణాత్యులు, అపరాంత్యులు, సౌరాష్ట్రీ
లు, శూద్రులు, ఆభీరులు, అర్బుదులు, మాళవులు, సాతీడులు, సైం
ధవులు, సాఖ్యులు మొదలుగాఁగలనానాజాతులవారాయానదీతీరంబుల
నివసించి యుందురు.

భారతవర్షవాసు లందఱును శాంతిప్రియులై యుందురు. అంద
లిజనపదంబు లన్నియును సర్వసమృద్ధంబులై యుండును. ఇందు కృత
త్రేతాదియుగ భేదంబులు గలవు. తపస్సు లిందు తపంబుగావించుచు
యజ్ఞాదిక్రియల నిర్వర్తించుచుందురు. పరలోకశుభంబుకొర కిందలి
ప్రజలు భూరిదానంబులు నేయుచుందురు. ఈభారతవర్షమునందు య
జ్ఞపురుషుం డగువిష్ణుండు నిరంతరము నభ్యర్చితుం డగుచుండును.
జంబూద్వీపమునందు భారతవర్షమే శ్రేష్ఠమైనది. ఇదియే కర్మక్షేత్ర
ము. తక్కినవర్షంబు లన్నియును భోగక్షేత్రములు. జీవులు బహుజన్మ
సుకృతఫలంబుచే భారతవర్షంబున మానవులై జన్మించుచుందురు. స్వ

ర్థావస్థసంఖాయకంబగుభారతభూమియందు జన్మించినమానవులే ధన్యతములని దేవతలు ప్రశంసించుచుందురు. సత్కర్మఫలసమూహంబుల నీశ్వరార్పణంబు గావించుమహాత్ము లగువారీభారతభూమిని జన్మించి యిందే విలీను లగుచుందురు.

—* జ్ఞానదీప్తిపర్వము. *

లవణసముద్రము జంబూద్వీపమును జాట్టియున్నట్లే జ్ఞానదీప్తిము లవణాబ్ధిచుట్టును వ్యాపించి యున్నది. అది జంబూద్వీపముకంటె రోజ్జింపుపెద్దది. దానికి మేధాతిథి యనునాతడు ప్రభుండై యుండును. ఆతనికి శాంతిభయము, శిశిరుడు, సుఖోదయుడు, ఆనందుడు, శివుడు, క్షేమకుడు, ధృవుడు నను నేక్షురుతనయులు గలరు. వారినామంబులచే జ్ఞానదీప్తిపమునందు సప్తవర్షంబులు విలసిల్లుచుండును. ఆవర్షంబులకు నీమలుగా గోమేదము, చంద్రము, నారదము, మేందుభి, సోమకము, సుమనము, శైలము, నైభ్రాజము నను సప్తపర్వతంబులు గలవు. అందు దేవగంధర్వాదులు నివసించి యుందురు. పుణ్యాత్ములగు వీరపురుషుల కవి యాశ్రయము లైనవి. అందలిప్రజలకు మృత్యువ్యాధిభయాదులు లేవు. ఆసప్తవర్షంబులును సముద్రగామిను లగునేమనదులచే విరాజిల్లుచుండును. అనుతప్త, శిఖి, విప్రాశ, త్రిదివ, క్రిము, నృత, సకృత, యని వాని నామములు. అందింకను ననేకపర్వతపంక్తులును, నదీనదసమూహంబునునూడ సలరారుచుండును. అందలినదు లన్నియు సంతర్వాహినులై యుండును. ఆవర్షసప్తకంబునందును యుగభేదంబు లేదు. జ్ఞానాకదీప్తిపములందలి ప్రజలందఱును బంచసహస్రవర్షములు నిరామయజీవనులై యుందురు. అందును జతుర్విధవర్ణాశ్రమభేదంబులు గలవు. చతుర్వర్ణంబులవారు సందు నివసించుచుందురు.

అందు బ్రహ్మాక్షత్రీయవైశ్యశూమ్రీతు క్రమంబుగా, ఆర్య
కకురువివిశ్వభావినామంబులచే వ్యవహరింపఁబడుచుందురు. జంబూ
ద్వీపమధ్యమున జంబూవృక్షమువలెనే వృక్షద్వీపమునందును వృక్షవృక్ష
ముగలదు. ఆభూరుహమువలననే యాద్వీపమున కాపేరు గల్గెను.
సోమరూపి యగు పరమేశ్వరుఁ డందలిప్రజలచే నారాధింపఁబడుచుం
డును. ఆద్వీప మంతయు నిక్షుసముద్రజలంబులచే బరివేష్టితమై
యుండును.

—* శాల్మలద్వీపవర్ణనము. *

శాల్మలద్వీపమును వపుష్మంతుండను రాజు పరిపాలించుచుం
డును. అతనికి శ్వేతుఁడు, హరితుఁడు, జీమూతుఁడు, రోహితుఁడు,
వైద్యుతుఁడు, మానసుఁడు, శువ్రభుఁడు నను స్థేరుతనయులుగలరు.
వారినామంబులచే నాద్వీపము సప్తవర్ణంబులుగా విభక్తంబై యుండు
ను. ఆద్వీపమంతయు నిక్షుసముద్రము నావరించి యున్నది. అందును
రత్నాకరంబులగు కుమ, దోన్నత, వలాహక, ద్రోణ, కంక, మహి
ష, కకుద్మంతంబులను సప్తవర్ణపర్వతంబులును, శ్రేణి, తోయ, విత్ప
ష్ణ, చంద్ర, శుక్ర, విమోచని, నివృత్త యనుసప్తనదులును జెలువందు
చుండును. ఆసదీకై లస్మరణమాత్రంబునఁ బాపక్షయంబు గాఁగలదు.
అందు కపిలారుణవీతకృష్ణవర్ణంబులచే జతుర్విధవర్ణంబులప్రజలును
నివసించి యుందురు. వారందఱును సర్వేశ్వరుండును, సర్వాత్ముండును
వాయుభూతుండును, యజ్ఞపతియు, భగవానుండు నగువిష్ణుదేవుని మ
హాయజ్ఞంబులచే నర్చించుచుందురు. ఆ మనోహరద్వీపము నిగంతరదేవ
గణనివాసంబై శోభిల్లుచుండును. శాల్మలివృక్షముచేతనే యాద్వీపము
న కానామము గలిగినది. ఆద్వీపముచుట్టును సురాసాగరము పరివే
ష్టించి యుండును.

—♦ కుశదీప్తిపవర్ణనము. ♦—

కుశదీప్తిపము జ్యోతిష్మంతఃడను గూపాలునిచే బరిపాలింపఁబడుచుండును. ఆతనికి, ఉద్భిదుఁడు, వేణుమంతుఁడు, స్వైరథుఁడు, రంధనుఁడు, ధృతి, ప్రభాకరుఁడు, కపిలుఁడు ననునేడురుపుత్తులు గలరు. వారినామంబుల ననుసరించియే యంశలి పవర్ణంబులును బ్రసిద్ధములై యుండును. అందు దైత్యసూతవదానవగణంబులును, యక్షగంధర్వాదిదేవతాగణంబులును నివసించియుందురు. అందు చతుర్వర్ణంబులవారును స్వస్వకర్మానుష్ఠాననిరతులై యుందురు. బ్రహ్మాక్షత్రియవైశ్యశూద్రులందు గ్రామంబుగ దమీశుష్మీన్నేహమందేహనామంబులచే వ్యవహరింపఁబడుచుందురు. వారు స్వధర్మానుసారంబుగా స్వాధికారఫలదాతయు, బ్రహ్మస్వరూపియు నగు జనార్దను నారాధించుచుందురు. కుశదీప్తిపమునందు విద్రుమము, హేమము, ద్యుతిమంతము పుష్టిమంతము, కుశేశయము, హరి, మందరము ననుసంతప్రధాన పర్వతంబులును, భూతపాప, శివ, పవిత్ర, సమ్మితి, విద్యుత్తు, అంభస్సు, మహి యనుసంతసదులును విరాజిల్లుచుండును. ఇంకను సనేక సదీపదంబులును, పర్వతంబులునుగూడ నందున్నవి. ఆదీప్తిపమునఁగుశస్త్రంబం బుండుటచే దానికానామము గలిగినది. అది ఘృతసముద్రముచే బరివేష్టితమై యుండును.

—♦ క్రౌంచదీప్తిపవర్ణనము. ♦—

ఆఘృతసాగరమును క్రౌంచదీప్తిపము పరివేష్టించి యుండును. అది కుశదీప్తిపముకంటె ద్విగుణాధికపరిమితంబై ద్యుతిమంతఃడను రాజుచే బరిపాలిత మగుచుండును. ఆద్యుతిమంతునకు కుశగుఁడు, మందగుఁడు, ఉష్ణుఁడు, వీవరుఁడు, అంధకారకుఁడు, ముని, మందుభి

యను నేడురు తనయులు గలరు. ఆద్యపమునందు క్రౌంచము, వామ
నము, అంధకారకము, దేవప్రతము, ధర్మము, పుండరీకము, మందుభి
యనునస్తవ్వపర్వతంబు లొకదానికంటె నొకటి ద్వీగుణపరిమితంబులై
యుండును. రాజపుత్రినామంబులచే విలసిల్లుచందలిస్తవ్వంబులనుండియు,
వర్షపర్వతంబులనుండియు నతిరమణీయంబులగు ద్వీపంబులును, ద్వీ
పాంతరంబులును, పర్వతపంక్తులు నున్నతంబులై శోభిల్లుచుండును.
ఆద్యపము దేవదానవమూలవగణసమృద్ధంబై యుండును. అందలిప్రజ
లందఱును నిత్యతుష్టులును, ధన్యులు నై యుందురు. వర్ణచతుష్టయ
విభేదం బందునుగలదు. గౌరి, కుముద్వతి, సంధ్య, రాత్రి, మనోజవ,
ఖ్యాతి, పుండరీక యనునేడునడు లందుం బ్రధానములై నవి. అవి
యందలిస్తవ్వంబులందును బ్రవహించుచుండును. ఇంకను జిన్న
చిన్ననడు లెన్నియో యందుం గలవు. అచ్చటిప్రజలు స్వధర్మానుసా
రంబుగ భ్యానయోగంబుచే దుద్రస్వరూపుఁ డగుజనార్దను నారాధించు
చుందురు. ఈక్రౌంచద్వీపము తనతో నమపరిమాణంబగు దధిసాగర
ముచే బరివేష్టితమైయుండును.

— శాకద్వీపవర్ణనము. —

దధిసముద్రమును జుట్టియున్న శాకద్వీపము క్రౌంచద్వీపమునకు
ద్వీగుణితంబై భవ్యుండను రాజుచే బాలింపఁబడుచుండును. ఆరాజు
నకు జలనుఁడు, కుమారుఁడు, నుకుమారుఁడు, మనీరకుఁడు, కుశమో
దుఁడు, మోదాకి, మహాద్రుముఁడు ననునేడుగురును పుత్తులై స్వనా
మూంకితంబు లగుచందలిస్తవ్వములను బాలించుచుందురు. అన్న
బుల కెల్లలుగా, ఉదయాచలము, జలధరము, ప్రియతకము, శ్యామము
అంభోగిరి, అస్తికేయము, కేసరి యనునస్తవ్వతంబులు గలవు. శేష

ద్వీపము దేశగంధర్వాదిసేవితమై, రమణీయారామములచే బ్రహ్మోభితమై యుండును. అందు చతుర్వర్ణవిశిష్టంబు లగుపుణ్యజనపదంబు లెన్నియో గలవు. అందలిప్రజలు సద్భావసంపన్నులును, నిరాశంకులు నిరామయులు నై యుందురు. అందు సుకుమారి, కుమారి, నలిని, శేణుక, ఇక్షు, ధేనుక, గభస్తి యనుపాపభయవిదారకంబు లగుపుణ్య నదులు ప్రవహించుచుండును. ఇవిగాక యింకను ననేకసదీపర్వతంబులు గలవు. ఇందలినదు ల్నియును బుణ్యఫలప్రసంబులు. అవి యన్నియు స్వర్ణమునుండి భూతలమున నవతరించి యున్నవి. శాకద్వీప వాస్తవ్యులకు భయశోకాధర్మాదులు లేవు. పారు పరిస్పరనియమంబుల నతిక్రమింపక ఋజుమార్గామునఁ జరించుచుందురు. అందు మగ, మాగధ, మానస, మందగనామంబులచే గ్రమముగా బ్రహ్మక్షత్రియనై శ్యశూక్రులు విలసిల్లుచుందురు. భగవానుం డగువిష్ణుదేవుండందు సూర్యసౌరాయణమౌవంబున విరాజిల్లుచుండును. అందలిప్రజలందఱు నహ్మహాదేవు నర్చించుచుందురు. ఆద్వీపమంతయు క్షీరసాగరవలయితమై యుండును.

—• పుష్కరద్వీపవర్ణనము. —

ఆక్షీరసాగరముచుట్టును పుష్కరద్వీపము గలదు. అది శాకద్వీపమునకు ద్విగుణితమై యుండును. దానిని నవనుం డనురాజు పాలించుచుండును. ఆతనికి మహాభీతుఁడు, ధాతకి యనునిరువురుపుత్తులు గలరు. పారినామంబులచే నందఱు లెండువర్షంబులు గలవు. వాని నడుమ మానసోత్తరం బను నొక వర్షసర్వతంబు విరాజిల్లుచుండును. అది పుష్కరద్వీపమునకంతకును మధ్యభాగమునందున్నది. ఆద్వీపము శతదలిప్రజలు దశసహస్రవర్షజీవులును, నిరామాయులును, రాగ ద్వేష

శోకభయశూన్యులు నై యుందురు. వారిలో నుత్తమాధమభేదంబులు లేవు. అందఱును సములై యుందురు. వారిలో వ్యవభేదంబును లేదు. ఆద్యోపమునందెచ్చటను నసత్యంబు లేదు. ఆద్యోపవ్యంబులలో నెందు నొక్కనదిగాని, శైలంబుగాని లేకుండును. అవి దేవమానవులకుఁ దుల్యనివాసంబై యలరారుచుండును. అందు వణ్ణాశ్రమాచారంబులుగాని, ధర్మానుష్ఠానంబులు గాని, త్రయీవార్తాదండసీత్యాదులు గాని లేవు. అయినను బుష్కరద్యోపము భౌమస్వర్గనామంబునఁ బ్రఖ్యాతంబై యుండును. అచ్చటఁ గాలము నిత్యసుఖప్రదంబును బురావర్జితంబు నై యుండును. వృద్ధ్యయవిలసితం బగునాద్యోపమధ్యంబునందొకస్యగోభవృక్షంబు గలదు. అది బ్రహ్మదేవునకు నివాసస్థానమై యుండును. సురాసురగణపూజితుండగుబ్రహ్మదేవుం డావృక్షంబున వసించియుండును. ఆద్యోపమంతయు శుద్ధోదకసాగరపరివృతమై యుండును.

ఈవిధముగా సప్తద్యోపములును సప్తసాగరంబులచే వేష్టితములై యున్నవి. ఆద్యోపంబులును, సముద్రములునుగూడఁ బరిమాణంబునఁ బరస్పరద్విగుణితంబులై యుండును. ఆసాగరంబులన్నియు నిరంతరంబు పూర్ణంబులై యుండును. ఆజలంబుల కెన్నిటికిని న్యూనాధికత్వంబులు లేవు. సకలసాగరజలంబులును జంద్రకళలచేఁ బొంగిపొరలుచుండుట గలదుగాని యంతమాత్రముచే నాజలంబులకు హానివృద్ధులు లేవు. శుక్లకృష్ణపక్షంబులయందుఁ గ్రమంబుగ సముద్రజలంబులకు నూటపదునేనంగుళములపరిమాణమువృద్ధియు, సంతియక్షయంబును గానంబడుచుండును. ఆద్యోపంబులయందలిప్రజలందఱును పడ్రసమయంబు లగుపానభోజనద్రవ్యంబులచేఁ బరితృప్తు లగుచుందురు. శుద్ధోదకసాగరంబున కవ్వలఁగూడఁ గొన్నిలోకంబులు గానవచ్చుచు

న్నవి. కాంచనమయం బగునాభూప్రదేశము పుష్కరద్వీపమునకు
స్వీగుణితమై యుండును గాని యంద్రోజీవజంతువులును నివసించుట
లేదు. ఆవెనుక నయుతయోజనవిస్తృతంబులగునోకాలోకపర్వతపం
క్తులు గలవు. అవి యన్నియు ఘోరతమోన్మతంబులై యుండును.
ఆతమఃపుంజమంతయు బ్రహ్మాండకటాహపరివృతమై యుండును. ఇట్లు
ద్వీపమహీధరాభిశోభితం బగువృద్ధియంతయుఁ బంచాశతోక్తియో
జనవిస్తృతమై యుండును. ఈభూదేవియే ధాత్రీయు, విధాత్రీయు,
సర్వభూతగుణాధికయు, సర్వజగదాధారభూతయునై విరాజిల్లుచున్నది.

—* సాతాశలోకవర్ణనము. *

మునివరలారా! అతలము, వితలము, నితలము, సురలము,
సాతలము, రసాతలము, సాతాశము నని సప్తసాతాశలోకంబులు
గలవు. అవి కృష్ణ, శుక్లావణవీరశర్కరాశైలకాంచనభూములచే విరా
జిల్లుచుండును. సమున్నతరమణీయప్రాసాదశోభితంబులగు నాలోకము
లన్నియు దైత్యదానననాగగణంబులకు నివాసంబులై యుండును.
ఒకప్పుడు నారదమునీంద్రుండు సాతాశం బంతయును దిగిగవచ్చి స్వర్గ
సభామధ్యంబున నీవిధముగా నభివర్ణించెను. — నేను సాతాశమును
జూచి వచ్చితిని. అది స్వర్గలోకముకంటెను రమణీయమైనది. అచ్చట
హృదయానందదాయకంబులును, శుభ్రంబులును, ప్రభావయంబులు
నగుసనేకామూల్యరత్నంబులు గలవు. ఆచును లన్నియు నాగగణం
బులకు భూషణంబులై యుండును. దానితోఁ దుల్యమగునోక మొం
దున్నది? దైత్యదాననకన్యాగణంబులకు విహారప్రదేశం బగునాలోక
ముం గాంచినచో నెట్టిముక్తపురుషునకై నను బ్రియంబు జనింపక మా
డదు. ప్రతిదినమునందు సూర్యకిరణములు ప్రకాశించుచుండును గాని

యోతపతాపముమాత్రము వానియందు లేకుండును. ఆలోకరామణీ
యకమును వద్దిల్లజేయుటకుమాత్రమే యటఁ జంద్రుండు ప్రకాశించు
చుండును. కాని శైత్యాధిక్యముమాత్రమే మాతనియందు గానవచ్చు
ట లేదు.

అందలి దానవగణంబులు రుద్ర్యంబులగు నుత్తమభక్త్యభోజ్యం
బుల నారగించుచు మదోన్మత్తులై కాలగమనమునుగూడ లక్ష్యము
సేయకుండురు. అందు సుందరోద్యానంబులును, నడులును, కమలేం
దీవరవిరాజితంబులగు సరోవరంబులును గన్నులసంకువగా నుండును.
అందలి సుందరారామములు కోకిలాదికలవిహంగమకలకూజితంబుల
చేతను, సురభిశకుసుమగంధంబులచేతను మనోజ్ఞంబులై, యంబరతల
ము నిరంతరనిర్మలమై, భూషణములు రమణీయములై, యనులేపనము
లు సౌరభకలితములై, వేణువీణామృదంగాది మంగళవాద్యధ్వనులు
శ్రవణానందదాయకములై యుండును. ఆసాతాశమునందలి దైత్య
దానవపన్నగగణంబులు సర్వదాభాగ్యభోగంబుల సమభవించుచుండు
రు. ఆలోకమున కఘోదేశంబున విష్ణుదేవుని తామసతనుస్వరూపుఁడగు
శేషుఁడు పసిరించియుండును. అతని గుణగణంబుల సభిన్న్యగించుట కెవ్వ
రును సమర్థులు గాజాలరు. అనంతనామముచే నాతఁడు న్యనహరిం
పఁబడుచుండును. సింధులును, దేవరలును, దేన్స్లునుగూడ నాతని
బూజించుచుండురు. వ్యక్తమూర్తియు, సహస్రశిష్టుండును, మంగళా
లంకారభూషితండును సగునాతఁడు, తనసహస్రభుజామణులచే దిజ్ఞు
డలంబుల వెలింగించుచు, జగద్ధితంబునకై యసురాదుల వీర్యవిజ
యంబుం గావించుచుండును. మదావేశఘూర్ణితనయనుండును, నిర
తైకకుండలియు, పుష్పమాలికాధరుండును, కిరీటియు సగు నాతఁడు
వహ్నినహితం బగు శ్వేతాద్వలంబుంబోలి విరాజిల్లు చుండును. మద

గర్వితుండును, శ్వేతమాలికాధారియు నగు నయ్యనంతుఁడు సురనదీ ప్రవాహాయుతం బగు కైలాసంబుంబోలె శోభిల్లుచుండును. లాంగల ముసలభారి యగు నాతని వాఝణియు, కాంతియు నుపాసించుచుండురు. కల్పానసానంబున నాతనివక్త్రంబులనుండి విషానలశోభోజ్వలుండును, సంక్షణ్ణాత్మకుండు నగురుద్రదేవుండు వెలువడి త్రిజగంబులను గ్రహించుచుండును. సకలసుకపూజితుం డగు నాశేషదేవుడే యశేష భూమండలంబు నుద్ధరించి పాతాళమూలంబున నివసించు చుండును. ఆతనిరూపవీర్యప్రభావంబులు సువిదితంబు లయ్యును దేవతలకుఁగూడ నవ్లసనీయంబులై యుండును. ఈభూమండలమంతయు నాతనిఘణా మణిశిఖలచే నరుణితమై కుసుమమాలికంబోలి విరాజిల్లుచుండును. అంతటివీర్యవంతుం డగు నాతని నెవ్వరు వర్ణింపఁగలరు? ఆతనివిజృంభణంబులచే సరితస్సముద్రికై లకాననసమీతంబుగ నీభూమండలంబంతయు నప్పుడప్పుడు చలించిపోవుచుండును. అజేయపురుషుం డగు నయ్యనంతునిగుణగణంబులను సిగ్ధగంధర్వకిన్నరోరగాప్పరోరగణబులలో నెవ్వరు ను వర్ణింపఁజాలడు. నాగకాంతలచే నాతనిగాత్రంబున నలందఁబడిన చందనాదిలేపనంబులు శ్వాసానిలంబులచే మాటిమాటికి నుత్థిస్తంబులై దిగంగనామణులకు సురభిశపటవాసత్వంబుం గల్పించుచుండును. పురాణముషియగు గర్గుం డాతని నారాధించి జ్యోతిస్తత్త్వ మంతయు ను గ్రహింపఁగలిగెను. ఈవృక్షీమండలంబురు దశమస్తంకంబులపైఁ దాల్చియున్న యయ్యనంతముార్తి సురాసురసరిపరివృతం బగు నాపాతాళలోకంబును బరిపాలించుచుండును.

—♦ స ర క వ ర్ణ న ము. ♦—

ద్విజవరులారా! పాపాత్ములకు నివాసంబు లగు సరకంబులను గూర్చి చెప్పెదను వినుండు. శారవ, సోకక, కోఫక, తాల, విశేషక,

మహాజ్వాల, తప్తకుండ్య, మహాలోభ, విమోహన, రుధిరాతిధ, వసాత
స్త, క్రిమిశ, క్రిమిభోజన, అసిపత్తనన, కృష్ణ, లాలాభక్షణ, దారు
ణ, యూపవహ, పాప, నహ్నిజ్వాల, అధశ్శిర, సందంశ, కృష్ణసూత్ర,
తమ, అవీచి, శ్వభోజన, అప్రతిష్ఠ, మరీచిప్రభృతి దారుణనరకంబు
లు యమునిచే బరిపాలింపఁబడుచుండును. ఈ ఘోరనరకములన్నియు,
శస్త్రాగ్నివిషమయాకారంబులచే లక్ష్మితంబు లగుచుండును. పాపరతు
లగుపురుషు లెల్లరు నీనరకంబులఁ బతితు లగుచుండురు.

కూటసాక్షులును, పక్షపాతులును, అసత్యవాదులును, కేవల
మిథ్యావాదులును, భూణహంతకులును, పురధ్వంసకులును, గోహర
తకులును, ఘోరమగు చారవంబునఁ బడిపోవుచుండురు. పంచమహా
పాతకులు సూకరనరకము ననుభవించుచుండురు. రాజస్వాపహారులు
ను, వైశ్యహంతకులును, శ్వశూగమనులును, తప్తకుంభనరకంబున
ను, మధువిక్రయులు, వధ్యపశుపాలకులు, భక్తజనపరిత్యాగులును
తప్తలోహనరకంబునను, సుతాగమనులును, సుతవధూగమనులును
మహాజ్వాలానరకంబునను, గురుజనదూషకులు, ఆక్రోశకారులు, వేద
నిందకులు, వేదవిక్రయులు, అగమ్యగమనులు నగువారు వివిధంబులగు
మిశ్రమనరకంబులను, చోరులు, మర్యాదాలంఘనులు విమోహనర
కంబునను, దేవర్షిపితృదేవీషులును, రత్నదూషకులును క్రిమిభక్షనరకం
బునను, కుయజ్ఞకారులు క్రిమిశనరకంబునను, పితృదేవాతిధిపరిభావ
కులు లాలాభక్షణనరకంబునను, శరనిర్మాతలు రోధకనరకంబునను,
భిక్షాద్యమ్రకర్తలు విశేషనంబునను, అసత్ప్రతిగ్నిహిత లభోముఖనర
కంబునను, అయాజ్యయాజకులు నక్షత్రవక్తలు మొదలగువారు క్రిమి
పూయనరకంబునను, లాక్షా మాంస రస తైల లవణవికేతలును,
పరాజాల, కుక్కుట, చాచ్ఛగ, కుకుర, పరాహ, విహంగపోషకు లగు

బ్రాహ్మణులు పూర్వోక్తసరకంబునను, రంగోపజీవులు, నైవర్తలు, కుండాశసులు, విషప్రయోక్తలు, సూచకులు, మాహిషకులు, పర్వినతి గమనులు, గృహదాహకులు, మిత్రీభూతుకులు, గ్రామయూజకులు, సోమవిక్రయులు సగు బ్రాహ్మణులు రుధిరాంధసరకంబునను, మద్యాపహరణులు, గ్రామహంతకులు సగువారు నైతరణీసరకంబునను, శేతఃపానకర్తలు, మర్యాదాభేదకులు, కూహకులు సగువారు కృచ్ఛ్రీసరకంబునను వృథాననచ్ఛేదకు లసిష్టత్రవనంబునను మృగవ్యాధాదులును, అపాకహోత లగు బ్రాహ్మణులును నహ్నిజ్వాలాసరకంబునను, ఆశ్రమభ్రష్టులు సంపంశసరకంబునను దివాన్విష్టరేతఃపతను లగు బ్రాహ్మచారులును, పుత్రసన్నిధి సధ్యయంబు సేయు తండులును శ్వభోజనసరకంబునను నిపతితు లగుచుందురు. ఇంకను సనేకదుష్టతంబులం గావించువా రనేకదారుణసరకంబులం బడి విషమయాతనల ననుభవించుచుందురు. పూర్వోక్తంబు లగుపాపంబులే కాక యింకను సనేకవిధంబు లగు కిల్బిషంబులు గలవు. అట్టిపాపంబులఁ గావించు స్త్రీపురుషులు సరకంబులం బడి తత్కర్మఫలంబుల ననుభవించుచుందురు. మనోవాక్కర్మంబులచే వర్ణాశ్రమధర్మవిరుద్ధానుష్ఠానంబులఁ గావించువా రందఱును నిరయనిమగ్ను లయ్యెదరు.

ఓమహాభాగులారా! స్థావర, జంగమ, కృమి, జలక, క్షలజ, వశు, పక్షి, మనుష్యాదు లెల్లఱును కర్మానుసారంబుననే ధార్మికులు గాఁగలరు. హరికి దేవత్వమును, ముక్తియుఁగూడఁ గర్మాయత్తమై యుండును. స్వర్గమున నెందఱు జీవు లుందురో సరకమునందును నెందఱు గానవచ్చుచుందురు. ప్రాయశ్చిత్తకర్మానుష్ఠానపరాజ్ఞులు లగు సాచాత్ములకు సరకభోగం లగును. మహాను లెంతయో చింతించి పాపంబు లుక్కు దగినప్రాయశ్చిత్తవిధులను విధించియున్నారు. పాపంబులన్యాయ

సాధిశ్యంబులంబట్టి ప్రాయశ్చిత్తంబులు తపస్వులును, కర్మాత్మకులును నగుసావ్యయంభువప్రభృతులచే విహితంబు లయ్యెను. కానియీప్రాయశ్చిత్తము లన్నిటియందును కృష్ణస్మరణమే ప్రధానంబై యున్నది.

పరితాపము జనించిన పాపాత్మునకునూత్రమే ప్రాయశ్చిత్తము విహితమైనది. పాపి యగువాఁడు త్రికాలములయందును రాత్రులయందును నారాయణస్మరణము సేయుచు సర్వపాపవిముక్తుండును క్షేరహితుండునై భగవన్నామకీర్తనంబున ముక్తిని సైతము పొందఁగలఁడు. జపహోమార్చనాదులయందు వాసుదేవునియెడల నిశ్చలచిత్తుండై యుండువానికి జేవేంద్రత్వాదిఫలలాభంబులుగూడ విఘ్నస్వరూపములుగానే యుండును. పునరాన్మత్తిహేతువు లగు స్వర్గాదిగమనంబు లెక్కడ? ఉత్తమముక్తి బీజం బగు వాసుదేవనామజపంబెక్కడ? కావున దివారాత్రములు విఘ్ననామస్మరణంబు గావింపవలయును. అట్టివాఁడు విశుద్ధుఁడును, నిష్కామండు నగుటయేకాక యెన్నఁటికి నరకపతితుండు గానేరఁడు. స్వర్గము మనఃప్రీతికరంబును నరకము తద్విపరీతంబు నై యుండును. కావుననే పుణ్యపాపములకు స్వర్గనరకనామంబు లస్వర్గంబు లై యున్నవి. ప్రతివస్తువును సుఖదుఃఖాత్మకమై యుండును. కేవల సుఖాత్మకముగాఁగాని, కేవల దుఃఖాత్మకముగాఁగాని యేవస్తువును లేదు. సుఖదుఃఖములు మనఃపరిణామమాత్రములు. జ్ఞానమే పరబ్రహ్మము. అజ్ఞానము బంధకారణము. ఈవిశ్వమంతయు జ్ఞానాత్మకమైనది. జ్ఞానముకంటెఁ బరమబంధు వెద్దియును లేదు. విద్యావిద్యలు రెండును జ్ఞానస్వరూపములే.

ఓవిప్రవిగ్రహారా! నే నిష్కమ సకలపాతాళములు సమస్తభూమండలము, సకలనరకములు, సాగర, తైల, ద్వీప, వన్శములు మొదలగువానింగూర్చి సంక్షేపముగ వర్ణించితిని.

—♦ ఖగోళవర్ణనము. ♦—

ఇతర ఖగోళంబునుగూర్చి వక్కాణించెదను వినుండు. సూర్య చంద్రులకాంతి యెంతవఱకు వ్యాపించునో అంతసంతతునుగిలవ్రదేశ మంతయు స్పృశ్యమండల మని చెప్పబడును. ఆకాశమండలము భూమండలముతో సమానమైన పరిమాణముగలది. పృథ్వికి లక్షయోజనములపై ని సూర్యమండలంబును, దానికి లక్షయోజనములపై ని చంద్రమండలంబును దానికి లక్షయోజనములదూరమున నక్షత్రమండలంబును విరాజిల్లుచుండును. నక్షత్రమండలమునకు లక్షయోజనములమోదబుధగ్రహమును, దాని కంతియదూరమున శుక్రగ్రహంబును, దానిపై సంతదూరంబుననే మంగళగ్రహంబును, దాని కూర్ధ్వంబున నంతియదూరంబుగ బృహస్పతిగ్రహంబును దానికి ద్విలక్షయోజనదూరంబున శనిగ్రహంబును గలవు. శనై శ్చరులకు లక్షయోజనములదూరమున సప్తర్షిమండలంబున్నది. దానికి లక్షయోజనములదూరమున జ్యోతిశ్చక్రంబున కంతకును కేంద్రీభూతం బగుభ్రమండలంబు గలదు. భ్రమణ్ధానంబున కూర్ధ్వంబున కల్పహనులకు నివాసంబగు మహర్లోకంబు గలదు. జనలోకమున సకలవనాద్రబహ్మణంబులు నివసించియుందురు. తపోలోకంబున దేహావిహీనులును, పైరాజనామకు లగుదేవగణంబులు విరాజిల్లుచుందురు. సత్యలోకంబున సిద్ధముని గణంబులు నివసించియుందురు. అందు చేరువారికి మృత్యుభోగంబు లేదు. పాదగమ్య మగుస్థాన మంతయును బృథ్విమండలం బని చెప్పబడును. భూమికిని, సూర్యునికిని సముప సిద్ధముని సేవితం బగుస్థానము భువర్లోకము. భ్రమణసూర్యమండలంబుల కంతరాళంబున జన్మశనియుతయోజనపరిమిత మగు ప్రదేశము స్వర్లోకము. విజ్ఞు లగువారు, ఈలోకత్రితయము కృతకం బనియును జనతపస్సత్యలోకత్రితయం

బ్రహ్మతకం బనియుఁ జెప్పుదురు. ఈరెంటికిని నడుమ కృతకాకృతకం బగు మహద్లోకంబు గలదు. ఇది శూన్యతామయ మైనది. కల్పాంతంబునం జైనను దీనికి నాశంబు లేదు. సప్తమహాలోకంబులును, సప్తసాతాశలోకంబులును గల యీబ్రహ్మాండము తిర్యగధోభావంబున కపిత్థలీడంబుంబోలె నండకలాహముచే సమావృతమైనది. ఆకటాహము దశగుణాధికజలంబులచేతను, ఆజలము దశగుణాధికానలంబు చేతను, అయ్యనలంబు దశగుణాధికానిలంబుచేతను, అయ్యనిలంబు దశగుణాధికాకాశంబుచేతను, అయ్యకాశము దశగుణాధికమహత్త్వత్వముచేతను బరివేష్టితంబులై యుండును.

అమృహత్త్వత్వముసంతను బ్రహ్మనము (ప్రకృతి) నిండుకొని యుండును. ఈప్రకృతి యనంతమైనది. దీని కంతముగాని, సంఖ్యగాని లేదు. ఈప్రకృతియే సమస్తబ్రహ్మాండములకును మేతుభూతమైనది. సహస్రసహస్రబ్రహ్మాండంబు లీప్రకృతియందే అధిష్ఠితంబులై యున్నవి. చైతన్యాత్మకుండును సర్వవ్యాపియు నగుపురుషుండు ఈ ప్రకృతియందు దారువునందలియన్నినలెను, తిలబీజమునందలి తైలమునలెను, సమ్మిళితుండై యుండును. ఈవిధముగాఁ బరస్పరాశ్రయధర్మము గల ప్రాణానపురుషు లిరువురును సర్వభూతానుభూతం బగు విష్ణుశక్తిచే నాబద్ధులై యుందురు. వీరిలోఁ బ్రకృతి పురుషునికంటె భిన్నమై సర్వకారణం బగుచున్నది. ఈప్రకృతియే సర్గకాలంబున త్కోభకారణభూతమైనది. జలకణంబులయందలి చైత్యమును వాయువు ధరించినట్లే విష్ణుశక్తి ప్రకృతిపురుషాత్మకం బగునీజగంబును ధరించుచున్నది.

బీజమునుండి మూల, స్కంధ, శాఖానమన్వితంబైన పాదపమువలెనుండుచున్నది. దానినుండి యనేకబీజంబు లుత్పన్నంబు లగు

చున్నవి. ఆబీజంబులనుండి మరల సనేకవృక్షంబులు ప్రభవించుచు
న్నవి. అవి యన్నియుఁ దమకుఁ గారణంబు లగు లక్షణంబులచేతనే
కానవచ్చుచున్నవి. ఈవిధముగనే అవికృతం బగు మూలప్రకృత్యుం
డి మహాదాదివిశేషాంతిపర్యంతంబును గలసకలంబును బ్రాహ్మతం
త్రై, దానినుండి సురాసురాదులు జనియించిరి. వారినుండి వారిపుత్ర
ప్రౌత్తాదులు పోడమిరి. బీజమునుండి మొలక యుదయించుటవలన
బీజకారణం బగు వృక్షమున కెల్లు నష్టము లేదో, అట్లే భూతముల
నుండి భూతస్పృష్టియగుటవలనఁ దద్రూపతంబుల కెట్టియశాయము నుం
డదు. సన్నిధానవశంబున సాకాశంబును గాలంబును వృక్షంబునకుఁ
గారణంబు లైనట్లే, దృశ్యప్రసంఘమున కంతకును అపరిణామక్రమం
బున భగవానుండు కారణుండగుచున్నాఁడు. ఏకమాత్రప్రీహీబీజము
నుండి మూలము, నాశము, పక్షిము, అంకురము, కాండము, శోశ
ము. పుష్పము, డీరము, తండులము, తుష, కణము మొదలగునవి
జనించునట్లే ఆత్మనుండి పరిదృశ్యమానం బగు సీవిశ్వ మంతయు నా
విరూపతం బయ్యెను. స్రవోహహేతుసామగ్రిం గాంచి యనేకకర్మం
బులయం దనేకతనువులు విరాజిల్లు చున్నవి. విష్ణుశక్తి ప్రాపించినంత
మోత్రంబుననే వానికిఁ బ్రరోహప్రాప్తి యగుచుండును.

ఆవిష్ణుదేవుడే పరిబ్రహ్మము. అతనినుండియే సకలజగంబులు
ను సముద్భూతంబు లైనవి. అతఁడు జగన్నయఁడు. అతనియందే
జగంబునకు స్థితియును తయంబును బ్రాపించుచున్నవి. ఆబ్రహ్మమే
సదసత్స్వరూపం బగు పరమవస్తువు. చరాచరం బగుసీవిశ్వం బంత
యు దాని కభిన్నరూపంబునఁ బ్రకాశించుచుండును. అదియే మూల
ప్రకృతి. ఈజగం బంతయు దాని వ్యక్తస్వరూపమే. దానియందే
తమస్థంబును లయించును. దానియందే సకలంబును వసియించును.

అదియే సర్వక్రియలకును కర్త. విష్ణుస్వరూపం బగు నాశరబ్రహ్మమునుండియే సకలము నావిర్భవించుచుండును. దానికి వ్యతిరక్తంబైనదేదియును లేదు.

—♦ ధ్రువమండలనిరూపణము. ♦—

ఆకాశమండలంబున భగవానుండైన విష్ణుదేవుని తారామయంబగు శింశుమారాకారము విరాజిల్లుచుండును. దానిపుచ్చభాగంబున ధ్రువమండలం బొప్పారుచున్నది. ధ్రువమండలభ్రమణము ననుసరించియే సూర్యచంద్రాదిగ్రహంబులును నక్షత్రపుంజంబులును జక్కొకటిం దిరుగుచుండును. వాతాసీకమయంబు లగు పాశంబులచే బంధింపఁబడినవో యనునట్లు సూర్య, చంద్ర, గ్రహ, నక్షత్రాదు లెల్ల ధ్రువమండలంబుతోఁ బరిభ్రమించుచుండును. గగనగోళంబున శింశుమారాకృతి నున్న పరంధాముడైన నారాయణుడే వాని కన్నిటికి నాధారభూతుండై యున్నాఁడు. ఉత్తానపాదతనయుం డగు ధ్రువుండావిశ్వక్సనారాధించియే, తత్ఫలంబుగా, నాదేవదేవునితారామయ శింశుమారాకారమునం గల పుచ్చదేశంబున శాశ్వతస్థానమును బొందియున్నాఁడు. సూర్యునకు ధ్రువుండును, ధ్రువునకు శింశుమారచక్రంబును నాధారభూతంబులు. సర్వాధ్యక్షుం డగుజన్మాదుం డాశింశుమారచక్రంబున కాధారుండై యున్నాఁడు.

ద్విజోత్తములారా! సురాసురసరపరివృతం బగు నీజగం బంతయు సూర్యునిచే నేవిధంబుగ విరాజమానం బగుచున్నదో వక్కాణింపఁచెద నాకర్ణింపుఁడు. వివస్వంతుం డెనిమిదిహాసము లీజగంబునుండి క్రమక్రమముగా రసాత్మకంబు లగు జలంబులం గ్రహించి పిమ్మట వక్షరూపంబున నాజలంబులనే పునఃమిపై ననుగ్రహించుచున్నాఁడు.

ఆజలంబులవలన నన్నంబు గలుగుచున్నది. ఆయన్నంబువలన నిఖిల జగంబును జీవించుచున్నది. భానుదేవుండు తనతీర్థక్రీరణజాలంబులచే జగంబునుండి జలంబులను సంగ్రహించి వానిని జంతునియం దునిచి యాతనికిఁ బరిపూర్ణిని గలిగించుచున్నాఁడు. ఆసోమండును వాయునా డీమయంబు లగునయ్యువకంబులనెల్ల ధూమాగ్న్యనిలమయంబులగు సభ్రబృందంబులయందు నిక్షేపించుచుండును. ఆయభ్రంబులనుండి యుదకంబులు భ్రంశంబులు గావు గనుకనే వానియభ్రనామంబు సార్థక మగుచున్నది. పైరీతి సభ్రసమూహములయందు గలిగిన జలరా సులు వాయువశంబున భూపతితంబులై కాలసంస్కారంబుచే నిర్మలంబు లగుచున్నవి. విప్రీవరులారా! జలంబులు సరిత్సంస్థితంబులు, సాము ద్రికంబులు, భౌమంబులు, ప్రాణీసంభవంబులు నని నాలుగువిధంబు లు గలవి. భగవానుడైన సూర్యదేవుం డీనాలుగువిధంబులగు సలి లంబులను గ్రహించుచున్నాఁడు. ఇంతియేకాక, యాభానుదేవుండు, తనసహస్రక్రీరణంబులచే నాకాశగంగను దివంబునుండి యాహరించి య ప్తడస్పృశు పృథ్వీతలంబున కొనగొనుచున్నాఁడు. ద్విజోత్తములారా! ఆ గంగాజలసంస్పర్శముచేతనే యాయాహూంవకోటి పావనలంబులు భ స్మీభూతంబు లగుచున్నవి. దానంజేసియే యామాసపు తన్నుండును నరకనిమగ్నులుగాక స్వర్గస్థానసంపన్నులు గాఁగలుగుచున్నారు. ఆకా శగంగాజలంబు లొక్కొకస్పృశు సూర్యునిచే స్పృశింపఁబడకుండఁగనే మేఘంబులనుండి పతితంబు లగుచున్నవి. ఎల్లయినను, సౌరకరసాహ య్యంబుననే యవి భూతలనిపతితంబు లగుచుండును. కృత్తి కాదివిష మనక్షత్రంబులనుండి పతితంబగు జలమే ద్విజోత్తమంబును, సూర్య స్పృష్టంబు నగు స్వర్గగంగాజలం బని యెఱుంగునది. యుగ్మచక్షుశ్రో త్రంబులనుండి సూర్యోద్భవతై పతితంబగు సలిలంబు సూర్యరశ్మిపీఠం

బగు నుదకం బని యెఱుంగనలయును. ఈయిరుదెఱుంగులతో యంబు
ను నతిపవిత్రంబును పాపహరంబును, దివ్యస్నానఫలదంబు నైనది.
ఇదిగాక మేఘవతీతం బగుజలంబు సకలౌషధులకుఁ బరిపుష్టికరంబును
సకలజీవులకు నాధారంబును నగుటచే నమృతస్వరూపమై యుండును.
ఓషధులన్నియును దానివలననే వర్ధిల్లును. ఫలపరిపాకంబును నోషధు
లవనస్సంబు లగును. ఓషధీసమూహమే ప్రజలజీవధారణంబునకుఁ
బ్రధానకారణం బగుచున్నది. శాస్త్రుజ్ఞు లగుమానవులు ఓషధులచే
తనే యథావిధిగ యజ్ఞనిర్వహణంబు గావించుదురు. మఱియు దినదిన
ము దేవగణంబులకుఁ బరితృప్తి గూర్చెదరు. ఇట్లే యజ్ఞంబులును,
వేదంబులు, ద్విజాదివర్ణచతుష్టయంబు, దేవగణంబులు, పశువులు, స
కలభూతంబులునుగూడ నోషధులమూలముననే తృప్తిగాంచుచున్న
వి. కావున, సచరాచరంబగు నీజగం బంతయుఁ గేవలవృష్టిమూలము
ననే ధృతంబై యున్నది. ఆవృష్టి సూర్యునినుండి కలుగుచున్నది. ఆ
సూర్యుడు భ్రువమండల నాధారముగా నిలిచి యున్నాఁడు. భ్రు
వునకాధారము శింశుమారము. దానికి నారాయణుఁ డాధారస్వరూ
పుఁడు. సర్వభూతవిధాతయు, ఆదిభూతుండును, సనాతనుండును నగు
నద్దేవుండు శింశుమారహృదయంబున నుద్ధిరుండై యుండును.

— తీర్థమానాత్మ్యవర్ణనము. —

మునిశ్రేష్ఠులారా! విద్యయు, కీర్తియు, తపశ్చర్యయుఁ గలపా
రును, హస్తశాదమనంబులను సంయతంబులుగఁ జేసికొన్నవారును తీ
ర్థఫలంబును బడయఁగలరు. విశుద్ధహృదయము, సంయతనచనము,
ఇంద్రియనిగ్రహము, ననునివియే పురుషశరీరభవత్త్వములు ఇవియన్ని
యు స్వర్గమార్గమును నిర్దేశించుచున్నవి. ఆపరిశుద్ధంబును దుష్టంబు

నగుచిత్తంబు గలవారు జలంబులచేనూఱుసారులు కడుగఁ బడినను శు
 ద్ధంబుగాని సురాభండముంబోలెఁ దీర్థస్నానంబులచే నెన్నఁటికిని బరి
 శుద్ధులు గాజాలరు. ఇంద్రియానంతండగు బాంధికనకుఁ దీర్థ, దాన,
 వ్రతాశ్రమాదు లెవ్వియును శుద్ధిం గూర్చజాలవు. ఇంద్రియంబుల
 ను వశీభూతంబులను గావించుకొన్నపుణ్యపురుషుం నెందున్నేది?
 అతనికాస్థానంబులు కురుక్షేత్ర ప్రయాగ పుష్కరతీర్థస్వరూపంబులు
 గాఁగలవు. ఋషివరులారా! ఈవృక్షీమండలంబునం గల నకలతీర్థం
 బులం గూర్చియు, పుణ్యక్షేత్రంబులం గూర్చియు నవిస్తరంబుగఁ
 జెప్పట శతవర్షంబులకైనను సాధ్యంబుగాదు గావున సంక్షేపించి ప్ర
 శంసించెదవినుండు. పుష్కరతీర్థము, నైమిశారణ్యము, ప్రయాగ,
 ధర్మారణ్యము, ధేనుకాతీర్థము, చంపకారణ్యము, సైంధవారణ్యము,
 మగధారణ్యము, దండకారణ్యము, గయ, ప్రభాసము, శ్రీతీర్థము, క
 నఖిలము, భృగుతుంగము, హిరణ్యాక్షము, భీమారణ్యము, కుశస్థలి,
 లోహాకులము, కేదారము, మందరారణ్యము, మహాబిలము, సర్వసాప
 హారము, కోటితీర్థము, రూపతీర్థము, శూకరవము, చక్రతీర్థము, యా
 గతీర్థము, సోమతీర్థము, సహ్యాటకము, కోకాముఖము, బదరీశైలము,
 సోమతీర్థము, తుంగకూటము, స్కందాశ్రమము, అన్నవనము, పంచ
 శిఖము, ధర్మోద్భవము, బౌధాప్రమోచనము, గంగాద్వారము, పం
 చకూటము, మధ్యకేసరము, చక్రప్రభ, మతంగతీర్థము, కుశదండ
 ము, దంష్ట్రాకుండము, సర్వకామప్రదము, విష్ణుతీర్థము, మత్స్యతిలతీ
 ర్థము, సుప్రభ, బ్రహ్మకుండము, వహ్నికుండము, సత్యవదము, చతు
 స్సోతము, చతుశ్శృంగము, ద్వాదశధారాకతీర్థము, మానసము, స్థూ
 లశృంగము, స్థూలదండము, ఉర్విశీతీర్థము, లోకపాలతీర్థము, మనుసర
 తీర్థము, శైలతీర్థము, సదాప్రభ, మేరుకుండము, సోమాభిషేకము,

మహాస్రూతము, కోవిరకము, పంచధార, త్రిధార, సప్తధార, ఏకధార,
అమరకంటకము, సాలగ్రామచక్రతీర్థము, కోటిదుర్గము, బిల్వప్రభ,
దేవప్రదము, విష్ణుప్రదము, శంఖస్రీభ, దేవకుండము, వస్త్రముధ
ము, అగ్నిస్రీభ, పున్నాగము, దేవప్రభ, విద్యాధరము, గాంధర్వము,
బ్రహ్మప్రదము, లోకపాలతీర్థము, మణిపూరగిరి, పంచహృదము, పిం
డారకము, మాళవ్యము, గోప్రభాతము, గోపరము, వటమూలకము,
స్నానదండము, విష్ణుపదము, కన్యాశ్రీమము, వాయుకుండము, జంబూ
మార్గము, గభస్తితీర్థము, యయాతిపతనము, భద్రవటము, మహాకా
లవనము, నర్మదాతీర్థము, వజ్రతీర్థము, అర్బుదము, పింగువు, వాసిష్ఠ
ము, వృధుసంగమము, దౌర్వాసికము, పింజరకము, ఋషితీర్థము, బ్ర
హ్మతుంగము, వసుతీర్థము, కుమారికతీర్థము, శక్రతీర్థము, పంచనద
ము, రేణుక, పైతామహము, దుద్రపాదము, మణిమంతము, కామకృ
ష్ణతీర్థము, కుశావిలము, యజనము, యాజనము, బ్రహ్మవాలుక, పుష్ప
న్యాసము, పుండరీకము, మణిపురము, దీప్తిసత్తము, హయపదము,
అనశనము, గంగోద్భవము, శిరోద్భేదము, నర్మవోద్భేదము, వస్త్రాప
దము, దారుబలము, ఛాయారోహణము, సిద్ధేశ్వరము, మిత్రబలము,
కాలికాశ్రమము, వటావటము, కాశాంబి, దివాకరము, సారస్వతద్వీప
ము, విజయము, కామదము, సుమనము, సదౌవనామితము, స్యమం
తపంచకము, బ్రహ్మతీర్థము, సుదర్శనము, వృధ్వీసర్గము, పార్వత్యము,
వృధూదకము, దశాశ్వమేధికము, సర్పిజము, విషయాంతికము, వరా
హము, యాక్షిణీహృదము, ముంజవటము, బదరీవనము, రత్నమూల
కము, లోకద్వారము, కపిలతీర్థము, సూర్యతీర్థము, పంచతీర్థము, శం
ఖనీతీర్థము, గోభవనము, యక్షరాజతీర్థము, సుతీర్థము, బ్రహ్మవర్త
ము, కామేశ్వరము, మాతృతీర్థము, శీతవనము, స్నానలోమాపహము,

మానసంసరకము, బ్రహ్మాదుంబరము, సప్తగుండము, దేవీతీర్థము,
 సుజంబుకము, ఈహాస్పదము, కోటికూటము, కిందానము, కింబుపము,
 కారండనము, అవేధ్యము, త్రివిష్టపము, పాణిఖాతము, మిశ్రకము,
 మధుసూతము, మనోజవము, కౌళికి, దేవతీర్థము, ఋణమోచనము,
 మృగధూమము, అమరహృదము, శ్రీపుంజము, శాలితీర్థము, నైమి
 షేయము, బ్రహ్మస్థానము, మనస్తీర్థము, కురుపావనము, సౌగంధిక
 వనము, మణితీర్థము, సరస్వతీతీర్థము, ఈశానతీర్థము, పాంచయజ్ఞక
 ము, త్రిశూలధార, మాహేంద్రము, దేవస్థానము, కృతాలయము,
 శాకంభరి, సువర్ణతీర్థము, కాళీహృదము, క్షీరప్రసవము, నిరూపాక్షము,
 భృగుతీర్థము, కుశోద్భవము, బ్రహ్మతీర్థము, బ్రహ్మయోని, నీలాచ
 లము, కుంజామృతము, భద్రవటము, వాసిష్ఠపదము, స్వర్గద్వారము,
 కాళికాశ్రమము, రుద్రానర్తము, సుగంధాశ్వము, శిపిలావనము, భ
 ద్రకర్ణహృదము, శంకుకర్ణహృదము, సప్తసారస్వతము, ఔశనసము,
 కపాలమోచనము, అవతీర్ణము, కామ్యకము, చతుస్సాముద్రికము,
 శతకము, సహస్రికము, రేణుకము, పంచవటకము, విమోచనము,
 ఔజనము, స్థాణుతీర్థము, కురుతీర్థము, కుశధ్వజము, విశ్వేశ్వరము,
 మానవకకూపము, సారాయణాశ్రమము, గంగాహృదము, వటము, బడ
 రీపాటనము, ఇంద్రమాగ్ధము, ఏకరాత్రము, క్షీరకాపాసము, సోమతి
 ర్థము, దధీచతీర్థము, శుక్రతీర్థము, కోటితీర్థస్థలి, భద్రకాళీహృదము,
 అరుంధతీవనము, బ్రహ్మవర్తము, అశ్వవేది, కుంజావనము, యమునా
 ప్రభవము, వీరప్రమోక్షము, సింధూర్థము, ఋషికుల్య, కృత్తిక,
 ఉర్విసంక్రమణము, మాయావిద్యోద్భవము, మహాశ్రమము, నైతసి
 కూరూపము, సుందరికాశ్రమము, బాహుతీర్థము, చారునది, విమలా
 శోకము, పంచనదము, మార్కండేయసోమతీర్థము, అశోకవనతీర్థము,

అరుణాస్పదము, కామదము, శుక్రతీర్థము, వాలుకము, విశాచమోచ
నము, సుభద్రాహృదము, విమాలదండకుండము, చండేశ్వరతీర్థము,
జ్యేష్ఠస్థానహృదము, బ్రహ్మసరము, జై గీషవ్యగుహ, హరికోశవనము,
అజాముఖసరము, ఘంటాకర్ణహృదము, పుండరీకహృదము, కర్ణోటక
వాపి, సువర్ణోదపానము, శ్వేతతీర్థహృదము, ఘ్నురికాకుండము, శ్యామ
కూపము, చంద్రికాతీర్థము, శ్మశానస్తంభకూపము, వినాయకహృద
ము, సింధూద్భవకూపము, రుద్రవాసము, నాగతీర్థము, పులోమక
ము, భక్తహృదము, క్షీరసరము, ప్రేతధార, కుమారకతీర్థము, బ్ర
హ్మవర్తము, కుశానర్తము, దధికర్ణోదపానకము, శృంగతీర్థము, మహా
తీర్థము, మహానది, బ్రహ్మసరము, గమూర్షము, అక్షయవటము,
దక్షిణగోమయము, ఉత్తరగోమయము, రూపశితికము, కపిలాహృద
గృధ్రవటము, సావిత్రిహృదము, ప్రభాసనము, శీతవనము, యోని
ద్వారము, ధేనుకము, ధన్వకము, కోకిల, మతంగహృదము, పితృకూ
పము, రుద్రతీర్థము, శక్రతీర్థము, సుమాలి, బ్రహ్మస్థానము, సర్వకుండ
ము, మణిరత్నహృదము, కాళికము, భరతతీర్థము, జ్యేష్ఠాలిక, విశ్వే
శ్వరము, కల్పసరము, కన్యాసంవేద్యము, నిశ్చేవాప్రభవము, వాసిష్ఠా
శ్రమము, దేవకూటము, వాసిష్ఠాశ్రమకూపము, వీరాశ్రమము, బ్ర
హ్మవీరము, అవకాపితీర్థము, కుమారధార, శ్రీధార, గౌరీశిఖరము,
శ్వకుండము, నందితీర్థము, కుమారవాసము, శ్రీవాసము, కుంభకర్ణ
హృదము, కాళికహృదము, ధర్మతీర్థము, కామతీర్థము, ఉద్దాలకతీర్థ
ము, సంధ్యాతీర్థము, కరతోయ, కపిల, లోహితార్ణవ, శోణోద్భవ,
వంశగుల్మము, ఋషభ, ఫలతీర్థము, పుణ్యవతీహృదము, రామతీర్థము,
పితృవనము, విరజాతీర్థము, మార్కండేయవనము, కృష్ణతీర్థము, రోహి
ణీకూపము, ప్రవరతీర్థము, ఇంద్రద్యుమ్నసరము, సానుగర్తము, నూ

హేంద్రము, శ్రీనదము, ఇషుత్కము, కావేరీహృదము, గోకర్ణము, గాయత్రీస్థానము, బదరీహృదము, మధ్యస్థానము, విక్రమస్థానము, బాతీహృదము, దేవకూపము, మళప్రణవము, సర్వదేవప్రణవము, కన్యాశ్రీమహృదము, వాల్మీల్యహృదము, మహర్షిహృదము, అఖండతహృదము మొదలుగాఁగల యీనకలత్కంబులయందును మూలమును చిత్రేద్రీయుండై యుపవసించి, స్నానముజేసి, క్రమమున దేవస్థితర్షణంబులఁ గావించి దేవతామల సర్పించి ప్రతిత్కంబులందును త్రిరాత్రీంబులు గడపవలయును. అట్టిత్కసేవనులగు పుణ్యాత్ములకుఁ జ్ఞాతీశ్వరునను బ్రత్యేకముగ సర్వమేధఫలలాభంబు సిద్ధించును. ఈయుత్తమత్కమాహుత్కంబును వినువారును బంధించువారును వినుపించువారును సకలపాపవిముక్తు లగుదురు.

—* ఆహ్వానంవాదము.*—

అనుటయు మునివరు లిట్లునిరె. ఓవాగ్మినరా! ఈభూమండలంబున ధర్మాక్షకామమోక్షప్రదంబును సకలత్కంబులయందు ముత్తమంబును నగు పవిత్రీస్థానముం గూర్చి తెలుచుఁగోచరము. అది వేదముయు రోహహ్వానంబు డిట్లునియెను. ద్విజశ్రీమహారా! అక్షిప్తరాశివకాలమున నొకద్వైప మహర్షి యగువేదవ్యాసుఁడు మనుజేత్రీంబునఁ బుత్రాజనకంబును, నానాతరులతాకేయంబును, నానావిధమనుమనముద్భావితంబును, నానాన్యగదంతులంబును సగుణయశశ్రీమంబున సుఖానందై యులఁడు. మన్మథనగుఁ డగు పరాశరనందనుఁడు, మతిమద్వరేణ్యుఁడును, మహాభావతప్రసితయు, సర్వశాస్త్రనిశారమండును, అధ్యాత్మజ్ఞానతత్త్వంబును, సమస్తవిషయాభిజ్ఞుఁడును, సర్వభూతహితవిధుండును, పురాణాగమప్రవక్తయు, వేదవేదాంగవేత్తయు నై యుండు.

జను. పద్మపలాశలోచనుండును, సమగుణావలంబియు సగుణచ్ఛారా
శయ్యని సందర్శించుటకై ప్రీతిపూర్వకంబుగఁ బ్రశంసితవ్రతులగు క
శ్యపుడు, జమదగ్ని, భరద్వాజుడు, గౌతముడు, వసిష్ఠుడు, జైమిని,
ధౌమ్యుడు, మార్కండేయుడు, వాల్మీకి, విశ్వామిత్రుడు, శతాచం
దుడు, వాత్స్యుడు, గార్గ్యుడు, ఆచురి, సుమంతుడు, భౌగ్గవుడు,
కణ్వుడు, మేధాతిథి, మాండవ్యుడు, చ్యవనుడు, ధూమ్రుడు, (అపి
తుడు) దేవలుండు, మాన్దల్యుడు, తృణయజ్ఞుడు, పిన్నలూడు, అ
కృతప్రణుడు, సంవర్తుడు, కౌశికుడు, లైభ్యుడు, మైత్రేయుడు, హ
రితుడు, శౌండిల్యుడు, విభాండుడు, దుర్వాసుడు, లోమశుడు,
నారదుడు, పర్వతుడు, నైశంపాయనుడు, గాలవుడు, భాస్కరి,
పూరణుడు, సూతుడు, పులస్త్యుడు, కపిలుడు, ఉలూకుడు, పుల
హుడు, వాయువు, దేవస్థానుడు, చతుర్భుజుడు, సనత్కుమారుడు,
సైలుడు, కృష్ణుడు మొదలగునా రండఱును వచ్చి చంద్రునిఁ బరివే
ష్టించిననక్షత్రములంబోలి యావ్యాసదేవునిఁ బరివేష్టించియుండిరి.

వేదజ్ఞుం డగు వ్యాసదేవుండును సమాగతులగు సమ్మునివరుల
కు యథామోగ్యసత్కారంబు లొనరించి వారలచేఁ బ్రతిపూజితుండై
యున్ననమయంబునఁ బ్రసంగవశంబున మునివరు లందఱును దమసం
శయముంగూర్చి కృష్ణుడైవపాయను నిట్లు ప్రశ్నించిరి. పరమయోగీం
ద్రా! నీవు నిఖిలవేదశాస్త్రపురాణాగమజ్ఞుండవు. భూతభవిష్యద్వస్త
మానవిషయాభిజ్ఞుండవు. ఈసంసారము దుఃఖమయ మైనది. ఈభవ
సాగరంబున సార మేమియునులేదు. ఇందు విషయసలిలంబులును, రా
గగ్రాహగణంబును, ఇంద్రియావర్తసమూహంబును, ప్రపంచతరంగ
మాలికాపుంజమును, మోహపంకమును నిండియున్నవి. కలుషశోభ
గాంభీర్యవశంబున నది నురవగాహం బైనది. మేము, ఈయసారభీకర

భవసాగరంబున నిరాశ్రయం బగు జడజగం బంతయు నిమగ్నం బగు
 చుండుటం గాంచి, మహాపురుషుండ వగు నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నా
 ము. లోమహర్షణం బగు సీదాగుణసంపాదంబునకుఁ బ్రశస్తమంగళక
 రం బగున దేదియో మా కుపదేశించి లోకోద్ధరణంబుం గావింపుము.
 ఈమండలంబున మోక్షప్రదంబును దుష్టభంబును నగుకర్మక్షేత్ర మే
 దియో విసఁ గుతూహలపడుచుచున్నాము. ఓమహాప్రజ్ఞా! మానవు
 లందఱు నేక్షేత్రంబున విహితకర్మానుష్ఠానంబులం గావించి పరమశు
 ద్ధిం గాంతురో అట్లు గావింపకున్న నరకప్రాప్తు లగుదురో సుధీజను లే
 మోక్షక్షేత్రంబున మోక్షలాభంబును గాంచియుండిరో అట్టిదివ్యక్షే
 త్రముంగూర్చి మా కెఱుంగింపవలయును. ఇదియే మాప్రాప్త్యసము.
 అనుటయు భూతభవ్యభవిష్యద్విదుండును, భగవానుండును నగువేద
 వ్యాసుండు భావితాత్ము లగు నమ్మునివరులం గాంచి యిట్లనియెను.

తపోధనులారా! ఈవిషయంబున పూర్వము బ్రహ్మను మహా
 ర్షులకును సంవాదము జరిగినది. దానిని మీ కెఱింగించెదను వినుండు.
 నానారత్నవిభూషితంబును, నానాద్రుమంతాశీర్షంబును, నానాపుష్ప
 పశోభితంబును, నానావిహంగానునాదితంబును, నానానర్తనమన్వితం
 బును, నానావిచిత్రక్రియాపరిపూర్ణంబును, నానాతీలాఖండాలంకృతం
 బును, నానామునిసమేతంబును, నానాశ్రమపరివృతంబును, విస్తీర్ణం
 బును, రమణీయంబునునగుమేరువృక్షంబున జగన్నాథుండును, జగద్యో
 నియు, చతుర్విక్రీయ నగుబ్రహ్మదేవుఁ జానీనుండ యుండ, దేవ,
 దానవ, గంధర్వ, యక్ష, విద్యాధిర, ఉరగ, ముచి, సిద్ధ, సాక్ష్యప్రీధృ
 తులును, దేవర్షిగణంబులును, అష్టరోనివహంబులును, తదితరస్వర్గవా
 సులును జగద్వంద్యుం డగు నాజగత్ప్రభుని పరివేష్టించి స్తనంబులును,
 గుణోత్తనంబులును, వివిధపాద్యవాదనంబులును, వృత్తంబులును, గా

శరణులును గావించుచు సేవించుచుండిరి. అట్టిరమణీయపాపసమయర
బున సర్వజీవసమాగమసమయంబున వివిధకుసుమగంధంబులతో దక్షి
ణానిలంబు ప్రవహించుచున్నసమయంబున భృగుప్రభృతిమహర్షులెల్ల
రును భగవానుం డగు పితామహునకుఁ బ్రణమిల్లి ఓజేవదేవా ! మ
హీతలంబున దుర్లభమోక్షక్షేత్రం బగు కర్మభూమి యెద్దియో మా
కెఱుంగింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. బ్రహ్మదేవుండును వారివిన్నపం
బును మన్నించి యిట్లనియెను.

మునివరులారా ! నే నిష్పాప భుక్తిముక్తిప్రదంబును వేదమతా
నుగతంబును శుభావహంబును పురాతనంబు నగు నొకవిషయంబును
బ్రహ్మసంగించుచున్నాను. ఈభూమండలంబున భారతవర్షం బొక్కటియే
కర్మభూమిగాఁ బ్రఖ్యాతం బైనది. అందు గర్మానుసారంబుగ స్వర్గ
నరకాదిఫలంబులు ప్రాప్తించుచుండుటచే దానికిఁ గర్మభూమి యని
కూడ నామంబు గలదు. అందుగల జనులు తమతమపుణ్యపాపంబు
లకు శుభాశుభ ఫలంబుల నవశ్యముగ ననుభవించుచుందురు. భారత
వర్షంబున బ్రాహ్మణులు నియతులై తమతమవిహితకర్మంబుల నాచరిం
చి పరమస్థితి గాంచుచుందురు. అందు నియమనంతు లగుపురుషులు
ధర్మాకామమోక్షపురుషార్థఫలలాభంబులం గాంతురు. వేయేల ? మా
హేంద్రప్రముఖు లగుదేవత లెల్లరును భారతవర్షంబున శుభకర్మంబు
లం గావించియే దేవత్వముం గాంచియుండిరి. మఱియు జితేంద్రియులు
ను, శాంతులును, వీరరాగులును, విమత్సరులు నై మోక్షంబుం గాం
చినవారిసంఖ్యకు నిర్దేశమే లేదు. స్వర్గమున విగతజ్వరులై విమానచా
రులై విహరించువా లెల్లరును భారతవర్షంబున శుభకర్మముల నాచ
రించినవారే. స్వర్గావర్గఫలదాయకం బగు భారతవర్షమును జూచు
టకును, అందు విహరించుటకును దేవత లెల్లస్వమను గుహాహుతపడు

చుందురు. అని చెప్పటయు, మునివరులు ఓచుర్రేస్తా ! నీవు నచించి నట్లు భారతవంశంబుకంటె మణియెందును బౌషపుణ్యకర్తానుష్ఠానంబు లేదు; స్వర్గమోక్షమధ్యగతిప్రాప్తియును లేదు. శుభాశుభకర్మవిధానంబును లేదు. కావున నోదేవా ! మా కిప్పుడు భారతవంశవృత్తాంతము సవిస్తరముగ నెఱింగింపు మని వేడుటయు బ్రహ్మదేవుండు వారల కిట్లునియెను.

— భారతవంశానుకీర్తనము. —

మునిసత్తములారా ! ఇంద్రదీప్తిపము, కశేరుదీప్తిపము, తామ్రపల్లము, గభస్తిమంతము, నాగదీప్తిపము, సౌమ్యదీప్తిపము, గాంధర్వము, వారుణము సాగరిసంవృతము అను నపదీప్తిపములచే భారతవంశము తొమ్మిదిభాగములుగా విభక్తంబై యున్నది. అందు సాగరిసంవృతదీప్తిపము దక్షిణోత్తరంబుల సహస్రయోజనవిస్తృతమై యున్నది. భారతవంశంబునకుఁ బూర్వంబున కిరాతులును, పశ్చిమంబున యవనులును వసియింతురు. మధ్యభాగము బ్రహ్మక్షత్రియనైశ్యశూద్రులకు నివాసంబై యుండును. ఇజ్యాయుద్ధవాణిజ్యాదికర్మంబులచేఁ బవిత్రు లగువారికిఁ బ్రత్యేకకర్మంబులు విహితంబులై యుండును. భారతవంశము స్వర్గాపవర్గహేతువును, పుణ్యపాపఫలౌత్పత్తిస్థానంబును నై యున్నది. మహేంద్రము, మలయము, సహ్యాము, తుక్తిమంతము, ఋక్షము, వింధ్యము, పారియాత్రము—అను నివి యందలి కులపర్వతములు. ఇంకను వానిసమీపమున ననేకసహస్రభూభరములు గలవు. అని యన్నయ సున్నతములును, విస్తృతములును, నన్యములును, విప్రులములును, విచిత్రములును నగుసానువులతో విరాజిల్లుచుండును. మణియు, కోలాహలము, మండరము, దిద్దురము, వాతంధయము, వైద్యుతము, మై

సౌకము, సురసము, తుంగప్రస్థము; నాగగిరి, గోవర్ధనము, పాండుర
ము, పుష్పగిరి, నైజయంతము, రైపతము, అర్బుదము, ఋశ్యమూక
ము, గోమంథము, కృతశైలము, కృతాచలము, శ్రీశైలము, చకోర
ము మొదలుగాఁగల యనేకపర్వతంబులు గలవు. వానిపార్శ్వంబులను
అంతంబులను మధ్యసీమలను అసంఖ్యజనపదంబులుగలవు. వానియందు
భిన్నభిన్నమూర్తు లగు స్థేచ్ఛాదిజాతులవాడు నివసించి యుందురు.
గంగ, సరస్వతి, సింధు, చంద్రభాగ, యమున, శతద్రు, విపాశ, విత
స్త, ఇరావతి, కుహూవు, గోమతి, ధూతపావ, బాహుద, దృషద్వతి,
దేవిక, చక్షు, నిష్ఠీన, గండకి, కౌశికి యనునదులు హిమాలయపాద
మునుండి ప్రవహించుచుండును. దేవస్మృతి, వాతఘ్ని, సింధువేణ్య,
చందన, సదానీర, మహి, చర్మణ్యతి, వృషి, విదిశ, వేదవతి, శిప్ర,
అవంతి మొదలగునదులు పారిమోత్రీపర్వతమునుండి యుత్పన్నము
లగుచున్నవి. శోణ, మహానది, సర్మద, సురభ, క్రియ, మందాకిని,
జశ్వాన్త, చిత్రోపల, పేత్రీనతి, కరమోద, పిశాచిక, అతిలఘుశ్రోణి,
విపాస్మ, శైవల, సదాతుజ, శుక్తిమతి, శకుని, త్రిదివ, క్రీమువు, వేగ
బాహిని మొదలగునదులు ఋక్షశైలసముద్భూతము లైనవి. శిప్ర,
వయోన్తి, నిర్వీంద్య, తాపి, వేణ, నైతరణి, సిసీవాలి, కుముద్వతి,
శోయ, మహాగౌరి, దుగ్ధ, అంతశ్శైల మొదలగునదులు వింధ్యపాదము
నుండి వినిస్సృతంబు లగుచున్నవి. ఈసకలనదీజలంబులు హితంబులు
ను, పుణ్యప్రవంబులు నైనవి. గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణ, తుంగ
భద్ర, సుప్రయోగ, పావనాశిని మొదలగు శ్రేష్ఠవాహినులు సహ్యా
పర్వతపాదప్రదేశమునుండి బయలు వెడలుచున్నవి. కృతమాల, తా
మ్రీష్ణి, పుష్యజ, ప్రత్యలూవతి మొదలగు పవిత్రశీతలజలపూరితంబు
లగునదులు మలయాచలమునుండి వెలువడుచున్నవి. పితృకుల్య, పో

మకుల్య, ఋషికుల్య, వంజుల, త్రిదివ, లాంగలి, వంశకల మొదలగు
 నదులు మహేంద్రాచలంబునుండి వినిగ్గతంబు లగుచున్నవి. సువికాల,
 కుమారి, మరుగ, మందగామిని, క్షయాపలాశిని మొదలగుతరంగిణులు
 శుక్తివంతమునుండి పోడముచున్నవి. ఈచెప్పబడిన సమస్తనదులును
 పుణ్యజనకములును గంగాసరస్వతీనదులు నై నముద్రాభిముఖంబు
 గఁ బ్రవహించుచున్నవి. ఈనాహిను లన్నియు జగన్మాతృవ్యరూపి
 ణులును, పాపహారిణులు నై విరాజిల్లుచున్నవి. ఇవిగాక భారతవర్షము
 నం దెంతను చిన్నచిన్ననదు లెన్నియేని గలవు. వానిలోఁ గొన్ని వహ్ని
 కాలంబునమాత్రమే ప్రవహించుచుండును. కొన్ని నిరంతరప్రవాహ
 ములై విరాజిల్లుచుండును. మత్స్య, మురుటకుల్య, కుంతల, కాశి,
 కోసల, అంధక, కళింగ, శమక, వృక ప్రభృతిజనపదంబులు భారత
 మధ్యస్థితంబులు. సహ్యాచలంబున కుత్తరంబున గోదావరీనదీప్రవాహిత
 మగు ప్రదేశం బంతయును భూమండలంబున సతినునోహర మైనది.
 ఆప్రదేశమునందు మహాత్ముం డగు భాగవతుని రమణీయంబగు గోవర్ధన
 పురము విలసిల్లుచుండును. వాసీకత, వాటభావ, సుతీర, కాలతో
 యద, అపరాంత, సూద్ర, బాస్లిక, కేరళ, గాంధారి, యవన, సిం
 ధు, సౌవీర, మద్రక, శత్రుద్రుహ, కళింగ, హరిమూషిక, మాతర,
 కనక, కైకేయ, దండమాలిక, క్షత్రియోపమదేశ, వైశ్యకుల, శూ
 ద్రకుల, కాంభోజ, బర్బర, తౌకిక, వీర, తుషార, వహ్నివ, ఆశ్రీయ,
 భరద్వాజ, పుష్కల, దశేరక, లంపక, శునశ్శేఫ, కులిక, జాంగల,
 ఔషధ్య, చలచంద్ర, కిరాతజాతి, తోమర, హంసమార్గా, కాశ్మీర,
 కరూశ, శూలిక, కూహక, మాగధ ప్రభృతిజనపదంబు లుత్తరదేశం
 బులు. అంధ, వామంకురీక, వల్లక, మధాంతక, అంగ, పంగ, ముల
 ద, మాళవత్తిక, భద్రతుంగ, ప్రతిజయ, భార్యంగ, చాకమ్దక,

ప్రాజ్ఞోతిష, మవ్ర, విదేహ, తామ్రలిప్తక, మల్ల, మాగధక, నంద
 ప్రభృతిదేశంబులు ప్రాచ్యజనపదంబులు. పూర్ణ, కేరళ, గోలాంగూ
 ల, ఋషిక, మూషిక, కుమార, రామర, శక, మహారాష్ట్ర, మాహి
 షక, కళింగ, ఆభీర, వైసిక్య, అటవ్య, శబర, పుళింద, మాలేయ,
 వైదర్భ, దండక, పాతిక, మాలిక, అశ్వక, భోజవర్ధన, కాలికకుండల,
 దంతక, నీలకాలకప్రభృతిజనపదంబులు దాక్షిణాత్యదేశంబులు. శూ
 ర్పారక, కాలిధన, లోల, తాలకటప్రభృతులు అపరాంతదేశంబులు.
 వింధ్యాచలంబున మలజ, కర్కశ, మేలక, చోళక, ఉత్తమాల్ల, దశ
 గ్గ, భోజ, కిష్కింధ్య, తోషల, కోసల, త్రైపుర, వైదిశ, తుంబుర,
 చర, యవన, పవన, అభయ, యంకేర, చర్పర, హోత్రధర్మప్రభృతి
 జనపదంబులు గలవు. నీహార, తుషమాగ్గ, కురవ, తంగణ, కస, కర్ణ
 ప్రావరణ, ఉష్ణ, ద్భకుంతక, చిత్రమాగ్గ, మాలవ, కిరాత, తోమర
 ప్రభృతిజనపదంబులు పర్వతాశ్రితంబులై యుండును. భారతవర్షంబు
 న కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలినామంబులచే చతుర్ద్యుగంబులు వ్యవ
 హరింపఁబడుచుండును. దీనికిఁ బూర్వదక్షిణంబుల మహోదధియు,
 ఉత్తరదిగ్భాగంబున ధనుర్గుణాకారంబుతో హిమవంతంబును విరాజిల్లు.
 సర్వోచ్చపదంబునకు నిదానంబగు నిదియే భారతవర్షము. బ్రహ్మత్వ
 ము, ఇంద్రత్వము, దేవత్వము మొదలగునవి దీనియందే ఘట్టింప
 న్నువి. ఇందు శుభాశుభకర్మానుసారంబుగా జీవులు దేవ మానవాది
 జన్మంబులను పశుపక్షిసరీసృపాదిజన్మంబులను గాంచుచుండురు. దీని
 కంటె నితరం బగు కర్మభూమి యేదియును లేదు. స్వర్గచ్యుతి మైనం
 తనే భారతభూమిని మానవులై పుట్టవలయు నని దేవతలుగూడ సభిల
 పించుచుండురు. కర్మశృంఖలాబద్ధులును గర్మక్షయంబునఁ బతనోన్ము
 ఖులును సగు సురాసురగణంబులకు భారతీయమానవులతో సమంబగు

సామర్థ్యంబు లేదు. ఈభూమండలంబున భారతన్నముతో సమానముగు న్నం బేదియును లేదు. భారతన్నమునందే బ్రాహ్మణాదిన్నగణంబు అభీష్టఫలస్థిగులం గాంచుచుండును. భారతన్నంబున జనించిన మానవశ్రేష్ఠులే ధన్యులు. వారే ధర్మాకామమోక్షంబుల చరమోత్కృష్టలాభంబును బడయఁగలుగుదురు. భారతన్నమునందే పరమదుర్లభం బగుతపము, సర్వదానములు, సర్వయజ్ఞములు, తీర్థయాత్రలు, గురుసేవ, దేవారాధనము, సాధ్యాయము మొదలగువానికి ఫలప్రాప్తియగుచుండుటచే దేవతలుగూడ సంతృప్తులై భారతన్నంబున జన్మింపవలయుననియే సర్వదా కోరుకొనుచుండును. వివిధవ్రతంబులు, నానాశాస్త్రాధ్యయనములు, అహింస, బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యసేవ, వనవాసము, సన్న్యాసము, ఇష్టాపూర్తము మొదలగువివిధశుభకర్మంబుల కన్నిటికిని భారతన్నమునందే ఫలస్థితి యగుచున్నది. ఇందుఁగాక మఱియేవ్నంబునందును సకలఫలప్రాప్తి లేదు. భారతన్నగుణగణంబులను సంపూర్ణముగ వర్ణించుటకు నాకు సామర్థ్యము లేదు గావున నిట్లు సంక్షేపించి చెప్పితిని. పవిత్రం బగు నీభారతాఖ్యానము సర్వపాపహరంబును ధన్యమును బుద్ధివిన్దనము నైనది. నియతులై దీనిని విత్యమును వినువాఁడు సర్వపాపవిముక్తుండును విష్ణుకోకప్రాప్తుండును నగును.

—॥ కోణాదిత్యమాహాత్మ్యము. ॥—

మునివరులారా! భారతన్నంబున దక్షిణానమువ్రతీరమున స్వర్ణమోక్షప్రదంబును, ప్రసిద్ధం బగు ఓధ్రదేశంబు గలదు. సముద్రమునకుత్తరమున విరజమండలపర్యంతమును గల విస్తృతభూభాగము పుణ్యపురుషసమన్వితమై సర్వగుణాలంకృతమై యుండును. ఆదేశమున

జితేంద్రియులును తపస్సాస్విధ్యాయనిరతులును నగుబ్రాహ్మణులు జన్మించుచుందురు. వారెల్లప్పుడును సకలజనులకు వంద్యులును పూజ్యులునై శాస్త్రధానివివాహయజ్ఞాదికర్మంబులయం దాచార్యులై యుందురు. షట్కర్మనిరతులును, వేదపురాణేతిహాసవిదులును, సర్వశాస్త్రాన్నిపారదర్శులును, యోగశీలురును, మాత్స్యవ్యహీనులును నగునాబ్రాహ్మణులలో ననేకు లగ్నిహోత్రనిరతులును, అనేకులు స్నానాన్నితత్పరులును నై యుందురు. ఆయుత్కలదేశమున నివసించు బ్రాహ్మణులు దాతలును, సత్యవాదులు, పుత్రిదారధనసంపన్నులును నై యుందురు. బ్రాహ్మణులేకాక తక్కినజాతులవారును స్వధర్మనిరతులై యందు నివసించుచుందురు. ఆదేశంబున కోణాదిత్యనామంబున నొకభాస్కరమూర్తి ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండెను. తద్దర్శనము మానవులకు సర్వపాపవిమోచకంబైనది. లవణసముద్రతీరంబున నాభాస్కరదేవుని మనోహరజేత్రము గలదు. అది సకలదిశలయందును సైకతస్తూపములచే సమాక్షియై యుండును. సర్వర్తుసంపన్నంబు లగుచంపకాశోకపున్నాగాదివివిధసునుమసముష్ణ్వలంబును, పనస, నారికేర, శిశిన్ధసహకారాది ఫలభూరుహంబులచే నలంకృతంబును నగునాపుణ్యక్షేత్రము సకలజగత్ప్రసిద్ధమైనది. అది నలుదెసలను యోజనపరిమితంబుగలది. భోగమోక్షప్రదాయకుండును, సహస్రకీరముండును నగుదివాకరుం డందు కోణాదిత్యనామంబున విరాజిల్లుచుండును. మాఘమాసంబున శుక్లపక్షసప్తమియందు పవనసించి యథావిధిగ సముద్రస్నానంబు చేసి శాచారంబున విశుద్ధుండై యాదినం బంతయు దివాకరుని స్మరించుచు పరదినసంబు ప్రభాతంబున మరల సముద్రస్నానం బొనర్చి బేష్వరిపితృతర్పణంబుల నాచరించి జలోష్ఠితుండై నిర్మలవస్త్రవ్యయమును ధరించి కృతాచమనంబై మహాదధితీరంబునఁ గూర్చుండి నియమ

పూర్వకంబున సూర్యోదయకాలంబునఁ బ్రాజ్ఞులుండై రక్తచందనద్రావణంబుచే అష్టపత్రివిలసితంబును షడ్భుజకాయతంబును కేశరసమన్వితంబును నగునొకసౌరపద్మమును లిఖింపవలయును. తదుపరిభాగంబున నొకతామ్రపాత్రమునుంచి తిలతండులజలంబులను, రక్తచందనమును, రక్తపుష్పములను, కుశలను అందు ప్రక్షేపింపవలయును. తామ్రపాత్రాభావంబున అర్కపత్రిపుటంబునఁ దిలాదుల నునిచి పత్తాంతరంబుచే నాచ్ఛాదింపవలయును. అనంతరము విశేషశ్రద్ధతో అంగన్యాసకరన్యాసంబులఁ గావించి, తన్ను భాస్కరమూర్తిగా ధ్యానించుచు ధీమంతుం డగుసాధకుఁడు, ఆగ్నేయము, నైఋత, వాయు, ఈశానకోణంబులయందును, మధ్యభాగంబునను భాస్కరునిఁ బూజింపవలయును. పరమసుఖస్వరూపుండును, పరమారాధ్యుండును, గగనస్థితుండును నగుసూర్యదేవుని పద్మోపరిభాగంబున నారాధనంబుచేసి పూజించి పిమ్మటఁ గర్ణికోపరిభాగంబున స్థాపించి ముఱాప్రదర్శనమాచరింపవలయును. పిమ్మట స్నానాదిసకలోపచారంబులను జేసి సమాహితుండై తేజోబింబస్వరూపుండును, శుక్లపద్మస్థితుండును, పింగాక్షుండును, ద్విభుజుండును, రక్తవర్ణుండును, పద్మపత్తాక్షుఁడగుండును, సర్వలక్షణలక్షితుండును, సర్వాభరణభూషితుండును, సుస్వరూపుండును, పరమండును, శాంతుండును, ప్రభామండలమండితుండు నగుభాస్కరుని ధ్యానింపవలయును. తరువాత, ఉదయించుచున్న సాంద్రసిందూరసదృశుం డగురవిమూర్తిం గాంచి పూర్వకల్పితంబగు స్వప్నపాత్రంబును గైకొని నతిజానుండై అష్టపాత్రమును మస్తకమునం దాల్చి, యేకాగ్రచిత్తంబున మోసము వహించి త్ర్యక్షరమంత్రముతో సూర్యదేవుని కర్ణ్యప్రదానము చేయవలయును. అదీక్షితుండై నచో శ్రీధృప్రూర్వకంబుగ భావయుక్తుండై సూర్యపాదాంజ్ఞాన

ణంబు సేయుచు అర్ఘ్యదానంబు చేయవలయును. సూర్యదేవుండు భక్తియోగలభ్యుండు గావున నంతమాత్రంబుచేతనే యాతనియర్చనంబు సంపూర్ణంబు గాఁగలదు. అనంతరము అగ్ని, వైష్ణవి, వాయు, ఈశానకోణంబులయందును మధ్యభాగంబునను పూర్వాదిదిగ్దశంబులను ఆయాదిగధీశ్వరులనుగూర్చి హృదయము, శిరస్సు, శిఖ, చర్మము నేత్రాద్యంగంబులను బూజింపవలయును. తరువాత, సుగంధధూప దీపనైవేద్యంబుల నివేదించి జవస్తవనమస్కారంబులను ముద్రాప్రసాదార్చనంబును గావించి యుద్వాసనంబు నొనర్పవలయును. ఈవిధముగా బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులలో స్త్రీలైనను, పురుషులైనను స్థూరభక్తిభావముతో, విజితేంద్రియులై సూర్యార్ఘ్యప్రదానంబు సేయు వారికి నిహపరలోకసుఖంబు లభింపఁగలదు. త్రైలోక్యదీపకుండును, నభోమణియు నగుభాస్కరు నాశ్రయించినమానవులు సరమసుఖ భాజను లగుదురు. భాస్కరున కర్ఘ్యప్రదానము సేయకుండ, విష్ణువు, శంకరుఁడు, సురేశ్వరుఁడు మొదలుగాఁగలయెవ్వరిపూజనంబును గావించుట విధేయంబు గాదు. కావున ప్రతిదినంబును బ్రయత్నపూర్వకంబుగ మనోహరపుష్పగంధాదులచే నాదిత్యున కర్ఘ్యమియవలయును. సప్తమితిథియందు సమాహితచిత్తుండై స్నానాంతంబున శుచియై ఆదిత్యున కిట్లుగ్గర్భ మిచ్చువానికి సర్వాభీష్టసిద్ధి యగును. సూర్యార్ఘ్య ప్రదానమువలన రోగులకు రోగనాశనంబును విత్తాధులకు ధనలాభంబును, విద్యార్థులకు విద్యాప్రాప్తియు, సంతానార్థులకుఁ బుత్రులభంబును గాఁగలవు. భీమంతుఁ డగువాఁడు, ఎఱ్ఱికోర్కులతో సూర్యార్ఘ్య ప్రదానం బొనర్చిన నట్టికోర్కులెల్లను సిద్ధింపఁగలవు. స్త్రీపురుషులలో నెవ్వరైనను సాగరస్నానంబుచేసి సూర్యార్ఘ్యప్రదాన మాచరించి ప్రణామంబు గావించినచో వారికి సర్వకామ ఫలప్రాప్తి యగును.

మానవుడు శ్రద్ధాయుక్తుడై మౌనియై పుష్పములం గైకొని సూర్యులయంబునకుం బోయి ముమ్మాటు ప్రదక్షిణ మాచరించి భానుదేవునర్చింపవలయును. గంధపుష్పధూపదీపంబులును, నైవేద్యంబు నర్పించి దండప్రణామంబు చేసి జయశబ్దపూర్వకంబుగ నాజగత్పతిని స్తనంబునేసి యాసహస్రరశ్మి నర్పించువాడు సర్వపాపవిముక్తుడై దివ్యదేహంబును ధరియించి దళాశ్వమేధఫలలాభంబును గాంచగలడు. కోణాదిత్యు నర్పించువాడు తనకుఁ బూర్వము నస్తపురుషులను పరము నస్తపురుషులనుద్ధరించుటయే కాక సూర్యప్రతిముఖై కామగమనంబగు నుజ్జ్వలవిమానంబు నధరోహించి, గంధర్వగణస్తూయమానుండు సూర్యలోకంబున ప్రళయకాలవర్తంతమును దివ్యభోగంబుల ననుభవించి పుణ్యక్షయంబున మరల మర్త్యలోకంబున నుత్తమకులంబున జన్మించి చతుర్వేదవిదుండును, స్వధర్మనిరతుండును, పవిత్రుండును, బ్రాహ్మణుండును నై తుదకు సూర్యసమ్మిళితండు మోక్షలాభంబును బొందును. చైత్రమాసంబున దమనభంజికాయాత్ర యను మహోత్సవంబు నచ్చట సందర్శించుమహాత్ములకుఁ బూర్వోక్తసకలఫలంబులును కరగతంబు లగును. భానుదేవుని శయనోత్థానంబులందు విషువాయనంబులను, రవివారంబులను, రవితిథులను, ఋషియు నితరపర్వకాలంబులను శ్రద్ధావంతతై నియమపూర్వకంబుగా నీయాత్రానుష్ఠానంబులను గావించువారు రవినిభవిమానారోహణంబు నొనర్చి సూర్యలోక ప్రాప్తు లగుదురు. ఆసముద్రతీరంబుననే సర్వకామప్రదం డగుశివుండు రామేశ్వరనామంబున విభ్యాతుండు యున్నవాడు. యథావిధిగ మహోదధిస్నానంబు గావించి యాకామారిని సందర్శించి గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యప్రణిసాతస్తోత్రగీతమనోహరసాద్యాదులచే నద్దేవు నారాధించువారికి హయమేధరాజస్తూయఫలంబులు లభించును. మోక్షం

ఋగూడ వారికిఁ గరతలామలకము లగును. అట్టివాడు దివ్యవిమానానా
రూఢులై శివలోకంబునఁ జేరి దివ్యభోగంబుల నశుభవించి మరల మ
ర్త్యలోకంబున నుత్తమబ్రాహ్మణజన్మంబునంది యంతంబున కై వయో
గావలంబనంబుచే మోక్షప్రాప్తు లగుదురు. ఆసూర్యక్షేత్రంబునఁ బ్రా
ణత్యాగంబు సేయువాఁడు సూర్యలోకప్రాప్తుండై స్వర్గంబున దేవసన్ని
భుండై విహరించుచు ననంతరము మర్త్యలోకంబునఁ గర్మనిష్ఠుం డగు
రాజై పుట్టి యంతంబున భాస్కరునందు విలీనుండై మోక్షలాభంబు
నందఁగలఁడు.

—♦ సూర్యపూజావిధానము. ♦—

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుం దానతిచ్చుటయు మునివరు లానం
దాంతఃకరణులై దేవదేవా ! భుక్తిముక్తిప్రదం బగు భాస్కరక్షేత్రంబు
నుం గూర్చి మీరు ప్రశంసించితిరి. సుఖదాయకంబులును పాపనాశకు
లును భవదీయముఖనిస్సృతంబులును నగు పవిత్రకథల నెన్ని యా
కర్ణించినను మాకుఁ దనివి దీఱకున్నది. మహాదేవా ! ఆసూర్యదేవుని
పూజాఫలము, దానఫలము, మఱియు, ప్రాణిపాతము, నమస్కారము,
ప్రదక్షిణము, ధూపము, దీపము, సమార్పణము, ఉపవాసము, నక్త
భోజము మొదలగువానివిధులును అర్ఘ్యప్రదానవిధియు భానుదేవుండు
ప్రసన్నుం డగుటకుఁ దగినభక్తిపూజావిధానంబులును మా కెఱింగిం
పవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియె.

ద్విజోత్తములారా ! మనంబుచే భగవంతుని భావించుటయే
భక్తి యగుచున్నది. ఆవిషయంబున మానసికం బగు నిచ్ఛయే శ్రద్ధ
యనంబడును. ధ్యానమే సమాధి. భగవత్కథలను వినువాఁడు, విను
పించువాఁడును, భగవద్భక్తులను బూజించువాఁడును అగ్నిపరిచ్యం

గావించువాఁడును భగవన్నివిష్టహృదయుండును నిరంతరదేవపూజానిర
తుండును పరమభక్తుం డనంబరగును. దేవోద్దిష్టంబులగు కర్మంబుల
నామోదించువాఁడును, సర్వదా భగవన్నామసంకీర్తనంబు గావించు
వాఁడును భక్తశ్రేష్ఠుం డనఁబడును. భక్తులయెడల ననూయలేక కుల
దైవతంబుల నిందింపక మాదిత్యవ్రతానుష్ఠానతత్పరుం డగువాఁడు
భక్తుం డని యెన్నఁబడుచున్నాఁడు. గమనావస్థాననిద్రాఘ్రాణోన్మేష
నిమేషాది సకలవ్యాపారములయందును భాస్కరస్మరణంబు గావించు
వాఁడు భక్తశ్రేష్ఠుండు. అభిజ్ఞుం డగువాఁడు భగవానునియెడల నీవిధ
ముగా భక్తి గలిగియుండవలయును. భక్తిధ్యానకీర్తనంబులచే నియ
తులై దేవపితృప్రీతికరంబుగా బ్రాహ్మణులకు దానంబు గావించినచో
దానిని దేవపితృగణంబులు ప్రతిగ్రహింతురు. భక్తిసహితంబుగ పత్ర
పుష్పఫలజలంబులను ఏకొలఁదినై న దేవతలకు సమర్పించినచో వానిని
వీరితిపూర్వకంబుగ దేవతలు ప్రతిగ్రహింతురు. నాస్తికప్రదత్తంబు
లగు వేనిఁగూడ దేవతలు పరిగ్రహింపరు. నియమపూర్వకంబుగా
విశుద్ధభావంబుతో దానంబు సేయవలయును. అట్టిదానమే సఫలంబు
గాఁగలదు. భక్తిపూర్వకంబుగ నుపవసించి జపస్తుతిపూజోపహారంబు
లచే భాస్కరు నారాధించినచో సర్వసాపవిముక్తుం డగును. మహీత
లంబున మస్తకంబు మోపి వినతుండై సూర్యునకు నమస్కరించువాఁ
డు త్స్వీణమందే సర్వసాపవిముక్తుం డగును. భక్తితో సూర్యదేవునకుఁ
బ్రదక్షిణంబు సేయువానికి సప్తద్వీపసహితం బగు భూమండలంబును
బ్రదక్షిణంబు చేసిన ఫలంబు లభియించును. నిర్మలహృదయంబున
సూర్యదేవునే ధ్యానించుచు వ్యోమమండలప్రదక్షిణంబును గావించిన
చో సర్వదేవతాప్రదక్షిణంబుఁ జేసినఫలంబు చేకూరును. భక్తితో
నేకాహరియై షష్ఠితిథియందు సూర్యదేవు నర్పించి, నియతవ్రతానుష్ఠా

నతత్పరుంజై సప్తమీతిధియం దహోరాత్రీము లుపవసించి భాస్కర
దేవునిం బూజించువానికి నశ్వమేధఫలంబు గలుగును. సప్తమీయం
దైనను, షష్ఠీయందైనను సూర్యదేవార్చనము ముగియగతికారణం బగు
చున్నది. కృష్ణసప్తమీయందు జతేంద్రియంజై యుపవసించి సర్వోప
చారంబులచే నాదిత్యు నారాధించువాఁడు పద్మపత్రిప్రభం బగు
విమానము నధిరోహించి సూర్యలోకంబును జేరఁగలఁడు. శుక్లసప్తమీ
యందు ఉపవాసతత్పరుంజై శుక్లోపహారాదులచే సూర్యారాధనంబు
సేయువాఁడు సర్వపాపముత్తుం డగును. సూర్యలోకప్రాప్తుండును నగు
ను. అర్కపత్రిసంపుటంబునఁ బ్రతీసప్తమీయందును నేకైకవృద్ధిక్ర
మంబుగఁ జతుర్వింశతిపుటంబుల నుదకపానంబు సేయుచు నిట్లు రెండు
వత్సరంబులు నియమపాలనంబు గావించుటయే యర్కసప్తమీవ్రతం
బు నాఁబడును. ఇది వ్రతంబును సర్వకామవ్రతంబునైనది. రవివార
సహితం బగుశుక్లసప్తమీ విజయ యనంబడును. ఆదినంబున స్నాన
దానజపతపోహోమోపవాసాదివ్రతంబులు మహాఫలదాయకంబులు.
రవివారంబున శ్రద్ధాయుతులై దేవార్చనంబు గావించువాడు అభీష్టఫల
సిద్ధు లగుదురు. తా మొనరించు సకలకర్మంబులును ఆదిత్యోన్మీషంబు
లుగా నాచరించువారివంశంబున దరెద్రులును వ్యాధితులును గలుగ
రు. శ్వేత, రక్త, పీతవర్ణంబుల మృత్తికతో సూర్యస్థానం బుపలేపిం
చువారు సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. ఉపసించి, చిత్రపుష్పగంధాదుల
చేఁ జిత్రభానునిఁ బూజించువారికిఁ గోరిన కోర్కెలు సిద్ధించును. శ్మృ
తముతోఁగాని, తిలతైలముతోఁగాని మాదిత్యునకు దీపదానంబు
సేయువానికి నెన్నఁటికిని చక్షూరోగంబు గలుగదు. ఆతన్నిజ్ఞానదీపము
నిరంతర ముద్భాసిత మగుచుండును.

తిలరాశి, పవిత్రతైలము, తిలధేనువు—ఈమూఁడును దానము

నకుఁ బ్రశస్తము లైనవి. అగ్నియందు దిలహతి నేయుటయు, నే
 వాలయంబులఁ దైలదీపంబుల నర్పించుటయు మహాపాతకనాశకంబు
 లు. చతుష్పథదేవాయనాదులయందు దీపదానంబు గావించువాఁడు
 రూపవంతుండును, సుభగుండు నగును. ఘృతదీపము ప్రశస్త మైనది.
 ఓషధితైలాదులచే నైనది ద్వితీయపక్షము. వసామేదోష్ఠినిర్యాసంబుల
 చే నెన్నఁటికిని దీపదానంబు నేయంజనదు. దీపము ఊర్ధ్వగతుంబై
 యుండును గాని యథోగతిగా నెన్నఁడు నుండదు. అట్లేదీపదాతయు
 దీప్తిమంతుండై యెన్నఁటికిని దిర్భగతుండు గానేరఁడు. జ్వలించుచు
 న్నదీపమును హరించుటగాని నశింపఁజేయుటగాని తగదు. దీపహస్త
 యగువాఁడు బంధము, నాశము, క్రోధము, తమంబును బొందఁగలఁ
 డు. దీపదాత స్వర్గంబున కేఁగి దీపమాలికంబోలి విరాజిల్లుచుండును.
 కుంకుమాగరుచందనంబులచే నతినియమంబున విశేషసంబు గావించు
 వాఁడు పరజన్మంబున యశస్వి గాఁగలఁడు. సూర్యోదయకాలంబున
 రక్తచందనమిశ్రితము లగు రక్తపుష్పంబులచేఁ బ్రతిదినము స్థూప్రదా
 నంబు గావించువానికి సంవత్సరాంతంబున సిద్ధిలాభం బగును. సూ
 ర్యోదయంబుమొదలుగ నస్తమయంబువఱకును ఏదేనొకమంత్రజపంబు
 గాని ప్రోతపాఠంబుగాని గావించుచుండుట యాదిత్యవ్రతం బనంబడు
 ను. ఈవ్రతాచరణంబున మహాపాతకనాశనం బగును. సూర్యోదయం
 బున శ్రద్ధతో స్థూప్రం బర్పించుటచే సర్వపాపవిముక్తి యగును. సూ
 ర్యార్ఘ్యప్రదాత యగువాఁడు సప్తజన్మంబులవఱకును ధనకనకవస్తువా
 హనసంపన్నుం డగును. అగ్ని, జలము, అంతరిక్షము, పుణ్యాభూమి
 ప్రతిమ మొదలగువానియందు ప్రయత్నపూర్వకంబుగ సూర్యార్ఘ్యప్ర
 దానంబు గావించుట కర్తవ్యంబు. సవ్యాపసవ్యంబులఁగాక భక్తితోఁ
 దిన్నగ సూర్యాభిముఖుండై ఘృతగుగ్గులాదిసహితంబుగ సూర్యార్ఘ్యం

బు సేయవచ్చు సద్యఃపాపవిముక్తుండు గాఁగలఁడు. సూర్యదేవునకు శ్రీవాస, దేవదారు, కర్పూ, రాగురుధూపాదుల నర్పించువాఁడు స్వర్గ లోకప్రాప్తుం డగును. ఉత్తరదక్షిణాయనంబుల సూర్యదేవు నర్పించుట పుణ్యప్రదము. విషువంబులయందును, ఉపరాగంబులయందును, షడ శీతిపుణ్యకాలాదులయందును సూర్యదేవు నర్పించుట మహాఫలదాయకము. సర్వకాలంబులయందును భక్తిపూర్వకంబుగ నాదిత్యు నారాధించువాఁ డర్కలోకప్రాప్తుం డగును. కృత, (పులగము) పాయస, పూప, ఫల, మూల, ఘృతోదనాదులచే నాదిత్యున కుపహారప్రదానంబు గావించుట సర్వకామప్రదంబు. సూర్యునకు ఘృతతర్పణంబు గావించువాఁడు సర్వసిద్ధుండగును. క్షీరతర్పణంబు సేయవారి కెన్నఁటికిని మనస్తాపంబు గలుగదు. దధితర్పణంబువలన నభీష్టసిద్ధియగును. శ్రీధ్యాయుక్తుండై సూర్యాభిషేకంబునకు జలంబు దెచ్చువాఁడు సర్వతీర్థశుద్ధుండై పరమగతిం గాంచును. ఛత్రము, ధ్వజము, వితానము, పతాక, చామరము మొదలగువస్తువులను శ్రద్ధతో సూర్యదేవున కర్పించువారి కిష్టార్థసిద్ధి యగును. భక్తితో భానుదేవునకు నేయేద్రవ్యంబుల నర్పించిన నాయాద్రవ్యంబులు భాస్కరదేవానుగ్రహంబున శతసహస్రగుణాధికంబులై వర్ధిల్లఁగలవు. భానుదేవతాప్రసాదంబున మనోవాక్కాయకంబులగుసకలదుష్కృతంబులును సమూలంబుగనశింపఁగలవు. ఒక్కదినంబున భానుదేవుని భక్తితోఁ బూజించినఫలము యథావిధి దక్షిణాసంపన్నంబు లగు శతక్రతువులవలననై నను గలుగనేరదు.

—♦ ఆదిత్యమాహాత్మ్యము. ♦—

అని పితామహుండు మహాదేశించుటయు మునివరు లోదేవదేవా! గృహస్థబ్రహ్మచారివాసప్రస్థులలో మోక్షకాము లగువా రేదేవు నా

రాధిపవలయునో, అక్షయం బగుస్వర్గలాభం బెల్లు సిద్ధించునో, యే కర్మంబు నాచరించుటచే స్వర్గవానులగువా రటనుండి పుణ్యాక్షయంబు న మరల భ్రష్టులు గాకుందునో, దేవగణంబులకు దేవతయు, పితృగణంబులకుఁ బితయుఁ, బరాత్పరుండు సగునాతఁ డెవ్వఁడో, స్థావరజంగమాత్మకం బగునీవిశ్వమంతయు నెవ్వనినుండి జనించునో, మరల నిది యంతయుఁ బ్రళయకాలంబున నెవ్వని నాశ్రయించునో సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను.

తపోధనులారా! ఉదయించినంతమాత్రమున స్వీయకరనికరంబు చే జగదంధకారమునంతను బటాపంచలుగాఁ జేయు భానుదేవునికంటె నితరదైవతంబు లెవ్వరును లేరు. ఆతఁ డాద్యంతరహితుఁడును, శాశ్వతుండు సగునవ్యయపురుషుఁడు. ఆతఁడు తనరశ్మినిచయంబుచే సకల భువనంబులను దపింపఁజేయుచుండును. సర్వదేశమయుండును, తపన శీలుండును, సర్వజగన్నాథుండును, సర్వలోకపితయు సగునాతఁడే భూతంబులసృష్టిసంహారంబులు గావించుచుండును. ఆతఁడు తనకిరణంబులను బ్రసరింపఁజేసి తాపంబును, వర్షంబునుగూడఁ గల్పించుచుండును. ధాతయు, విధాతయు, భూతాదియు, భూతభావనుండు సగునాతని కెన్నఁటికిని క్షయంబులేదు. ఆతఁడే ప్రసిద్ధం బగుధృవస్థానము. సృష్టికాలంబున జగంబంతయు నాదిత్యునుండియే జనించి ప్రళయకాలంబున నాతనియందే విలీన మగుచుండును. మహామోగులగువారు దేహపరిత్యాగంబు సేసి వాయుమూర్తులై తేజోరాశి యగుదివాకరునందు ప్రవేశింతురు. ఆకాశప్రసారితంబులగుతరుశాఖలంబోని యాతనిసహస్రకిరణంబుల నాశ్రయించి సిద్ధగంధర్వాదిదేవమునిగణంబులు నివసించి యుందురు.

గృహస్థులును, మహామోగులగు సచకాదిమహర్షులును, బ్ర

హ్మోవాదులగువాలఖిల్యాదిఋషులును, వానప్రస్థులగునితరమునిగణంబులును, వ్యాసప్రముఖులగు సర్వసాధుపురుషులును, యోగమార్గమున సౌరమండలమునఁ బ్రవేశించి యుందురు. శ్రీమంతుం డగు వ్యాస నందనుఁడు శుకుండును, యోగమార్గమునవలంబించి సూర్యకిరణలాభముం గాంచి భవవిజయుండయ్యెను. బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిసకలదేవతలును బ్రత్యక్షదేవస్వరూపుఁడును, దిమితద్వంసకుండు నగుభాస్కరునికంటెఁ బరులు గారు. కావున శుభాకాంక్షీయగునాతని కన్యదేవతంబులయెడల భక్తి యవిధేయమైనది. బ్రహ్మవిష్ణాద్దిదేవతలు దృష్టిగమ్యులుగారు. భాస్కరుఁ డొక్కఁడుమాత్రమే ప్రత్యక్షదేవతము. ఆతఁడే జగంబునకంతకును మాతయుఁ బితయు గురుండునై యున్నవాఁడు. రశ్మిమంతుం డగునాతఁడు జగన్నిత్రుఁడు. సాగరదీప్త సహితంబులగుచతుర్దశభువనంబుల నాతఁడే సృజించి నిలిపి యున్నాఁడు. భగవానుం డగునాతఁడే ప్రజాపతులను, బ్రజలనుగూడ సృజించి తన్ను ద్వాదశమూర్తులుగా విభజించుకొని యాదివ్యరూపంబున విరాజిల్లుచున్నవాఁడు. ఇందుఁడు, ధాత, పర్జన్యఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణు, అంశుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు ననునీద్వాదశమూర్తులచేఁ బరమాత్ముఁడగుసూర్యదేవుఁ డీజగంబంతటను వ్యాపించి యున్నాఁడు.

ఇంద్రనామకంబగు నాతనిప్రథమమూర్తి దేవగణంబులశత్రువులను సంహరించుచు దేవరాజత్వముం గాంచి తేజరిల్లుచుండును. ధాత్యనామకంబగునాతనిద్వితీయమూర్తి ప్రజాపతిత్వముంగాంచి ప్రజాస్థంబు సేయుచుండును. పర్జన్యనామకంబగుతృతీయమూర్తి మేఘరూపమున వర్షంబును గురియించుచుండును. త్వష్టనామకంబగుచతుర్థమూర్తి వనస్పతులయండును, ఓషధులయండును వ్యాపించియుండును.

ను. పూషాఖ్యం బగుపంచమమూర్తి యన్నాధిస్థితంబై యుండును. అత్యమనామకంబగుషష్ఠమూర్తి వాయురూపంబునఁ జలనశీలంబై దేవజేవతలనాశ్రయించి యుండును. భగనామకంబగుసప్తమమూర్తి జీవదేహమధ్యగతంబై యుండును. వినస్వన్నామకం బగునష్టమమూర్తి యన్నిప్రతిస్థితమై జీవుల భుక్తాన్నపరిపాకంబు గావించుచుండును. విష్ణురామకంబగునవమమూర్తి యమర్షనై రిసంహారంబునకై యెల్లప్పుడు నవతరించుచుండును. అంశుమన్నామకదశమమూర్తి వాయుప్రతిస్థితమై జీవులకాష్టోదంబు గూర్చుచుండును. వరుణనామకంబగు నేకాదశమూర్తి జలజంబులయం దుండి నిరంతరమును బ్రజాపోషణంబు నేయుచుండును. మిత్రనామకంబగుద్వాదశమూర్తి లోకహితార్థమై చంద్రసరిత్తీరంబున బ్రతిస్థితమై యుండును. నామంబుచేతనేగాక యూతఁడు జగంబునకంతకును బరమమిత్రుఁడై యుండును. ఆమిత్రుండు వాయుభోజిమై తపంబు నేయుచు భక్తాభీష్టంబులఁ బ్రసాదించుచుండును. పరమాత్ముండగు సవితృండు ద్వాదశమూర్తులచేతను జగమంతటను వ్యాపించి యుండును గావున భక్తులగువారు నిత్యము నమ్మహాదేవుని ద్వాదశమూర్తిరూపంబున ధ్యానప్రణామనాదులం గావించు చుండవలయును. ద్వాదశనామశ్రవణపఠనంబులవలన సూర్యలోకప్రాప్తి యగును.

అనిచెప్పటయు మునులోదేవా! సూర్యుం జూదిదేవుండును సనాతనుండు నై నచో వరప్రాధిక్యమై ప్రాకృతునిం బోలి తపంబేలగావింపవలయునని ప్రశ్నించిరి. అంత బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. మునులారా! మిత్రనారదసంవాదం బనునితిహాసమువలన నియ్యర్థంబు సర్వంబును దేటపడఁగలదు. వినుండు. ఆదిత్యునిద్వాదశమూర్తులం గూర్చి యిదినఱకే చెప్పియుంటిని. ఆమూర్తులలో మిత్రుండును,

వరుణుండు ననునిరువురును దపోనిరతులై యుండిరి. అందు వరుణుండు జలమాత్రాహారియై పశ్చిమసాగరంబునను, మిత్రుండు వాయుమాత్రాభోజనుండై మిత్రవనంబునను విరాజిల్లుచుందురు.

ఒకప్పుడు యోగింద్రుం డగునారదుండు మేరుగిరిశృంగము నుండి యవతీర్ణుండై భూమండలసంచారంబు సేయుచు మిత్రుండు ద పంబు సేయుచున్నయాశ్రమంబున కేతెంచి తపోనిరతుం డగుమిత్రుం గాంచి యాశ్చర్యాన్వితుండై అక్షయుండును, అవ్యయుండును, వ్యక్తా వ్యక్తస్వరూపుండును, సనాతనుండును, త్రైలోక్యధరుండును, సర్వదే వేశ్వరుండును, బ్రభుండును నగునీతఁడు మరల దేవపితృగణంబుల నేల యర్చించుచున్నాడని వితర్కించి యద్దేవుని సమీపించి యోదేవా! వేదవేదాంగశాస్త్రపురాణాదులు నిన్న జుండనియు, శాశ్వతుండనియు, ధాత యనియు, నుత్తమనిధానుడనియుఁ బ్రశంసించుచున్నవి. భూ తథవిష్యద్వృక్షమానంబు లన్నియు నీయందు ప్రతిష్ఠితంబులై యుండును. చతురాశ్రమవాసులు సహరహంబును నిన్నర్చించుచుందురు. అట్టిసీవుగూడ నింకను నేదేవునిగూర్చి యారాధించుచుంటివో నాకేమి యను బోధపడకున్నది. దయయుంచి యెఱింగింపవలయునని ప్రార్థిం చుటయు మిత్రుండిట్లనియెను.

నారదమునీంద్రా! పరమభక్తుండవగునీయెదుట సనాతనంబును, గుహ్యంబును, బరమపదంబును నగువిషయముంగూర్చి ప్రశంసించెద ను. సూక్ష్మండును, అవిచ్ఛేద్యుండును, అవ్యక్తుండును, అచలుండును, భ్రువుండును, ఇంద్రియంబులకు, నింద్రియాన్ధంబులకును, సర్వభూతంబులకు సగోచరుండును, జ్ఞేతృజ్ఞుండు నగుపురుషుండు సర్వభూతాంత రాత్మయని ప్రశంసితుం డై యుండును. త్రిగుణాతీతుం డగునాభగ వానుడే హిరణ్యగర్భుఁడు. ఆతఁడే బుద్ధి. మహత్స్వరూపుండును, బ్ర

ధానుండునుగూడ నాత్మడే. సాంఖ్యయోగు లాతని బహునామంబుల
చే గీర్తించియుండిరి. ఏకాత్మకుండగునాతఁ డీత్రైలోక్యమును ధరిం
చియుండును. త్రిమూర్త్యాత్మకుఁడు, విశ్వాత్మకుఁడు, శర్వుఁడు, అక్ష
కుఁడు ననుచామంబు లాతనికి నిర్దిష్టంబులైనవి. అశరీరి యగునాతఁడు
సర్వశరీరంబులయందు నుండియుఁ గర్మలిప్తుండు గాకుండును. నీకును,
నాకును, దేహధారులగునెల్లవారికినిగూడ నాతఁడు సాక్షీభూతమగు
సంతరాత్మమై యుండును. ఆతని నెవ్వరు నెన్నఁటికిని గ్రహింపఁజాల
రు. సగుణవిర్గుణస్వరూపుఁ డగునాతఁడు జ్ఞానైకవేద్యుడై యుండును.
ఆతనిసర్వాంగకములును సర్వశోముఖములై యుండును. సర్వదేవతా
ముఖ్యుండును, సర్వేశ్వరుండు నగునాతఁడు సర్వజగంబుల నాచ్ఛాదించి
యుండును. విశ్వవ్యాపి యగునాతఁడు తేత్రస్థితుండై యథేచ్ఛముగ
విహరించుచుండును. శరీరసమూహము తేత్రసంజ్ఞకంబైనది. సర్వ
శరీరంబుల నెఱింగినవాఁడు గావున నాతఁడు తేత్రజ్ఞుఁ డనఁబడును.
విశ్వవ్యాపియు, బహురూపుఁడు నగుటచే నాతఁడు విశ్వరూపుఁడని
యు, మహత్వం బాతనియందు ప్రతిష్ఠితం బగుటచే నాతఁ డేకమా
త్రప్రరుషుండనియు, సనాతనుండగుటచే మహాపురుషుం డనియు నా
తఁడు ప్రశంసితుం డగుచుండును. విధిక్రియాయత్తుం డగునాతఁడు
తన్నుఁదానే శతధా, సహస్రధా, శతసహస్రధా సృజించుకొనుచుండు
ను. ఆకాశముమండి పతితం బగుజలము మృత్తికాభేదసంబంధవశంబు
న రుచిభేదముం గాంచునట్లూపురుషుండును గుణభేదంబులచే విభిన్న
రూపంబులతోఁ బ్రతీయమానుం డగుచుండును. ఏకంబగుజాయువు
దేహిసమూహంబునందు పంచవిధంబుల విభక్తంబగునట్లాతనియం
దేకత్వమును పృథక్త్వమును గానవచ్చుచుండును. అగ్ని నానాసంజ్ఞ
లం గాంచికట్టే సనాతనై కపురుషుం డగునాతఁడు హరిప్రభృతिसంజ్ఞల

చే విరాజిల్లుచుండును. ఒకదీపము సహస్రదీపములుగాఁ బ్రకర్తిల్లు నట్లే యాసనాతనపురుషుండును సహస్రవిధంబుల సృష్టిని విస్తరింపఁ జేయుచుండును. ఆతనికాత్మజ్ఞానలాభం బైనప్పుడు కైవల్యభావము సిద్ధించుచుండును. ఏకత్వము లయంబైనంతనే యాతనియందు బహుత్వము ప్రవర్తితం బగుచుండును. ఈజగంబునం దేవస్తువును నిత్యంబు గాదు. సర్వవ్యాపియు, సనాతనుండు నగునాతఁడొక్కఁడే నిత్యుండు. వ్యక్తావ్యక్తంబు లాతనినుండియే యుత్పన్నంబు లైనవి. వ్యక్తము, నవ్యక్తము నగునదియే ప్రకృతి. అదియే బ్రహ్మయోని. సమస్తస్వరూపుండును, దేవపితృకర్మములయందు పూజ్యుండును నగునాతని కంటె దేవపితృగణంబులలో శ్రేష్ఠు లెవ్వరును లేరు. కేవలాత్మచేతనే విజ్ఞేయుం డగునాతనింగూర్చియే నేను పూజించుచున్నాను.

ఓదేవమునీంద్రా! స్వర్గవాసులగువారిలో నెవ్వ రాతనినారాధింతురో వారు తదుద్దిష్టగతిప్రాప్తు లగుదురు. నానారూపధరులగు దేవతలు తమయాశ్రమంబులయందే యుండి భక్తిపూర్వకంబుగ నాద్యుం డగునయ్యాదిత్యు నారాధించి తత్ప్రసాదంబుచే సభీష్టసిద్ధిం గాంచుచుందురు. ఆసూర్యదేవుఁడే సర్వగామియు, నిర్గుణుండు నని చెప్పంబడును. ఆదేవదేవుఁ డగుదివాకరుని నేనుగూడ నిట్లే భావించి జ్ఞానమూలంబున నాతని నారాధించుచున్నాను. నారదమునీంద్రా! నేనిప్పుడు నీయెడఁట నీగూఢతత్త్వముంగూర్చి కీర్తించితిని. మావలెనే నీవుగూడ నాతని పరమపదంబని యెఱుంగుదువు. దేవతాగణంబులును, బ్రాచీనఋషిగణంబులునుగూడఁ బరమపురుషుండగునాతని పరప్రదునిగా నెఱింగియున్నారు. కావుననే వారందఱును బరాత్పరుం డగుదివాకరు నర్చించుచుందురని బోధించెను.

మునివరులారా! పూర్వము భానుదేవుండు స్వయముగ నార

మన కుపదేశించిన యాగూఢతత్త్వముంగూర్చి తెలిపితిని. నాచే జే
 వుండిన యియ్యాఖ్యానము నాదిత్యభక్తివిహీనుం డగునాతని కెన్నం
 దును దెలుపవలదు. ఈనిర్మలాఖ్యానమును వినువాఁడును, వినుపించు
 వాఁడును నిశ్చయముగా నాదిత్యదేవునందు విలీనులగుదురు. ఈచరిత్ర
 ము నాద్యంతము సాకర్ణించునార్తుండు రోగముక్తుండును, జ్ఞానియు,
 నిష్టగతిప్రాప్తుండు నగును. దీనిని బఠించువాని కచిరకాలంబుననే ము
 క్తిలాభం బగును. దీనిని బాఠముచేయువానికిఁ గోరినకోరికలు లభిం
 ప్తగలవు. కావున మీరంబును దేవదేవుం డగుదివాకరుని నిత్యమును
 స్మరించుచుండుడు! అయ్యాదిత్యుఁడు సర్వజగద్విధాతయు, ధాత
 యుఁ బ్రభుండు నని యెఱుఁగుడు.

—♦ ఆదిత్యనియేకవింశతినామములు. ♦—

అని యుపదేశించి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లునియెను. ము
 నులారా! ఆదిత్యుఁడే త్రిభువనంబులకును మూలము. నురానననర
 పరివృతంబగు సమస్తజగంబును నాతనినుండియే యుత్పన్నం బైనది.
 ఆతఁడే దుదోహిపేంద్రమహేంద్రాదితేజోమూర్తులకుఁ దేజం బగుచు
 న్నాఁడు. ఆతఁడే పరమదైవతము. అగ్నియందు ప్రదత్తం బగునా
 హుతివలన నాదిత్యుండు తృప్తుం డగును. ఆతనివలన వృష్టియు, దా
 నివలన నగ్నంబును గలుగుచున్నవి. ఆయన్నముచేతనే ప్రజలు జీవిం
 చుచుందురు. ఆతఁడు ధ్యాతలకు ధ్యానంబును, ముముక్షువులకు మో
 క్షంబు నై యుండును. ఆదిత్యునకు భిన్నముగా క్షణముహూర్తాహో
 రాత్రీపక్షమాససంవత్సరాది కాలపరిణామంబులు లేవు. కాలంబు లేకు
 న్నచో నియమనిర్దేశం బెంతమాత్రమును లేకయుండును. అగ్నికా
 ర్మములు విలుప్తములై పోవును. ఋతువిభాగంబు లేకయుండును. ఇతఁ

ఋష్యఫలోత్పత్తికిని, సస్యనిష్పత్తికిని మార్గ మేమున్నది? కాలాభావంబునఁ ద్రిలోకవ్యవహారంబు లన్నియుఁ గట్టువడిపోవును. అయ్యభావము జగత్కారణండును, జలతస్కరుండు నగుభాస్కరునిమూలముననే సంపూర్ణమగుచున్నది.

సూర్యదేవుండు వర్షింపకుండఁ దాపశోషణంబులంగూర్చుటగాని పరివేషంబు దాల్చుటగాని యెన్నఁటికిని జేయఁడు. జలవర్షణంబువలననే సవిత్తుండు దీప్తిమంతం డగును. ఆదిత్యుండు వసంతంతునఁ గపిలవర్ణంబును, గ్రీష్మంబునఁ గాంచనవర్ణంబును, వర్షంబున శ్వేతవర్ణంబును, శరత్తునఁ బాండువర్ణంబును, హేమంతమునఁ దామ్రవర్ణంబును, శిశిరంబున లోహితవర్ణంబు నగుప్రభతో నుదయించుచుండును. ఇట్లు ఋతువుల కనురూపం లగువర్ణంబులతో నుదయించుసూర్యుండు లోకమంగళంబు, సుభిక్షంబును గూర్చుచుండును. ఆదిత్యుండు, సవిత, సూర్యుండు, మిహిరుండు, అర్కుండు, ప్రభాకరుండు, వత్సార్తండు, భాస్కరుండు, భానుండు, చిత్రభానుండు, దివాకరుండు, రవియను నీసూర్యద్వాదశనామంబులును విశిష్టము లైనవి. మఱియు సూర్యదేవుండు విష్ణుండు, ధాత, భగుండు, పూషుండు, మిత్రుండు, ఇంద్రుండు, వరుణుండు, అర్యముండు, వివస్వంతుండు, అంశుమంతుండు, త్వష్ట, పక్షన్యుండు నను ద్వాదశనామంబులచే ద్వాదశమూర్తుల విరాజిల్లుచుండును. ద్వాదశమూసంబులయందును గ్రీహంబుగ నీద్వాదశాదిత్యులు నుదయించుచుండురు.

అందు విష్ణుండు పంచైంశువందలును, అర్యముండు పదుమూడువందలును, వివస్వంతుండు పదునాలుగువందలును, అంశుమంతుండు పదునేనువందలును, పక్షన్యుండు పదునాలుగువందలును, వరుణుండు పదుమూడువందలును, త్వష్ట పదునొకవందలును, ఇంద్రుండు

డాతనికీ, ద్విగుణంబును, ధాత పదునొకండువందలును, మిత్రుండు సహస్రంబును, పూషుండు తొమ్మిదివందలు నగుకిరణంబులచేఁ బ్రదీపించుచుండురు. సూర్యకిరణంబు లుత్తరాయణంబునఁ బ్రవృద్ధంబులును, దక్షిణాయనంబునఁ జిక్కిణములు నగుచుండును. ఈవిధముగా సూర్యలోకమునుండి సహస్రసహస్రకిరణంబులు ప్రవర్తించుచుండును. సూర్యదేవునకుఁ జతుర్వింశతినామంబులే కాక యితరము సహస్రనామంబులు గలవు. అం దతిపవిత్రంబు లగు వికర్తనుఁడు, వివస్వంతుఁడు, మార్తండుఁడు, భాస్కరుఁడు, రవి, లోకప్రకాశకుఁడు, శ్రీమంతుఁడు, లోకచక్షువు, గ్రహేశ్వరుఁడు, లోకసాక్షి, త్రిలోకేశుఁడు, కర్త, హర్త, తమిస్రహుఁడు, తాపనుఁడు, తపనుఁడు, శుచి, సప్తాశ్వవాహనుఁడు, గభస్తిహస్తుఁడు, బ్రహ్మ, సర్వదేవనమస్కృతుఁడు ననునీయేకవింశతినామంబులచేతను స్తవంబునెయుట యాదిత్యున కతిప్రియంబు. ఈస్తవరాజము లోకత్రయవిశ్రుత మైనది. ఉభయసంధ్యల నుదయాస్తమయకాలంబుల శుచియై సూర్యునింగూర్చి యీస్తవంబు గావించుట యారోగ్యధనయశస్కరంబును సర్వపాపహరంబును ముక్తిప్రదంబును నగును. సూర్యసమీపంబున నీస్తవము నొక్కసారి పఠించినచో మనోవాక్కర్మజన్యంబులగు సకలపాపంబులును నశింపఁగలవు. హేమము, సంధ్యోపాసనము, ధూపము, అర్ఘ్యము మొదలగువానియందు కేవల మీమంత్రజపమే ప్రశస్తమైనది. ఈమహామంత్రమును జపించుచు అన్నదానము, ధనదానము, ప్రణిపాతప్రదక్షిణాదులు గావించుట సర్వపాపహరం బగును.

—♦ మార్తాండజననాదికథనము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియె. మునివరులారా ! దక్షప్రజాపతికి- అదితి, దితి, దను, వినత మొదలుగాఁగలయజు

పదిమందికన్యలు గలిగిరి. సుందరీమణు లగునాకన్యలలోఁ బదుము
వ్వుర నాతఁడు కశ్యపున కిచ్చెను. అం దదితి కశ్యపునివలనఁ ద్రిభువ
నేశ్వరు లగు దేవతలను పుత్తులుగాఁ గాంచెను. దితి దైత్యగణంబు
లను, దనువు దానవగణంబులను, వినతాదినతీగణంబు స్థావరజంగ
మాదివివిధసంతానంబును గాంచెను. ఆకశ్యపుని పుత్రిదాహితాదు
లచే సకలజగంబులును బరివ్యాప్తంబు లయ్యెను. ఆతనిపుత్తులలో
సాత్త్వికులగు దేవతలే ప్రధానులు. ఆతని కింకను రజస్తమోగ్గుణప్ర
ధాను లగునందను లనేకులు గలరు. దేవతలు యజ్ఞభాగములును త్రిభు
వనప్రభువులును నై యుండిరి. ప్రజాపతియు బ్రహ్మవిద్వర్యుండును
సర్వభూతస్రష్టయు నగుపరమేష్ఠి దేవతలను యజ్ఞభోజనులుగను, త్రిభు
వనేశ్వరులుగాను గావించెను. దైత్యదానవులు శత్రుభావముచే సర్వ
దా దేవతలను పీడించుచుండిరి. దైత్యదానవులచే తాడితు లగుచుం
డుటయు, ద్రిభువనంబులును దైత్యదానవులవశంబు లగుచుండుట
యు దేవత లందఱును యుధాతురు లై యుండుటయుఁ గనుంగొని
అదితి తనపుత్తులకై యజ్ఞభాగంబుల నాహరించి యతిప్రయత్నం
బున సవితృదేవు నారాధింపఁ దొడంగెను. ఆమె నియతాహారయై
యతినియమంబుతో నేకాగ్రచిత్తంబునఁ దేజోరాశియు, గగన్మస్తితుం
డును నగు దివాకరు నవలోకించి యిట్లు ప్రోత్సహించేయనారంభించెను.

“మహాత్మా! నీవు సూక్ష్మండ వయ్యును అతులపవిత్రతేజోమ
యుండవు. తేజస్వీ కీర్ష్యుండవు. సర్వతేజోధారుండవు. నిత్యపురు
షుండవు. ఓదేవా! అట్టి నీకు నమస్కారము. లోకోపకారకంబునకై
నేను నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నాను. అతితీవ్రం బగు నీమూర్తినుద్దేశిం
చి నమస్కరించుచున్నాను. ఎనిమిదిమాసంబులవర్యంతమున, అంబు
మయం బగురసంబును గ్రహించుచు నతితీవ్రం బగు నీమూర్తియెదు

ఓ నిలిచి నమస్కరించుచున్నాను. అగ్నిహోమసమేతంబును గుణాత్మకంబు నగు నీమూర్తికి నమస్కారంబు. ఋగ్యజుస్సామఘమాహంబు లేకీధూతంబులై నీయందు ప్రతిభాసిల్లుచున్నవి. ఓవిభావనూ? త్రయీపంజ్ఞకం బగు నీవిశ్వమూర్తికి నానమస్కారంబు. తత్పరం బగు నీయోంకారమూర్తికి నమస్కారంబు. ఓసనాతనా! అస్థాలంబును, స్థూలంబును అమలంబును సగునీమూర్తికి నమస్కారము.”

అని యిట్లదితిదేవి నిరాహారయై స్తుతియించుచు నిరంతరమును వివస్వంతు నారాధింపఁదొడంగెను. ఇట్లు బహుకాలంబు సనుటయు భగవానుం డగుతపనుండు దక్షమహిత యగునదితిదృష్టిపథంబున నావిరూపితుం డయ్యెను. అట్లు సాక్షాత్కరించి భూమండలంబున నంబరావృతం బగువిపులశైలశృంగాకారం బగు తేజోరాశిని బోలియున్న యాభానుదేవునిదివ్యమూర్తి గాంచి యదితి యతినంత్రస్తభావంబున విసీతస్వరం బుతోఁబడగదాదిమూర్తి! నేను నీదివ్యమూర్తిని సందర్శింపఁజాలకున్నాను. నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై సౌమ్యరూపంబున సాక్షాత్కరింపుము. ఓభక్తదయామయా! విభూ! నీభక్తురాలగు నన్నునుగ్రహించి నాపుత్తులను రక్షింపు” మని ప్రార్థించుటయు నాతేజోమండలమునుండి తప్తతామ్రవర్ణంబున విభావనుం డవతరించి ప్రణతయైయున్న యదితిం గాంచి యేదేవీ? నీకభీష్టం బగు వరంబు గోరుకొమ్మని పలికెను.

అదితియును జానువుల వినతంబులఁ గావించి మస్తకంబును వంచి వరదాత యగువివస్వంతుం గాంచి యిట్లు ప్రార్థించెను. దేవదేవా! ప్రసన్నుండ వగుము. ప్రబలు లగు దైత్యగణంబులు నాపుత్తుల త్రిభువనరాజ్యంబు నాక్రమించి, వారిని యజ్ఞభాగంబులనుండి వంచితులం గావించిరి. మహాత్మా! నీవు నన్నునుగ్రహించి, అంశక

మంబున నాపుత్తులకు భాగ్యస్వరూపుండవై సకలశత్రువినాశంబు
గావింపుము. నానందను లండలకు నెప్పటియట్లు యజ్ఞభాగంబులును
త్రైలోక్యాధిపత్యంబును లభించునట్లు ప్రతికల్పంబునను వారియెడలఁ
బ్రసన్నుండ వగుచుండుము.

అని యదితి ప్రార్థించుటయు వారితస్కరుం డగు భాస్కరుం
డు ప్రసాదసుముఖుండై, ఓదేవీ! నేను సహస్రశంబుచే నీగర్భంబున
నుద్భవించి, నిరాకులచిత్తంబున నీపుత్తులశత్రువుల సంహరించెదను
అని చెప్పి యంతర్ధానంబు నొందెను. అదితియు నీవిధంబుగా సూర్యు
దేవునివలన వాంఛితసిద్ధిం గాంచి తపంబు చాలించెను. పిమ్మట నొ
క్కవర్షం బతీతంబగుటయు భాస్కరునిసహస్రకరంబులలో నుషుమ్నా
నామకం బగు నొక్కకిరణంబు దేవమాత యగు నదితిగర్భంబునఁ బ్ర
వేశించి యామె యభీష్టసిద్ధికై వర్ణించుండెను. అప్పు డదితి నేనీగర్భ
మును శుచిన్దై ధరించెద నని నిశ్చయించి సమాహితచిత్తంబున కృ
చ్ఛాచాంద్రాయణాదివ్రతంబుల నాచరింప నారంభించెను. ఇట్లుండ,
నొకప్పుడు కశ్యపుండు కించిత్ప్రేరంబున నదితిం గాంచి నీవీవిధ
ముగ నిత్యోపవాసంబులచే నీగర్భాండంబు నేల వినష్టంబు గావించు
కొందు వని మండలించెను. అప్పు డదితియును శోధముతోనే స్వా
మీ! బాగుగఁ బరీక్షింపుము. నే నీగర్భాండమును నాశముచేయుట
లేదు. దీనివలననే శత్రుకులంబంతయు వినాశనంబు గాఁగలదు. అని
యత్తరం బిచ్చుచు పతివచనకుపిత యగుసురమూత తక్షణమే తేజః
ప్రదీప్తం బగు స్వీయగర్భంబును విమోచనంబు గావించెను. ఉదయిం
చుచున్న సూర్యునివలెనే తేజఃపుంజమయం బగు గర్భాండమును దిల
కించి సంతుష్టుండై కశ్యపుండు, శ్రద్ధాసహితంబుగ నుదారవచనంబుల
తో స్తోత్రమునేయనారంభించెను. ఆసమయంబున నయ్యండమునుం

డి పద్మపత్రిప్రభాసంపన్నంశును, తేజోమండలమండితుంశును యగు నొకపుత్తుఁ డావిర్భవించెను. పరముహూర్తమునందే మునిప్రవరుం డగు కశ్యపుని సంబోధించుచు సజలజలదగంభీరంబున నశరీరవాణి “ఓమునిచంద్రా! నీవదితియెడలఁ గుపితుండనై గర్భాండంబును నా శంబు గావించుచున్న దని శంకించితివి గావున నీపుత్తుండు మూర్తం డనామంబున విఖ్యాతుండు గాఁగలఁడు. ఈతఁడు యజ్ఞభాగాపహారు లగు నసురులను సంహరింపఁగలఁడు.” అని ప్రబోధించెను. ఆవాక్యం బుల నాలకించి దేవత లందఱును బరమానందభరితు లైరి. అసురులు తేజోవిహీనులైరి. పిమ్మట దేవగణపరివృతుం డగు నింద్రుండు యుద్ధంబునకై దైత్యుల నాహ్వానించెను. అప్పుడు దేవాసురులకు ఘోర సంగ్రామం బయ్యెను. శస్త్రాస్త్రవర్షణంబున సకలభువనాభ్యంతరంబు లును బ్రదీప్తంబు లయ్యెను. ఆరణరంగమునందు అప్పుడు భగవానుం డగుమూర్తండుండు విపక్షదళంబుపై దృష్టిపాతంబు గావించుటయు నమ్మహాతేజముచే సకలదానవులును భస్మీభూతులైరి. దేవతలు పర మానందముతోఁ దేజోమండలమండితుం డగు మూర్తండుని అదితిని గీర్తించుచు నెప్పటివలె స్వస్వపదప్రాప్తు లైరి. భగవానుం డగు మూ ర్తండుఁడును దనయధికారమును స్థాపించుకొనియెను. ఆతఁడు తనరశ్మి నిచయంబుచే కదంబపుష్పాకృతిగా నూర్ధ్వాఘోదేశంబుల నానహించి యగ్నిపిండసత్వశం బగు నాతిస్ఫుటదేహధారణంబు గావించెను.

ప్రజాపతి యగు విశ్వకర్మ ప్రణతుండై యావివస్వంతునిఁ బ్ర సన్నుం జేసికొని తనతనయ యగు సంజ్ఞాదేవి నాతనికి సంప్రదానంబు గావించెను.

* * * * *

అని చెప్పి వనజాననుండు మఱియు నిష్క్రమియెను. సమస్తలోకం

బులును తమఃపుంజపరివృతంబులై స్థావరజంగమంబులు విశ్రాంతంబు
లై నప్పుడు ప్రకృతినుండి ప్రప్రథమంబున గుణహేతుకం బగుబుద్ధి
యత్పన్నం బయ్యెను. దానినుండి మహాభూతప్రవర్తకం బగుసహం
కారంబును పిమ్మట వాయువు అగ్ని జలము ఆకాశము భూమి బ్ర
హ్మాండమును ఆవిర్భూతంబు లయ్యెను. ఆబ్రహ్మాండంబునందే సప్త
లోకంబులును సప్తద్వీపసప్తసాగరపరివృతం బగు పృథ్వీమండలమును
విరాజిల్లుచుండును. నేనును విష్ణుండును మహేశ్వరుండును మువ్వుఁడు
నుగూడ నందే యుందుము. తమఃపరివృతం బగుజీవు లెల్లరు నప్పు
డీశ్వరారాధనంబు గావించుటయు మహాతేజం డగుతిమిరనైరి యావి
ర్భూతుం డయ్యెను. ఆతని భానయోగంబుచే నవిత్తమూర్తిగా
నెఱింగి మేమందఱమును విభిన్నంబులును దివ్యంబులు నగుస్తవంబుల
చే నాతనిని స్తుతించితిమి.

* * * * *

భగవంతుం డగు సూర్యదేవుం డీవిధముగాఁ బ్రస్తుతంజై
తై జనరూపంబున సాక్షాత్కరించి కల్యాణకరంబు లగువాక్యంబులతో
నభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపుఁ డని యానతిచ్చుటయు దేవగణంబు
లోప్రభూ ! అత్యుజ్జ్వలం బగునీరూపము నెవ్వరమును సహింపఁజాల
కున్నాము. జగద్ధితంబుకొఱకు భవదీయదివ్యరూపంబు సకలజీవసహ
నీయం బగునట్లనుగ్రహింపవలయు నని ప్రార్థించిరి. భగవానుం
డగునాదిత్యుం డందులకు సమ్మతించెను. సాంఖ్యనుతవేదములును యో
గమార్గావలంబులును భ్యాసనిష్ఠాగరిష్ఠులును ముముక్షువులు నగువా
రందఱును దివాకరదేవుని హృదయంబున భ్యాసించుచుందురు. సర్వ
విద్యణహీనుండై నను సర్వపాపాన్వితుండై నను దివాకరునిశరణంబు గాం
చి సర్వపాపవిముక్తుం డగురు. అగ్నిహోత్రబలంబులై నను వేదాభ్యాస

సబలంబై నను బహుదక్షిణాన్వితయన్ బలంబై నను భానుభక్త బలంబున
 షోడశాంశం బై నను గాజాలపు. ఇంద్రాదిసురనందతుం డగు దివా
 కరునిశరణంబు గాంచువారికి తీర్థసేవనఫలంబును పవిత్రతాలాభంబును
 వారు పాపముక్తులై సవితృలోకప్రాప్తు లగుదురు.

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు కృపాశుంజై యమ్మునివరులకు భ
 గవానుం డగు నాదిత్యునియట్టోత్తరశతనామస్తవంబును* సవిస్తరంబుగ
 నుపదేశించెను. ప్రాతఃకాలంబున సమాహితచిత్తులై యాస్తనరాజం
 బును బఠించువారికి ధనదారపుత్రలాలాభంబును, జాతిస్మరత్వంబును పర
 మమేధాలాభంబును గలుగును.

—♦దక్షాధ్వరవిధ్వంస కథనము.♦—

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. మునివరులారా! సర్వవ్యాపియు,
 దేవదేవుండును, ద్రిపురారియు, ద్రిలోచనుండును, ఉమాపతియు,
 చంద్రమౌళియు, రుద్రుండును, బూర్వకాలంబున దక్షయజ్ఞసమాగతు
 లగు సురసిద్ధవిద్యాధరాదులను పలాయితులం గావించినవాడను సర్వ
 సంభారపరిపూర్ణం బగు దక్షయజ్ఞంబును ధ్వంసముచేసినవాడను, కై
 లాసఖై లనివాసుండును, వరప్రదాతయు, పినాకపాణియు, త్రిశూలధా
 రియు, భగవానుండు నగు వృషభధ్వజుండు—ఉత్కలదేశసంస్థితం
 బగు నేకామ్రవనంబున సర్వకామప్రదాతయై వెలసియున్నవాడు.
 అని చెప్పటయు మునివరు లోదేవా! సర్వభూతహితార్థాయగు శివుం
 డు సర్వదేవమయంబును సంపన్నంబు నగు దక్షయజ్ఞంబు నేల విధ్వం
 సము గావించెను. అల్పకారణంబుచే నిష్టికార్యం బెన్నఁటికిని జరుగ
 దని తలంచెదము. కావుననే సవిస్తరంబుగ నక్కడ నాకర్ణింప మిక్కిలి

* ఈ స్తవము గ్రంథాంతమునఁ గాననగును.

కుతూహలపడుచున్నా మని ప్రార్థింపఁగా వారికి వనజగర్భం డిట్లనియెను.

మునీంద్రులారా ! దక్షప్రజాపతికి నెనమండు తనయులు గలరు. వారందఱకును వివాహము లయ్యెను. ఒకప్పుడు దక్షుండు యజ్ఞాధిపతి తనదుహితలఁ బుట్టినింటికిఁ గొనితెచ్చి విశేషాదరంబున స్నానభోజనాచ్ఛాదనాదులచే సన్మానించుచుండుటయు నాకన్యకలు పరితృప్తలై పితృగణంబున సుఖనివాసంబు గావించుచుండిరి. త్ర్యంబకపత్నియగుసతీదేవి దక్షునిజ్యేష్ఠపుత్రిక. రుద్రునియందలిదేవీషముచే దక్షుండామె నాహ్వానింపఁ డయ్యెను. స్వభావతేజస్వియు జామాతయు నగు మహేశ్వరుండును మామ యగుదక్షునియెడల నెట్టివినయంబును బ్రకటింపలేదు.

తనతోడంబుట్టువు లందఱును బుట్టినింటికి విచ్చేసి కనువృత్తాంతమును జెలిసికొని సతీదేవి అనాహూత యయును పుట్టినింటికి బయలుదేఱెను. ఆమె పితృగృహంబునఁ బ్రవేశించెను గాని దక్షుండామెను దక్కినకూతులకంటె హీనురాలుగను శ్రద్ధాహితముగను సత్కరించెను. అది యంతయుం గాంచి సతీదేవి కుపితమై జనకు నవలొకించి “ప్రభూ ! నేను నాచెల్లెం డ్రిందఁకంటె వయస్సుచే బెద్ద నగుటయే కాక యెల్లవిధముల శ్రేష్ఠురాలను. అట్టివన్నె యథాయోగ్యముగ నీవేల శౌరవింపవు? గర్హితభావంబున నిప్పుడు నేను నీచే నవమానితనై యసత్కృత నైతిని. తండ్రీ ! మరలఁ జెప్పుచున్నాను. నేను జ్యేష్ఠురాలను; శ్రేష్ఠురాలను. నన్ను నీవు సత్కరింపవలయును.” అని సతీదేవి యుగ్గడించుటయుఁ గ్రోధావేశంబుచే దక్షునినయనంబులు రక్తవర్ణంబు లయ్యెను. అప్పు డాతఁడు తీవ్రస్వరముతోఁ దక్కిననాతనయ లందఱును నీకంటె నెల్లవిధంబుల శ్రేష్ఠురాంకును, పరిష్కలును

బూజ్యరాంకు నై యున్నారు. ఆకన్యాగణంబులఁ బాణిగ్రహణంబు గావించియున్నవా రందఱునుగూడ నాకు బహుమాననీయులై యున్నారు. వారందఱును నీపతియగు విరూపాక్షునికంటె బ్రహ్మనిష్ఠులును, పరిష్ఠులును, మహామోగరతులును, ధర్మపరాయణులును, గుణశ్రేష్ఠులును, శ్లాఘ్యులు నై యున్నారు. వసిష్ఠుఁడు, అత్రి, పులస్త్యుఁడు, అంగిరుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, భృగుఁడు, మరీచి అను వారు సాజాక్షాతలు. నీపతి యగుశర్వుండును వారును పరస్పరము స్పర్ధాళువులై యుందుడు. అందుచేతనే నేను నీవిషయంబున శ్రద్ధవహించుటలేదు. మఱియు నీపతి యగు భవుండు నాకుఁ బరమశత్రువు.

అని యిట్లు దక్షుండు మూఢుఁడై అత్మనాశంబుకొఱకు తత్కాలంబున సతీదేవితో నిట్లు తాదించుటయుఁ దండ్రివచనంబులకు సతీదేవి కోరధపరవశఁడై, తండ్రి! మనోవాక్కర్మంబులచే నెట్టిదుష్కృత్యంబును గావించియెఱుంగని నన్ను నీవీవిధంబునఁ గటూక్తులచే నొవ్వఁజేసితిని. కావున నీవలనం గలిగినయీశాశరీరముం బరిత్యజించుచున్నాను. అని సతీదేవి పితృకృతానమానమభింబును సహింపఁజాలక యమ్మస్తనై స్వయంభువునకు సమస్కరించి, యోదేవా! నేనీదేహంబును బరిత్యజింపి మరల నుజ్జ్వలదేహంబు ధరియించి ధార్మికురాలను అసన్మాధురాలను నై జన్మించి యప్పటివలె ధీమంతుం డగు త్ర్యంబకుని ధర్మపత్నీత్వమును గాంతును.' అని పలుకుచు కోర్కొదేవకముతో నశ్చట సమాసీకయై యాత్మను సమాధిశుగ్నంబుం గావించి యాత్మయం దాత్మమూలంబున నాగ్నేయీధారణంబును గావించెను. అనంతరము నాయుసముద్దీప్తంబు లగువహ్నిహ్వల లామెసకలాంగకములగుండియు విశ్చిత్తంబులై నిమేషనూత్రంబున నామెను భస్మీభూతం గావించెను.

కృమముగా నీసతీదారుణనిధనవార్త త్రిశూలసాణికః జ్వలియప
చ్చెను. దక్షసతీసంవాదవిషయముగూడ నాతనికి యథారూపంబుగఁ
గర్జగోచరంబయ్యెను. అప్పుడు భగవానుం డగుశంకరుండు దక్షునినా
శనంబునకుఁ గుపితుండై యోదయో! సతీదేవి నీయింటికి వచ్చి నీచే
నపమానితయైనది. అచ్చటనే నీయితరపుత్రికలు తమభర్తలతోఁగూ
డ సత్కరింపఁబడిరి. కావున నీజామాతలందఱును చాక్షుషమన్వంత
రంబున నై వస్వతమనువునధికారకాలంబున భవదనుష్ఠితంబగుద్వితీయ
యజ్ఞంబున నయోనిజులై జన్మింతురుగాక! అక్కలంబున నీవును
మానవరాజేంద్రుడవై ప్రాచీనబర్హిపౌతుఁ డగుప్రచేతునకు మారి
షయనుపత్నిగల్గింబునఁ బుత్తుండవై జన్మింపఁగలవు. అప్పుడును నీకు
దక్షనామమే యుండును. ఓదుర్మతీ! అప్పుడు నీవొనరించు ధర్మకామా
ర్థదాయకంబు లగుకర్మంబు లన్నియును నాచే విఘ్నసంకలితంబు ల
గుతగాక!

అని రుద్రుండు శపించుటయు దక్షుఁడును గుఱివ్వుండై యో
క్తూరా! నాయొనరించినకర్మంబునకు నీవుయుములను శపించితివి గావు
న బ్రాహ్మణులు యజ్ఞంబులయందు సురగణంబులతోఁగూడ నిన్న
ర్చింపకుండెదరు గాక! నీకాశుతి నిచ్చునపుడై నను నీ(రుద్ర)నామ
ము నుచ్చరింపునప్పుడెల్ల హోతలు జలమును స్పృశింతురుగాక! యు
గాంతమున స్వర్గమును వీడి భూలోకవాసుడవగుచున్నావు.” అని శపి
యింపఁగా, రుద్రుం డిట్లు పలికెను. “ఓయీ! దేవతలలోనయితఱు
చాతుర్వ్యము గలదు. అయినను వా రందఱు నొక్కచోటనే భు
జింతురు. దానంజేసి వారితోఁ జేరి పూజింపఁబడుట నాకెన్నఁడును
సర్వపడదు. కావుననే నాకుఁ గలుగుపూజాదికము ప్రత్యేక మగుచున్న
ది. మఱియు, నెల్లలోకంబులక్షును భూలోకమే యాదిలోకము. కావు

ననే దానిని నే నొక్కడనే స్వేచ్ఛాపూర్వకముగ ధరించుచున్నాను గాని నీయాజ్ఞచే ధరించుచుండుట లేదు. నాచే ధరింపఁబడిన యీలోకమునుబట్టి తక్కినలోకములును శాశ్వతముగా నవస్థితంబు లగుచున్నవి. అన్నిటికంటె ప్రధానమైనది గావున నే నీలోకమునందే నివించుచున్నాను. అంతియ కాని యిందు నీయాజ్ఞ యేమియు లేదు.”

(ఇట్లు చెప్పి బ్రహ్మదేవుడు మరల నిట్లునియెను.) అనంతరము రుద్రుని యభిశాపంబుచే దక్షప్రజాపతి స్వయంభువం బగుతనదేహమును బర్హత్యజించి మర్త్యలోకంబునందు మానవగర్భంబున జనియించి, గృహపతి యైనసిమ్మట నమస్తయజ్ఞానుష్ఠానంబులను నమకూర్చి దేవతలసహితముగ యజ్ఞశ్వరారాధనమును గావించెను.

ఈసమయంబున నై నస్వతమన్వంతర ముపస్థితంబు గాఁగా పరమేశ్వరి యగుసతీదేవి పర్వతరాజగు హిమవంతునికి మేనకాగర్భంబున జననంబుం గాంచెను. ఆమె పూర్వజన్మమునందు సతీనామంబున విఖ్యాత యయ్యెను. ఇప్పు డామె యుమాదేవి యని యెఱుంగఁబడుచున్నది. సతీదేవి భగవంతుండైన భవుని నెన్నఁడును విడిచియుండలేదు. ఇట్లే భవుండును సతీదేవి నెడఁబాసి యెప్పుడు నుండలేదు. ఈ ప్రకారము వారుతమయమితప్రేమముతో ననేకమన్వంతరంబులు గడపిరి. మహాపతివ్రతయగు—అదితిదేవి కశ్యపుని, శ్రీదేవి నారాయణుని, శచీదేవి మహేంద్రుని, కీర్తిదేవి విష్ణుదేవుని, ఉమాదేవి నూర్పుని, అరుంధతీదేవి వసిష్ఠుని—నేరీతిని విడిచి యుండలేదో యారీతినే సతీదేవియు శివుని విడనాడి యెన్నఁడు నుండలేదు. రుద్రునిచే నభిశప్తుడై మహాత్ముం డగు దక్షప్రజాపతి చాక్షుషమన్వంతరంబునఁ బ్రాచీన ఖర్మపౌత్రుండును ప్రాచీతసకలకంబులకు పుత్రుండు నై రెండవమాణు మారిషాదేవిగర్భంబున మానవజన్మంబుం గాంచినవాఁ డయ్యెను.

కుద్రాశాపంబున భృగ్వాదిమహర్షులుగూడ నట్లే జనించిరి. నైవస్వత
మన్వంతరంబున నాదిత్రీతాయుగంబున యజ్ఞస్థలంబున మహాదేవుర
ఁడును వారుణీమూర్తిం దాల్చి జనించెను. ఈవిధముగా డక్షుండును
మహాదేవుండును వేర్వేరువిధంబుల జనించి యనుతపులైరి. కావున
జన్మాంతరంబుల శుభాశుభంబులంగూర్చి యెన్నఁడు ననుతపించుట
తిగదు. అభిజ్ఞులగువారు వానింగూర్చి యెన్నటికిని విచారించరు.

మునిశ్రేష్ఠులారా ! సర్వకామప్రదంబును, బాపనాశకంబును,
బావనంబు నగు నుమాశంకరకల్యాణమంగూర్చి చెప్పెదను వినుండు.
ఒకప్పుడు మునివరుం డగుకశ్యపుండు తనయాశ్రమంబు వెలువడి హి
మాలయమునకుం బోయినసమయంబున హిమవంతుం డాతనింగూర్చి
మునిసత్తమా ! లోకహితంబును, విఖ్యాతంబును, అక్షయస్వర్గప్రాప్తికి
హేతుభూతంబును, సాధుకీర్తితంబు నగుకర్మం బెయ్యదియో యానతి
యవలయునని యడుగుటయుఁ గశ్యపుం డిట్లనియెను. ఓమహాబా
హు ! నీనడిగినయర్థంబు లన్నియు నపత్యంబుమూలంబున సిద్ధింపఁ
గలవు. బ్రహ్మదేవుండు నన్నును, మఱియు నితరర్షులను నపత్యరూపం
బునఁ బడసి యెట్టివిఖ్యాతిం గాంచెనో నీవెఱుంగవా ? ఎఱింగియు
నన్నిట్లు ప్రశ్నించుచున్నావు. ఈయర్థంబున నేనెఱింగినపూర్వేతిహా
సంబును జెప్పెదను వినుము.

సేనాకప్పడు ఘరాణాసీధామంబునకుఁ బోయి యంతరిక్షంబున
సుందరంబును, దివ్యంబును, ననుకూలంబును, సర్వలక్షణసంపన్నం
బు నగునొక విమానమును సందర్శించితిని. దానికిఁ దిన్నగఁ గింది
భాగంబున భూమియొక దొకగర్తంబుండెను. దానినుండి యొకయార్త
నాదము వినవచ్చుచుండెను. తపోబలంబుచే నేనంతయుం గాంచుచుఁ
బ్రతిభున్నుండై యుంటిని. అప్పుడు తీర్థస్నానపవిత్రుండును, దపస్వి

యు, నియమనిష్ఠులను సగు నొకవిపుంసు వ్యాఘ్రభయంబున సచ్చే
టికి వచ్చి యాగర్తంబునఁ బ్రవేశించి యందలివీరణర్తంబం బవలంబ
నంబుగా నిలిచి దుఃఖార్తులై యున్న కొందఱునునుందుగ్రిలం గాంచి
ల్లుల్లునియెను. అయ్యా! ఇట్లభోములులై ప్రేలాడుచు నిల్లుదుఃఖించు
చున్నమీరెవ్వరు? ఏకార్యమునలన మీదుఃఖము తొలించునో యె
ఱింగింపుఁ డనుటయుఁ బితృగణంబు ల్లు చెప్పందొడంగిరి.

ఓమహాభాగా! మేమందఱుమును గృతపుణ్యుండ వగునీకుఁ
బిత్తపితామహప్రసితామహులమై యున్నారము. నీదుష్టకర్మంబునల
ననే మాకిట్టికష్టంబు సంపాదించినది. అందుచేతనే మాకిట్టిగర్తహ
పం బగునరకంబు లభించినది. నీవే యీవీరణర్తంబమపు. నిన్నాభా
రముగఁ జేసికొనియే మేమిల్లు ప్రేలాడుచున్నాము. కుమారా! నీవీ
భూమండలమున జీవించి యున్నంతకాలమును మేమిల్లు ప్రేలాడుచుం
దుము. నీయనంతరమున మేమందఱుమును నరకపతితులమైపోయెదము.
నీవు దారపరిగ్రహంబు గావించి గుణవంతుం డగు నొక్క-పుస్త్రునిం
బడయఁగలిగినచో మేమందఱుమును బాపవిముక్తులము గాఁగలము.
ఇదిగాక నీవెన్నితపంబులు చేసినను, ఎన్నితీర్థస్నానంబులఁ గావించినను
మమ్ముల నుద్ధరింపఁజాలవు. కావున నోమహామతీ! నీవు మాచెప్పిన
విధంబున నాచరించి మాకుఁ బరిత్రాణంబు గూర్పుము. అని పితృగ
ణంబులు ప్రార్థించుటయు నాభూసురోత్తముండు వారివచనంబుల కం
గీకరించి యల్లు గావించి వృషభధ్వజ నారాధించి తనపితృదేవతల సం
దఱును మహాదేవానుగ్రహంబున గర్తంబునుండి యుద్ధరించి గణాధిప
తులం గావించి తానును సురేశనామంబున రుద్రప్రియతముం డగు
గణపతి యయ్యెను.

ఓయచలేంద్రా! నీవును భూతతపంబు గావించి గుణవంతుం

జగు పుత్రుని, వరవర్ణుని యగుపుత్రికను గాంచి ధన్యుండ వగుము. అని కశ్యపుం డుపదేశించుటయు శైలేందుగ్రంథ వల్లె యని నియమ పూర్వకంబుగ నన్నుఁగూర్చి మహాతపంబుగావించుటయు నేను సరితు యుండనై నీయభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపు మని యనుగ్రహించితిని. అంత హిమాచలేందుగ్రంథ విసతుండై దేవదేవా! సర్వగుణాలంకృ తుండగు నొకపుత్రుని నాకుఁ బ్రసాదించవలయు నని ప్రార్థించెను. మునివరులారా! నేనాతనికోరికను మన్నించి యోసునా! నీయూతపం బునకు ఫలంబుగా నీకొకకన్యారత్నంబు గలుగఁగలదు. ఆసంతానప్ర భావముచే నీవు సర్వత్ర పూజ్యుండ వయ్యెదవు. నీవు కోటికోటిత్రింధం బులచేఁ బరివృతుండనై సకలగణార్చితుండనై సర్వాదా సర్వపుణ్యంబు లచేఁ బనితుండ వయ్యెదవు. నీకు భవవతు అగుమువ్వురు తనయ లుదయింతురు. అందీతపోలబ్ధ యగుకన్యయే జ్యేష్ఠురా లగును. అని వరం విచ్చితిని.

కాలక్రమంబున నప్పర్వతాధీశ్వరునకుఁ బత్నియగుమేఘగర్భము నుండి అపర్ణ, ఏకపర్ణ, ఏకపాటల యనునామగబులచే మువ్వురుపుత్త్రి కలు జనించిరి. అందేకపర్ణ యొకనటపత్త్రింబును నొకపాటలపత్త్రింబు నాహారంబుగా దేవదానవులలో నెవ్వరికినిగూడ దుస్సాధ్యంబగు మ హాతపంబును శతసహస్రీష్వంబులు గావించెను. ఏకపాటలయు నేక మాత్రపాటలపత్త్రింబును భక్షించుచు సంపూర్ణముగ సహస్రీష్వంబు లవర్యంతమును గతోరతపంబు గావించెను. అపర్ణమాత్ర మాహారము నే విసర్జించి ఘోరతపంబు నేయుచుండెను. తల్లియగుమేఘ వాత్సల్య ముచే నీకుఁ గతోరతపంబు వలదని యపర్ణను నిషేధించెను. అయినను నామె తపంబును విడువలేదు. అందుచేతనే యామెకు “ఉమా” నా మంబు గలిగెను. అరహణీమణులతపోవృత్తాంత మీభూమండల ము

స్నంతవఱకును బ్రశంసితంబగుచునే యుండును. మహాభాగ్యవతులగునాహిమాచలతనయలు మువ్వురును యోగావలాంబుచేఁ దపంబు గావించుచు నిత్యయావసశాలినులై విరాజిల్లుచుండిరి. సర్వలోకజనములును, బ్రహ్మచారిణులు నగునామువ్వురును దహోమూలంబున సర్వదా సర్వజీవులయెడలను స్వయముగా ననుగ్రహముం జూపుచుండిరి.

చారిత్రో పరవర్ణిని యగుచునూడేవి సర్వజ్ఞేష్ఠమై మహాయోగ ప్రభావముచే నిత్యమును మహాదేవు నారాధించుచుండెను. భృగువంధనుం డగునుశశనుం డామెకు వత్తపుత్త్రుం డయ్యెను. అతనివలన నేక పుత్రు దేవలుం డను నొకతనయుం గనియెను. ఏకపాటల యలర్కనంధనుండగు జైగీషవ్యునియొద్ద నుండెను. ఆమెకు శంఖలిఖితు లను నయోనిజు లగునిరువురువందనులు గలిగిరి. ఉమాదేవి ఘోరతపంబుచే నిఖిలజగంబును బరితప్తంబై పోవుచున్నసమయంబున నేంచ్చటికింజోయి యామెను సందర్శించి ఓడేవీ! నీనీజగంబు నేల పరితపింపఁజేసెదవు? ఇదియంతయు నీచేతనే సృజింపఁబడినది. తల్లీ! నిజ తేజముచేతనే నీవీవిశ్వమునంతను ధరించియుంటివని నేనెఱుంగుచును. అట్టి నీవీవిశ్వముగాఁ దపంబుగావించుటకు నీయభీష్టమేమియో తెలుపవలయు నని యడిగితిని. అప్పుడాదేవి యోపితామహా! నేనెందుకొక కీర్తనంబు నీయుచుంటినో యావిషయము నీవెఱుంగనిది గాదు. అయినను నిట్లేల పృథ్విచెదవనుటయు నేచోడేవీ! నీవెవ్వనికొకకుఁ దపంబాచరించుచుంటివో యాతఁడు స్వయముగనే యిచ్చటికి వచ్చి నిన్ను నశింపఁగలఁడు. జగన్మాతా! శర్వుఁడే సర్వలోకేశ్వరుఁడు. ఆతఁడే నీకుఁ దగినవతి. మేమందఱము నాతనికి వశీభూతుల మగుకింకరులము. దేవదేవులము పరమేశ్వరుండును, స్వయంభువు నగువఘ్నహాదేవుఁడు స్వయముగ నీ

చేంతకు రాగలడు. ఉదాహరణ : డగునవిహూపాక్షుడే యాదిదేవుడు. ఆతనితో సమాయుతమగునెవ్వరును లేరు. మహేశ్వరుం డగునాతడు పర్వతంబులయందు వసించి యుండును. చరాచరేశ్వరుం డగునాతడు డచ్చి మేయుడు. ఇంద్రసమతేజుండగునిందుండు లేకయున్నచో నాతనిభీషణమూర్తి నెవ్వరును దర్శింపజాలరు. తల్లీ! నీయభీష్టమచిరకాలంబున సిద్ధింపగలదని చెప్పితిని.

—♦ పార్వతీసత్వదర్శనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియెను. మునివరులారా! పిన్నుట దేవతలందఱు నచ్చటికి వచ్చి శోభనాంగి యగునద్దేవినుద్దేశించి యచిరకాలంబుననే నీలలోహితుం డగుధ్వాజు నీభర్త కాగలడని నివేదించి యద్దేవికిఁ బ్రదక్షిణంబుచేసి ప్రియమిల్లి యంతర్హృత్తులైరి. దేవతలు శుభవచనంబులు పలికిరని దేవియు నప్పుడు తపంబు సాలించి తనయోగ్రహద్యౌరముకడనున్న యశోకతరుతలంబున నివసించియుండెను. అనంతరము ద్వివికార్తాహుండును, జంద్రహూయియు నగునుహాదేవుండు హృన్వబాహుండును, భగ్ననానుండును, బింగళకేశభారుండును, గుర్జుండునై వికృతరూపముతో నష్టకడకు వచ్చి వికృతస్వరముతో నోడేమి నిన్ను నేను పఠించినట్టితి ననియెను. యోగసిద్ధురాలును, బ్రాహ్మణవీర్యయును నగునుమాదేవి యోగబలంబున నాతని శంకరునిగా నెఱింగి విశుద్ధాంతఃకరణముతో నమ్మహాదేవుని యుగ్రహంబుగోరి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధిపూర్వకంబుగా నక్కపటబ్రాహ్మణువర్జితం గావించి యోమహాభాగా ! నేనస్వతంత్రురాలను. నాకు నర్హవిధముల సుత్తమసేతయగు న్నాతండ్రి గృహంబునం దున్నాడు. ఓవిప్రవరా! నేను కన్యను. ఇట్లినన్ను సంప్రదానంబుగావించుట కా

తఁడే కర్తవ్యము యున్నాఁడు. నీవిప్పుడు నాతండ్రియగునై వేండ్రినికడ కుఱియి యర్పింపుము. అతఁడు నన్ను నీకొనంగివచ్చో నది నాకును సమ్మతమే యని చెప్పెను.

అంతభగవానుండగు శంకరుం డావికృతాకారముతోడనే హిమవంతునిచెంతకుం బోయి నాకు నీతనయనిచ్చి పెండ్లిచేయవలయు నని కోరెను. హిమవంతుండును వికృతరూపుండగునాతని రుద్రునిగా నెరింగి శాపభయంబుచే భీతుండై వికలహృదయముతో నోదేవా! భూదేవతలగుబ్రాహ్మణుల నెన్నఁడును నేనవమానించువాఁడనుగాను. కాని పూర్వమే నేనీవిషయంబున నొకసంకల్పంబు చేసికొని యుంటిని. స్వయంవరసభయందామె యెవ్వని వరించునో యాతని కామె నర్పింపఁదలంచితినిని చెప్పటయు వృషభవృజుం డటచుండి కథలి మరల దేవియొద్దకు వచ్చి యోదేవీ! నీజనకుండు స్వయంవరంబున నీవు వరించినవారికి నిన్నొసంగునట. ఓవరాననా! నిన్నొకమాట యుపగుచు న్నాను. ఎందఱోనుందరమూర్తులగువారు స్వయంవరసభకు విచ్చేయఁ గలరు. అప్పుడు నీవు వారినందఱఁ గాదని యిట్టిచన్ను వరించుట యెట్లుకొనంగును? అని మహాదేవుండు పలుకుటయు, నద్దేవి రుద్రార్పితచిత్తంబున విషయసర్వలోచనంబు సేయుచుఁ బ్రసన్నహృదయమై యోదేశదేవా! నీచిత్తం బశ్చుఢాయత్తంబుగాకుండునేని నేను నిన్నే వరింతును. దీనికొన్నిటికిని వ్యత్యయంబు లేదు. నీకీవిషయంబున సంశయంబయ్యెనేని నేను నిన్నొప్పడే వరించెదను.

అని చెప్పి యుమాదేవి స్వయముగా సశోకపుష్పస్తంబకంబు గోసి దానిచే శంకరుని స్కంధవ్రదేశము నలంకరించి నేను నిన్నే వరించితి నని పలికెను. ఇట్లు మహాదేవుం డుమాదేవిచే వరింపఁబడి సంతృప్తుండై తనమఘోరచరణంబులచే నయ్యశోకభూరుహమును నుండినింపఁ

జేయుచున్నవాఁడనుబోలి యిట్లనియెను. ఓయశోకతరువరమా! పవిత్రంబగు నీకుసుమస్తబకంబుచే నేను వరింపఁబడితిని గావున నియ్యవకారంబు కారణంబుగా నీవు జరామరణంబులులేని యమరత్వముం గాంచెదవుగాక. నీవీంతటనుండి సర్వకామదంబులగుప్రసూనంబులతోఁ గామరూపముందాల్చియుండి నాకతిప్రియపాత్రమవయ్యెదవుగాక. నీవు సర్వాభరణపుష్పసమన్వితనై సర్వపుష్పఫలాభ్యనై యమృతమధురంబగునీమూర్తీచే దేవతలందఱకును సంతృప్తింగూర్చుచుండువుగాక. నీకెందు నెట్టిభయంబును లేకుండుఁగాక. ఇంతటనుండి యాయాశ్రమము చిత్రకూటనామంబున విఖ్యాతం బగుఁగాక! దీనినిదర్శించుపుణ్యాకాములకు పాజమేధఫలంబు లభించును. ఇందు మరణించినవారికి బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కాఁగలదు. ఈయాశ్రమంబున నియమనిష్ఠులై మరణించువారు మహాగణపతిపదారూఢు లగుదురుగాక! అని దేవదేవుండును, భూతపతియు నగుశంకరుండు దేవదేవితో సంభాషించి యంతరమంతర్ధానుండయ్యెను.

అంత గిరిరాజనందన దేవదేవుండు సనినదిక్కుమొగంబై యొక శిలాఖండముపై నధివసించి నిశాకరవిహీనం బగురజనింబోలి పరిష్కానయైయుండెను. అప్పు డయ్యాశ్రమంబున కనతిదూరంబుననున్నసరోవరమధ్యంబున నుండి యొకబాలకునియార్తనాదము వినవచ్చెను. పరాత్పరుం డగుశంకరుఁడే స్వయంఘుగ లీలాబాలకవేషముం దాల్చి యాసరోవరంబున గ్రాహగ్రస్తుండై యట్లాకృందనము గావించుచుండెను. యోగమాయాబలపూర్వకంబుగ నిఖిలప్రపంచసృష్టికి హేతుభూతుండగు నాదేవుం డట్లు బాలకరూపంబుతో నుండి “అయ్యో! నన్నొక మొసలి పట్టిలాగుచున్నది. ఎవ్వరైనఁ బుణ్యాత్ములు వచ్చి నన్ను రక్షింపుఁడు. నేను బాలకుఁడను. ఇంకను నాకెట్టిమనోరథములును

దీరలేదు. అతిదారుణం బగుమకరముఖంబునఁ బతితుండనై యుపా
యంబు గొనక మరణించుచున్నాను. ఈగ్రాహణు నన్ను గ్రహించి
నైచుచున్నది. నేనేకాకనై దిక్కుమాలి దుఃఖించుచున్నాను. నేను
నాజీవితంబునై యింతగా నగచుట లేదు. దీనులగు నాతల్లిదండ్రు
లు దిక్కుమాలివచ్చి పోదురుగదా యని మిగుల దుఃఖించుచున్నా
ను. వారికి నేనొక్కడనే తనయుడను. వారు నన్నెంతయో ప్రేమిం
చుచున్నారు. నానిధనవార్త విన్నంతనే వారు మరణింపకమానరు.
అయ్యో! ఎంతకష్టము! ఏయాశ్రమచర్యయుఁ గావింపకుండఁగనే మ
రణించుచున్నాను.” అని రోదనము చేయఁదొడంగెను.

దేవియగు శైలేంద్రుండన యతికరుణాకరంబగు విప్రబాలకుని
యార్తనాదము నాలకించి లేచి యతివేగంబున నచ్చటికిం బోయి సరో
వరమధ్యంబున గ్రాహగ్రస్తుండై కంపించిపోవుచున్న సుకుమారాకా
రుండగు శిష్యప్రబాలకుం గనుంగొనియెను. ఆదేవి యచ్చటికి వచ్చి
నంతనే యామొసలి యాబాలకుని బట్టి సరోవరగర్భంబున కీడ్చికొనిపో
యెను. బాలకుండును దేజస్వీయయ్య నేమియుం జేయఁజాలక యా
కొరిందించుచుండెను. అదియంతయుం గాంచి గిరిజాదేవి మహాతనై
మకరంబు నుద్దేశించి యోగ్రాహరాజా! మహాసత్వా! మహాదంష్ట్రా!
భీమవిక్రమా! దయయుంచి యీబాలకుని విడువుము! అతిశీఘ్రముగ
విడువుము! అని ప్రార్థించెను.

అప్పు డమ్మకరింబు పార్వతి నుద్దేశించి డేవీ! దివసంబున పక్ష
ముహూర్తంబున కేజీవి నన్ను సమీపించునో దానిని నే నాహారంబు
గాఁ గైకొందును. పూర్వంబున లోకకర్తలచే నాకీర్తివిధి విహితంబై
నది. ఓశైలనందనా! ఈబాలకుండు పక్షముహూర్తంబున నాకు లభిం
చినాఁడు. నిశ్చయముగా నాకొఱ కీతని బ్రహ్మదేవుండు వంపి యుం

మను. కావున నీతని నేనెంతమాత్రమును విడువజాలను. అనుటయు దేవదేవి యోగ్రాహరాజా ! నీకు నమస్కరించెదను. నేను హిమాలయశృంగమునందుండి యతికఠోరం బగునుత్తమతపంబు గావించితిని. ఆతపోబలంబుచేనైన నీవీతని విముక్తుం గావింపుమని ప్రార్థించెను. ఆమాట విని మకరము దేవీ ! నీవూరక తపోవ్యయంబు సేయకుము. నేను చెప్పినట్లు చేసినచో నీబాలకుఁడు ముక్తుం డగును. అనుటయు దేవి మహాత్మా ! బ్రాహ్మణులు నాకతిప్రియతములు. సాధుజనసమ్మతం బగునేకార్యమైనను నీచెప్పిన క్షీణబాలకునికొఱకు నేను గావించెదననియెను. అప్పు డమ్మకర మోదేవీ ! నీవు గావించినయుత్తమ తపఃఫలం బంతయు నర్పించినచో నేనీబాలకుని విడుతు నని యంగీకరించుటయుఁ ద్రిలోకజననియగు నుమాదేవి సంతుష్టయై నేనీజన్మంబునఁ గావించినతపం బంతయు నీకర్పించితిని. ఈబాలకుని రక్షింపుము. అని చెప్పినంతనే యాతపఃప్రభావముచే నమ్మకరము మధ్యందిన మార్తండనదృశంబగు దివ్యతేజోరూపముం దాల్చి లోకధాత్రి యగు శైలపుత్రిం గాంచి దేవీ ! ఎంతపని చేసితివి! అతికష్టంబుచే సంచితంబైన మహాతపఃఫలం బంతయుఁ బరిత్యజించుట యుక్తిసంగతముగ లేదు. నీనెంతమాత్రమును సంశయింపక యింతటి ఘనకార్యముం గావించితివిగావున నేను - నీబ్రాహ్మణాభక్తికిఁ బరిత్యజిం గాంచితిని. కావున నీకు నరంబిచ్చెదను. ఈబాలకునితోఁగూడ నీతపఃఫలంబును మరలఁ గైకొనుము.

అని చెప్పటయు మహావ్రతయగు నుమాదేవి యోగ్రాహరాజా ! దేహపాతంబు గావించియైనను బ్రాహ్మణరక్షణంబు గావించుట నాకుఁ గర్తవ్యము. ఎట్లయినఁ బ్రయత్నించి మరలఁ దపస్సంపదయంబు సేయఁగలనుగాని మరణించినచో నీవిప్రకుమారు నెట్లు పడ

యః గలుగుదును? విపులీకంఠః దపంబు శ్రేష్ఠంబైనది కాదుగా
పున నేనాలోచించియే యిక్కార్యంబు గావించితిని. నేను నాతపం
బంతయును నీకు దానము చేసితిని. దానిని మరలఁ గైకొనఁజాలను.
సాధుజను లెవ్వరును దత్తవస్తువును బరిగ్రహింపఁజాలరు. నేను దీనిని
నీకిచ్చినై చితిని. ఇక నాకక్కఱలేదు. ఈబాలకుని విముక్తుం గావిం
చుటయే నాకోరిక. ఈనాతపం బంతయు నీయందే ప్రతిభాసితం
బగుఁగాక! అని యిట్లు గౌరి వచించుటయు నాదిత్యనిభ తేజోవిరాజి
తం బగునాగ్రాహ మావిప్రబాలకుని విముక్తుం గావించి యంతస్థానం
బునొందెను. గ్రాహముక్తుం డగు నాబాలుండును సరోవరతీరంబునకు
వచ్చి స్వస్నదృష్టం బగునౌషధముంబోలి యంతలోనే యదృశ్యుడై
పోయెను.

అంత లై తేంద్రనందనయుఁ దనతపంబంతయును సంక్షయం
బయ్యె నని భావించి మరలఁ దపశ్చరణంబు గావించుటకై నియమ
మరలంబించెను. అప్పుడు శంకరుం డామెకు సాక్షాత్కరించి యాదేవీ!
నీవింకను దపంబు సేయనక్కఱలేదు. నీవు నీతపంబు శంతను నాకే
దానము చేసితిని. ఈదానంబునకు ఫలంబుగా నీతపంబంతయు సహ
స్రగుణంబుల వర్ధిల్లుగలదు. అది నీకడయంబు గాఁగలదని ప్రబోధం
చి యమ్మహాదేవుం డంతర్హితుం డయ్యెను. పార్వతీదేవియుఁ దనతపం
బక్షయం బయ్యెనని విని యానందించి తనస్వయంవరవ్యాపారముం
గాంచుటకై సంతోషముతో బయలుదేరినది. మహాదేవుని యశా
బాలకీడంగూర్చి వినువారును బతించువారును దేహాంతంబునఁ గుమా
రిప్రతిమం బగుగణాధిపలాభముం గాంచగలరు.

—♦ ఉమామహేశ్వరకల్యాణము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లుచెప్పం దొడంగెను. మునిశ్రుం
గవులారా! క్రమముగా హిమవంతంబంతయు శతసహస్రవిమానంబు
లచే నిండిపోయెను. పర్వతేశ్వరుం డగు హిమాచలుండు తనతనయ
దేవదేవుని వరించియుండె నని ధ్యానయోగముచే నెఱింగియుండియుఁ
దనప్రతిజ్ఞాపాలనంబు గావించుటకై సకలలోకంబులయందును బార్వ
తీస్వయంవరవార్తను ఘోషింపఁజేసెను. దేవదానవసిద్ధగణసమక్షంబున
నాబిడ్డ దేవదేవుం డగునీశ్వరుని వరించినచో నాసుకృతము ఫలించి
నేను ధన్యుండ నగుదునని యాతఁడు భావించుకొనియెను. అచలేశ్వ
రుం డిట్లు నిశ్చయించుకొని హృదయంబున మహేశ్వరుని ధ్యానించు
చుఁ దనరాజ్యంబంతయు సమూల్యరత్నాలంకారపరిశోభితంబు గావిం
చి బ్రహ్మాదిసకలదేవతాసమాజంబులందును గౌరీస్వయంవరవార్తను
ఘోషింపఁజేసెను. అంత సకలజగన్ని వాసు లగుదేవతలందఱు సమూ
ల్యతేషభూషణాలంకృతులై పరమానందముతో హిమాచలంబునకు
విచ్చేసిరి. ఆగిరిందుని యామంత్రణంబున నేనును సిద్ధయోగిగణపరి
వృతుండనై యచ్చటికిం బోయియుంటిని.

మదధారాకలితం బగునై రావతిగజారోహణంబు గావించి స
ర్వాభరణాలంకృతుండై వజ్రహస్తుం డగుమహేంద్రుండును, ఆతని
కంట నధికతేజస్వియై తనకిరణసమూహంబులు దశదిశలవెలింపించు
చుండ దివ్యపతాకాలంకృతం బగుహైమవినునారూఢుండై యాది
త్యుండును, తేజోబలాఞ్జానురూపం బగురూపంబుతో భీషణమహానా
రూఢుండై దండపాణియు, మహామహీధరోన్నతం బగుతలదేహిమూసి
సుందరామూల్యాలంకారశోభితంబు గావించుకొని దివ్యసమాన
సధిరోహించి వాయుదేవుండును మఱియుఁ దమతమవిభవంబులు మె

అయ హుతాశనండును, గుబేరుండును, సుందరాకారుం డగురుధా
కరుండును, గదాధరుండగువిష్ణుదేవుండును, అశ్వినీకుమారులును, మ
హానాగపరివృతుం డగుననంతుండును, దైత్యేంద్రుండును, గంధర్వ
రాజును, స్వయంవరసభారంగమున కేతెంచియుండిరి. దివ్యభూషణా
లంకృతులై యక్షగంధర్వోరగక్షిరగణంబులు హిమాచలంబునకు
విచ్చేసియుండిరి. శకలదేవతామధ్యంబునఁ దనప్రాభవంబు దీపించు
చుండ శిచీపతియగుసురపతి యాసీనుండై యుండెను.

అప్పుడు త్రిలోకహేతుభూతయు, జగద్ధాత్రీయు, సురాసురగ
ణంబులకు నూతయు, పురుషప్రధానుండగుశంకరునకుఁబత్నియు, పు
రాణకీర్తిత యగుపరాప్రకృతియు, భగవతియు సగుసతీదేవియనతారం
బై జనించి దేవకార్యసాధనంబు గావింపనున్న గిరిరాజనందన మణి
హేమమయం బగువిమానము నధిరోహించి చెలికత్తియ లిరుగడల
చామరంబులు వీచుచుండ సర్వర్తుసంభవంబులగుసుగంధపుష్పంబుల
చేఁ గూర్పంబడినవరణమాలికను గరంబునం దాల్చి స్వయంవరరంగం
బునకు పచ్చెను. మహాదేవుం డగుశంభుండద్దేవిమనోభిప్రాయము నె
ఱుంగం దలంచి యప్పుడు పంచశిఖుండగునొకశిఖుమూర్తిం దాల్చి
యాకస్మికముగ నామెయుత్సంగమును జేరి నిద్రించుచున్నట్లు నటం
చెను.

దేవి యగుపార్వతియు నాబాలకుం గాంచి భ్యాసబలంబుచే
నాతని శంకరునిగా నెఱింగి పరమానందముతో నాతని నత్తికొని తన
మనోరథంబు సిద్ధించెననుసంతోషముతో నటనుండి వెడలిపోవుచుండె
ను. పార్వతీదేవియొడియందలియాబాలకునిం గాంచి దేవతలందఱు నా
శ్చర్యముతో నిదియేమని యాక్రోశింప నారంభించిరి. ఆబాలకుని
నిహతుం గావింపవలయు నని మహేంద్రుండు క్రోధముతోఁ దన

వజ్రాయుధమును బైకెత్తెను. కాని యాతని యెత్తినబాహు వట్లే
స్తంభించిపోయెను. బాలకరూపుఁడగునీశ్వరునిప్రభావముచే నిందు
డును స్తంభితుఁడై పోయెను. ఆదిత్యుండుగూడ నట్లే చేయంబోవుట
యు శంకరుఁడాతనిబలతేజంబులనుగూడ స్తంభితములుగాఁ జేసినైచె
ను. అప్పుడు విష్ణుదేవుండు శిరఃకంపంబు నేయుచు శంకరునివంక వీ
క్షింపఁదొడంగెను. ఈరీతిగా సురసమాజం బంతయు క్రోధపరవశం
బయ్యు నేమియుంజేయఁజాలకపోయెను.

అది యంతయుం గాంచి నేనవ్వు డతిశీఘ్రంబుగా లేచి పరమా
వరంబున బాలకమూర్తియగునీశ్వరునిచరణకమలంబులకు నందనంబు
గావించి యతిప్రాచీనంబులగుసామగీతంబులచేతను, బరమగుహ్యంబు
లగుదివ్యనామంబులచేతను నమ్మహాదేవుని ననేకవిధంబుల విసుతింప
నారంభించితిని. పిమ్మట నమ్మహాదేవుండు ప్రసన్నుం డగుటయు నీ
దేవతలకందఱకును యథారీతిబలతేజంబులఁ బ్రసాదింపవలయు నని
యదేవుని బ్రార్థించి దేవతలనుద్దేశించి మీరందఱును విమూఢులై
పోయితిరి. ఈమహాత్ముండు సాక్షాత్సదాశివుండు. ఈతని మీరెఱుం
గఁజాలరైతిరి. కావున మీరిప్పుడు నాతోఁగూడ వచ్చి యీమహా
దేవుని శరణంబు గోరుకొనుఁడు. అని ప్రబోధించితిని.

ఇంతవఱకును స్తంభితులై పోయియున్న దేవతలందఱు నప్పు
డకీభవించి విశుద్ధచిత్తంబున మహస్సంద్యోగంబు గావించి యమ్మహా
దేవునిసాదంబులకుఁ బ్రణామంబులు గావించుటయు దేవదేవుం డగు
మహేశ్వరుండు వారియెడలఁ బ్రసన్నుండై బలతేజంబుల వెప్పటియట్లు
ప్రసాదించెను. ఈవిధముగా దేవతలకు శాంతి లభించుటయు దేవ
దేవుం డప్పుడు పరిమాద్భుతం బగుత్రిలోచనరూపంబును దాల్చెను.
ఆదిత్యతేజోమయరూపసంపర్శకంబుచే నెల్లవారిసేత్రింబులును బ్రతి

హతంబు అత్యుత్తమ. దయాళుం డగుమహేశ్వరుం డప్పుడు వారికంద
ఱకును దనదివ్యరూపముం గాంచగలనేత్రశక్తిని బ్రహ్మాదించుటయు
సురాసురగంధర్వాదులందఱును బరమానందముతో నవ్విభవకల్యాణ
మూర్తిం దర్శించి కృతార్థమృన్ము లగుచుండిరి.

ఆసమయంబున గిరిరాజనందన యగుభవానీదేవి సకలదేవతా
సమక్షంబున దనహస్తమునందలి వరణమాలికను దేవతలందఱును సా
ధుషాదంబులు సేయుచుండఁ బరమహంసంబున భవునిపాదపద్మంబుల
కడ సమర్పణంబు గావించి పాదతలంబున దనమస్తకంబు నుంచి సమ
స్కారంబు గావించెను. అప్పుడు నేనును సకలదేవతాగణంబులును
గలసి మహాద్యుతిమంతుండగు హిమాచలేంద్రుని నిట్లు ప్రశంసించితి
మి. ఓపర్వతరాజా! భగవానుం డగుశర్వుని జామాతగాఁ బడయుట
చే నీకు మహాభ్యుదయంబు గలిగినది. నీవెల్లవారికిని బ్రశంసనీయుండ
వు, పూజ్యుండవును, వంద్యుండవు నైతివి. మహాత్ముండవగు నీవింకను
గాలక్షేపము చేసెదవేల? శుభకరంబగు వివాహమహూత్సవము
సంపూర్ణంబు గావింపుము.

అని యుత్సాహంబు గూర్చుటయు సయ్యచలేశ్వంశు సగౌర
వంబుగ నాకుఁ బ్రణామంబు గావించి దేవా! నాసకలాభ్యుదయంబుల
కును నీవే కారణుండవు. పితామహా! ఏసమయంబున నేవిధముగాఁ
గల్యాణంబు సర్వసంపన్నం బగునో యట్టిప్రయత్నం బంతయును
నీవే కావింపుమని ప్రార్థించెను. అసంతరము నేనును శంకరుం గాంచి
యుత్సాహవిధి ననుష్ఠింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు సమ్మహాదేవుం
డంగీకరించెను. అప్పుడు మేమందఱుమును గలసి నానారత్నమయం
బగు నొకపురంబును నిర్మించి మణిహేమమయాలంకారములతో నలం
కరించితిమి. ఆపురంబు మరకతకృష్ణమణిభీతంబును, సువర్ణస్తంభవిరా

జితంబును నై కన్నులపండువుగా నుండెను. రమణీయం బగునాపురంబునకు ద్వారదేశంబున సూర్యచంద్రులంబోని మహామణు లలంకరింపఁబడి ప్రకాశించుచు శైత్యతాపంబులఁ గూర్చుచుండెను. సుఖస్పర్శంబులగు మందపవనంబు లందు నుగంధంబులఁ బ్రవహింపఁజేయుచు నీశ్వరేశ్వరునియందలి భక్తిభావమును బ్రదర్శించుచు వీతెంచుచుండెను.

సాగరచతుష్టయంబును, శక్రాదిసురగణంబులును, సకలదేవతాదులును, మహాదేవతలును, సిద్ధగంధర్వాప్సరోగణంబులును, నాగయక్షరాక్షసగణంబులును, జలచరభేదరక్షింపఁ దేవచారణగణంబులును, న్నారదతుంబురుప్రభృతినామగాయకగణంబులును నానగరంబు సంతరించి యుండిరి. తపోధనులగు ఋషిగణంబులు వేదసమ్మతంబులగు విధుల నుపదేశించుచుండ నవేకులగు మహర్షులు నైవాహికంబు లగు మంత్రంబులను బఠించుచుండిరి. దేవకన్యకల వివిధమంగళసంగీతము లారంభము లయ్యెను. ఆకల్యాణంబునకు ఋతువులాఱును మూర్తిమంతములై విచ్చేసెను.

నైవాహికమంత్రశ్రవణంబుచే నీలనీరదసదృశంబులగు శిఖకులంబులు హస్తోత్కర్షణంబుచేఁ గేకారవంబు సేయుచు శృత్యము సేయ నారంభించెను. ఆసమయంబున విలోలపింగళస్పష్టవిద్యుద్రావంతులగు మందహాసంబు గావించుచు వర్షర్తువేతెంచెను. కుముదకుసుమవిరచితంబులగు శిరోభూషణంబులంబోలి శుక్లవర్ణంబులగు బలాకపంక్తులు గగనతలంబునఁ బరిభ్రమింప నారంభించెను. అందందు శిలీంధ్రకదళీప్రభృతి వివిధతరులతాదులు సప్తసవోద్భిన్నపల్లవసమూహంబులచే శోభిల్లుచుండెను. మనోహరంబులగు మయూరకేకారవంబులచే మానవతులగు మత్తకాశిమిల మనోధైర్యములు తానకాలంబున విభంగంబు

లగుచుండెను. శశాంకతేఖంబోలి కుటిలంబును, వివిధవర్ణోజ్జ్వలంబును దర్శనీయంబునగు నింద్రధనువు మేఘమండలసమీపంబున నతిరమణీయంబై యుండెను. విచిత్రపుష్పంబుసంభూతంబులును, సుగంధకలితంబులు నగుసమీరణంబులు వర్షజలసంపర్కంబున శీతలంబులై యతిసుఖంబుగ వీతెంచుచు సురాంగనలనీలాకంబులఁ గంపింపఁజేయుచుండెను. శబ్దాయమానంబులగు పయోదమాలికలు చంద్రమండలము నానరించుచుండెను. పథికాంగన లుత్కంఠలై నిట్టూర్పులు విడుచుచు సాదరంబుగ వర్షాగమంబును నిరీక్షించుచుండిరి. మఱియు నవ్వర్షాగమంబు హంసనినాదంబులను నూపురధ్వనులతోడను, సమున్నతపయోధరంబులను పయోధరంబులతోడను, చంచలచంచలాలతలను ఊరంబులతోడను, వికచకమలంబులనులోచనంబులతోడను నతిరమణీయంబై యుండెను. ఆనీలనీరదధ్వనులం గాంచి మదమరాశంబులు విత్రస్తంబు లగుచుండెను. నిరంతరవిమలధారాపతనంబువలన నుత్పలదళాగ్రంబులు వినవ్రాగింబు లగుచుండెను. ఇట్లు సురభికుసుపరాగంబు లంగరాగంబు చేసికొని గిరిజాదేవివివాహమునకు వర్షర్తువేతెంచెను.

పిమ్మట ననురాగవతియు, మనోహరణీయు నగుకామినీమణింబోలి శరత్తు ననుడెంచెను. ఉన్నుక్తమేఘకంచుకయు, విస్ఫుటకమలశోకపయోధరయు, హంసధ్వనినూపురనినాదయు, విస్తీర్ణపులిసశ్రోణీయు, సారసమాలికామేఖలయు, ప్రపుల్లెందీపరసీలసయనయు, పక్వబింబఫలాధరయు, కుండదంతప్రహసనినియు, ననశ్యామలతాశ్యామరోమరాజియు, చంద్రాంశుమాలికయు, సమదాళికులోద్గీతమధురభాషియు, చలత్కుముదకుండలశోభినియు, రక్తాశోకపల్లవాంగుళియు, అశోకపుష్పవిలసితామూల్యసననశోభినియు, రక్తోత్పలదళచరణయు, జాతీకుసుమ

సఖావళియు, కదళీస్తంభవామోరువిరాజితయు, శేశాంకవదనయు,
సర్వలక్షణసంపన్నయు, సర్వాలంకారవిలసితయు నై ప్రేమమయియు,
సానురాగయు, మనోరమయు నగుకాంతంబోలి నిర్ముక్తాసితమేఘకం
చుకపటయు, పూర్ణచంద్రబింబోననయు, నీలాంభోజవిలోచనయు, రవి
కరోద్భిష్టపద్మకోశపయోధరయు నగుశరద్రమణి నానాకుచమరజ్జో
గంధంబులచే హృదయాహ్లాదంబు గూర్చుచు దేవదేవియగు గౌరీదేవి
కల్యాణంబునకు విచ్చేసెను.

అనంతర మతిశీతలంబులగు మంచుబిందువులచే దళిదిశలను
ద్లావితంబులుగాఁ జేయుచు హేమంతఋతు వేతెంచుటయు నెల్లెడల
వ్యాపించినమంచుచే నాహిమాచలంబంతయు తీరసాగరమంబోలి
విరాజిల్లుచుండెను. హిమాచ్ఛన్నంబులగుశిఖరంబులచే నాగిరింద్రము
సితచ్ఛత్రోభితుండగు మహారాజేంద్రుంబోలి యొప్పుమీఱుచుండె
ను. సర్మలజలపూర్ణంబులగు సరోవరంబులయందలి పద్మోత్పలకుసుమ
పండంబులపై నుండి సురసారీగణంబులకు మదనోన్మీషకంబులగు సమూర
డింభకంబులు మెల్లమెల్లగ వీతెంచుచుండెను. మఱియు నాశైలేంద్ర
కన్యకాపరిణయంబునకు ననంతంబు వచ్చుటయు నాకస్మికముగ రమ
ణీయాకృతులం బాల్చినరమణీమణుల పయోధరాగ్రభాగంబులు కించి
ద్భిష్టములయ్యెను. నాతిశీతోష్ణంబు లగుసరోవరజలంబులు పద్మపరా
గంబులచేఁ గపిలంబులై జలవిహంగదంపతులకలకలారావంబులచే ము
ఖరితంబు లయ్యెను. దిక్పాలకుల మదగజేంద్రంబులు సరమానందం
బునఁ గేర్లుదాటుచుండెను. ప్రేంకణంబులును, సహకారంబులును
బరస్పరాతిశేయంబుఁ జూపుచు వికచమంజరులచే విలస్లుచుండెను.
శుభ్రన్యంబులగు హిమశృంగంబులయందలి తిలకభూజంబులు కుసు
మ్మణంబు సేయుచు శుభకార్యసమాగతులగువృద్ధులంబోలి శోభిల్లు
చుండెను. సాలన్యతౌశ్రీయంబులగుశోకవల్లకలు కాంతునికంతాలిం
గసంబు గావించుకొనుకామినీగణంబులంబోలి మనోజ్ఞంబులై యుండె

ను. అవ్యసంతాగమంబుతోఁగూడఁ గదంబ, నీవ, తాల, తమాల, సరళ, అశోక, పున్నాగ, కోవిదార, లవంగ, కర్ణికార, సత్తపర్ణ, అగూరు, నారికేళాదిలతాతరురాజంబులు ప్రపుల్లకుసుమంబులతోడను, బరిణతఫలంబులతోడను రమణీయంబులై యుండెను. నిర్మలజలపూరితంబులగుజలాశయంబులు చక్రవాకకారండ్వాదివిహంగంబులచేతను, బద్ధోత్పలాదకుసుమంబులచేతను, మిఠానాదిజలచరంబులచేతను తేజరిల్లుచుండెను. మలయానిలంబులు సుఖశీతలంబులై పర్వతనిచయంబులందలి ప్రసూనంబుల రాల్చుచు మండపందగమనంబుల పీఠించుచుండెను.

ఈవిధముగా ఋతువు లన్నియును బరస్పరమిశ్రితంబులై పవిత్రభావంబునఁ బ్రవర్తిల్లుచు నతిమనోహరంబులనుగు సుమమంజరులచేఁ డమతమశోభను బ్రకటింపఁజేయుచుండెను. జలాశయంబులందలిజలంబులొకఁడో మత్తమధుకరవేష్టితంబులగునద్భుతంబులచే నీలవర్ణంబులును, మృణాలదండంబులచే గౌరవర్ణంబులును, రత్నోత్పలంబులచే రక్తవర్ణంబులు నై యుండెను. హిమాలయశ్రేణింగంబు లన్నియు బహుపుష్పశోభితంబులై, బహువిహంగనినాదితంబులై, బహులతాతరుపరిశోభితంబులై కన్నులపంపవుగా నుండెను. అందందు జరించుకోకిలాదివిహంగముల మృదూమదకలగీతంబుల నాలకించి చంచలపక్షంబులై నీలకంఠంబులు నృత్యంబులు సేయుచుఁ గేకారవంబులఁ గావించుచుండ ననంగదేవుండు బలసంచయంబు గావించుకొని కుసుమచాపధరుండై డేవాంగనలనువేధించుటకు బద్ధపరికరండ్వయ్యెను.

క్రమముగా సూర్యతాపంబు ప్రఖరంబగుటయొ జలాశయంబులు శుష్కప్రాయంబులగుచుండ గోరీకళ్యాణంబునకు గ్రీష్మం బేతెంచెను. ఆగ్రీష్మంబునందును హిమాలయశ్రేణింగంబులు వివిధకుసుమలతాతరువిలసితంబులుగనే యుండెను. పాటలకదంబాదునాదితరుషండంబులనుండి సుగంధకలితంబులగు మందపవనంబులు పీఠించుచునే

యుండెను. జలాశయంబులన్నియు జలజకేసరంబులచే నరుణితంబుల గుటయుఁ దీరంబులఁ గలహంసాదిజలవిహంగములు మధురగీతంబుల చే వీనులవిందు సేయుచుండెను. నగశృంగములు కుసుమపాంశురంబు లగు కురవకంబులచే శోభిల్లుచుండెను. అమ్మహీధరవిశాలనితంబంబు లయం దందందువకుళకుసుమంబులు పరివ్యాప్తములై యుండెను. అప్పు డు సకలజాతిన్యక్షంబులును గుసుమవిలసితంబులై, సకలపక్షిగణంబు లును మధురగానకలితంబులై యుండుటయు నెల్లయెడల నతిరమణీ యంబై యుండెను.

ఈవిధముగాఁ బార్వతీవివాహమహోత్సవంబునకు ఋతుష క్తుంబును వచ్చెను. క్రీమముగా సర్వజీవగణంబులును సమాగతంబు లయ్యెను. వివాహమంటపంబున వివిధవాద్యంబులు మొరయుచుండె ను. ఓమునివకులారా! అప్పుడు నేను శారీదేవీ! యథామోగ్యం బగు సలంకారంబు సేయించి స్వయముగాఁ గళ్యాణవేదికడకుఁ దీసికొనివచ్చి దేవదేవుండగు శంకరుంగాంచి మరల నిట్లు నివేదించితిని. దేవా! నేను నీకుఁ బురోహితుండనై యగ్నిహోత్రంబు గావించెదను. దేవరయా జ్ఞ యైనచో నీకల్యాణవిధు లన్నియు యథోచితంబుగ నిర్వర్తింపజేయెదను.

అనుటయు మహాదేవుడు నన్నుంగాంచి పితామహా! నీచెప్పిన విధంబున సమస్తకార్యంబులును సంపన్నంబులుగాఁ జేయుము. నేను నీయుపదేశానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించెదనని యానతిచ్చెను. అప్పుడు నేను ప్రహృష్టహృదయుండనై సత్పరంబుగఁ గుశానయనంబు గావించి పార్వతీపరమేశ్వరులహస్తద్వయంబును యోగబంధంబుచే నాబద్ధంబు గావించితిని. సూతాశనుం డాసమయంబున స్వయముగా నేతెంచి కృతాంజలిపుటుండై యుండెను. శృతిగీతంబులును, మహామంత్రం బులునుగూడ మూర్తిమంతంబులై వచ్చి యుపాసకంబు సేయుటయు యథావిధిగ హోమకార్యనిర్వాహణంబు గావించి శారీశంకరులచేఁ గల్యాణనహ్నికేఁ బ్రదక్షిణంబు సేయించి పరమానందముతోఁ గంకణ

విమోచనంబు గావించితిని. ఈవిధముగాఁ గల్యాణవిధులన్నియుఁ జరి
సమాప్తంబు లైనవెనుక నేను భగవానుండగుస్వర్ణధ్వజునికుఁ బ్రణా
మం బాచరించితిని. ఇట్లు యోగబలంబుచేతనే యుమానుషేశ్వరుల
వివాహవ్యాపారంబంతయు సంపన్నంబయ్యెను. కాని యాతత్త్వమును
దేవతలుకూడ నెఱుంగఁజాలకుండిరి. మునులారా ! స్వయముగఁ బా
రోక్షాత్యముం గావించిననేనే మీకిప్పుడు గౌరీశంకరులకల్యాణచరిత్ర
మును సంక్షేపముగఁ జెప్పితిని. ఆవివాహసంబంధమునం దింకను స
త్యపూర్వంబగు విచిత్రవిషయంబున్నది చెప్పెదను వినుండు.

—♦ శివస్తుతినిరూపణము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. తపోధను
లారా! ఈవిధముగా నమితతేజం డగుమహాదేవునిపరిణయమహారోత్సవ
ము సంపూర్ణం బగుటయు నింద్రాది బృందారకబృందంబులు పరమా
నందభరితులై యతిప్రాచీనంబులగు పాక్షముదాయంబుచే నద్దేవ
దేవు నిట్లువినుతింపం దొడంగిరి. ఓసర్వతలింగా! సర్వతేశ్వరా! పవన
వేగా ! విరూపా ! నీకు నమస్కారము. అజతుండవు, క్లేశనాశనుండవు,
శుభసంపత్తి తాతవు, నీలకంఠుండవు, అంబికానాయకుండవు నగునీకు
వందనములు. ఘనరూపుండును, శతరూపుండును, సహస్రనేత్రుండు
ను, సహస్రపాదుండును, దేవవయస్యుండును, ధైర్యరూపుండును, వి
రూపాక్షుండును, వేదాంగుండును, ఇంద్రబౌహుస్తంభనుండును, వే
దాంగుర్నుండును, చరాచరేశ్వరుండును, శమనుండును, సలిలలింగుండు
ను, యుగాంతుండును, కపాలమాలాధరుండును, కపాలసూత్రాభర
ణుండును, కపాలహస్తుండును, దండధరుండును, గదాధరుండును, త్రి
లోకనాథుండును, పశుపతియు, ఖట్వాంగహస్తండును, ప్రమథార్తహ
రుండును, నగునీకుఁ బ్రణామంబులు. యజ్ఞశిరోహంతయు, కృష్ణకేశా
క్షహారియు, భగనేత్రనిపాతనుండును, పూషదంతహరుండును, పినాక

పాణీయు, శూలహస్తుండును, ఖడ్గముగ్రధరుండును, కాలకాలిండును, త్రినయనుండును, అంతకాంతకుండును, సత్వతనిలయుండును, సువర్ణరేతుండును, సగునీకు సమస్కారము. దేవా! నీవు యోగిగురుండవు. చంద్రార్కనేత్రుండవు, సాధుగృహస్థుండవు, శ్మశానరతుండవు, శ్మశానవరదుండవు, దేవతానాథుండవు, త్రివింబకుండవు, కార్యకారణస్వరూపుండవును, అప్రమేయుండవు, సగునీకు సమస్కారము. ఓ భూతభావనా! ప్రభూ! మాయెడల సౌమ్యుండవగుము.

అని యిట్లు భగవానుండగు జగత్పతింగూర్చి దేవతలందఱు సనేకవిధంబుల వినుతించుటయు దేవదేవుండు ప్రసన్నుడై మీయభిమతవరంబుల నర్థింపుడని యాసతిచ్చెను. అప్పుడు సురలందఱును బ్రాణతులై మహాత్మా! అవశ్యకంబై నప్పుడు మేమునిన్నర్థించెదము. అప్పుడు మాయూర్స్థితవరదానంబు గావించునట్లునుగ్రహింపు మని ప్రార్థించితి. భగవానుండగుమహేశ్వరుండట్లేచేసెదనని కరుణించి వారికి సెలవొసంగి పంపి తానును స్వీయభవనంబునఁ బ్రవేశించెను. కల్యాణోత్సవసమయంబున దేవతలచేఁ గావింపఁబడిన యాశీస్సోత్థరాజమును బఠించువారును, వినిపించువారును, దేహాంతంబున గణేశతుల్యులగుదురు.

—♦ మదనదహనము. ♦—

దేవదేవుండుగుమహేశ్వరుం డిట్లు స్వయంభవనంబునఁ బ్రవేశించుటయు క్రూరహృదయుండగుమన్మథుండు దేవుని గునుమశగాహతుం గావింపనలయు నని నిశ్చయించెను. దురాచాతుండును, దురాత్ముండును, గులాభముండు సగునిమ్మదనుసకు సకలలోకపీడనంబు గావించుటయేస్వభావము. అతఁడు మహర్షులవ్రతనియమంబులకు విఘ్నకారియై యుండును. అప్పుడాకుసుమశరుండును, రతియును, చక్రవాకదంపతులరూపముంబాల్చి సచ్చియటవిరిహించుచుండిరి.

ఆతతాయా యగునమ్మదనుం గాంచి మహాదేవుండు తిరస్కారంబు సేయుచు నాతనిపైఁ దనతృతీయనయనంబు దృష్టిపాతంబు వించెను. తోడనే యదేవునినయనంబునుండి సహస్రసహస్రంబులగు హుతాశనజ్వాలామాలికలు ప్రదీప్తంబులై వెలుపడి సత్వరంబుగ రతి పతిని సపరిచ్ఛదంబుగ భస్మీభూతునిం గావించెను. దహ్యమానుండగు మదనుండును కరుణస్వరంబున రోదనంబుసేయుచు దేవదేవుని చరణ సమీపభూతలంబునఁ బడిపోయెను. అప్పుడు రతీదేవి దుఃఖాతిరేకంబున విలపించుచుఁ బౌర్వతీపరమేశ్వరులంగూర్చి పతిభిక్షముం గోరుకొనియెను. అట్లు దుఃఖించుచుఁ బౌర్ణిమంబునను రతీదేవిం గాంచి దేవియు, దేవుండును దయాద్రిహృదయులై యామె నూటడించుచు నోభద్రా! నీపతి దగ్ధుండయ్యెను. ఇంక నాతనిపునరుత్పత్తి కుపాయంబు లేదు. కావున నీనాథుఁ డింతటినుండి యనంగుఁడై యుండియు సకలకార్యంబులను నిర్వర్తించుచుండును. కొంతకాలంబునకుఁదరువాత నాతఁడు వాసుదేవునకుఁ బుత్తుఁడై జనించి నిన్నుఁ బెండ్లియాడఁగలఁడు. అని యానతిచ్చుటయు రతీదేవి వరలాభంబునందు ముదితహృదయమై యాదేవదేవులకడ సెలవు గైకొని నిజనివాసంబునకుం బోయెను.

—• సుమేరుప్రస్థానము. •—

వృషభ్వజింశును నీరీతిగాఁ గామదహనంబు చేసి ప్రహృష్టచిత్తుండై యుమాసహితంబుగ హిమాచలంబున యభేష్టవిహారంబులఁ గాలక్షేపము సేయుచుండెను. రమ్యకందరంబులయందును, నిర్మలజలాశయంబులయందును, రమణీయకన్యకారవనంబులయందును, కమనీయనదీతీరంబులయందును, సుందరశైలశృంగంబులయందును, నానావిహంగకలాలాపముఖరితంబులగు పుణ్యాతీర్థంబులయందును, పవిత్రాశ్రమంబులయందును, సకలపుణ్యమయప్రదేశములందును, యతిగంధ

శ్రీవిద్యాధరసేవితంబులగునితరనుందరదేశంబులయందును ద్రినేత్రుం
ను గిరితనయాద్వితీయుండై విహరింపఁదోడంగెను.

అప్పు డింద్రాదిదేవతాగణంబులును, మునిగణంబులును సమస్త
హాదేవుని బరివేష్టించియుండిరి. పరమానందముతో నత్సరోగణంబులు
నృత్యంబులు సేయఁదోడంగిరి. గంధర్వులు వీవిధవాద్యగీతంబుల గా
వింప నారంభించిరి. అనేకు లమృతాదిమదంపతులను స్తోత్రము సేయు
చుండిరి. మహాత్ముం డగుమహేశ్వరుం డిట్లు బహువిధంబులతోఁ
గాలయాసనంబు సేయుచు దేవీప్రియంబు సేయఁగోరి యాహిమా
చలంబును విమల నొల్లఁడయ్యెను. చంద్రమాళి యగునాదేవుండు
దేవికి సంతోషంబు గూర్చు నెంచి హిమాచలశృంగంబున నివసించి
యుండి యనేకగణేశమూర్తులం దాల్చి యామె కానందంబుఁ గూర్చు
చుండెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు పరమేశ్వరి యమూల్యహేమానమాసీన
యైయున్న తల్లియగు మేనదేవత కరుడెంచెను. తల్లియఁ దనపుత్రిక
నొకయమూల్యపీఠంబునఁ గూర్చుండఁజేసి తల్లీ ! నీవు చాలదినంబుల
కిచ్చటికి వచ్చితివి. నీశుభసంవాదంబు నాకెఱింగింపుము. అమ్మా!
నీవు దరిదుర్గిరాలనయ్యును భర్తతోఁ గలసి గలసి కీర్తించుచుంటివిగా
దా? నిరాశ్రయములును, దరిదుర్గులు నగువారు నీనాథునిపతెనే కీర్తిం
చుచుందురు. అనుటయు సతీదేవి 'యసంతుప్తయయ్యును మిగుల నో
ర్పుగలిగి తల్లి కెట్టియత్తరమును జెప్పక యటనుండి కదలి పురలఁ దన
పతికడకుం బోయి భర్తం గాంచి దేవదేవా ! నేనిత నీభూధరంబున
నివసింప నొల్లను. ఈభూమండలమున నివసించుటకు మనకనేకస్థలం
బు లున్నవి. నావిశ్వాసమును మన్నించి పునము మఱియెచ్చటికై నఁ
బోయి నివసించియుండుట కంగీకరింపవలయును. అని ప్రార్థించుటయు
దేవదేవుండు సిగ్గుగా ! మనమనృత్రనివసింపవలయు నని నీకెప్పుడును
జెప్పుచునే యున్నాను. కాని నీకప్పు డట్టియభిప్రాయము లేకపోయి

నది. ఏకారణముచేతనో నీకిప్పు డట్టియద్వేషము గలిగినది. చెప్పవచ్చు దేవి ! ఇంతయాకస్మికముగా నీకేభావపరివర్తన మేల గలిగినది ? అని ప్రిశ్నించుటయు దేవి యిట్లనియెను.

దేవదేవా ! నేనిప్పుడు నాపితృగృహంబునకుం బోయితిని. ఎవ్వరును జేంతలేని సమయంబున నాతల్లి నన్నుం గాంచి సనూదరభావంబునఁ గూర్చుండఁజేసి తల్లీ ! నీభక్తదరిదుండయ్యును సుఖముగఁ గీర్తి డించుచున్నాఁను. అట్లు కీర్తిండువారు దేవతలతోఁగూడ నెవ్వరును లేరని పలికినది. మహాదేవా ! నీవు గణసమూహంబుతోఁ గలసికీర్తిం చుట మాయమ్మ కిష్టముగా లేదు. అనిచెప్పటయు శివుండు చిఱున వ్వు నవ్వుచు దేవిని బరిహాసించుటకై ప్రియా ! మాయమ్మచెప్పినమాట సత్యమే. అందులకు సందేహము లేదు. దానికై నీదీంతదైన్యంబును, గ్రోథంబును గాంచుటేల ? నేను చిరకాలముచుండియుఁ గృత్తివా సుఁడను, దిగంబరుఁడను, శ్మశానవాసియు నైయుంటిని. నివసించుటకు సాక్షాత్ గృహంబును లేదు. నేను భూతగణంబులతోఁ గలసి వసంబులను, బర్వతకందరంబులను బరిభ్రమించుచుందును. నీవు నీతల్లియొలఁ గోపింపకుము. ఆమె సత్యమే వచించినది. ఈభూతలంబునఁ దల్లతోఁ దుల్యులగుబంధువు లేందును లేరని యెఱుంగుము.

అనుటయు దేవదేవి యోమహాదేవా ! నాకు బంధువులతోను బాంధవముతోడను బ్రయోజనంబు లేదు. నేనుసుఖంబుగ నివసించ నట్టియేర్పాటు గావింపుమని వేడుకొనియెను. ఇట్లు దేవి ప్రార్థించుటయు మహాదేవుండు గారీదేవికిఁ బ్రియంబు నేయుగోరి యామణాంశిమాలయంబును బరిత్యజించి ప్రియపరిజనంబు లగుగణబృందంబులతోఁగూడ సురస్థిచారణసేవితంబగు సుమేరువు లంబునకుఁ బ్రత్యః బుఁ గావించెను.